ئەمینداریێتی گشتی رۆشنبیری و لاوان
یارمەتی لەچاپدانی داوە

دیوانی رەنجووری

„مەلا عومەری زەنگنە،،

لێکۆڵینەوەی

محەمەدعەلی قەرەداغی

چاپی یەکەم

چاپخانەی (آفاق عربیة)
١٤٠٣ ك ١٩٨٣ ز
بەغدا

ئەمینداریێتی گشتی رۆشنبیری و لاوان
یارمەتی لەچاپدانی داوە

دیوانی رەنجووری

„ مەلا عومەری زەنگنە „

لێکۆڵینەوەی
محەمەدعەلی قەرەداغی

چاپی یەکەم

چاپخانەی (آفاق عربیة)
١٤٠٣ ك   ١٩٨٣ ز
بەغـــدا

نـادیرەی ئەییـام ! نادیرەی ئەییـــام !
مـەولای ڕەنجووری ! نادیرەی ئەییـــام !
دانـای پـڕهونەر دامیـــــــار دام !
شوعەرای شـیرین ڕاز شـەکەرین کـەلام
حەکیم حـاذیق گشـت دەردمـــەندان !
مەخصەڵدادەی خـاڵ گیسوو کەمەندان !

❋ ● ❋

دوای ئەمانەو پێش ئەمانەیش شایەتی (حاجی قادری کۆیی) نیشانەی ڕێزو پلەی شاعیرێتی‌یە بەم شاعیرەی بەخشێوە کە دەڵێ :

یـەکێ (ڕەنجووری) ئەهلی کەرکووکـــە
فیکـری بیکـری هەموو وەکو بووکە(٢)

هەر وەك ئەمەیش بەڵگەیەکی دیکەیە بۆ ئەوەی کە بزانین دەنگی زوڵاڵی (ڕەنجووری) بە زۆر ناوچەو شوێنی کوردستاندا گەییوەو لە گوێی گەلێ لە شاعیرانو ڕۆشنبیرانی کورددا زرنگاوەتەوەو ئاوازی داوەتەوە ٠

خۆ دیارە ئەمانە باشترین بەڵگەو چاکترین شایەتین لە مەلاو شاعیرانی هاوچەرخی شاعیر خۆیەوەو هەریەکەیان بەجۆرێك پلەی زانیاریی شاعیرمان بۆ ڕووندەکاتەوەو بەگوێرەی بۆچوونی خۆیو قەناعەتی بە شاعیر لە هونەرو توانای هونەریی دەدوێ ٠

ئەوەی لە ژیانی (ڕەنجووری)دا زۆر ڕوونە ئەوەیە کە موریدی شێخ ئەحمەدی بۆنخۆش بوەو ڕێبازی ئەو شێخەی هەڵبژاردوەو ، بە سۆزەوە لە کاتی خۆشیو ناخۆشییدا شیعری بۆ وتوەو ، بە یەکێك لە شێخە گەورەکانی

---

(٢) بڕوانە دیوانی حاجی قادری کۆیی چاپخانەی کوردستان ، ل : ١٠٥ .

چەند وە ڕەنگ زەرد وە بێ تەوانا
ئەر وەقت ئەر بێ وەقت وە توومِ کەرد هانا
بە واتەی بەدان دەرگای دڵ ژەندی
هەم نمەك وە زام کەردەی وێت شەندی

❋ ● ❋

قیلەم ئەر صەد بار توو بێ مەیلەنی
وەڵڵا جە لای من هەر ئەو لەیلەنی
گوشادی خاتر جە غەم کەیلەنی
جە پۆل خاصان توو سەرخێلەنی
(ڕەنجووری !) ڕەنجوور توو جە پاوەندی
هەم نمەك وە زام کەردەی وێت شەندی

❋ ● ❋

— ١٤ —

چراخم بە شەو چراخم بە شەو
شەوێ چون شەوبۆ با بۆت بۆ بە شەو
شەو بۆت نە دەماخ شەوبۆ دەورێ دۆ
تا شەوبۆ جە بۆی ئەو شەو بۆنخۆش بۆ
شەو بۆی شەوبۆوان جەو پێ وەش شێوەن
شەو بۆیش جە بۆی شەوبۆی توو پێوەن
ڕۆ ڕەنگت مدۆ شەوق وە نوور چەم
شەو شەوبۆت نە دڵ هیچ نمازۆ خەم
ئەر شەوێ شەوبۆت بەیۆم نە دەماخ
پەی بۆی شەوبۆوان کەی مکێشام داخ ؟

ئەر شـەو بۆت بدۆ وە منِ بۆی شـەوبۆ
شـاڵڵا ڕۆی ڕۆشـن جە لام چون شەو بۆ
(ڕەنجووری) هەر شەو ئارەزووش بۆی تۆن
جـەو پێ دەماغش پـڕ عەطـر شـەوبۆن

* ● *

— ١٥ —

چـراخ نـازداران چـراخ نـازداران
ئـەر صـەد نـازداران پـەی دڵ نـازداران
نازشـان پـەی دڵ چون گـاز مـاران
نـازدارم هـەر تـۆی شـای چەم خوماران
جـەی قاف تـا ئەو قاف ئەر بیـان جەمِ جەم
جەرگەی خاڵخاصـان نە یەك جا بان جـەم
هـەر یـەك وە شـێوە شیرین شێوەش بۆ
صـەد قەیس عامیر شـەیداو لێوەش بـۆ
دڵ جە گشـت بێزار پـەی توو مەیلشـەن
پـەی توو شـەو تـا ڕۆ هـەر واوەیلشەن
نەوباوەی سـەراو ، نـە بێشـەی کەمـاڵ
سـپی سـەوڵ قامـەت شـۆخ چەم غـەزاڵ
ئـەر لەیلاو ، شـیرین ، گوڵەنـدام چـین
(بدیع الجمال) گوڵچیهرەی ماچـین
کیسـیا بانوو ، پـەریزای ئـیرەمِ
پـەریدۆخت دەور ، عـەذرای غونچـەدەم
زینـدە بانـەوە مـەیل دەران وە دڵ
دڵ هـەر بەند توون ، جەمین پەڕەی گوڵ !

نەقش عەشـــق تۆم نـە دڵ جاگـــیرەن
سەودای گشـت ئاوین هـەر تۆم نـە ویرەن
نـــەوا بواچی یـــە زوانی‌یـــەن
(ڕەنجووری) غـــولام جـــاویـدانی‌یەن

●

— ١٦ —

چـــراخم نـــالان چـــراخم نـــالان
دڵ جـە داخ توو چۆن نـەبۆ نـــالان ؟
وە دیـدەت سـەوگەند ، شـای دیدەکالان !
ســـەرمایەی عومـرم توو دای وە تـــالان

●

جـەی‌وەر کـە باخچـەی حوسـنت ناکام بی
بـــالای نـەوتووڵت نەوبـەر نەمـــام بی
جـە دەردەداران کێ تۆش نـــە فـــام بی
خواجـەی کام کەس بیت ؟ یا کێت غولام بی ؟
بـاوەر نـە خاتـر ئـەو مـــاەو ســـالان
سـەرمایەی شـــادیم توو دای وە تـــالان

●

وەر جـــە گشـت کەسێ من بیم وە دامت
شـەو تـا ڕۆ دایم موانـــام نـــامت
واتم : ســـا جـــارێ کۆ میۆ فـــامت ؟
بـزانی وە ڕەنـج بـــەردەی غولامت
هـەر بێ‌ڕامیت کـــەرد وێنـەی ناهـــالان
شـادی‌و جوانیم گشـــت دای وە تـــالان

ئـەوەنـد وە ئیخـلاص خدمـەتت کـەردم
گـرەو جـە گـرۆی دڵـداران بـەردم
سـەوگەندان وە خـاڵ چـارەت موەردم
عالـەم عیبـرەت کـەرد نـە ڕەنگ زەردم
شـەو تـا ڕۆ جـە دەرد مکـەردم نـاڵاَن
ئاخـر جوانیم گشـت دای وە تـاڵاَن

* ● *

ئـەو ڕۆ کـە ئینشـای غولامیت وەنـدم
ددان خاسـان ڕووی زەمـین کـەندم
دەبدەبـەی خاسـیت نـە عالـەم ژەنـدم
بـەذر بەینـداریت جـە هـەر جـا شـەندم
هـەر بەیندروسـت بیم چون قەیس سـاڵاَن
توو شـادیو عومـرم گشـت دای وە تـاڵاَن

* ● *

ئـەوەند شـەو تـا ڕۆ دەردم وە کۆ بی
پـەژارەو فیکـرم هـەر دین توو بی
ئەر صـەد زامـەتان هەنیم بێشـۆ بی
زام گشـت سارێش زام تـۆم نـۆ بی
خیـلافم نیـەن شـای چـەم غـەزاڵاَن
شـادیو جوانیم توو دای وە تـاڵاَن

* ● *

ئـاوازەی خاسـیت یەند واتم دەم دەم
بـە خاڵخاصی توو باوەڕ کـەرد عالـەم

دڵـداران یـەك یـەك پـەی دینت بـین جەم
سـەودای عەشق توو عالـەم وسـت نـە غەم
من غـەرق بیم نـە بەحر سـەوداو خـەیاڵان
سـەرمایەو سـوودم توو دای وە تـاڵان

* ● *

(ڕەنجووری) پـەی توون دڵ وە تاسـەوە
تاسـەی تـەوەنتاو بێ قیاسـەوە
بوانـەش بە شـەرط بـەین خاسـەوە
بـا نەشـۆ وە زێـد کـەس نەناسـەوە
حەیفـەن پـەرێ توو ، وە شای ئەوداڵان !
بـەی طـەور شـای شادیش بشـۆ وە تاڵان

* ● *

— ١٧ —

خاسـان خارتـان خاسـان خارتـان
هـەنی مـەدەن لێم تـیر خارتـان
چون پـەی کـەس نیـەن ئیعتیبـارتان
هـەنی تۆبـە بـۆ جـە ئیقـرارتان

* ● *

چون شـەیطان شـوومەن خـار شەصتتان
غـەیر جـە بێشـۆنی نیەن قەصتتـان
پـەرێ کـەس نیـەن بـەین و بەسـتتان
ئاڵـەم منـاڵۆ گشـت جـە دەسـتتان
نـەفـرین وە ئـاداب وە بازارتـان
هـەنی تۆبـە بـۆ جـە ئیقـرارتان

ئـەی حـاڵنەزانـان چۆن بی حاڵتـــان ؟
چەنـد دیـدەی وێم کـەرد وە پاماڵتـــان ؟
چەنـد کـەردم سـەیران خەطو خاڵتـان ؟
چەنـد چەشـتم شـەربەت لـەب لاڵتان ؟
هیــچ نـەبین وە تەنگ عـەیبو عارتـان !
هـــەنی تۆبـــە بۆ جـــە ئیقـرارتان

* ● *

ئەوســــا کـە من بیم ـ مزانن وێتـان ـ
سـەرم چـەنی مـاڵ منیـا نـە ڕێتـــان
چـەند وەقتو بێ وەقت ڕاگـرتم لێتـــان
چـەند سـیاسەتان کێشـام پەرێتــــان
دڵ بیـەن بێـزار جـــە ئـازارتان
هـــــەنی تۆبـە بـۆ جـــە ئیقـــرارتان

* ● *

چـەند کێشـام طەعنـەی قـەومو بێگانـان
چەندێ قـەیس ئاســـا شـیم بـە وێـرانان
کـەردەم من ئێـــدەن عالـــەم بزانـــان
خاســـتان کامـەن ؟ بووریێن بنمـــانان !
سـەرم سـرِ مەندەن من جـە کارتـــان
هـەنی تۆبـە بـۆ جــە ئیقـــرارتان

* ● *

چـەند کێشـام ئـازار غـەمزەو نازتـان ؟
چـەند بیم وە هامـــراز ڕێـزەی ڕازتـان ؟

چەند وەی زەنیم کەرد پەی وەی وازتان ؟
چەند وەگیان کێشام من نیازتان ؟
بەدی گشت ئاڵەم ها جە بارتان
هەنی تۆبە بۆ جە ئیقرارتان

* ● *

هەرتا دڵ دام بی پەی تەسخیرتان
وێم مکەرد دەخیل دامەن گیرتان
ئەوسا هەر من بیم نە جای پیرتان
ئیستە نەمەندەن هیچ نە ویرتان
گرەی نار خێزۆ جە مەزارتان
هەنی تۆبە بۆ جە ئیقرارتان

* ● *

ئەرێ بێمەیلان سزاتان کەردم
جام زووخ زام نە ڕاتان وەردم
چونکە بە مەیل بێن جێتان ویەردم
وێنەی صۆفییان تۆبەی دڵ کەردم
بناسان بەندەی تۆبەکارتان
هەنی تۆبە بۆ جە ئیقرارتان

* ● *

ئەرێ خاڵ [شیرین] شۆخ بەرز دەماخ
یەند جە حەیفتان کێشام ئاخو داخ
ئەگەر پەشیمان بەرباوەردا شاخ
من شاخم [خاستەر بەرز مبی] چون باخ

بــه وەزن جەســتەم [ســەودای] خارتان
هــەنی تۆبــه بــۆ جــه ئیقــرارتان

❋ ● ❋

ـ ١٨ ـ

دڵــــه خــــەیاڵان ! دڵــــه خــــەیاڵان
وەس دەرەم ئــازار چــــەنی خــــەیاڵان
وەس شــەو شــووم کــەر لێم چەنی شەوناڵان
درێــغ بمــەردای جــەی وەرتــر ســاڵان !

❋ ● ❋

ســاکن بی جــەی وەر توو جــه موڵك وێت
زێــد (باوەڵبــاو) قــەدیم جاگــــەو جێت
غــەیر جــه شــادیو زەوق هیچ نەبی خدێت
چێش واچۆن ؟ چۆن بین هامسەران پــەرێت ؟
ئیســـته گشــت زەوقت هــا شــی وه تــاڵان
پــەی چێش نەمەردی جــەی وەرتر ســاڵان ؟

❋ ● ❋

ئەوســـا جــه لای گشت ڕەوا بی نــــازت
خوصووصــــەن جــه لای دۆســت دڵوازت
دڵــــواز وێت بــی دایــم هامــــــڕازت
فەلەك شــێونا ئــــەو ســۆزو ســــازت
شــای شــادیت غــەم بەرد یەکســەر وه تاڵان
پــەی چێش نەمەردی جــەی وەرتر ســاڵان ؟

❋ ● ❋

نمـەز دڵـەی شـــووم وێـڵ سـەرگەردان
پاکۆی سـیاسەت هیجـرانو دەردان
توو بێ ئـەو وەشـی چۆتـــەن ژیـــان
فەڵـەك صـەد داغمەش وە جـەرگت نیان ؟!
ئیسـتە هـــەر دەور دەر وێنـەی ئەبداڵان
درێـغ بمـەردای جـەی وەرتـر سـاڵان !

❋ ■ ❋

نەصیب جـەو زامن یەکسـەر بی فـــیرار
غـەریبی شـــاران پەی وێش دا قـەرار
بێ قـەدرو قیمـــەت ، بێ هامـدەرد بێ یـار
بەتەرتەر نـە قـەیس ڕسـواو سـەودابار
بێ سـوودەن بێ سوود ناڵەت چون لاڵان
پـەی چێش نەمەردی جـەی وەرتر سـاڵان ؟

❋ ● ❋

— ١٩ —

زلێخـا زونـــار ، زلێخـا زونـــار
زلێخـا زەریف زوڵف حەلقـەی زونـــار
جەمین قەمەرسـو ، دیـدە ئاهووتـــار
پەسـەندەی خاسـان خـاص خاتـردار
بەشـق دیـدەی وێت شـۆخ دیدەمەسـت
حـەرفێ مپەرسـوون وەنـەت نەیۆ کەست :
ئانـــە چ مێوێن وە ڕووی سـینەوە
پێچـانت وە بـەرگ دێبـای چینـەوە ؟

سەراوێز نە ڕووی سینەی بێ کینەن
گجیت نمازۆ وێنووش چە وێنەن
وە نۆ بن بەستەن هێما ناکامەن
پەنهان نە پەردەی ڕووی یەقەو جامەن
بەیەن ؟ نارنجەن ؟ لیمۆن ؟ یا نارەن ؟
یا مێوەی قودرەت سێف خوانسارەن ؟
شەمامەی وەش‌بۆن سەهەند پەروەردەن ،
یا دوو دوگمەی سیم صاف بێ‌گەردەن ؟
قیبلەم من حەرفێم ئەژنەفتەن بە وێم
دیدەم ئەر ڕاستەن ڕاست بواچە پێم
مواچان : ئانە مێوەی قودرەتەن
شیفا پەی مەریض دەوای عیللەتەن
ئەر ڕاسەن ـ ئازیز ـ شیفان پەی دەردان
من خۆ سەرتاپام هیجرانان سەردان
کەرەم کەر پەی من وەنەت ببۆ ڕام
من چون مەڵهەم ببۆ وە شیفام (!)
ئەر کەردی ئینعام بۆیێ جەو مێوە
جەو مێوەی نەعیم شەمامە شێوە
(ڕەنجووری) ڕەنجوور تا ڕۆی قیامەت
دۆعاگۆن پەی توو سپی سەوڵ قامەت

— ٢٠ —

زلێخا پارە ، زلێخا پارە
پەردەی ظولومات نە ڕوو کەرد پارە
بەو طەور داش هەوا نە چین چارە
نمانا جەمین چون صوب ستارە

جیهانی ژماردوەو ، چەند پارچە شیعری بۆ وتوە ، تا ئەنجام لە ساڵی ١٢١٩ی کۆچیدا شێخ جیهانی بەجێ هێشتوەو ڕەنجووری شینێکی بەکوڵی بۆ کردوەو لەگەڵ ئەویشدا باسی دوو شێخ ئەحمەدی دیکەی کردوە کە لەو سەردەمەدا لە جیهان دەرچوون •

مامۆستا مەلا عەبدولکەریم دەفەرموێ : زنجیرەی مەشایخی عەبدالآن ــ کە شێخەکەی ڕەنجووری لەوانە ــ وەکو بیستوومە لە ئیستەوە ئاوا دەستپێدەکات : شێخ عەبدولکەریمی کوڕی شێخ عیصامەدین ، کوڕی شێخ عەبدولقادری کوڕی شێخ فەتاح ، کوڕی شێخ ئەحمەدی بۆنخۆش ، کوڕی شێخ ئیسماعیلی دوەم غەزائی • کوڕی کاك عەبدوڵلاّ ناسراو بە شێخ کاك ئەودڵ ، کوڕی شێخ ئیسماعیلی گەورە ، کە وەختی خۆی لە دێی (ژاژڵێ)وە هاتوەتە (عەبدالآن) کە وێرانە بوەو ئاوەدانی کردوەتەوە بە ئیشارەتی دوو زاتی گەورە لە پیاوچاکان کە پلەی (ئەبداڵ)یان بوە • ئەبدالآن لە ناحیەی سووورداشەو سەر بە پارێزگای (سلێمانی)یە •

هەروەها مامۆستا دەفەرموێ : وەکو بیستوومە ئەم شێخ ئیسماعیلە لەگەڵ خوالێخۆش بو شێخ ئیسماعیلی (ولیانی بەرزنجی)دا طەریقەتیان لە (شێخ ئەحمەدی احسائی) وەرگرتوە • ئەو شێخ ئەحمەدە ماوەیێ لە بەغدا بوە لەو تەکیەدا کە لە گەڕەکی (رأس القریە)دا بوە ئیرشادی کردوەو تەکیەکە ناوی (تەکیەی شێخ ئەحمەدی ئەحسائی) بوە • دوای وەفاتی ئەو حەزرەتی مەولانا خالیدی کوردی نەقشبەندی لەو تەکیەدا ئیرشادی کردوەو ئیستە بە (تەکیەی خالیدیە) ناسراوە • ئەو تەکیە لە قەراخی دیجلە لە گەڕەکی (رأس القریە) لە بەری (رصافە) دایە •

دەمێنێتەوە ناوی باوكو باپیرو شوێنی لەدایکبوونی شاعیر ، لە دیوانەکەوە لەم بارەوە هیچمان چنگ نەکەوت ، مامۆستای مودەڕیس دەفەرموێ : وەکو بیستوومە : مەلا عومەری ڕەنجووری کوڕی خالید بەگی

(تبـــارك الله) چـــون ڕووی نمـــانان
شـــوعاعش نـــە شـــەمس خـــاوەر ســـتانان
چون قەمـــەر نـــە بورج ســـەرکێشا ئـــەودەر
شـــەفەق دا نـــە دەور دائـــیرەی ئـــەنورەر
پەنجـــەی حـــەنایی دراز کـــەرد وە دوو
کلیـــل کـــەردەوە نـــە تۆی درز قـــوو
گجیش هـــــەوا دا بێ خۆفـــو ئـــەندێش
خەیلێ کـــەرد ســـەیران سەطح ســـینەی وێش
نـــە تـــەخت ســـینەش دوو قوبـــەی نوورین
دوو ماه ، دوو قیندیل ، دوو زوهرەی شـــیرین
دوو دوگمـــەی بێ خـــەوش ســـیم سپی صاف
شـــەفافتـــەر خـــەیلێ نـــە کافوور صـــاف
ئاگا خۆفش کـــەرد نـــە دیـــدەی بـــەدبین
پەردەش بەســـــتەوە چون پەردەی پەروین
زوهرەش ئاوین کـــەرد ، مەهتـــاب بەردەوە
شـــوولەی ئافتـــاب ئاوین کـــــەردەوە
تـــا خـــەیلێ زەمـــان خاطـــر گوشـــاد بۆ
ســـپەردەی خاســـان بورج بەغـــداد بـــۆ
(ڕەنجووری) ڕەنجوور هەرتا بۆ فـــانی
دۆعاگۆن پـــەی تۆ زلێخـــای ثـــانی

* ● *

— ٢١ —

زلێخـــا بەســـتە ، زلێخـــا بەســـتە
دوو دەســـــتە کلاف موشـــك بۆ بەســـتە

دوو سـیا ثوعبـان ڕیشەی دڵ گەسـتە
کەردەن وە پـەرچـین گۆنـای گوڵدەسـتە
شـنەش بای شـەماڵ مشانۆشـەوە
زارزار وەزەربـان مسانۆشـەوە
سـانسان جـە سـیما هـا وە سـەماوە
لاولاو لاو مـدۆ لاف لاف وە لاوە
لا وەلا شـیـەن لالا وە لادا
تـانو پـۆ کەفتـەن تـاتـا وە تـادا
تـەڵ تـووڵ مـەفتوول لوولـەن وە نەیدا
تـۆتـۆ تـۆڕ بـان وە بـان بەیـدا
چینچین چـین بەسـتەن چون نەخش چینی
خـەمخـەم خـەمیدەن جـە حەلقـەی یێنی
ئەلف ئـەلفلام وسـت وە عەینـەدا
لامئـەلف کێشـا وە مابەینـەدا
یـا حافیظ مەحفووظ بەدکـار بـەد بـۆ
ئەییـام عومرش دوو پەنجـاو صـەد بۆ
تـا قـەرن ئەییـام دەوران بمـانۆ
هـەر ڕۆ بـای شـەماڵ زوڵفش بشـانۆ
شـەخصێ کـە (یوسف) زەڕخـەریدش بۆ
چ خاسـەن غـەم پۆش غەمکەشـیدش بۆ[1]

---

(١) ئەم پارچە نازناوی (ڕەنجووری) تێدا نیەو ، شاعیرێشمان کەم شتی وا دەکاو الە دوایشدا ناوی (یوسف) هاتوەو لە دوا بەتیدایەو دەشێ بکرێ بە نازناوی شاعیر ، ئەگەر ئەوە بچێتە سەر گومان لەوە دەکرێ ئەمە شیعری (ڕەنجووری) بێت .

زلێخـــا خوانسـار زلێخـــا خوانســـار
دوو ســـێف ئاوەردەن نـەموڵك خوانســار
بەند کەردەن نە ســەطح سینەی صەدەفوار
عەطر ئـەو ســێفە جێم ســەندەن قـــەرار

❋ ● ❋

سـێف سـپی‌و نـازك ســاوای گوڵوەدەم
تـازە بن بەســـتەن ناوبریـان وە مـــەم
ئـەر قەصـد گەستش یـەك دەم کـەرۆ دەم
وەر جـەو دەم هـەردوو متـاویان جە هەم
چون قەتـرەی شـــەونم موارانن بـە وار
عەطر ئـەو ســێفە جێم ســەندەن قـەرار

❋ ● ❋

شـیرینەن نـە طـەرح فنجـــان فەغفوور
هەردوو کـەیل جـە ئـاو (شـرابا طهور)
ســـــۆما مبەخشان وە دیـدەی بێ نـوور
یـا حەی دیـدەی بـەد جێشان کـەری دوور
بۆشـــان بەرمیۆ چون حوقـەی عەطـــار
عەطر ئـەو ســێفە جێم ســەندەن قـەرار

❋ ● ❋

نـــە تۆی جامـەی قوو زەربـــەفت والا
دەمدەم جـــە لـــەرزای تەمـــام بالا

ســێفان پــەرێ ســەیر نمانــان کــالاّ
عەجــەب کالاّیێن ! یــاران ماشـــــاڵلاّ !
نمانــان وە نـــەجم پــای چــەرخ دەووار
عەطر ئــەو ســێفە جێم ســەندەن قــەرار

❋ ● ❋

ئــەو هــەردوو ســـێفە دوگمەی تۆبەستەن
سـێف خوانسارش بۆ وە بێــز وســـتەن
ئــەو مێوە واردەن ئێد شــیفای خەســتەن
هەرکەس جێش چەشـــتەن جە عیللەت ڕەستەن
بێ شــك دەرمانەن پــەی دەرد بیمـــــار
عەطر ئــەو ســێفە جێم ســەندەن قــەرار

❋ ● ❋

بالاّ بێعەیبــــەن پــڕ شــێوەی نادیــــر
ســینە تەختــە عاج عەجــائیب فاخـــــیر
پێوە بەنــد بیەن دانـــــەی جــەواهیر
ئوســتای جەوهەرســاز ئێــد کەردەن ظاهیر
بنــازوون وە صونع بینـــای کــەرەمدار !
عەطر ئــەو ســێفە جێم ســەندەن قــەرار

❋ ● ❋

صــەڕڕافان ماچــان : یــە شــەکرە ســێوەن
بەڵێ ! شــەکرە ســێف جە کۆ بەی شــێوەن ؟
ســێفان صەفاشـــان پـــەی زارو لێوەن
ئـــەی ســـــێفە دەرمــان دەرد دڵ پێوەن

جـه قودرەت ژنیــــان بێ نوکتــەو پەڕگــار
عەطر ئـەو سـێفە جێم سـەندەن قـەرار

* ● *

(ڕەنجووری !) وەســەن وەس کـەر خەیاڵان
خەیـاڵ سـەودای ســـێف نەوحـــاڵان
نمـەندەن جـە لات جازیبـــەی ســـاڵان
(بارشـــتش نیـیـەن هـەور بێ نـــاڵان)
پەی چێش مواچی جـــە صوب تـا ئێوار
عەطر ئـەو سـێفە جێم سـەندەن قـەرار

* ● *

— ٢٣ —

ســـــەوڵ بـاغ من ، ســـەوڵ بـاغ من ،
دەلیـل شــۆ وە لای ســـەوڵ بـاغ من
شـای باڵا بـــەرزان بـەرز دەمـاغ من
مەرهـــەم پـەی دەروون پــڕ جە داغ من
واچـە پێش : شـاباز دیدەی بـازان بێـز !
وەی واز ، وەی جۆ ، کوورەی وە ئەنگێـــز
ئێمــە جـەی وەرتــەر پاســەمان مژنـەفت
ئینســان کـە ســاڵش یـاوا بە دوو هەفت
صــــاحیب عـەقڵو فـام وەفادار مبـۆ
جـــە هـەر بابـــەتێ خەبـــەردار مبۆ
هـەم ئـادەم شـناس هـەم ئـادەم مبـۆ
جـە گشـت وەسواسێ خـاطر جـەم مبۆ

تـۆ وەختـەن وە سـی بیـاوۆ سـالْت
چ خـەیر بی جـارێ خـاس نـەبی حاڵت ؟!
هیچ نەکـەردی فـەرق خاسـان جـە ناخاس
یەکسان بی جـە لات دێو چـەنی لاڵنـاس
سـەوگەندم بـە خاڵ گۆنـای گوڵبێـزت
بـە جیلوەی جـانبـەخش باڵای نەوخێزت
ئەگـەر بێڕامیت هـەنی نەبۆ وەس
بێ مـەیل بێ ڕام طائیفـەی چەرکـەس
وە چـار جانیبـدا مکـەرۆن فریـاد
حاصڵ بۆ وەنەت شـەش کەس چون جەللاد :
ئەووەڵ : غەمـزەی وێت دوەم : نیگای چەم ،
سێیەم : نازئەنداز موژەت بو وە هـەم ،
چارەم : چین خەشـم جـام جـەمینت ،
پێنجـەم : نیمنیگـای پـڕ ئایرینت ،
شـەشەم : شـێوەی لەنج وەیئەنگێـز وەی
تاین بـان پەرێت هـەر شـەش پەیاپـەی
کارێ پێت کـەران وە زینهـار زینهـار
باوەرات چون دیـل وە بێ ئیختیـار
وە سـاق نەرگس ، وە شـاخ سـونبوڵ !
وە چۆی دارچینی ، وە سـەرشاخ گوڵ !
بە وەڵگ ڕێحـان ، بە بەرگ نەسـرین !
وە دانـەی عەنبـەر ، وە نـاف موشـکین !
ئەوەنـد لێت دەران بگـیری نەسـتەق
تـا وەس وەی کەری ، وەیکەر وە ناحـەق

عیبـرەت بگـیران جـەرگـەی ناهـــالاَن
هـەنی جـەفای کـەس نەدەن وە تـــالاَن
(ڕەنجووری) جـە داخ بێڕامیت بـی ڕام
بـا بۆ وە مـەجنوون سـەرگەشتەی ئەیـام

* ● *

— ٢٤ —

سـەوڵ سـایەدار ! سـەوڵ ســایەدار !
سـەوڵ سـاپەروەر ! سـاوای سـایەدار !
زەنـدەی زام سـەخت زامت پـڕ نـە ژار !
سـەنقار تیـژ چـەنگ شـــاهێن باڵـدار !
شـــۆخ شـەیدای نـار نـەزاکـەت گران !
بـاز تونـد پەرواز ، تـەڕلان بـەرز لان !
باشـــقەی تەوار ، ڕشــتەی یەمـــانی !
باش مـەحبووبـان پـۆل (بیبـــان)ی !
سـەرخێڵ خاصـــان (خاصـە) نشینان !
بەگـزادەی بێعـەیب گشـت نازەنینـــان !
سـەرڕەم ڕەویـڵ لەبجۆی خاصــــەماڵ !
(خاصـە) جـە خاصیت خاص بیـەن زولاڵ
فـەڕواراتـــەن وە (ســـەنگەسـار)دا
بـەو مـاواو مـەکان بـەو جـاو دیـــاردا
(سەنگەسار) هەر ماڵ توو جێش مگنی دوور
سـەنگ جێش موارۆ (حور العـین حور)
هەر جە (سەنگەسار) تـا وە سەر (خاصە)
مـیری خاڵخاصـــان پەرێ توو خاصــــە

ئەگــەر لاڵناسـان خـاص وەنـەت زانـان
نـام توو وە خـان خاســان موانـــان
نیـیەن هامشــێوەت شــۆخ (بیبـانی)
وەقتــەن شــەوق جــە شــەم خانان بسـتانی
دێوانـە پـای (شــەم) ، من پەی توو داخم
داخدار ، زووخ نۆش ، دەروون پـــڕ ئاخم
پــیران باطــین بـدەران پـەنـــات
تـا خەیلێ ئەیــام کـەم نەبۆ صەفـات
تـا چەنـدێ زەمـان هیــچ نەکـەی خەیاڵ
غەیـر جـە سورمەو جام ، صەندەڵ ماوی خاڵ
دۆعای (ڕەنجووری)ت پەرێت (ئەسپەر) بۆ
ســەرتاپای باڵات دوور جـە زەرەر بـۆ

— ٢٥ —

شــەماڵ یــەك ڕەنگی ، شــەماڵ یەك ڕەنگی
شــەماڵ توو شــەوگەرد شــێوە یەكڕەنگی
دەلاڵ دۆســـــان بێ داواو دەنـــگی
غــەمخوار یـاران دڵ جـە غـەم تــەنگی
دۆســت ئەمینی بێ حیلــەو مــەكری
زینـــدە وە فەیض بێ فیتنــەو فیکـــری
بێ غــەلْلو غــەرەض پەیك شـــارانی
شـارەزای شــاران شـیراز تـا شاری (!)
بێ کینــەو بێ بوغض دەور هــەم تــازی
مــەحرەم خــالان ڕووی پــەردەی رازی

تۆ ئـەو شـەماڵی وەختێ کـەردی مـەیل
نامـەی (مەجنوونت) یاونـا وە (لـەیل)
شـەرح ئـاخو داخ (فەرهـاد) کۆکـەن
وەنـدی نـە پـای تەخت (شـیرین) ئەرمەن
بۆی جامـەی (یوسف) جـە میصر ئـاوەردی
دوو دیـدەی (یەعقووب) پێ ڕۆشن کەردی
ناڵـەی نمـەدپۆش (بەهـرام) دێـرین
یاونای وە گۆش (گولـەندام) چـین
هـەنی ماجـەرای یـاران دڵـدار
یەکایـەك شـەماڵ ! توو کـەردی ئیظهـار
منیـچ چون مـەجنوون قنیـاتم خەمـەن
فیکـر فەرهـادیی خـاص جـە لام جەمـەن
چون یوسـف غـەریب دوور جـە وڵاتم
بە جەسـتەی بەهـرام نمـەد خەڵاتم
توو هـەر بـەو خەیاڵ خێرئەندێشی وێت
عـەرض کـەر حاڵمـان ، خێر میۆ نە ڕێت !
دەسـتم دامـانت بـاد صـاحێب خێـر
شـۆ وە لای قیبلـەم وە مۆبـەت دێـر
هـەر وەقت پێش یـاوای ئەر صوب ئەر ئێوار
خۆف مەکـەر جـە حەرف ڕەقیبـان خـار
دەسـت وە سـینەوە پابۆس پاش کـەر
پـەی دەوای زامـان هـەم ئیلتیجاش کـەر
سـا ئـەو مزانۆ چێشـەن موددەعـام :
دەردم کام دەردەن ، وە چێشـەن شـیفام

هـەر حـەرفێ پێت وات بگێرەش نـە گۆش
زینهـار صـەد زینهـار نەبۆت فەرامۆش !
دەرلاد بێمـــدار هۆربگێڵـــــەوە
ڕووکـــەر وە زامن قـــەیس وێڵـــەوە
ئینشـاڵڵا ئـــەر صـەد ئالوودەی جەفـام
ئامـای تۆ ـ شـەماڵ ! ـ مبۆ وە شـیفام
شـەماڵ ! (ڕەنجووری) دەردش کاری‌یـەن
داخـــڵ بـــە زنجـــیر ڕسـتگاری‌یەن

* ● *

— ٢٦ —

شـیرین خـاڵان دا ، شـیرین خـاڵان دا
ڕوێ صـەیقەڵساز زوڵفو خـــاڵان دا
حوسـن ئـارای لەیلای قەدیم سـاڵان دا
شـێوەی شـیرینان گشـت وە تـاڵان دا
زوڵفان سـەرئاوێز نیم زوڵفان لوول کـەرد
قەلبـان وە قوللاب نیم لوول مەلوول کـەرد
جۆقجۆق گێسوان جا دا نـە جۆی پشـت
حەی کـەرد وە حەییان دڵ موردەگان گشت
حـەی‌وەچـان نە پێش سەر کەرد سەرئەندەر
سەرنگوون سەر کـەرد سـەرداران یەکسەر
جەبهەت نـە مینـای بێ غەش قـــەرار دا
شـــەفافش شـــیفای دەرد بیمـــار دا
شـــوعاعش نـە شـەمس سـەما سـتانا
ئـەو بـە مەجـاز وەند ، وێش حەقیق وانـا

کوڕی عومەر بەگی زەنگنەیەو خەڵکی دێی (گەڕاوێ)یە لە (زەنگنە) • ئیتر لەوە بەولاوە شتێکیوامان بە دەستەوە نییە بە کەمێك پشتەستووریەوە بیخەینە سەر کاغەز •

گەشتێك بە دیوانی شاعیردا

مەبەست لەم گەشتە ئەوە نییە کە لە عاستی یەکەیەکەی پارچە شیعرەکانی دیوانەکەدا بوەستمو شییان بکەمەوەو لێیان بدوێم ، بەڵکو تەنهـا مەبەستم ئەوەیە بەم گەشتە ڕێگە بۆ بخوێنێ بەڕێز خۆش بکەم تا بزانێ دیوانی چۆن شاعیرێکی لە بەردەستدایەو ئەم شاعیرەی کە ئەیەوێ دیوانەکەی بخوێنێتەوە کێیەو لە چ پلەیەکدایە ، ئەمەیش بە گوڵگەشتێكو گوڵبژێرێك پێکدێت • بۆیە لێرەدا تەنها لەعاستی چەند پارچە شیعرێکدا دەوەستینو بخوێنیان لێ شارەزا دەکەین •

لایەنێك کە زۆر جێگەی ڕێزو بایەخە لە دیوانی (ڕەنجووری)دا ئەوەیە کە مەودای شیعری لەبەر هەستی خۆیدا تەســـك نەکردوەتەوەو ، مەیدانی شیعری نەهێناوەتەوە یەك ، تا مەبەستەکانی شیعر بکا بە یەك دوو مەبەستو بەس ، بەڵکو ویستوویەتی هەرچۆن بێ مەیدان بەرین بکاو ، سارا گەورە بکا بۆ ئەوە بتوانێ بە ئارەزووی خۆی ئەسپی بیرو قەڵەمی تاو بداو ، گۆی هونەر لە زۆر لە شـــاعیرانی هاوچەرخو پێش خۆی بفڕێنێو بابەتی نوێیوا بنووسێ کە زۆر پاش خۆیشی بە نوێ بۆیان بڕوانرێو بە نەمری بمێننەوە •

بەڵێ ڕەنجووری پیاوێکی ســـیاسی نەبوەو بابــەتی نەتەوایەتی بۆ نەهۆنیونەتەوە ، ئەمەیش بەپێی ئەو بارو دۆخەی ئـــەو تێیـــدا ژیاوەو ، بەگوێرەی بیرکردنەوەی خەڵکی ئەو چەرخەی ئەو گوزەراندوویە • بەڵام کۆمەڵێ تابلۆو لاپەڕەی کـــەلەپووریو فۆلکلۆریی بۆ تومار کردووین کە هەرگیز نامرنو ڕەنگە کە بڵێم تەنها بە بیری ئەودا هاتوون کە بیرو قەڵەمیان

کـەچ کێشـا وە قەصت دائـیرەی ئـەبروو
تـا کەچ نیگاهان ڕاسـت کەرۆن جێش ڕوو
چـەم پیـاڵەی مـەی مبەخشـا مەسـتی
مەسـتی عەشـق پـاك پەی حەق پەرسـتی
موژان موژدە بـەخش حەیـات بـاقی
عـەین عـەین شـەراب موژانش سـاقی
بورج بێنی بـەرز هووەیدا جـە بـەین
پـەی بێنیبەرزان (بـرزخ العینـین)
هـەر دوو خۆ خیتـام خامـەی نوورانی
یەعنی کـەس نیـە بـەی میثلـە شـانی
گوڵگوڵ نمـانا گوڵ غونچـەی جـەمین
فـەڕ جە فەڕەنگ سەند چین وست وە ماچین
تەبـارەکەڵلا جـەی نـوورە پاکـە
جـەی نوور بێ عـەیب دوور جـە ئیـدراکە
زەنجش زەنگ وەرداشت نە ڕووی سەربسات
« فیها ما فیهـا من الاسـرارات (!) »[1]
چای زەنـەخ مـەملوو جـە فەیض ئەقـدەس
گشـت عالـەم موحتـاج فەیضش هەنی وەس
هەر کەس جـەو فەیضـە زەڕەی یـاوا پێش
بێ جەفـا یـاوا وە موددەعـای وێش
یا شـا شـەممەیێ جـە فەیض شـیرین
ئینعـام کـەی پـەرێ ڕەنجووریی حـەزین

---

(١) دیارە (الاسرارات) هەڵەیە ، چونکە (اسرار) کۆی (سر)ە ، ئەم کۆیش جارێکی دیکە گرد ناکرێتەوە .

واتـەی (ڕەنجووری) شـــیرین بوانـــان
ئـەر تەڵخی تێش بۆ شـیرینش زانـــان

— ٢٧ —

شـیرین بەتـاڵ کـەم ،شـیرین بەتاڵ کـەم
خاصـەن دڵ جە شـەرط وەفات بەتاڵ کـەم
هـەر تاکەی پـەی توو خۆم وێران حاڵ کەم ؟
جـە مـاەو سـاڵان کامت خەیـاڵ کـەم ؟

❋ ● ❋

هـەر جـەوڕۆ ناسـام من چەپم جـە ڕاس
مەشـق عەشـقم کەرد جە ئینشای غەوواص
جە گشـت خاڵخاصـان تۆ زانـام وە خـاص
ئینشای غولامیت وەنـدم وە ئیخـــلاص
جـە ڕاگەی ئیخلاص وێـم وە پامـاڵ کـەم
جـە مـاەو سـاڵان کامت خەیـاڵ کـەم ؟

❋ ● ❋

چەند ڕۆ ، چەن هەفتە ، چەند ماەو ، چەند ساڵ
من هەر سـەودای تۆ کـەردم وە خەیـاڵ
وە سـەودای خاڵت جەمـین سـپی لاڵ
بیم بـە واتـەو پـەند واتـەی کەڕو لاڵ
ئیسـە من منـای کام کـەڕو لاڵ کـەم ؟
جـە مـاەو سـاڵان کامت خەیـاڵ کـەم ؟

❋ ● ❋

غەیر جە عەشق تو و ـ جەمین پەڕەی گوڵ ! ـ
جە ساڵ طیفلیت هەرتا بیم کامڵ
هەنی هیچ نەقشێم جا نە کەرد جە دڵ
لادێ جە سەودات نەبیم دڵ غافڵ
هیچ نمەز ، پەی کێ من شەرح حاڵ کەم ؟
جە ماەو ساڵان کامت خەیاڵ کەم ؟

* ● *

بەرشیم جە زینەت چون ئازیەتداران
چون تەنها عەوداڵ دەور دام نە شاران
سەیر کەردم باڵای سپی قەتاران
هەر تۆم بی خەیاڵ صەباو ئێواران
ئیسە با وەس من وێم وە عەبداڵ کەم
جە ماەو ساڵان کامت خەیاڵ کەم ؟

* ● *

قیبلەم چەن ویەرد ڕۆی ڕۆزگاران
ڕۆوان ڕۆڕۆم بی چون ئازیەتداران
شەوان شینم بی چەنی پەژاران
من مایەی عومرم وەی طەور ویاران
هەرتاکەی پەی تۆ وێم وە زوخاڵ کەم ؟
جە ماەو ساڵان کامت خەیاڵ کەم ؟

* ● *

تۆ هەر بەی باڵای سپی تارەوە
بەی بورج دەماخ لەنجو لارەوە

من هــــەر بـــەی جــەفای رۆزگــارەوە
هــا تــەکدام وە ســـاڵ ســیو چـــارەوە
من تــا کەی حیساب ئــەی ســەنەو ساڵ کەم ؟
جــە مــاەو ســالاَن کامت خەیــاڵ کــەم ؟

❋ ● ❋

کــام ڕۆ بی داغت داغ نەکــەرد جــەرگم ؟
کام داخت وە زووخ ڕەنگ نەکــەرد بەرگم ؟
هــا دیاردا لێم نیشـــانەی مــــەرگم
(ڕەنجووری)م جــە ڕەنج ســـۆچیا جەرگم
ڕۆی رۆشــن تــا کەی وە دیدەم تــاڵ کــەم ؟
جــە مــاەو ســالاَن کامت خەیــاڵ کــەم ؟

❋ ● ❋

— ٢٨ —

شـــیرین دادم بــۆ ، شـــیرین دادم بۆ[١]
تــا کەی نە[٢] جــەورت من هــەر دادم بۆ ؟
تــا کــەی شــەوو ڕۆ هەر فەریادم بۆ ؟ [٣]
شــەرط بۆ بێ شــەرطیت هــەر وە یادم بــۆ

❋ ● ❋

من یە چەنــد ســاڵەن میۆ نـــە ویـــرم
وێنــەی بەندیـان حـــەبس زنجـــیرم

---

(١) ئەم پارچەیش یەکێکە لەوانە کە لە (کەشکۆل)دا بلاوکراونەتەوە :
(٢) نە (مف) جە .
(٣) تا کەی .. (مف) تا کەی چون فەرهاد رەنج وە بادم بۆ ؟

پابەستم وە دام بەستەی شەرطو شۆن[٤]
دایم کۆگای غەم جە لام هەر وە کۆن
تا جەی دامو بەند من ئازادم بۆ
شەرط بۆ بێ شەرطیت هەر وە یادم بۆ

* ● *

پۆسە واتەن پێم[٥] مەردان کامڵ :
« موراد جە کۆگای صەبر مبۆ حاصڵ »
من چەند صەبرم کەرد هیچ نەدیم وایە
وایەو سەرمایەم گشت شی وە زایە
تا کۆچ دنیای بێ بونیادم بۆ
شەرط بۆ بێ شەرطیت هەر وە[٦] یادم بۆ

* ● *

چەندێ جەفام بەرد ئەر وەخت ئەر بێ وەخت[٧]
چەند کێشام سزای ئاذابان سەخت
چمان باغەبان بیدو زەڵ[٨] کەردم
بارێ[٩] جە بارەی کردەم نەوەردم
تا کەی چەم ئەڕای وەختو وادم بۆ ؟ [١٠]
شەرط بۆ بێ شەرطیت هەر وە یادم بۆ

---

(٤) پابەستم .. (مف) نەزانام کەردەن وە بێ شەرتو شۆن .
(٥) پۆسە واتەن پێم (مف) پۆسەشان واتەن .
(٦) وە (مف) جە .
(٧) چەندێ (مف) چەند جەفام بەردەن بە وەقتو بێ وەقت .
(٨) بێدو زەڵ (مف) بێد زەرد .
(٩) بارێ (مف) پارچە .
(١٠) تاکە ... (مف) تا کە جەم ئارای وەخت دادم بۆ .

تۆم[11] گوڵ کاشـــتم موغێـلان بەرشــی
فەرمـان خـاصیم نافـەرمان بەرشـــــی
جەفـا هــەر ئاوین[12] ، ڕەنجم هــەر عەبەس
ڕەنج نـاڕەوام هــەنی وەســـــەن وەس
بـا ڕەنجـەڕۆیی چون فەرهــــادم بــۆ
شــەرط بۆ بێ شــەرطیت هــەر وە یادم بــۆ

❋ ● ❋

قیبلــەم من حــەرفێ جــەرگم کــەردەن لەت
ئــەو ڕۆ کــە بەســتی چەنی من بەینــەت[13]
چــەند قەســـــەم واردی ، ئازیــز ! وە کەلام
چەندێ دەس کێشای وە ڕەوضــەی ئیمـــام
داد جــە دەســت تۆ ! وە کێ دادم بۆ ؟[14]
شــەرط بۆ بێ شــەرطیت هــەر وە یادم بــۆ

❋ ● ❋

قیبلـــــەم وەســــەن وەس بــا بەیۆ ڕامت
خۆ فیکــر جە سەوگەند[15] وەردەی کەلامت

---

(11) توخم (مف) تۆم .
(12) جەفا هەر ئاوین (مف) جەفام بێ سوودەن .
(13) ئەم بەیتە لە (مف)دا نیەو لە باتی ئەم بەیتە ئەم بەیتەی دیکە هەیە لەگەڵ پاش‌و پێشدا .

چەنـد شــەو تـا وەڕۆ حەســرەتان وەردم
ســاعەت وە ســاعە تگران بی دەردم

(14) داد .. (مف) داد جە دەست تۆن ، تا کەی دادم بۆ ؟
(15) سەوگەند (مف) قەسەم .

دڵ بی‌یەن خەریك وە دانەی دامت
فامێ بەر نە دڵ با جەم بۆ[١٦] فامت
(ڕەنجووری)م جە ڕەنج با هەر[١٧] دادم بۆ
شەرط بۆ بێ شەرطیت هەر وە یادم بۆ

* ● *

— ٢٩ —

شیرین جامەی جەور ، شیرین جامەی جەور
ڕوێ بەزم جەنگ شی نە جامەی جەور
دەستێ جە ماران زەنندەی ڕووی دەور
واز کەرد پەی وەزەند چون طائیفەی گەور
لوول لوول ، پێچ پێچ ، کرژ کرژو ، خەم خەم
ئاوەرد دا نە دەور لووتەوانەو دەم
صەیقەڵ دا خاڵان سۆسەنی دانە
دانەی دڵفریب سەودای زەمانە
زنجیرەو ، زەڕباف ، لەرزانەو ، لاسەر
نیگاکەرد پەی شەوق جەمین ئەنوەر
چون تووڵ نەوخێز قامەت دا قیام
وە دیدەی شەهباز نیا کەرد نە جام
زاناش نە دەوران دیدەش خومارەن
موژەش تیر مەرگ هەر ڕاویارەن

(١٦) نە (مف) جە . جەم بۆ (مف) بیۆ .
(١٧) با هەر (مف) باڵا .

بــه لارەو لەنـجەو بــە غەمزەو بــە نــاز
ڕوو کــەرد نــە ســارا شــۆخ دیــدە بــاز
داخۆ بەدبــەختی کــام ســیابەخت بــۆ
پەی کام ســیابەخت ئارەزووش ســەخت بۆ
من چونکــە هیجــران مەجنوونی پێمــــەن
زیاد نــە گشــت کەس هەر وەیڕۆی وێمەن
ناگــاە دیم شــیرین بـــەو گشــت لارەوە
بــەو گشــت غەمــزەو نــاز تۆڕو تــارەوە
زولف کەرد وە بەیداخ ، قامەت کەرد وە نەی
جــە یانــەی دلان خێــــزا بانگ وەی
وە نیم نیگای چـــەم وە عیشــــوەو لارە
پــەرێ دلــەی من کـــەردش ئیشـــارە
هـــەر کاتێ زانـام واوەیلا خێـــــزا
مینــای جــەرگو دڵ وە هــەمدا ڕێــزا
جەرگ کــەرد وە پارە ، دڵ وە دیــل بەردش
یانــەی دەروونم یەختەســـــار کــەردش
یــاران ! هامســەران ! هامــدەردان دەرد !
شــیرین شیرینیش پــەی من نــە کار کەرد
تــا زینــدەم ڕەنجوور ئەو شــیرین دیدەم
(ڕەنجووری)م ڕەنجوور قامەت خەمیــــدەم

❋ ● ❋

فەرەح ئەفــزای دڵ ، فەرەح ئەفــزای دڵ !
یــا بــاد صوبخێز ، فــەرەح ئەفــزای دڵ !
شــکاوای شــکۆف غەنج عونچــەی گوڵ !
سائیدەی ســەر وەڵگ سەوڵ سای سونبوڵ !
شــەوگەرد سەیاح جەرگەی خاصان دۆز !
پــەی دەردەداران ســینە پڕ نە ســـۆز !
لـــەرزنای لەرزان لاگیرەو لاســـەر !
شەندەی طوغرای زوڵف کۆی گێسوو شەنکەر!
نەسیم نوور بەخش ، نەرد نەجــات شــەن !
زینەتئارای کــاخ گوڵزار نــە گوڵشــەن !
بۆی میســك نافــەی قەطــاران نــە بــار !
عەطــر عەنبـــەربێز عەططـــار عەیــار !
والاّ نـــە رووی نــاز نازدارانّ دەور دەن !
پەردەی شەرم نە دەست مەهوەش وە زۆر سەن!
مڵەمـــای بـــالای نەوتووڵ نەمــامــان !
خــاویدەی خــەرگای جــەمین چون جامان !
دەرزی نــە ڕووی درز قوو وە هــەوا دەر !
طــەوافچی سینەی ســیم صــاف پەروەر !
ئامــانەن شـــەماڵ ! جــەرگم بی پـــارە
ئامــانەت فەرضــەن فەرض بــۆ دووبــارە
هیــچ مەکــەر مدار چون حاجــەت مــەندان
شــۆ وە دامەنبۆس شــای زوڵف کەمەندان

بۆســه دامــان پــڕ مایـــەو مەتـــاش
رۆشن کــەر دیدەت وه گــەرد جــای پــاش
[واچــه : ئەو دووی دڵ طۆفان ئەنگێزەن !]
شــەرارەی ئاهش ڕۆی مەحشــەر بێــزەن
قنیــات وه قەترەی تکــەی زام کـــەردەن
ڕســوایی ســەوداش نــه حــەد ویەردەن
بیڕیــەن وه صوورەت کێشــای نەقش سەنگ
پــەی مەرگ مگێلۆ نمــەگنۆش بــه چەنگ
مــا رزه وه عیبــرەت واتــەی ئەیــام بــۆ
ســەرسامەن پەی چێش ئەودی ! سەرسام بۆ
بوانۆشـــــەوه دەوای دەردش کـــــەر
تا ســەر ئازاد بای جــه عەرصەی مەحشەر
ئەرنه (ڕەنجووری) چون قەیس پــای هەرد
ســەیل غــەم شادیش گشــت وه تاراج بەرد

* ● *

— ٣١ —

قیبلــەم قەضــاجۆت ، قیبلــەم قەضــاجۆت !
بــه دیدەی قەطــران مەســت قەضــاجۆت !
به قــەوس میحــراب طاق دوو ئەبـــرۆت !
به بۆی کــلاّفان زولف عەنبـــــەربۆت !
بــه بــالاّی بەیــداخ نەونەمــــام نــۆت !
بــه ســینەی بێ خەوش بــه قوببەی لیمۆت !
بــه نــازو غەمــزەی فیتنــەی کۆبــەکۆت !
بــه لارو لەنجەو نــازو ئاموشـــــۆت !

لێ وەکارخاو بە هونەرە جوانەکەی خـۆی بیانڕەنگێنێ ، بە جۆری کــە نیگارکێشێکی لێهاتووی ئەمڕۆمان شوێن پێی ئەو هەڵگرێو ، هەنگاو بــە هەنگاو بیرەکانی ئەو بە رەنگ بنوێنێ جوانترینو خۆماڵیترین تابلۆمان بۆ دەکێشێ ئەگەر زۆر زیادەڕەویم نەکردبێ •

بۆ نموونە لێرەدا خوێنەر بە چەند پارچەیەك شارەزا دەکەینو کەمێك لەگەڵ ڕەنجووریدا بەو باسانەوە دەچین •

دیمەنی چوونی کچان بۆ زیارەتی (مەحموودی ســـەرواڵە) کــە شەخسێکی ناوداری ئایینیە ، ئەگەر رەمز نەبێ بۆ هەر شەخسێك ، چونکە لە کوردستاندا ــ ئەوەندەی من پێ بزانم ــ دوو سێ شەخس بەم ناوە هەن ، وەك (مەحمووی سەرواڵە)ی لای (سەرگەت)و (مەحووی ســەرواڵە)ی ناوچەی (مەریوان) •

شاعیرمان لێرەدا دەیەوێ بۆمان بنووسێ کــە کچــان چۆن ڕێگەی شەخسیان گرتوەتەبەرو ، چۆن خۆیان بۆ زیارەت ساز کردوە •

ئەوا یەکێك لەو کچە شۆخانەی دێ کــە هەر ڕۆژێ بەزمو کۆڕێکی گەشتو گەڕان پێکدێنێو ، هەر جارەی بۆ شوێنێ کچگەلی دێ خڕئەکاتەوەو سەرقەتاریان لێ دەگرێو بە صـــەد عیشوەو نازەوە بەریان ئەکــەوێ •• ئەمڕۆیش ئارەزووی گەشــتی هەیەو دەیەوێ خۆی بگەیەنێتــە ئیمــامی سەرواڵەو لەوێ دۆعاو نیازی خۆی لە خزمەتیا بدرکێنێ ، وردە وردە دەست پێدەکاو سەرو پێچ ئەپێچێتەوەو پووشین ئاوێتەی ســرکەیێو گوڵەنگو قۆزاخە دەکاو ، زۆڵفی عەنبەربۆی شانە دەکاو ، تای زولفی کــە کەمەندی چەندین (بەهرامی گۆر)ە بەسەر تۆپە گوڵی گۆنادا پەخش دەبێو ، بـــە گەلێ خشڵی جوان لە : لاگیرەو ، زێرچەنەو ، پلپڵەو ••• ســـەرو پێــچ دەڕازێنێتەوەو ، سەرپۆشی کەتان دەدا بەسەرداو ، دەرزی فەرەنگی دەدا لە

سـەوگەند بەو ئازیز بێ گشت خدێو خۆت !
دلـەی (ڕەنجووری) دائیـم ڕەنجـەڕۆت
بەنـدەن وە قوللاب کەمـەند گێسووت
بەندی بەنـد تۆن ــ خاڵ دانـەی یاقووت ــ
تـا ئـەو ڕۆ کە ڕووش دوور گنۆ جە ڕووت
حەبسـەن بە جەسـتەی هارووتو ماروت

* ● *

— ٣٢ —

قیبلـەم خـاڵانەن ، قیبلـەم خاڵانـەن
سـەردار سـوپای سـۆسەن خاڵانـەن
شـای نەونەمامان دیـدە کاڵانـەن
فیـداش بـام نـە شـەکڵ لەیـل سـاڵانەن
زوڵفش چون کەمەنـد بەهـرام دڵبەندەن
چون دام نـە دەوران جـەمینش تەنـدەن
پێشـانیش چون شـەمع دیوانخانانـەن
پـەی شۆڵەی شـەوقش دڵ چون پەروانەن
یـا مای دووهەفتـەن ، یـا مینـای صافەن
مینـا کـەی بەی طەور تەمـام شـەفافەن !
ئەبرۆش چون هیلال قودرەت خـەمیدەن
ئوسـتادان بـە نووك جەدوەل کەشیدەن
یا قەوس قودرەت قـەزەح دەسـتوورەن
یـا ڕشـتەی سـوبحان تەجەللای طوورەن
چـەم پیـاڵەی مەسـت جـە بادە کەیلـەن
یا (تحت الهلال) سـۆمای سـوەیلەن

یـا دیدەی غــەزال مودبـیر ماســانەن !
یــــا قەضـــافرۆش لاڵشـــــوناسانەن
بێنی وێنـــەی حــەرف ئــەلف ئەبجــەدەن
عەکسش چون بلوور یــــا زەبەرجــەدەن
یـا مــەددەن چون مــەدد [بسم الله] عەظیم
هەر جــە یــای هیــلال تــا وە یانــەی میم
گۆناش گوڵدەســتەن یــا شوعلەی نوورەن
یا دەســتە چراخ موســای پای (طور)ەن
یــا گوڵ (گومبــەت)ەن یا صافی عاجــەن
یــا کەعبــەی شــەریف وایــەی حەججاجەن
دەم چەشــمەی حەیــات زینــدەگانی‌یــەن
هەرکــەس منۆشــۆ خضــــر ثانی‌یــەن
یــا (ماء الورد)ەن ، یــا هــەر شــەکەرەن
یــا زەمــزەم ئاســان ، یا خۆ کەوثــەرەن
نەفــەس بۆی عەبــیر مەجمــەرەی خانــــەن
یــا عەطــر عەططــار مەنــدەی دووکانــەن
یــا ڕائیحــەی ڕەوح ڕەوضـــەی بەهەشتەن
یــا نــەفح جیبــریل مەســـیحا چەشــتەن
دنــدان چون دانــەی شــەوچرای شــەوەن
یــا صــەدەف ئامێــز مۆزەی خوســرەوەن
یــــا مــــرواری‌یەن مەعـــدەنش دوورەن
یــا نوختــەی پەرگــار طەلیســم نوورەن
زەنەخ وێنــەی سێب غەبغــەب بێ عەیبــەن
چای زەنەخ چون طۆپ ڕەژیدەی غەیبـــەن
یــا ماوای هــارووت یــا چـــای مارووتەن

یـا (دار الاقلیم) جـای مەلـەکووتـەن
گـەردن شـووشەی زەڕ یا سیم پەروەردەن
هوون عالەمیش هــەر هـا نـە گەردەن
یـا تەختـەی بلوور یـا ڕای طەوافـەن
یا سـوراحیەن بـەی تـەور شـەفافەن
سـینە صـەدەفوار ، عـەین کافوورەن
نە سـەطح سـینەش دوو قوبـە نوورەن
یـا تـەخت سـەردار سـلێمانیەن
یـا قوبـەی نووربەخش موسـوڵمانیەن
یـا دانـەی یاقووت جەواهـیر دانـەن
تەلای دەسـتئەفشار مەندەی زەمـانەن
سـەرتاپا بـەی تـەور تەمـام بێ گەردەن
فریشـتەن نـە باغ جەنـەت پەروەردەن
یـا ڕەوضـەی ڕەسـوول مەندەی مەدەنی
یـا قوبـەی پـڕ نوور (ویس القرنی)
یـا بارگەی (باڵووڵ)[1] هەردەی (داڵەهۆ)
یا (عومەر گودروون) ماوا (گودروون کۆ)
هەرتـا خۆر نە بورج خـاوەر ئـاوین بـۆ
قیبلەم دوور جـە حەرف واتـەی بەدبین بۆ
ڕۆبـەڕۆ جـە زەوق پایـەش زیـاد بـۆ
(ڕەنجووری) پەرێش خاطـر گوشـاد بـۆ

---

(١) لێرەدا جێگەی سەرنج ئەوەیە کە (باڵووڵ) ـ ئەگەر مەبەست باڵوولی لەمەڕ (هارون الرشید)بێ ـ چی گەیاندوویەتی یە داڵەهۆی کوردستان ؟ (گودروون کۆ) مەبەست پیرەمەگروونەو لە پارچەیەکی دیکـەدا ڕەنجووری ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە (عومەر گودروون) نـاوی (پیرۆت)ە .

قیلـەم مـــــەردەنم ، قیلـەم مـەردەنم
ئامانـــەت فەرضـــەن وادەی مـــەردەنم
نـە حـالاَت وەقت وەصیـــــەتکەردەنم
نـە ئاکـام سـەخت گیـــان سـپەردەنم
وەصیەتم ئێدەن ــ شای شەم ڕوخساران ! ــ
یێی وە باڵینم چون بەینـــــەتداران
بێ خەوفو ئەندێش ، جـە کەس نەکەی شەرم
هۆرداره پـەردەی حیجـــابت وە نـەرم
نەپۆشـی جـەمین شــــەمع خـاوەری
بـەی وە زانوودا چون ئەسـمای پـەری
بنیشـــــە وەبـان باڵینم وە نــــــاز
بوانـە ســوورەی یاســین وە دڵواز
زووان بـە رێـزەی شــــەکەر ڕازەوە
دەنگ وە صــەدای خاص خۆش ئاوازەوە
جــەمین وە عـەرەق بـۆی گولاَوەوە
گۆنـــاو ئەگریجـەی زوڵف خـــاوەوە
جـەو عەرەق نـە دەور گۆنـای مەهـپـاره
جـە سـەر بتکنۆم بگنۆم وە چـــــاره
تـا دیـدەم نـە سـەیر دیدەی سـیات بۆ
نەظـــارەی نەظەر وە نـاز دیـات بـۆ
گۆش هــەم بـەو صەدای ڕێزەی ڕازت بـۆ
بـەو سـوورەی شەریف خۆشئاوازت بـۆ

ئــەر صــەد جار قابیض ســـزا مدۆ پێم
هـــەنی نیم وە تەنگ گیـــان کێشان وێم
ئەگــەر بــەو تــەور بۆ ـ رۆح ڕەوانم ـ
بیللا بــە ئاســـان بەرمشــۆ گیـــانم
هـــای چـه خۆش مبۆ عومـــر زینـدەگیم
نــە خاکپــای تۆ گیــان کــەروو تەسـلیم
ئەگـــەر وە تـاقی صـــەد کۆ گونامـەن
ئینشـالڵا بەهەشــت هەشتەمین جامەن(١)

* ● *

— ٣٤ —

قیلەم گوڵ چون گوڵ، قیلەم گوڵ چون گوڵ
بــە عەشــق خودا قیلــەم گوڵ چون گوڵ
چـەم پیـاڵەی مەست مینـای گڵ پــڕ مڵ
گـــوڵو مـڵ دەوان پـــەرێ دەرد دڵ
دوو تـاق ئەبرۆش تاقـەن بـــە تـــاقی
پەوســـە تاق چون تـاق بــە تاقـین بـاقی
نوقطـەی خـاڵ ماوی زەبەرجـەدچون جەد
ســوجدەگای یـــەقین (حجر الاسـود)
زوڵفـان چون هینـدی درەفش حـەبەش
گرتـەن دائـیرەی قیلـــەی دڵانکەش

(١) لەم پارچەیشدا نازناوی شاعیر نیە ، دەبێ تیشکی گومانی بۆ بچێ ؟

چون طـەواف‌چی‌یـان دەور چـــای زەمزەم
ســـەر مـــدان نــە دەور زنج دەم وە دەم
(لبیــك لبیــك) حەجـەكەم مــــەقبوول
میــۆ جــــە ئەطــراف كۆی كــلاًف لوول
دڵ عــەزم خەیــاڵ ئــەو طەواف پێشـــەن
خـــار موغێلان ڕەقیب نــە ڕێشـــــەن
پــەرێ دڵ رەحمێ دڵبــەر نــە دڵبـــەر
صــەلا دە طـەواف حەجش بۆ ئەكبـــەر

* ● *

— ٣٥ —

قیلــەم شەصت تۆم ، قیلەم شــەصت تۆم
بە قورئان قەســەم زەدەی شــەصت تۆم !
ســەرمەست مەدهۆش دیدەی مەســت تۆم
پابــەند ئیقــــرار بــەینو بەســـت تۆم
ڕێــزە ڕێــزەی جــەرگ رێــزەی راز تۆم
پێكیــای پەیكان غەمـــزەو نـــاز تۆم
زیــزو ئەندۆهبـــار زەڕئـــاوێز تــۆم
ســەرسام ســای زوڵف عەنبـــەریێز تــۆم
خــار خــەم خــەیاڵ لێو وە خــەندەی تــۆم
دێوانــەی كــەلان پەڕاگــەندەی تــۆم
شــێویای شــەوبەند بەســتەی سیای تــۆم
نیم ئــەرواح دیدەی وە نــاز دیــای تــۆم
ڕەنــگ زەردو زایف ئـــالاًو والاًی تــۆم
حــەیرانو مــەدهۆش بــەژنو بالاًی تــۆم

خەمبـار زووخ تۆش نوختـەی خـاڵ تۆم
مەجنوون چۆڵـگەرد وێـران مـاڵ تـۆم
دێوانـەی دەردین دانــــەو دام تــۆم
هیجـرانکێش جـەور سـزای زام تـۆم
قیلەم بـەو کـەلام پـەی ڕەسوول ئامان
وە قوبیـەی مەندیل ڕەوضـەی ئیمامـــان
تـا زینـدەم زەبوون مەیـلو وەفـای تۆم
(ڕەنجووری)م ڕەنجوور جەورو جەفای تۆم

* ● *

— ٣٦ —

میرزام پــەڕەی دڵ میرزام پـەڕەی دڵ
یـا خارێم نیشـــتەن نە تۆی پـەڕەی دڵ
بەتەرتەر نـە خار پەیوەسـت نە پـای گوڵ
ئـەو خـارە کەردەن یەکسـەر من خجـڵ
چون بروســکەی بەرق نیشـتەن نە جەرگم
دیـارەن پێوەن نیشـانەی مـــــەرگم
هەرچـەند ملاڵوون نــــە دەردەداران ،
دانایـان دەور حـــەکیم شـــاران
کـەس نمـەزانۆ پـەی دەردم چـــارە
خەریکم جـە ئێش مـــەودای ئـەی خـارە
بـەڵێ ! مـزانوون مایەش جـە عەشـــقەن
نە کارخانـەی عەشق ڕەنگ گرتەی مەشـــقەن

نه ئەی خـاره بەرد (مەجنوون) وه کۆسار ؟!
جـه زێـد زامن (فەرهـاد) کـەرد فـێرار
(صەنعـان) کەرد نـه دین ئیسلام هەراسان
سـوجدەی صـەنەم بـەرد کلێسا ناسـان
ذەوق سەلطەنەت جـه لای (بەهرام) بەرد
(وامیق) بەرد وه کۆ (سام)ش سەرسام کەرد
(وەرەقەش) چـەنی جـەور دا وه چـەرخەوه
چـون واران وارا وه ڕووی فەرخـەوه
(نەوفـەل) دا وه بـەرق بەنـد شـەڕەوه
جـانی دا وه کوشـت نـه پـای بـەڕەوه
(سـیف الملوك)ش وسـت نه ڕووی گێژاو
(حاتەم) کـەرد بێـزار جـه خۆراك‌و خـاو
شـاهێ چون (یوسف) نـه زێد کەرد ئاوین
(میهر)ش بێزار کـەرد جەگیـان شیرین ؟!
هەنی چەنـد کەسان هـەر بەی خـارەوه
تـەکدان وه تەکیـەی سـای مـەزارەوه
نـەبی پـەی عیلاج ئـەی دەردە چـاره
دەرد بـێ‌دەرمـان ئـالوودەی ژاره
ئیسـته هـا نـه تۆی جـەرگ من سـەردان
من کـەردەن بەتـەر نـه قەیس هـەردان
هـەر وەقتـەن جـه ئێش سـزای ئەی خاره
خار بێ دەرمـان کۆی جـەرگ پێ پـاره
مپۆشـوون کەلپۆست ، هۆرگێروون کەشکۆڵ
چون تەنهـا عـەبداڵ ڕووکـەروون نـه چۆڵ

تــا زینــدەم نــە ذەوق دڵ هەراســـــانم
(ڕەنجووری)م ڕەنجوور خـــار خاســـانم

* ● *

— ٣٧ —

هامسەران دوجـەیل ، هامسەران دوجـەیل
ڕوێ چون مەجنوون وێــڵ نــە پــای دوجەیل
دڵ زەدەی پەیکـان خـــار موژەی لەیــل
وێڵ وێڵ مگێــلاّم چـــەنی مایــەی مەیــل
ناکاو ناغافڵ پــەی قەضـــاو قـــەدەر
پــەی وێـرانماڵی بەنـــدەی سەوداســەر
دیم تیپێ جـــە پۆل نــەوەی نەوهـــالاّن
نــەو ڕەسـیدەگان نــەو نوختــە خـــالاّن
بـــە ئـــاڵو والاّی شـــیرین کـارەوە
پەیـدا بـین جـە ڕای کۆچـەی شـــارەوە
گشـت وە بەرگ صـاف دێبـا ڕەنگـــەوە
وە دیـدەی سـیای صــاف سـێوەنگەوە
وە زڕەی زنجـــــیر زەڕئاوێـــــزەوە
جــە طوغـرای کـلاّف زولف دێـــــزەوە
من قەضــــاو قــەدەر ئەجــــەلئـاوەردە
چون قۆچ قوربــان پــەی قەصـاب بــەردە
مــاتو موشــکوڵ حــاڵ بێ دەنگو دووان
بیــم وە هەدەفگای جـــای تێش پەیکان

دیم ناگا جــەو تیپ چــار کــەس جیــا بی
پــەی فــەتوای قــەتلم قەضـــا وەپــا بی
هەر چــار وە قەتــار ڕا نــە ڕووم بەســتەن
هــەر چــار مەرگ من وە ئــــاوات وەستەن
ســپی قەتــارێ ، جەڵد ، چــاپوك دەســت
دەســت بەردو تیرێ جیــا کەرد جە شــەصت
خەدەنگ چون قەباخ ، پەڕ هــەر هەڵۆ بــاڵ
کەمان حەلقــەو ، چەم وێنەی حــەرف دال
فاقــەی فەرق تیر گــرت وە ســــــەرپەنجە
کێشــاو زۆر ئــاوەرد وە لارو لەنجــــــە
ڕەها کــەرد نە شەست نیشت نە ڕووی جەرگم
هوون فوارە بەســت ڕەنگین کەرد بــەرگم !
من دەســـــت وە پــارەی زام جەرگـــــەوە
چــەم وە تەماشــای هوون بەرگـــــەوە
دیـــم زەرد ئەنــــدامێ زڕەی زەڕان دا
تانــەش وە خــەدەنگ ســـپی کەمــان دا
جفتێ ســیا حــەی نــە چــارە کــەرد پەخش
خــەدەنگی ئەڵمــاس کێشا نــە تەرکــەش
پەنجــەی قــەڵەمکار بــەرد پەی فاقەی تــیر
زۆر دا وە پەنجــــــەی زەرد زڕاو گــــیر
پەڕان بی مــەودای مووشـــکاو نە شــەصت
نە ڕیشــەی جەرگم هوون قەڵوەزان بەســت
ئەوســـــا من نـــــە فیکـــر زام خەتــەرکار
حــەیرانو مــەدهۆش کۆی مەینــەت وە بــار

درزی یەخەو ، دووکانی تەختی سینەو میوەی باخی خوسرەوپەسەند کلیل دەداو ، چاوانی بە کلی سوبحانی دەڕێژێو ، توولی تەڕی ئەندام هەزار تەرز ئەلەرزێو ئەلەنجێ . کە دەزانێ ئەو لەشو لارە بێعەیبەی زیاد لە ئەنداز نەخشاندوە دەست دەداتە جامی جەمو ئاوێنە بە دیداری شاد دەبێ ، دەبینێ لە هیچی کەم نییە ، دەبا بنێرێ کچانی گوند نەوهالانو گەورەکچانو گولانی باخچەی دێ بخاتە تەك خۆیو ڕێگەی بارەگای ئیمام بگرنەبەر ، سا بە هەرچەند عیشوەو نازو منەتنان بەسەر زەویدا کە ئەوان پێی لێ دەنێن وا گەیشتنە دامێنی بارەگای ئیمامو کاتی خۆڕێخستنە بۆ ئەو زیارەتەو ئەو شوێنە پێویستی بە پاكو تەمیزیو خاوێنییە . دەبا گوڵەنداماان وەك مانگ لە پەردە بێنە دەرو یەكو یەكو دوو دوو وەك سۆنەی سەرسەوز خۆیان لە ئاوی حەوز هەڵکێشنو شستو شۆ بکەنو دوایی هەموو خۆ پۆشتە بکەنەوەو بەرەو بارەگای موراد ڕێ بگرنەبەر . ئینجا لەوێ دۆعاکردنەو نیازخواستنەو هەر یەکەو بۆ خۆیو بۆ دڵخوازی خۆی دەلالێتەوەو ئەو رووەمەتە لە گوڵ نازکترە دەسوونە بەردو کێلی مەزاری ئیمامو داوای مەرامی دڵیان دەکەن. دوایی ڕەنجووری خۆی ئەکا بە هاوەدەنگیانو دۆعا دەکاو دەڵێ :

هانا یا ئیمام دۆعا موستەجا !
جە پای بارگەی تۆ ئێدمەن ڕجا
چونکە ئەی نەمام پەریزای بێگەرد
وە پای بارگەی تۆ ئیلتیجاش ئاوەرد
نیازم ئێدەن قەبووڵ بۆ نازش
حاسڵ بۆ جە لات وایەو نیازش
پەی خاطرشادی شای شیرین خالان
(ڕەنجووری) غولام(مەحمووی سەروالا)ن

❋ ● ❋

یان کە دێت باسی جلو پیتاكو پەڕۆو پیتاڵو کەرەسەی دەروێشیمان بۆ دەکات ــ هەرچەند دوایی دەڵێ « ما باقی دەروێش دەیزانن » ــ وا دەچێتە

قرمز شێوەیێ شی نە ڕای غەضـەب
گێلیا جە ڕەنگ ، خەدەنگ کرد طەلەب
تانەی کەم زۆریش وە زەردەبووم دا
ئینشای فەوتو مەوت وانا وە ڕووم‌دا
دەست بەردو کێشا خەدەنگێ وە تاو
پەڕ باڵ شاهێن مەودا مووشـکاو
کەمان جە دەسکار کارخانەی شیراز
سەرتاپا ڕەنگین مەوت بە ئاوات واز
دا وە دەست ڕاست ، ڕاست بی پەی مەرگم
ڕەها کەرد نە دەست پێکا نە جەرگم
جە پێکای پەیکان هوون بەست فوارە
من ماتو حەیران غەرق پەژارە
دیم سەوز ئەندامێ تاریاو تار بی
قەیران مەرگم دەرلاد نە کار بی
تانەی بێساميش وە قرمز تار دا
فەتوای عاشقان لای ڕۆزگار دا
کێشا نە پەنجەی کێش کافرکێش
خەدەنگێ ئەڵماس پڕ ژارو پڕ ئێش
کەمان شاخ پەی پەسەندەی ئوستاد
مەودا مووشکاو ژارئالووی پۆلاد
پەنجەی ئەرغەوان مینای حەنارەشت
فاقەی سەرچۆ تیر بەند کەرد نە ڕووی شەصت
وات وە هامسەران ، شای خوردە خالان ، :
پەی قەتڵ ئەی شەخص کەس پێم نەلالان

ئەی (ڕەنجووری)، ڕەنج ، ئەی مەجنوون شێوە
ئــەی بــەدەن صـــــەد زامِ کۆنەو تۆ پێوە
تــا ئــەروای نازك نەســـتانووش جە دەست
واز ناوەروون لێش ئەر صەد گیانش هەســت
ئێــد وات و دەس بــەرد پەی تیر ســــەرچۆ
کێشــاو شی نــە مەوج وەی وە یانــەم ڕۆ
گوڵ خــەندەیێ کــەرد شــۆخ دیدە مەســت
ڕەهــا کەرد خەدەنگ پەی کوشتەم وە قەست
جە شــەقەی پەیکان شــەق بی کۆی جــەرگم
وانــا پێم ســۆزەی [اشنای !] ڕۆی مەرگم
ئــەر قـــەوم و خوێشان یـــا دلسۆزانم
بپــەرســان نــە قەیــد قــەتڵ قەیـــرانم
ئــەر صـــەد کە سەوزو ، قرمزی و ، زەردبووم
قەضــای مــەوت مــەرگ نمــانان نــە ڕووم
بــەڵێ من کوشــتەی ســـپی قەتـــارم
پێکیــای پەیکــان ئـــــەووەڵ شــــکارم
من کــە چوار زامم نــە ڕیشــەی جەرگــەن
هــەر ڕوێ پــەی من زینــدەگی مەرگەن[1]

---

(۱) لە ژمارە ۱۳۰۹ ی ڕۆژنامەی ژینی سالی ۱۹۵۵دا باســـێك دەربارەی ڕەنجووری نووسراوە ، لەو باسەدا دەڵێ : کە ڕەنجووری لە ڕۆژێکی بەهارا لەگەڵ قوتابیەکانیدا دەچن بۆ تەراخی شارو لە ڕێگــەدا تووشی چوار کچی شۆخ ئەبن و قۆڵی ماچ ئەکەن و ئەویش زۆری بەلاوە جوان ئــەبن و سەرنجی ڕادەکێشن و هەر لەوێدا چوار پارچە شیعریان بۆ دەنووسێ بە ناوی : (چوار پەریی ڕەنجووری) . زۆر نزیکە ئەم پارچە شـــیعرەی ئێرە یەکێ بێت لەو چوار پارچە شــیعرە ، یاخود مەبەســت لەو چوار پارچەیە ئەم پارچە شیعرە بێت .

هامســــەران لالێ هامســــەران لالێ
ئــارۆ ڕاویــار دیـم ســپی لالێ[١]
نــە چـای زەنەخــدا کەندەبی خــالێ
ئــەو خالــە پێم دا جە حــالاَن حــالێ[٢]
زنــج ســپیو بێ‌گەرد[٣] خاڵ مــاوی شێوە
شــێوەشان مکــەرد عاقــلاَن لێوە[٤]
من لێوەی دەردین[٥] زام‌زەدەی خاصــان
ئــەو خالە هــەم کــەرد فامم هەراســان
ممــانا بــەو خــاڵ لەیلێ نمــانـا
عــەقڵو هۆشو فام جە قەیس ســتانا[٦]
بــەو خــاڵ مــاوی ئــەو عەنبــەر[٧] بۆوە
ســەودای[٨] مــەجنوونیم بەرز بی جە تۆوە
ئیســتە پەی ســەودای ئەو خاڵ چون لالاَن
هــەر خــاڵ خاڵمەن وە[٩] شــای خاڵخــالاَن

(١) ئەم پارچە شیعرە یەکێکە لەو پارچانەی لە بەرگی یەکەمی (کەشــکۆلی کەلەپووری ئەدەبی کوردی)دا بلاَوم کردوەتەوەو هەندێ جیاوازی‌یان هەیەوا لێرەدا تۆماریان دەکەم :
(٢) خالە پێم دا (مف) خالەی پێمدان .
(٣) زنج سپیو بێ‌گەرد (مف) زەنەخدان سپی .
(٤) عاقلاَن (مف) عاشقان .
(٥) دەردین (مف) وەرین . دیارە ئەمەیان باشترە .
(٦) ئەم بەیتە لە (مف)دا نی‌یە .
(٧) ئەو عەنبــەر (مف) عەنبەرین .
(٨) سەودای (مف) شێوەی .
(٩) وە (مف) جە .

یا شای خاڵخاڵان ئەی شیرین خاڵە
ئەی تۆبەر نەمام ئەی سپی[10] لاڵە
مەحفووظ جە ئافات دەور ئەییام بۆ
چەنی خاڵ ویش دنیاش وە کام بۆ
(ڕەنجووری) یاران بێ سوودەن ڕەنجم
داخدار شێوەی[11] ئەو خاڵو زەنجم

* ● *

— ٣٩ —

هامسەران خووێ هامسەران خووێ
ئارۆ دیم نە سەیر سەمەن تورك خووێ
زلێخا زینەت گوڵەندام بۆێ
شەکەر شێوەێ ، شیرین دڵجۆێ
پەریزا سامێ ، پەری دوخت تارێ
چون بەدیع دەور بەدیع ئەطوارێ
ئافتاب طەلعەت قەمەر سۆمایێ
فریشتە ئاداب حۆری لیقایێ
شاپەسەند تەرتیب شاپەروەر شایێ
سام سەنگی سەولێ ، نازك بالایێ
قەتران دیدەێ ، ئاهوو ڕەفتارێ
ڕەندێ ، ظەریفێ ، شۆخێ ، دڵدارێ

---

(١٠) سپی (مف) غونچەی .
(١١) شێوەی (مف) داغمای .

چون پەری باڵدار سـەیر مکەرد نـە دەشت
مواتی حوورەن نـە ڕەوضەی بەهەشـت
پـەردەی سـیاکوفر کێشـابی نـە ڕوو
ئیمـان نـە پای کوفر دەمدەم مـدا سـوو
تـا ئیمـان نـە تۆی ظوڵـمەت ئاوین بی
دینـدار جـە ئیمـان خـەیلێ ئـەمین بی
وەقتێ پـەردەی کوفـر مـدا وە لادا
دینـدار دین مـدا وە کۆی بـەلادا
یا شـا ئـەر صـەد دین دینـداران دین
مشـۆ وە تـالآن وە دین شـیرین
شـیرین شـۆڵەی شـەوق دینش دیـار بۆ
پـەردەی کوفـر تـار ئیمانش تـار بۆ
تاکە (ڕەنجووری) مایەی ڕەنج بـەردە
بوینۆ ئیمـان دیـن وە بێ پـەردە

* ● *

— ٤٠ —

یاران بـاز بێـزەن یـاران بـاز بێـزەن[1]
ئـەی شـەخسە دیدەش دیـدەی بـاز بێزەن
موژان مووشـکاو چون ئەڵمـاس تێـزەن
نیمنیگاش مینـای دڵ وە هـەم ڕێـزەن
قامـەت سـەرواسـا نـە سـەهەند خێـزەن
زوڵف دەسـت مەفتوول خەیاطـە بێـزەن

(1) لەسەر ئەم پارچە نووسراوە کە لە ساڵی (١٢١٩)ی لەدا وتراوە .

وه بالآی توولــدا تــا تــا ئاوێـــــزەن
هــەر ڕۆ پــەرێ وەی ڕووش نــە ســتێزەن
ڕاز ڕاز طووطی هـــەر شــەکەر ڕێــزەن
شـــیفای دەردەدار دەوای پـــــەرهێزەن
جــەمین جــام ئاســا جیلوەی جــان ڕێزەن
تەڵای دەست (ئەفشـــار) پوور (پەروێز)ەن
تــا ئەوڕۆ ماچــان مەحشــــەر ئاخێــزەن
(ڕەنجووری) پەرێش ســیا هوون ڕێـــزەن

* ● *

نامەی هاوەڵان و وەڵامەکانیان

ڕەنجووری بۆ لای میرزا نەجەف عەلی نووسیوە :

— ١ —

بـە حەق شای نەجەف ، بە حەق شای نەجەف!
سەوگەند وە ڕەوضەی بەرز شـای نەجەف !
مەر ئەوسـا سەودای دۆست وە ڕووم نە کەف
نەقـد سـەرمایەی عومـرم بـۆ تەلـەف
نـە دڵ بمـانۆ یەکسـەر نـە جـای دڵ
سـەر سـەرنگوون بۆ نە پای سەنگو گـڵ
ئـەرنە جەفـای دڵ پـەرێ وەصـڵ یـار
بـار شـانمەن تـا (یوم القـرار)
بـادەی زەوق دڵ پـەی دین دلبـەر
سـەرسەری نیـەن تـا بەرشووم جە سەر
دڵ کـە پـەی دلبـەر بێ زامو هوون بـۆ
مبۆ جـە مەحشـەر ئاوڕووش چوون بـۆ ؟
هـەر شـەخصێ بێ دەرد خاڵ خاسـان بـۆ
لازمـەن جـە حەشـر دڵ هەراسـان بـۆ
بدیـە مەولانـا ــ فەیضش زیـاد بـۆ ــ
ئـەرواحش وە نوور لیقای حەق شـاد بـۆ !
چ حـەرفێش واتـەن جـەی ماجـەراوە

جـەی مەشـــق ڕای عەشـــق مەیلو وەفاوە ؟
« بێ زامِ خـەدەنگ موژەی مەهـــڕووان »
« نەنگەن وە سـارای قیـامەت لووان ! »[1]
سـاچون پیر عەشـــق بـەی تەورەش واتـەن
عەشـــق دلبـەران پەی دڵ نەجاتـــەن
بـا دڵ هـەر زامـدار نـازك نـازان بـۆ
دەبـدەبـەی عەشـقش ڕێـزەی ڕازان بـۆ
(نەجـەف !) تۆش چون من بـا نەبۆت تەقصیر
فیکـر دەردینـان هیـچ نەشـــۆت نـە ویر
تۆش وە جەسـتەی من ڕەنجێت نـە دڵ بـەر
پـەی دلبـەر ڕەنجت مبـۆ وە ڕەهبـــەر
هـەردوو نـە ڕای عەشـــق بپۆشیم کەڵپۆس
من (ڕەنجووری)ی یار تۆ ڕِسـوا پەی دۆس

وەڵامی میرزا نەجەف بۆ ڕەنجووری

نادیـرەی ئەیـــام ! نادیـرەی ئەیـــام !
مەولای ڕەنجووری ! نادیـرەی ئەیـــام !
دانـای پـــڕ هونـــەر دامیـــار دام
شـوعەرای شـیرین ڕاز شـەکەرین کـەلام
حـەکیم حـاذیق گشـت دەردمـــەندان
مەخصـــەڵدادەی خـاڵ گێسوو کەمـەندان

---

(١) نازانم مەبەستی لـەم مەولانـا کە ئەم شیعرەی لێرەدا تێهـەڵکێشی شیعرەکانی خۆی کردوە ، کێیە . شایانی وتنە ئەم بەیتە لە شیعری مەولەویشدا هەیە .

تا قەرنێ هەنی عومرت بۆ زیاد
فیکر خاڵ یار هیچ نەشۆت جە یاد
بەندەنەوازیت کەردەن دەربارەم
دووبارە کەردی عومر دووبارەم
میرزام بەو شاهە ئەی فەیضە دان پێت
سەرمەشق مەجنوون وەرکردی پەی وێت
بە حەق ئەو خاڵ نە چارەی یارەن !
بەو خار موژگان نە جەرگم خارەن !
بەو ئەگریجەو خاڵ بەو گیسووی تاتار !
بەو شەوڕاز نەرم یار وەفادار !
هەرتا نە قاڵب مەندەبۆم نەفەس
تا ئاخر صەڵات هیچ نەشناسوو کەس
تا کە ئەرواحم نە تەن نەگوریزۆ
چەشم چون خەزان نە خاك نەڕیزۆ
مەحاڵەن سەودای یاران جانی
بەربشووم نە دڵ تا مبووم فانی

* ● *

— ٢ —

چراخم دیدەم چراخم دیدەم
با ئێش دیدەت بشۆ نە دیدەم
نە دیدەی پڕ ئەسر حەسرەت کەشیدەم
نەی موژەی هوونین نە چەم خەمیدەم
سێ ڕۆوەن دیدەم دیدەش نە ئێشەن
دەك دیدەم کۆر بۆ ! ئەی ئێشە چێشەن ؟

دیدەی کـام بەد بی ـ ئەی بەرگوزیدەم ! ـ
ضـەرەر یـاونان بـە دیـدەی دیـــدەم ؟
ماچـان شـــەو تا ڕۆ مـدارات نـــەبی
نـە ئێش دیـدەت قـــەرارت نـــەبی
سـا با گۆشـم کەڕ ، زوبـانم لەنگ بـۆ
تەمـامی ئەعـــزام بـــە سیاسەنگ بـۆ
دیـدەم نابینـــا جـــەرگم پـــارە بـۆ
ڕۆحـم نە حوجـرەی تـەن ئـــاوارە بۆ
پـەی چێشـەن دیدەم دیـدەش نـە ئێشەن
دیـدەی من هێمـا زەڕەی نوور تێشــــەن
دریـــغ بوەردام زەهـر قـــاتڵ نۆش
بـەو شەرت ئەی ئەحواڵ نەشـنەفتام بە گۆش
بەڵێ چێش کەروون ، دیـدەم بۆ فیـدات !
غەیـر دۆعای خەیـر نیـیەن دەســـتەڵات
ئومێـد هـەن بە زات بینـای بـانی سـەر
بـە حاجـەتی نوور ڕەســــوول سـەروەر
بـە صیـــدق دەروون ڕیاضـەتکێشـان
بـە شـەوبێداری مـەولای دەروێشـــان
بـە زیکـر ئەوصـاف صۆفییـان پـــاك
پـەرێ ڕەضـای حەق پێشـانی نـە خـاك
بـە ڕوتبـەی ئیخلاص شـــێخ (نیظـامی)
بـە عیلمو دانش (ئەحمـــــەد جـامی)
بـە (وەیس) نازار مـاڵ لە (پێشـــکۆ)
بـە مەشـق (پیرخضر) مەکان (شاهۆ) کۆ

ناو باسەکەو شتو مەکەکانی سەر تا دامان ڕز دەکا ئەگەر دەروێشی ناوو تۆویشی نەمێنێ هونەرمەندێك زیرەکانـــە شـــیعرەکانی ڕەنجووری بخوێنێتەوە دەتوانێ پەیکـــەری دەروێشـــێکی ــ نەك ئەمڕۆ ــ بەڵـــکو دووصەد ساڵ لەمەوپێشمان بۆ بکێشێو ئەو لایەنە فۆلکلۆری‌یە لـــە ژیانی گەلەکەماندا بە ڕوونی بۆ نەوەی پاشەڕۆژ هەڵبگیرێ .

دە بڕوانە بزانە چۆن ئەو شتانەی وەستایانە ناو هێناوە : عاسا ، خەرقە، تاجی بێ کیبری ــ ڕەنگە مەبەســـتی کڵاوی لەباد بێ ــ لۆنگ ، جامی چل کلیل ، جزدان ، جل‌بەند ، بەردی قەناعەت ، خڕخاڵی دەستبەند ، ڕشـــــتەی تەسلیمی ، کەڵپۆس ، کەشکۆڵ ، کەمەربەند ، زنجیر ، جبەی پارچە دۆز ، شیر ، تەزبیحی یەك هەزار دەنکی ، چلیپا ، کەمەند ، مووره ، حەلقە ، پێڵاو ، پاپێچ ، گیوە ، شاخ ... جا وەرە ئەمانە لە زەلامێکدا کۆ بکەرەوە ــ ئەگەر کۆببێتەوە ــ دوایی بزانە چی‌تری دەوێ بۆ دەروێشی ؟!

ڕەنجووری‌و بابەتی مێژوویی

یان جاری وا هەیە دێت لایەنێکی مێژوویی بەبایەخمان بۆ باس‌دەکاو پەیکەرتاشی‌و وێنەگری‌یەکەی خۆیشی لەبیر ناکاتو ڕووداوێکی‌وامان بۆ دەگێڕێتەوە کە خەمناکترین‌و سامناکترین تابلۆی لێ دروست دەکرێ . ئەو ڕووداوە کە ڕەنگە هیچ سەرچاوەیەکی مێژوویی بەو شێوە تۆماری نەکردبێ ، دیارە لێرەیشدا ڕەنجووری گرەوی بردۆتەوەو بابەتێکی هەڵبژاردوە ــ کـــە هەر چەند خەماوی‌یە ــ تامو چێژی خۆی هەیەو خوێنەری هـــەر چەرخێك ئارەزووی زانینی ئەکاتو لە خوێندنەوەی پەند وەردەگرێ[٣] .

---

(٣) زیادەڕەویم نەکردوە ئەگەر بڵێم : پارچە شیعرەکەی (حمدی) کە باسی (سفر برلك) دەکات زیندووترین شیعری ئەو شاعیرە مەزنەیە لەگەڵ ئەوەیشدا کە ئەو شەڕە بڕاوەتەوەو هەر بۆ مێژوو باس ئەکرێو بەس .

(شێخ ئەحمەد) چەنی (شێخ نائی سەر)
گشت ڕجاکەر بان جە دەرگای داوەر
ئێش و گل و ژان دیدەی ئەو دیدەم
بشۆ نە دیدەی حەسرەت کەشیدەم !
(أخی) شابالش بکێشۆ پێدا
هەنی ژان و ئێش نەماتۆ تێدا
حەیفەن ئەو دیدەی سورمە ڕەشتەی تۆ
ئەو نەخش موژگان زەهراب چەشتەی تۆ
ئەسرین بیۆ لێش جە تابش دەرد
گۆنای گوڵڕەنگ بۆ چون خەزان زەرد
(ئەحمەد !) جەو ساوە دیدەی تۆ ئێشان
ئەو جە لاش ئێشا بی وە گیان کێشان (١)

— ٣ —

حەکیم حاذیق ! حەکیم حاذیق !
یا طەبیب حاڵ ، حەکیم حاذیق !
یا پەی مەڵو موور ڕەحیم و ڕازیق !
یا تەوفیق نومای یاران صادیق !
یا دانای داوەر یەکتای تەوانا !
تەصویرکێش نەقش ئەعلا تا ئەدنا !

---

(١) دەبێ ئەم غەزەلە هی ڕەنجووری نەبێ ؛ چونکە نازناوی تێدا نی یەو ، زیاد لەوە ئەحمەد بۆ نازناو دەشێ . یان دەبێ ــ ئەگەر شیعری ڕەنجووری بێ ــ بۆ شێخ ئەحمەدی مورشیدی خۆیی ، کە شێخ ئەحمەدی بۆنخۆشە، نووسیبێ .

کەس ڕومووز سیڕ کردەت نەوەندەن
هەرچی هەن بە قەبض قودرەتت بەندەن
شافی شیفابەخش هەر دەردو عیللەت
نیازم ئێدەن قادر بە قودرەت
چونکە ئەی مەحبووب فریشتە چارە
ئەی توول نەوخێز پڕ لەنجو لارە
ئەی مایەی مەتای زینەتخانەی دڵ
ئەی قامەت عەرعەر گوڵبۆی جەمین گوڵ
ئەی خان سەرخێڵ جەرگەی (بووبانی)
باز پا وە لەنج چون لەیل ثانی
ئەی طەیر تیژ چنگ چنگاڵ بە هوون تەڕ
ئەی حۆری‌زادەی دامەن پێ وە فەڕ
ناغافڵ گرتەن سەخت ئازارێ
شێویان بازاڕ حوسنش بە جارێ
منالۆ دەم‌دەم بە وێنەی ڕوباب
جە نالەی نالش دڵ مبۆ کەباب
حەیفەن جەمینش شەوق نەدۆ چون نوور
دوور بۆ سوورمە ، جام جێش گنۆ وە دوور
ئامان با گۆناش نەگیرۆ غوبار
دیدەش دوور نەبۆ جە مەستی‌و خومار
سەربەندو شەدەش نە کەللەی سەر بۆ
پەڕگەندە ئەطراف کردە ڕووی زەڕ بۆ
خالان ماویش با عاشق‌گیر بۆ
مورغ دڵ وە ناز نیاش ئەسیر بۆ

قامـــەتش بـــالآی بەیداخـــان بێـــــــزۆ
جیلوەش تـــیر نەخش نـــە ڕووی دڵ ڕێـــزۆ
دەخیلەن یـــا فەرد واقیف بـــە هـــەر حـــاڵ
دووکانچـــــەی شـــــــادیش بـــا نەبۆ بەتـــاڵ
جە خـــەزانەی غـــــەیب پێش دەری شـــیفا
خەلاص بـــۆ جـــەی دەرد نەوینۆ جەفـــــــا
تاکـــە زینـــەت بۆ پـــەی مـــاڵ بـــاوان
ســـەردار بۆ پـــەی پۆل خەیـــاتە خـــاوان
(ڕەنجووری) دایـــم دۆعـــــاوازش بـــۆ
پـــەروانان‌ئاســــــا ســـفتەی نازش بـــۆ[1]

ڕەنجووری بەم پارچەی خوارەوە وەلامی (هیجرانی) ـ شێخ حەسەنی کانی‌بی ـ داوەتەوە .

— ٤ —

خـــار خـــەم نە دڵ ! خـــار خـــەم نـــە دڵ !
خـــار خەتـــەرناك خـــــار خـــەم نـــە دڵ !
جگـــەر کۆی کەبـــاب دەروون پـــڕ جە کوڵ !
ســـفتەی نـــار دەرد بێ دەوای موشـــــکوڵ !
ئاهـــیر ســـۆ وە ســـۆ سووچیای ئاخـــــان !
ئـــاخ نـــە دڵ مەندەی جای داخمـــای داخان !

---

(١) ئەم پارچە شیعرەی بۆ ئافرەتێك وتوە کە دیارە نەخۆش بوە ، بەلام ڕوون نی‌یە ئەو ئافرەتە کێ‌یەو چی ڕەنجووری بوە . هەندێك تام‌و بۆنی ئـــەو پارچە شیعرانەی (مەولەوی) دەدا بە هۆی نەخۆشی خانمانی جافـــەوە نووســـــیونی .

ڕوێ نیشـــتەبیم چـــەنی بـــار دەرد
ناگـــاه قاصیـــدێ نامـــەی تۆش ئـــاوەرد
ئەوســـا کـــە عینوان نامـــەم کـــەردەوە
ئایـــرم گـــڕ بەســـت نـــە تۆی پـــەردەوە
بڵێســـەی ئاهـــیر بـــەو طـــەور دا تـــاوم
ئەســـر هۆنین گـــرت ڕۆشـــنی چـــاوم
پـــەی چێش پـــەی فەرزەند (قرة العـــین)ت
شـــەوق ئەفزای نیشـــاط ڕۆشـــنی زەینت
شـــەمامەی شـــەمیم عەنبـــەر ســـورشتت
مەعصووم بێ گـــەرد نوور پێـــدا وەشـــتت
وە دام حیلـــەی دێـــوان گـــیروەردەن
عـــەزم یانـــەی خولد خامۆشـــان کەردەن
بـــەو شـــا کـــە عەلیم عەللام دانـــان
کـــەس کونهـ زاتش تەمـــام نەزانـــان !
جـــەو ڕۆوە نامـــەت یـــاوان وە دەســـتم
وێنـــەی بێ‌هۆشـــان چـــەنی غـــەم مەســـتم
بەڵێ مایـــەدار ، ســـەودای دین نـــە دڵ
صـــاحێب ئەصـــڵو فەصـــڵ ، ســـیادەت کامڵ
مەعلومەن جـــە لای گشـــت دانـــاو نـــەدان
هیـــچ ئەمـــرێ نیـــەن بێ ئیـــذن ســـوبحان
زینهـــار صـــەد زینهـــار ئـــەر صەد بێ تـــابی
ســـەرتاپا وایـــر هیجـــران کەبـــابی
مەبـــادا ـــ دوور بۆ ـــ جە ئەندۆی دەردان
ســـەردیی دین بـــاری چون خەیـــاڵ ســـەردان

قــەولو فیعــل وێت نیگــەهداری کـــەی
هەتـــا متـــاوی شـــوکر بـــاری کـــەی

* ● *

عاریفـــان خاص ڕاگـــەی دین دروســـت
واتشان بـــەی طـــەور ئامـــان دەس وە دەست :
بەندەی خـــاص ئەوەن جـــە وەقت تـــەنگی
یـــەك ڕەنگی قـــەلبش نـــەبۆ دووڕەنـــگی
شـــالڵا تۆ وەش بای چـــەنی قـــەوم و خوێش
حـــەق صـــەبووریت دۆ نە خـــەزانەی وێش
بـــە قـــەدر زەڕڕات خـــاك ئـــەو مـــەزار
خـــەیر میۆ پـــەرێت هـــەر صـــەباو ئێوار
(ڕەنجووری) بـــە حـــەق نیـــاز ئێـــد دارۆ
جیـــاتی ئـــەی غـــەم شـــادی جێت وارۆ

ئەمە غەزەلێکە کە شێخ حەسەنی (کانی‌بی) بۆ لای (ڕەنجووری) ناردوە .

مـــەولانا جـــەرگم ! مـــەولانا جـــەرگم !
ئاهیرێ خێـــزا نـــە کۆگای جـــەرگم
ســـووچنا دەروون تـــەن چـــەنی بـــەرگم
بێـــزارم جـــە ژین ، ئـــاوات پـــەی مـــەرگم
جـــە شـــەرارەی نـــار ، جـــە گـــڕەی دەروون
دوود هەناســـەم شـــی وە پـــای گـــەردوون
ئایـــر ستێزا جـــە یانـــەی جگـــەر
گـــڕەی شـــەرارەش چون (نـــار الســـقر)

قامــەت خەمیــدەن چـــەنی بـــار خـــەم
جـە ئەســـرین پۆشـــا دیـدەم سـیاتەم
فـــەرزەند عەزیـــز (قـرة العـــین)م
نـــوور بینـــاییو ، ڕۆشـــــنی زەینـــم
ســـەرمایەی نیشـــاط شـــادمانیم بـــی
قوطب دائـــیرەی زینـــــدەگانیم بـــی
ناکــــاو ناغافــڵ ڕوێ بـــە تەقـــدیر
بــە چنــگ طائیفــەی دێوان بیـــەن گــیر
چـــەند دۆعـــاو ئەســماو طەلیسـمو دێوبەند
چەند ئایـــەی قورئان گشـــتم جە ســـەر وەند
هەرچەند دۆعـــام کـــەرد وە دڵـــەی مەلوول
جــە لای خوداوەنــد هیـــچ نەبی قـــەبوول
جامـــەی فـــیراقی ئەبـــەدی پۆشـــــا
پیـــاڵەی بـــادەی بێهۆشـــــان نۆشـــــا
بــە چەنــد ئیحتــیرام قەومـــانو خوێشـــان
بـــەردشان بــە شـــەهر جەرگـــەی خامۆشان
جەوســـــاوە دیدەم جــە لام دوور کەفتـــەن
کوورەی دەروونم ســــــاتێ نەســـــرەفتەن
ئومێـــدم ئێـــدەن مـــــەولانای ڕەنجوور
نادیـــرەی ئەیـــــام جــە عالەم مەشـــهوور
ڕووکـــەی جاســـــتانەی پادشـــای غەفوور
شـــەوان بێـــدار بی دڵ بـــۆ نــە حوضوور
بوانی ئـــەوراد طائیفـــــەی ئەحـــــزاب
ڕووکـــەی ئاســــتانەی ڕەحمـــەت بێحیساب

بە دڵەی حەزین وە دیدەی بێ خواب
نیاز کەی جە لای خەیرییەت مەئاب
بکیاتۆ پەرێ سفتەم قەترەی ئاب
با بەس بسووچۆ ئەی دڵەی کەباب
وەرنە (هیجرانی) تا (یوم الحساب)
ڕۆ بە ڕۆ بەتەر مکێشۆ عەزاب

ڕەنجووری بەم شێوە وەڵامی (یوسف)ی داوەتەوە :

— ٥ —

ڕوو نە خەرابات ! ڕوو نە خەرابات !
مەست سەودای دۆست ڕوو نە خەرابات !
سادە جە سەودای ماسیوا جە زات !
خۆلاصەی بێ گەرد دەوای موشکیلات !
ڕەند بێ پەروا ، پەروانەی پڕ شەوق !
جە مەیخانەی عەشق دڵ سەرکەیل زەوق !
سفتەی نار دەرد ، حەسرەت نە دڵ کۆ !
سینە صندووقچەی ئەسرار بێ‌شۆ !
دەوای دڵ ئاوین پای کەشتی غەم بی
قەیس لەیل خەیاڵ هوون‌او نە چەم بی
دیم کە قاصیدێ شیرین طەورو خوو
نامەی دڵ‌نواز ئاوەرد جە لای توو
وەقتێ عینوانش جە هەم واز کەردم
تەحقیق شیفا بی پەی ئێش دەردم

زانـام مەشـق عەشـق دانـاییت کـەردەن
ڕات وە ســەرچەشمەی عاریفـان بەردەن
ئافـەرین وەنـام جـە کۆی کەمـالـت
نازکـەن چون نـاز خاصـان خەیـالـت
مەعنـەوی حـەقیق حەکـاك دانـــا
تۆ نـام بەنـدەت وە ڕەنجوور وانـــا
کـەسێ کـە ڕەنجوور ماجـەرای وێش بـۆ
مبـۆ پـەی غەیـران چ سوودێ پێش بـۆ ؟
ئەرجوومـەن یـا شـێخ (دالەڕۆ) یانـــە
وە (یوسـف) مەشـهوور نـە ڕووی زەمانە
ئەی بەندەی موخلیص (ڕەنجووری) ڕەنجوور
نـە دلـدا جاش بۆ فـەرزەنـدان دەستوور

شێخ یوسفی خەڵکی (دالەڕۆ) ئەم غەزەلەی بۆ ڕەنجووری نووسیوە .

سـەرمەسـت بـادە ! سـەرمەست بـادە !
ڕەنجووری ڕەنجوور سـەرمەست بـــادە !
بـە بـادەی عیرفـان ڕەنگین سـوجادە !
لەوح دڵ جـە نەقش ماسـیوا سـادە !
ڕەنجووری گـەنجوور خـەزانەی ئەسـرار !
نەقـد دانش بەخش خـەروار بـە خـەروار
غـەوواص دانـەی دەریـای مەعـــانی !
نـادیرەی ئەیـام بێ هەمتـای ثـانی !
ڕا وە سـەرچەشمەی حـەقیقی بـەردە !
بەسـتەنش نـە بـەین مەجـازیی پـەردە !

ئــــەر وە حەقیقـــــەت ڕا نمەبـــەردت
کێ مەکـــەرد پەســـەند جـــە فراوان فەردت ؟
چون جەزبـــەی تەوفیـــق جـــە شەوقت پەیدان
مـــەخفی نەمـــــەندەن مەولام هووەیــــدان
ئومێـــدش ئێــــــدەن ڕەنجووری ڕەنجوور
جـــەھەر دانـــەی مەخـــزەن سەرمایەی سورروور
بنمـــانی ئەلطــاف ، بەخشـــــی چـــەندێ
دانـــەی دەوابەخش بـــــە دەردمــــەندێ
غەرەض ئێـــدەن عەرض موددەعاو مـــەقصوود
پەی (مەولا) [جەو دیر!] هەم پەی (یوسف) سوود

— ٦ —

قیبلـــەم شـــەرح حاڵ ، قیبلەم شـــەرح حـــاڵ
عەرض کـــەروون پەرێت شـــەممێ شەرح حاڵ
جـــە داخ دووریت ــ جەمین دانـــەی لاڵ ــ
هـــا جـــــە دەروونـدا دڵ بی وە زوخـــــاڵ
بینـــایی نـــە عـــەین دیـــــدەم بەرشیـەن
نـــە عـــەین دیـــدەم ڕۆشـــنی نیـــەن
مـــەردوم دیـــدەم نـــە کەشـــتی چەمــــدا
هـــەر بـــاڵ مشـــانۆ نـــە دەریـــای غەمـــدا
صوورەت پەشـێونالـ زەعفـــــەرانی زەرد
بەنـــدەن بەنـــدەرات دوکـــانبەندی فـــەرد
ئەســـکەلەی دووچەم بەنـــدەن وە ســـورخاب
شـــکستەی کەشـــتیی بەدەن بی خـــــەراب

ڕۆح هـــا نــە زەورەق ئاموشــۆی دینت
بەنــد نــە فیکــر کــار زولف پــەرچینت

ئــەر خەیــاڵ خــاڵ وەصلت نــەبۆم یـــاد
هــەی هوو کۆی عومرم زوو مشـــی وە باد !

ڕیشــەی دڵ نــە فیکر وەصلت جاگـــیرەن
هــەر نەفەس تاســەت نە ڕووی ضـــەمیرەن

خەیــاڵ چون کەشــتی وەصلت مدۆ یـــاد
ئەحواڵ حوســـــنت نــاخودای مــوراد

گــا غــەرق لوجــەی مــەوج ناپیـــــاو
گا ســەرسام نە بــەڕ دوور جــە دەریاو ئــاو

دڵ هــەر ها نــە گێج ئــەی توون تافـــدا
هەر دەم تاف مدۆش وە مـــەوج صـــافدا

ئــەر ـ دوور بۆ ـ تاســەی دین تۆم کەم بۆ
بــا ناخوادی خــەیر حــەبس ماتــەم بــۆ

ســـەنگ مەحــروومی بگنۆ وە شــیشەم
بێ تــراش مــانۆ ئەلمـــاس تیشـــەم

کەشــتیو بــەحــرو بــەڕ مــەردومو لەنگەر
صوورەتو ســورخاب ئەســکەلەو بەنــدەر

گشــت غـــەرق دەریـــای نــاموراد مبۆ
پـــەی بێمورادیم ڕۆی بێ داد مبۆ

(ڕەنجووری)م شـــیفام وە خەیــاڵ تۆن
زینـــدەگیم وە ویــر ڕۆی ویصـــال تۆن

کاتێ ڕەنجووری لە کەرکووك بوە ، نزیکی دووصەد ساڵ لەمەوبەر ، تاعوونو چاوەقووڵەیەك ڕووئەکاتە شاری کەرکووکو ، خەڵك ماڵو شوێنی خۆیان لێ تاڵ دەبێ • دێ لە پێشدا باسی ئاوو هەواخۆشی کەرکووکو ، دەستو دڵپاکیو ، دڵنەوایی‌کەری بۆ فەقیرو داماوانی خەڵکی کەرکووك دەکات ، تا دێتە سەر باسی تاعوونو ، باسی شپرزەیی ئەو خەڵکەی ، کە وەك سوپای شکست‌خواردوو ، هەمووی هەر ڕائەکاو ، کەس ئاگای لە کەس نی‌یەو ، کەس لا لە کەس ناکاتەوەو ، هەرکەس هەرچی پێ بکرێ شتێ لە ماڵ هەڵئەگرێ ــ کەرکوڵو بار سووك ــ و بێ‌پەروا ئەو خەڵکە سەرگەردانە سەرلێ‌شێواوە ڕێی چۆڵو دەشتیان گرتوەتە بەرو پەنایان بردوەتە بەر دامێنی شاخو هەردی ئەو ناوانەو ، هەموو ماڵوێرانو کەلەبەر پێوەدراوو خانەخراپ، لەو سەرگەردانی‌یەدا دەژین • ڕەنجووری لێرەدا ئەوە لەبیرناکا باسی دەروونی ئەو خەڵکە بکاو ، باسی ئەوە بکا کە ترس وای کردوە خەڵك هاموشۆی یەك ناکەنو ، خزمو خوێش لە یەك ناپرسنەوەو ، دنیا وەك ڕێگەبڕانی لێ هاتوە ، نەك تەنها ئەمەیش ، بەڵکو خەڵکەکە لەخۆیانەوە بەربوونەتە گیانی یەکترو دەڵێن : ئەو زەلامە پیسە ، واتە نەخۆشیی پێگەیشتوەو ، ئەمە پاکەو هێشتا پەتاکەی نەگرتوە ! لەم سەرگەردانی‌یەدا دەیان خاوەنی ڕووی وەك مانگی چواردە کەوتوونەتە دەشتو ساراو ، گڕەو گەردەلوول شانەی زوڵفی لوولیان دەکاو ، ئەوانەی ئالاّو والاّپۆش بوونو نازو نەزاکەتیان لێ دەباری •• لەناو دڕكو دالاّ گیان دەسپێرن !

ئەوانەی کە پەردەنشینو روو بە شەرمو حەیا پۆشراوو کەس‌نەدیدە بوون ئێستە لە دەشتدا بێ‌پەرواو بێ‌شەرم لە بەرخۆرو لە دەشتی گەرمدا عارەق ئەڕێژنو ، بەیانی تا ئێوارە لێوبەبارو خەفەتبار خۆری گەرم هەڵیان‌دەقرچێنێ !

نامـەی (ڕەنجووری) بۆ (وەلی دێوانـە)؛

— ٧ —

میرزای خاس‌خـەیاڵ ! میرزای خاس خـەیاڵ !
میرزای خۆلاصـەی خاصـەی خاس خەیاڵ !
دانـای دوڕشـناس کـان کۆی کەمـاڵ !
صـەڕڕاف بێ‌لاف باخەبـەر جـە حاڵ !
شـوعەرای سـینەصاف گەنجینـەی ئەبیات !
بەیت‌و فـەرد شیرین (شێخ سەعدی) صیفات !
جانوشـین نـە جای (جامی) جەوهەر بار !
جەواهیر فرۆش سـەرچەشمەی ئەشـعار !
لێوەی لـەب لاڵ لـەیلێ بەینـەتان !
شـەیدای شـێوەی نـاز شیرین خەصڵەتان !
سـێراو زەین پـاك ، دڵ ئایینـە طـەور !
قەیس قـەدیم ساڵ ، نادیرەی ڕووی دەور !
زام زەدەی هیجـران دڵ کوورەی شـەرار !
ئـەی حەرفـە واتم جە لات بۆ ئیظهـار :
زیـاد نـە زومـرەی صـاحیب کەمـالاَن
ئارەزووی تۆمـەن وە شـای ئەودالاَن
دایم هـەر تەحسـین کـەلام تۆمـەن
فـەردت فـەرەح‌بەخش دڵەی غـەم‌خۆمەن
(خالق الاشـیا) ئاگـای هـەر حالـەن
هـەر یەنـد تاسـەی تۆم دایم خـەیالەن

هەرکەسێ میۆ نەی ڕاگەو جێوە
بە وڵگەو مەکان نام تۆ پێوە
تەئکید پێش ماچوون پەرێ جوستوجۆت
پەیم بارۆ ئەحواڵ جەستەی غەم بێ شۆت
بەڵێ میرزای خاص عاقیبەت وە خەیر
تۆ جە بارەی من هیچ نەداری سەیر
هیچ نمەپرسی جارێ جە جەستەم
جەستەی پەشێو حاڵ سەرتاپا خەستەم
ئومێدەن ـ میرزا ! ـ (من بعد الایام)
نامەی ئینشای تۆ کەم نەبۆ جە لام
دایم یادێوە پەرێم بکیانی
ئاداب و تەرتیب یەکڕەنگ بنمانی
پەی چێش وە نامەت دڵ مبۆ گوشاد
یادئاوەری کەر تا نەشی جە یاد
جەی وەرتەر یاران ویەردەی ئەیام
یادکەردن یاران (باقی والسلام)
(ڕەنجووری)م ڕەنجوور ماجەرای دنیام
پەی جەواب نامەی فەردت چەمەڕام

وەڵامی وەلی دێوانە بۆ ڕەنجووری :

مەولای لاڵ شوناس ! مەولای لاڵشوناس !
مەولای ئەولەوی دانای لاڵ شوناس !
هەیاس دوڕناس ئەصڵو نەسەب خاس !
نەژاد پاکان (نیظامی) قیناس !

(فیردەوسی طووسی) ، (جامی) موڵك جام !
(خاقانی) خـەیاڵ (ئـەنوەری) ئەیـــام !
(ســەعدی) ســـوخەندان بەحر مەعـانی !
(حافظ) شـیراز (صـــائیب) ثـــانی !
بـــە تـــای بێ هەمتـــای قەییوم بێچوون
هەمتـــای تۆ کەمـــەن نـــە ڕووی دەور دوون
(شـــەوکەت) خۆشـــەچین پەیـــدای مەعناتەن
(عیصمـــەت) نـــە ئەوصاف صیفاتت ماتـــەن
(مەولانـــا ظەهـــیر) ، (فاریـــابی)ی دەور
فوضـــەلای فاضیـــل نادیـــرەی خۆش‌طەور
هـــەنی چەنـــد شـــوعەرای ئاصەف نیشانان
دەرس نـــە مەدرەســـەی عیلم تۆ وانـــــان
غـــەوواص موحیط دەریـــــای عولوومی
شـیعر مەثنـــەویت مـــەر (مـــەولای رۆمی)
تۆ شـــاڵڵا هـــەنی پایـــەت بـــۆ زیـــــاد
من چێشـــم کە نـــام من ئـــاری وە یـــاد ؟!
غەرەض هـــەر ئێـــدەن بوزورگیت کەردەن
نـــام بـــەندەی وێت، ئەویـــاد ئـــاوەردەن
ئەڵبـــەت وێت وە حـــاڵ پەشێویم زانـــــان
جـــە ڕووی ئیلتیفـــــات نامـــــەت کیـــانان
کـــەردەنت ئیظهار ، مەولای کـــەرەم ســـەیل ،
تۆ صـــاحیب لوطفی یـــەعنی من بێ مـــەیل
من قەســـەم وە زات ئەو کەس یەگانـــــەن !
دائیم نـــــام تـــۆم ویـــرد زووانـــــەن

هەرچەند وە خدمـەت تـۆ ئاشـنا نیـم
بـەڵێ جـە فیکـرت لادێ غـافڵ نیـم
دڵ پەروانـەوار جـە شـەو تـا وە رۆ
هـەر هـا نـە خەیـاڵ وەصڵو دین تـۆ
من کـە هـامتەرکیب عومـرم نـام تـۆن
نیشـاط زەینـم کۆی کـەلام تـۆن
نادیدە[1] حوبیت جـا گرتـەن نـە دڵ
هەرگیـز جـە سـەوداتم دڵ نیـەن غـافڵ
کەلامت سـەرمەشق ئینشـای زەینمـەن
نامت بینـایی هەردوو عەینمـەن
لاتەشـبیە چون وەیس ڕمموودەی ڕەسـوول
هـەر هام نـە تەحصیل وەصلت کەم وصوول
نـەوا بـواچی جـەو زامن دووریم
(دێوانـە)م بەندەی مەولای (ڕەنجووری) م

ڕەنجووری لە وەڵامی (شەوقی)دا نووسیویە :

— ٨ —

میرزای گوهەرسەنج ! میرزای گوهەرسەنج !
میرزای دوڕشـناس ! دانـای گوهەرسەنج !

---

(١) لەم شیعرەو شیعری دوایی‌یەوە دەردەکەوێ کە تا چەندازەیەك پەیوەندی ئەبی ـ بێ بوونی ڕێکخراوو یەکیەتی نووسەرانو ئەدیبـان ـ شاعیرانی کوردمانی بە یەکەوە بەستوەتەوەو ، تا چەندازەیەك شیعری پاكو ڕەوان پەیامی نێوان ئەدیبانو شیعر دۆستان بوە ! وەلی دێوانە نەدیوو نـەناس شەیدای شیعری ڕەنجووری بوەو لە دوورەوە بەو شێوە ستایشی دەکاو لە ژوور شاعیرە بەرزە ناودارەکانی جیهانەوە داینـاوە .

سینە صندووقچەی مەخزەن کۆی گەنج !
دڵ نە ئەشکەنجەی دڵبەر پڕ نە ڕەنج !
وە (شەوقی) مەنشوور ، نادیرەی دەوران !
چون (صاحیب قەران) زیاد نە ئەقران
جەی چەند ڕۆاندا ــ میرزای میهرەبان ! ــ
نامێت پەی داعی کەردەبێ ڕەوان
مەضموونش ئێد بی : کەردەبێت ئیظهار
شیکایەت نە جەور شۆخ ئاهوو تار
سڵەمنای صەییاد ، وە ناصەییاد ڕام
دڵ نە سەودای ئەو سەخت بیەن سەرسام
دیدەت حەسرەتمەند ئاماو لواشەن
پەڕەی دڵ پڕ هوون یەك نیم‌نیگاشەن
هەرچەند تۆ پەرێش جەفات گرانەن
ئەو پەی خەلق خوێشەن ، پەی تۆ بێگانەن
میرزام یە ڕەسمەن دلبەر کە دڵ بەرد
هەنی جەو دما خۆ مدۆ وە دەرد
وەقتێ کە زاناش دڵ بەردەن جە لات
وە صەد تەرزو تەور مدەرۆ جەفات
هەرچەند جەفاشان دڵ مدۆ وە چڵ
بەڵێ سەرمایەن پەرێ وایەی دڵ
پەی چێش دڵ وە جەور عەشق خاڵخاسان
خاس مبۆ خەلاص نە گشت وەسواسان
ماجەرای ڕای عەشق بێ شیکایەتەن
ئەر شەکوایەش بۆ هەر حیکایەتەن

پــیر پایــەدار عاشــقان صــــاف
بەی تەور پێم واتەن ــ میرزا ! ــ بێ خیلاف
(ڕەنجووری) ڕەنجوور تــا (یوم المحشــر)
هــەر ئــاخ ئاخشــەن پەی جەفای دلبــەر

ئەم غەزەلە (شەوقی) ــ ئەحمــەد بەگی صاحیب قەران ــ بۆ ڕەنجووری نووسیوە :

ڕەنجووری ڕەنجــم ! ڕەنجووری ڕەنجــم !
مــەعلووم بۆ جــە لات ڕەنجووری ڕەنجم !
تــەن غەلطــان جــە ڕەنج چون مــار گەنجم
دڵ ڕەنجــەی کاکۆڵ چــین شــــکەنجم
ڕەنجــەی من نــە غــەنج ئــەو ڕەنجە پێشەن
پــەی من بێگانــە ، پەی ڕەقیب خوێشــــەن
ڕەســمو ئایینــەن قاعیــدەی قــــەدیم :
« دلبــەر بەعــزێشان دڵ سەنگەن تەن سیم »
بەی گشــت ئاە سەرد ، بەی دەروون گــەرم
نــە کوورەی دەروون ســەنگش نــەبی نەرم
دەخیلم دەخیــل ئــەی ئیرشــــاد دین
پــیر طەریقــەت نووربــین یــــەقین
ســەردار عوششاق نــە شەرق تــا غــەرب
مــەجنوون ثــانی ســەرخێڵ عــــەرەب
جــام دڵ (جــامی) (نیظــامی) نیظــــام
تەرتیب تــەرکیب بینــای بــادەی جــام
کاشــیف کــەششاف ســیڕ پەنهــــانی
ئەفلاتوون شــیعار ئەرەســطووی ثــانی

ڕەنجووری موخلیص تەخـەللوص ڕەنجـە
ڕەنجت ڕەنجـە کـەرد وە دەور پەنجـــە
مەعلوومـەن دەردم وە فـــەرد فـــەردم
عیـلاجم چێشـــەن دەرمـــان دەردم ؟
بەختت جوانـەن تەدبـیرت پــیرەن
ڕەنجووری دەردین گشـتت نەویـرەن
صەیـــاد مـەعلووم جـە لای خاص و عـام
ئـەو ئـــاهووی تەتـار چۆن میۆ وە دام ؟
ڕەنجووری ئـەر تۆ صەیـادی تەمـــــام
ئـەو ئاهوو وە دام (شـــەوقی) بکـەر رام

ڕەنجووری بۆ حەمەئاغای مەصرەفی نووسیوە :

— ٩ —

میرزای مەعنیفـام ، مـیرزای مەعنیفـــام !
میرزای مووشـکاف مەغـز مەعنی فـــام !
حـــەککاك حـــاڵزان حـــەکیم ئەییـام !
هەیـاس دوورنـاس ، دڵڕۆشـن چون جـام !
(ئاصـەف) صیفـەت تەور ، (بەرخیا) کەماڵ !
(ئەرەسطو) ئاداب (ئەفلاطوون) خەیـــاڵ !
دڵ صەرف ڕای عەشـق وە (لا ابـالی) !
پەسـەندیدەی طـەبـع شـیرین عـــالی !
نوســــخەیێ پەی دەفـع دەرد دڵئێشــــان
بواچوون پەرێت ، زەین بــدەر پێشـــان :

بێخ بەنەفشەی ئەبرۆی چەمیدە
چەنی مەغز صاف بادام دیدە ،

بەڕەزای تای زولف سەرگۆنای گوڵنار
تیپ سونبولان ، موژەی دڵ بێ خار

جەوز پێنیوار ، عونتاب دوو لەب
نارنج گۆی زنج ، ترنج غەبغەب

قەند گەردن طەرز سەردوگمەی لیمۆ
عەرەق نە مابەین لیمۆی عەنبەربۆ

ئەی دەرمانانە هەر یەك دوو دیرهەم
باوەران وە هەم بێ زیادو کەم

بێ صەلایەو سەحق ، بێ تەشوییەی نار
نە شیشەی دڵدا بگیران قەرار

ئەوسا دڵ حاضر حوضوور یار بۆ
گەرمو نەرم شەوق شەمع ڕوخسار بۆ

دڵ جە گەرمی مەیل جۆش مدۆ دەروون
میۆت ئەو قیوام مبۆ وە مەعجوون

دیرهەمێش پەی دەفع دەرد دڵ وەسەن
دڵ بێ ئەی دەوا ڕەنجش عەبەسەن

(ڕەنجووری) پەی دڵ ئێد عیلاج زانا
ها داش نە دەفتەر پەرێت کیانا

رەنجووری ئەم پارچەی بۆ زەبوونی نووسیوە :

— ١٠ —

مەولانـا پـەی زام ! مەولانـا پـەی زام !
مـەرهەمێ خاسـەن حاصـڵ بۆ پـەی زام !
ئەجـزای ئـەو مەرهـەم عەللامـەی ئەیـام
مـەر کەسـێ چون تۆ بزانۆش تەمـام
شـەهد شـەوق قـەلب شـۆڕئەنگیز دەرد
چەنێ ئـاب تەڵخ نەدامـەت پـەروەرد
وە هـاوان صیـدق ، وە دەسـتەی ئیخلاص
تەخمیرش کـەران وە تـەرتیب خـاص
(صەلایە) کـەران جـە پـای پایـەی پـیر
پـیر پـڕکەماڵ نـە ڕای حـەق دەسـگیر
نـە بۆتـەی پـڕسـۆز بـاوەران وە جۆش
مەحکـەمش کـەران وە پـەردەی خامۆش
بـڕێزان نـە ظـەرف عەزلـەتنۆشـینی
تـا دوور بۆ جـە بای هـەوای خودبینی
ڕێـزە ڕێـزەی صـەبر حەلیمیو فەرهەنگ
تـەخلیطش کـەران دەم دەم بێدرەنـگ
ئەوسـا وەشـەرتێ کـەموەردەی ڕوان (!)
چـەنی چـەن دیـرهەم بێوەرمی شـەوان
جـە دیگدان سـەر صنـدووق سـینە
سـیر بۆ ئـەی سـەودا دایم بێ وێنـە
مایـەی ئـەی مەرهـەم دانای پڕ شـوعوور
دەوای (زەبوون)ەن هەم شیفای (ڕەنجوور)

ڕەنجووری بەم شێوە وەڵامی مەلا حەیدەری داوەتەوە :

— ١١ —

میرزام بار دەرد ، میرزام بار دەرد
ڕوێ جە تاوشت گرانبار دەرد
جە نەحسی‌ی تاڵەی شووم پەشێو نەرد
قەیس ئاسا وێڵ بیم جە پای هەردەی هەرد
گا سەیر کاوان ، گا دین باخان
غەمان مکەردم بەی تەورە داخان
مگێلام خاوخاو چون خەیاڵ خاوان
مکەردم سەیران کەنگەرەو کاوان
تەلێ (وەن‌دار) دیم ڕەنگ کەردەن سوەیل
ڕەنگینتەر جە ڕەنگ تورکی بەژن لەیل
سەرتاپا وە نوور صانیع ڕەنگ کەردە
خاصتەر جە عورووس هەفتە نەویەردە
مەششاطەی قودرەت بەو طەورەش ڕەشتەن
قیاس مکەردی نوور پێدا وەشتەن
سەرئەفرازیش بی جە وەنداران گشت
ممانا وە حوور ڕیضوانی بەهەشت
جە تورکی ئەندام نازئەندازی وێش
تاوتاو ملەرزا لەرزای پڕ ئەندێش
واتم : ئەی نەمام ! نادیرەی داران !
ڕەنگین چون قوماش خاصەی تیجاران
بالاّ وە والاّی قیمەت دارەوە
قامەت وە قوماش یەمەن‌شارەوە

دوایی لە دڵسۆزی‌یەوەو لە گیانی بەزەیی‌هاتن بەو خەڵکە بێچارەدا دەستی لاڵەو پاڕانەوە بۆ لای خودای میهرەبان درێژ دەکاو ، چەندین ئیمام‌و گەورەو پیاوچاکی دین دەکا بە تکاکار کە خودا ئەو بەڵا لەسەر ئەو خەڵکە هەڵگرێ •

تا دوایی بە ڕوونی ئەڵێ : با مێژوونووسان‌و ئەوانەی مەبەستیانە ڕۆژانی شووم‌و خۆش بزانن ــ بزانن ئەم کارەساتە لە ساڵی ١٢١٤ی کۆچیدا ڕووی داوە • وەك دەڵێ :

(ڕەنجووری) ئەرجووش ئیدەمن چە دەرگات :
ڕەحم‌کەر ڕەحیم بەی گشت مەخلووقات
مەعلووم بۆ جە لای تەواریخ وانان
حیساب ئەییام نێك‌و بەد زانان
ئەوسا کە کەرکووك حاڵش وا تار بی
جە (ئاخوڕ حوسەین) تاعوون ئیظهار بی
بەعزێ خەڵق فیرار ، بەعزێ فانی بی
ئەو تاعوون قڕان (سلیمانی) بی
سەنەی تەئریخش (غریبا) بی نەقش
هەزارو دووصەد یەك هەشت‌و یەك شەش

ڕەنجووری‌و ڕەنگی گوڵ‌و میوە

جارێکی دیکە ڕەنجووری کە دەیەوێ هونەری خۆی لە بابەتێکی تەڕی زیندوودا بنوێنێ ، دێت پەنا دەباتە بەر سوەیل کە تازە هەڵدێ‌و سەر دەردێنێ ، دەڵێ : وا سوەیلی نوێ هاتەوەو خۆی نواندو دەستی‌کرد بە ڕەنگ‌ڕێژی گوڵ‌و مڵ‌و بەرو میوەوەجا لێرەدا ڕەنجووری ناوی دەیان ڕەنگمان بۆ تۆمار دەکا ــ هەرچەند بەشێکیان عەرەبی‌و فارسین ــ کە گەلێکیان لای ئەوەی ئەمڕۆمان نوێ‌یەو هەر ڕەنجووری‌یە کە بە بیری دوورببینی خۆی ئەو

صــــەد شــوکر وە فەیض کارســـاز کاران
تۆ کــەردەن وە شـــەوق باڵای وەنداران
کاڵای کارخانــەی ئــــاوەردەی ســــوەیل
ئیمســـاڵ تەمــامی وە تۆ کـــەردەن مــەیل
جۆش ذەوق‌و شـــەوق جوانی پێتـــەن
نــە دڵێ چەمــەن ســای ســەهەند جێتــەن
یــە چێشــەن بــەی طــەور ملەرزی وە لەرز
لەرزانتــەر جــە تووڵ تاف پای قـــەڵوەز ؟
دیم ئامــا وە دەنگ وات : ئــــەی دەردەدار
(ڕەنجووری) ئـەولاد قــەیس هیجران‌بـار
ستارە واژوون ئیقبـاڵ بەرگەشـــــتە
تاوتاو تــاو غـــەم نــە چــارە وەشــــتە
ڕاســتەن هام وە بەرگ ســــوەیل ڕەشــتەوە
بــە کاڵاو واڵای نوور پێ وەشـــــتەوە
جۆش شـــەبابی ئــەووەڵ وەختمــــەن
ئیمســـاڵ جــە داران خاصتــەر ڕەختمــەن
پارچــەی ســەرصندوق ســــوەیلم پۆشــان
وەنداران جــە شــەوق باڵای من جۆشـــان
بــەی تــەور بــەی قــانوون تەمــام تۆفمەن
بـــەڵێ جــە بــای ســەرد ئیمشەو خۆفمەن
متــەرســــوون نــە بــا جەی جێی ڕەواندا
بوزتۆم وە کــۆس دەرد گـــــراندا
عوریــانم کــەرۆ چون وەنــد ڕاگـــیر
بکــەرۆم وە پــەند هـــەر جوان‌و پــیر

واچــان نەمــامێ جــە پای هەردەی هــەرد
وەیشــوومە ناهاڵ کالاّش غــارەت کــەرد[1]

مەلا حەیدەری دزڵەیی بۆ ڕەنجووری نووسیوە :

مــیرزام دەرد وێــم ، مــیرزام دەرد وێــم
ڕویێ جــــە هیجــران داخو دەرد وێــم
جە کــەچ نــەرد طــاس تەختــەی نەرد وێــم
جــە دوود داخــان ئــــاه ســـــەرد وێــم
قەیس ئاســا کەڵپۆس وێڵیم وەســت وە شــان
شــیم ئــەو ســـەیر کاو کەنگەرەی کەشــان
مگێلاّم کــاوکــاو ســـــەرشیوو زاخـــان
ســەیر مکــەردم ڕەنگ باخــان داخـــان
تــەڵێ (وەن‌دار) دیم ســـوەیل ڕەنگ کــەردە
نـــازك نــاز ئــاو وە نـــاز پـــەروەردە
ڕەژیــدەی لیقــای صونــع ســــوبحانی
ڕازیــان چون حوور ڕەوضــــەی ڕیضوانی
مەششاط ڕشـــتەی مەشــق ئیـــلاهی
ڕەنگینتــەر جە ســەوڵ گوڵباغچەی شــاهی
ڕەنگا ڕەنگ ڕەنگ مدرەوشـــۆ چون لاڵ
ملــــەرزا تــاوتــاو وە شـــنۆی شــەماڵ

---

(1) لە کۆنەوە لە ناو شاعیراندا باوە کە شەڕەشیعرو بەربەرەکانێ بە شیعر دەکەنو یەکێکیان باسی شتێ دەکــاتو توانای خۆی دەنوێنێ ، دوایی شاعیرێکی‌تریش دێت باسی هەمان شت دەکاتو ئەسپی خۆی تـــاو دەداتو توانای خۆی ئەخاتە کار ، ئەم دوو پارچە شیعرەی ئێرە کە باسی (دارەوەن) دەکەن نموونەیەکی ئەو کێ‌بەرکێ‌یەیە .

دیم بــــەو تــەور لەرزان ئاشـــفتە شێوەن
مەشـــق مامــەڵەی بەدحـــاڵیش پێوەن
پەرســـام : ئەی نەمام ســاوای سەهەندان !
چرای شـــەوق‌و زەوق ئافتـــاو دەربــەندان !
باڵا وێنــەی بــەژن ئافتـــاب جەمینـــان !
فەضـــای فەیض ئەفــزای خاطــر خەمینــان !
ماشـــاڵلا ڕشـتەی صونع ســـــوبحانی
هـــای نــــە شــــەعبەذەی جۆش جوانی
بــەژنت هـــا وە بەرگ نوور پێ‌وەشـــتەوە
قامــەت بــە قــەدەر قودرەت ڕەشـــتەوە
جــە یومن ســوەیل شـــای باش‌تیجــاران
چون شــــەم مــدرەوشــۆ نــە دڵێ داران
یــە چێشــەن بــەی طــەور حاڵێ پێت یاوان
ملەرزی چون تووڵ تـــاف تیـــژاوان ؟
جە ســای وەرکاوان جـــای هەنگامتـــەن
خەشـــم خــار خۆف کێ نــــە جامتــەن ؟
نەمــام وات : ئــەی قەیس جەرگ پارەپــارە
دوورکەفتــەی زامن ، جــە زێــــد ئــاوارە
ســـمکۆی سیاســەت صــەفئارای دەردان
ســەرسام صەرعیی پــای هەردەی هەردان !!
ڕاســـتەن هــام وە بەرگ سەوزو سوورەوە
وە کــاڵای زەربــافت ڕشـــــتەی نوورەوە
شـــەمع شـــەو فانۆس وەرموغـــارانم
ســـالار ســــەرتیپ ســوپای دارانم

بواچوون پــــەرێت دەردم چ دەردەن :
خــەوفم هــەر جە بــاد وەیشومەی سەردەن
متــەرسوون نــە (بــا) جــەی درەنگــەدا
شــیشەی نیشــاطم دۆ وە ســــەنگەدا
عوریــانم کــەرۆ چون طــەریدەی (وەنــد)
جــە دلێ داران بکـــەرۆم وە پەنــــد
واچــان : نەمــامێ جــە پای وەرزاخــــان
بــازارِ وەشــیش وەیشــووم کــەرد داخان !

— ١٢ —

یــاران پــەروانــە ، یــــاران پەروانــــە
خــاص باسێشان بێ (شەمع)و (پەروانــە)
یــەك جــە یــەك مدا تەوبیــخو تانــــە
هــەر یــەك وە ڕەنگێ مگــرت ویانــــە
ئەووەڵ پەروانــە واتش چــەنی ســۆز :
ئــەرێ بینــاییم شـــەمع شــــەبئەفرۆز
تۆ وێت مـــزانی من ڕەنــج بـــەردەنەن
زووخ تۆش دڵڕێش زووخـــاو وەردەنـــەن
سەرگەشــتەو شــەیدای شــەمع چارەی تۆم
وێڵو ســـەرگەردان زێــد ئاوارەی تــۆم
دەور مــدۆم هــەردەم وێنــەی دێوانـــان
بەڵــکە بوینوون شــەوقت جــە یــانان
جە هــەرکۆ وینووت ئەر شەو بۆ ئەر رۆ ..
پــڕ مکــەم پەرواز پــەرێ وەصـــڵ توو

یه‌ند سه‌ودای دینت جه لام ضه‌روره‌ن
فیکر ڕای مه‌رده‌ن جه بارەم دووره‌ن
تۆ یه‌ند بێ ئینصاف که‌متر ویره‌نی
یه‌ند په‌ی به‌دبه‌ختیم نه ته‌زویره‌نی
سۆچنیم وه نار قه‌هر به‌یرامی
لاقه‌یدی جه به‌حث فیکر به‌دنامی
شه‌م وات : ئه‌ریٚ وێڵ هه‌رزه‌ی جه‌فاکێش
دێوانه‌ی سه‌رسام شه‌یدای ده‌روون ڕێش
ڕاسته‌ن تۆ په‌ی من یانه وێرانی
به‌ته‌رته‌ر نه قه‌یس قه‌دیم زه‌مانی
په‌ی من سه‌ودابار سیاسه‌ت به‌سته‌ی
په‌ی من سه‌رتاپا وه هیجران خه‌سته‌ی
من جه تۆ به‌ته‌ر ده‌روونم ڕێشه‌ن
هه‌رکه‌س خه‌به‌ردار نه حاڵ وێشه‌ن
منیش وێنه‌ی تۆ ده‌روون پڕ داخم
په‌ی تۆ هام‌ڕه‌فیق هیجرانو ئاخم
په‌ی تۆ ئاوێته‌م نه سه‌رچه‌شمه‌ی غه‌م
په‌ی تۆ ئه‌سرینم ڕه‌وانه‌ن نه چه‌م
به‌لێ تۆ بێ فام مه‌ستو مه‌غروری
نه ئادابو ڕای عاش[illegible]ووری
جه به‌زم خان[illegible] خوسره‌وان ، میران
جه ته‌کیه‌و ئوطاق شاهان وه‌زیران
جه هه‌رکۆ شه‌وقم جێت مبۆ ئیظهار
پڕ مکه‌ی په‌رواز وێڵ سه‌ودابار

نـــه ویرو نامووس نـــه عـــار هەن جـــه لات
بێ‌پەردەو شــــەرمی هیـــچ نیـــەن حەیـــات
بێ‌ئەدەب پەی وەصـــڵ وێت‌موززی وە تـــاو
من جــه حـــەیاو شـــەرم متاووم چون ئـــاو
عیـــلاج هـــەر ئێدەن وێم دوور کـــەم جه عار
بسۆچۆن جەســـتەت وە شــــەرارەی نـــــار
تـــا عیبـــرەت گـــیران عاشـــقان یەکســــەر
بێ ئـــەدەب نەبـــان پـــەی وەصـــڵ دلبـــەر
(ڕەنجووری !) ئـــەی باس شـــەمع و پەروانه
عەجـــەب پەندێوەن نـــه ڕووی زەمـــانه(*)

(*) به گوێرەی ئەوەی هەندێ له پارچه شیعره پێشوەکان وەڵامی دۆســـتانی (ڕەنجووری) بوون و ، له وەڵامی نامەکانیدا بۆیان ناردوه .. دەبوو ئـــەو وەڵامانه له پەراوێزدا دابنرایەن ، هەر بەو هیوایەیش ژمارەم بۆ دانەنان که وابێ ، بەڵام به هۆی نەخۆشکەوتنی لاپەڕەڕێکخەری چاپخانەکەوە ئەو کاره ئەنجام نەدرا ، لەگـــەڵ داوای لێبوردندا ئـــــەم ئاگادارکردنـــەوە پێویست بوو .

فۆلکلۆر

— ١ —

ڕوێ صەییادان پڕ مەکر عەییار
یانەشان وە گەرد خودا بۆ قەهھار !
واتشان : (باز)ێ ئاما جە تۆوە
ئاشیان بەستەن وە قوللەی کۆوە
بازێوەن تەڕلان پڕ لەنجو لارەن
بێ جلخو گەردەن هەر نە شکارەن
هەر یەند صەییادان هونەر نمانان
گیر نەبی وە دام ، دام وە خار شانان
منیش جەی فێشتەر ڕێزەی جەرگم بۆ
چون ئازیەتداران سیا بەرگم بۆ
سەوائیم سەر دا پای شکار باز
دڵ پەرێ ئەجەل ئاما وە پەرواز
شیم وە لای یاران قەدیم مەندەن بام
وە مایەی مالم سەندم دەستێ دام
ڕووم کەرد وە هەردەی سای بەر موغارەش
ڕای ئاماو لوای صەباو ئێوارەش
دام نیامەوە وێم شیم نە پێوار
دیم کە پەیدا بی بازێ بازی کار

ناغافـڵ دیـا ئـەو وە پاشـــەدا
دیش کـە هـا مورغێ نـە سـەر داشـــەدا
شـاخا وە شـاخدا قووەت دا وە بـــاڵ
چەرخیـــاو لوول وەرد ڕەوان بی دەرحـــاڵ
چـەرخ دا وە مورغ دڵـەی زام بەســـتە
دڵ بڕیـا نـــە دام ، دام بی شـــکستە
بـاز مورغ دڵ بـەرد وە صـەد لارو قـین
پـارە پـارە دام پەخش بی نـــە زەمـین
من بێ تیختیـــار بەرشـیم نـەو جــاوە
چون بـازوســـتەکان قووقووم نیــاوە
ئـەو جـەی قووقووی من دەهشـەت نیـاوە
شـی وە سـەر قوڵڵەی بـــەرز بێ مــاوە
یاران صەییـــادان موردە مــەردە بـان
چون من مورغ دڵ شـــاباز بەردەبـــان !
پەی چێش ئەی تەدبـیر پـەی من کەردن ساز
تاقی نەکـــەردن بەدواز وە بـــەدواز ؟
یـاران (ڕەنجووری)م ڕەنجم بێبـــەر بی
دڵ ئەسـیر بـاز جـای پـڕ خەطـەر بی

* ● *

— ٢ —

زلێخـــا بـــالاّ ، زلێخـــا بـــالاّ
ڕوێ صوبســــەحەر نمـــانا بـــالاّ

پۆشـــا سـەرتاپای بـالآ بـە والآ
پـەی عـەزم طـەواف (ئیمـــام سەروالآ)
(سەربەند) تەیـار کەرد (پووشین) بەستەوە
خـەم دان وە زولفـان دەسـتە دەسـتەوە
تای طورەی کەمـــەند (بەهرام گۆر) گـیر
طوغـرای حەلقـەی زولف بۆ مایـەی عەبـیر
پەخش‌کـەرد نە ئەطراف گۆنای گول صیفەت
لەرزنـا چون توول نـازك ئـــەو قامـەت
(مقنعـە)ی کەتـان دا نـە ڕووی دەمـــاخ
بەنـد کەرد جە لای سەر (لاگیرە)و (چەناخ)
(سنجاق) سـیمین دا نـە درز نـــەو
(کلیل)دا نـە تـەخت پەسەندەی خوسـرەو
دیـدە وە (سـورمە)ی سوبحان ڕەشـتەوە
(جـام) شـــاەجام گـرت وە مشـــتەوە
وەقتێ نیگاش کـەرد ئـــەو جـام بێزەنگ
سـەیران کەرد جەمین ڕشـتەی خودا ڕەنگ
زانـا سـەرتاپا چێوش نیـیـەن کـــەم
ئەوسـا کیـانا هامســەران کـەرد جـــەم
چـەنی نەوحـالآن تورکێ توول ئەنـــدام
ڕاهی بی ڕەوان پـەی ڕەوضـەی ئیمـــام
وە شـێوەی شـیرین شـۆخ ســەهمگین
سـاراو سـەرزەمین پـڕ کەرد نـە بۆی چین
هەردان ، هەلەتان ، یەکایـەك طـەی کـەرد
تا تەشـریف وە پـای ڕەوضەی ئیمـام بـەرد

جه پاکۆی مەقـام ڕەوضـەی دامـەنصـاف
ئاوەرد ئـەو خەیـاڵ شستو شـۆی کلاف
چون حۆری‌زای حوور شی وه دەور حەوض
داخڵ بی وه حەوض چون سۆنەی سەر سەوز
نـازك ئەندامـان یەکایەك تەمـام
شستوشـۆ کـەردن چون ئـەو گوڵئەندام
ئەوسـا هـەم پۆشـان بـالا بـه والا
تەشـریفشان بـەرد وه پـای (سـەروالا)
هەرکەس پـەی موراد وه ئیمـام لالان
جەمین نـه سـای سەنگ (سـەروالا) مالان
هـانا یـا ئیمـام دۆعـا موسـتەجا
جـه پـای بارگـەی تۆ ئێدمـەن ڕجـا
چونکـه ئـەی نەمـام پەری‌زای بێ‌گـەرد
وه پـای بارگەی تۆ ئیلتیجـاش ئـاوەرد
نیـازم ئێـدەن قەبووڵ بـۆ نـازش
حاصـڵ بـۆ جـه لات وایـەو نیـازش
پـەی خاطرشـادی شـای شیرین خـالان
(ڕەنجووری) غولام (مەحموود سـەروالا)ن

* ● *

— ٣ —

قـەیس قەتـرانپۆش ، قـەیس قەترانپۆش
روێ بـه وێنـەی قەیس قەتـرانپۆش
سـەودای دین یـار نـه دلـدا جۆش
تـەوەللا جـه لام فـامو عەقڵو هۆش

ڕەنگانەی بۆ تۆمار کردووین ، تا لە دەفتەری ئەمریدا بژین و ڕۆژێك ببێت سوودی خۆیان ببەخشن •

لە دیوانی چ شاعیرێکی دیکەماندا ، ئاوا بە کۆمەڵ ، ئــــەم ڕەنگانەی خوارەوە دەبینین ؟ :

ئاوی ، هەناری ، هەوری ، بەڵخی ، بلووری ، باواقی ، بەصری ، تاری، ترنجی ، تەرزی ، جەوزی ، جامی ، جنگزی ، خاری ، خوارەزمی ، خۆخی ، خارایی ، دەنگی ، دەبەنگی ، داری ، دارایی ، زەردی ، زەربەفتی ، زوڵفی، زەراوی ، زەرسینی ، ڕەژی ، ڕەژاوی ، سلقی ، سماقی ، سڵخی ، سێوەنگی، سەوزی ، سەراوی ، سۆسەنی ، سلکی ، ساری ، مەشهەدی ، شـــەکەری ، شاری ، عوزی ، غوباری ، فیلی ، فندقی ، فلفلی ، ماشی ، قاشی ، قوماشی، قەوس قەزەحی ، قیری ، قەلایی ، قامیشی ، کاشی ، کشمیری، کەبکی ، کایی، کەهرەبی ، کالایی ، لەعلی ، لەیلەنگی ، لاولاوی، مۆری، مێخەکی، مەخمەڵی، ماوی ، نەباتی نەوتی ، نەعنایی ، وەڵگی ، وارانی ، هەرێزی ، هـــەرامی ، یەشمی ، یاقووتی ، یەنگی ، یەمەنی ، چیچی ، چووزەییچارە ، چـەمەنی ، بەنەوشی ، ئەتڵەسی ، خورمایی ••• تاد دوای ئەمانەیش کە هەموویان بـە ڕەنگی باخ و شاخ دادەنێ ــ بێجگە لە ڕەنگی شاران ــ دەڵێ دەیان ڕەنگیدی ماوە وەك دەڵێ :

هــەنی ماباقی ڕەنگــان جــە صەد ڕەنگ
نەوسوەیل پەی ڕەنگ باخان کــەرد ئاهەنگ
ئـــەی ڕەنگـــە بەخشا تەمــام وە داران
هەنی مابــاقی کیاســـت وە شـــاران •

بێ گومان ئەمە نواندنی تواناى شاعیرە لەم بابەتەداو دەکرێ ئەم پارچە، بە لێکدانەوەو لێکۆڵینەوەوە ، وەك نامیلکەی ڕەنگی گوڵ بژمێررێ •

وێـڵ بیم وه چۆڵدا شـیم وه پـای هـەردە
خــــەیلێ دەورم دا وێنـــــەی ژاروەردە
ناگـــاه دیم ڕەمێ جــــه ئـاهوو تـــاران
جەیــرانزادەی جەیـــر وەحشـــی قەتـاران
قەتـار کـام قەتــار ؟ گشت نه ســاردی سڵ
هـــەر ســـمکۆشانەن پــەی دەرکەندەی دڵ
گشـــت جەڵدو چاپووك جەهەندەی پڕ لەنج
وەیواز وەیجۆ پـــەی دڵبــەر وه ڕەنــج
من کـــه دیم ئـــەو پۆل ئاهووان بــــــەڕ
شـیم وه کەداره نەتەرســـام جه شـــەڕ
کەفتم وه چۆدا بــــه وێنــــەی چۆپـــان
وه چۆپیوازان گشـــت وەلام ئامــــــان
پۆســـەشـــان زانـــا چۆپـــان ســـارام
دەمدەم نــه دەورم صەفبەســـتن تەمـام
ناگـــاه ســـەردەلیل قەتارەکێشـــــــان
دەوای دەرد ســــەخت دەروون پرێشـــان
نیاش کــەردەوه شـــێوەی من ناســــان
چون تــەیر تیــژ باڵ بــەرز بی تەواســـان
هامسەران واتن : پـــەی چێش بــاز بــەردی ؟
مــەر بۆی صەییـادێ نــەی جـادا کەردی !
وات وه هامســـەران : ئەی چۆپان شـــێوه
قەیســـەن قەیس ! قەیس پـەی ئێمەن لێوه !
وەی ویانووه ئامـــان وەی هــــــــەردە
تەمــای زوڵفو خــاڵ خاســـان کــەردە

ئێــد که شــنه‌فتن ته‌واســـان جــه هـــه‌م
ده‌مده‌م ڕه‌م‌که‌ردن ، ئــاوین بــین نــه چــه‌م
بــه‌و تــه‌ور فیرار بین نه‌وجــا بــه وێشـــان
هیــچ کــه‌س نه‌زانا چێش ئامــا پێشــــان
من مــام چه‌نی ده‌رد پــه‌ی حه‌ســـره‌توازی
صــه‌د جـــار زیاتـــر وه مه‌رگ بیم ڕازی
نــه‌ك ئــه‌ی ماجه‌رای ئــه‌ی ســاراو هه‌رده
ئه‌ی ســــه‌یر بێ‌ســـوود ئاماو ویــه‌رده
یـــا حــه‌ی به‌شــق نــاز له‌یلێ‌به‌ینــه‌تان
بــه یه‌ك‌ڕه‌نگی عه‌شــق مه‌جنوون مه‌ینــه‌تان
ئــه‌ی ســه‌رده‌لیله‌ی ســه‌ر نه قه‌ضــا گێڵ
دایم جه‌فــاوار پــه‌ی مـــه‌جنوون وێــڵ
گــیرش ده‌ی وه دام صه‌یادیم بـــه‌ی زوو
(ڕه‌نجووری) ئێـــــده‌ن نیــازش وه توو

* ● *

— ٤ —

مــیرزام وەردەبیــم ، مــیرزام وەردەبیــم
ڕوێ جورعـــه‌ی زووخ مه‌جنوون وه‌رده‌بیم
مه‌شــقێ جــه ئینشای صه‌نعــان کــه‌رده‌بیم
چون فه‌رهــاد نــه فیکر ســه‌یر هه‌رده‌بیم
جوییــه‌ی به‌هــرامی وه به‌رگ پۆشــــایم
شــه‌ربه‌تێ جــه دورد یاران نۆشــــایم

(مصـــاله)ی یاران کـــەردم موکــــــەممەل
تـــاج مەجنوونیم پێکـــــابی چون تـــــەل
پۆشـــــابیم ئەسـباب دەردینـــــان دەرد
کەمـــەر بەســتە بیم چون مـــــەردان مـــەرد
تفــــەنگێ نــە کـــار (بەکتاشـــی) قـــەدیم
(قۆنـــاخ) زەڕنیشان (لووله) صاف جه سیم
(کێش)و (دەرهەم) ڕاست (چەخماخ) کوورەی نار
دەنگو نەعـــرە بەرز ، گولله دوور قــــەرار
شـــانام وە شـــاندا واتم : ئـــەللا خێـــــر
ڕوو نیـــام نـــە ڕای هەردەی گەرمـــەسێر
یـــــاوام وە یاتـــاغ یۆرت غـــــــەزالان
جـــا ڕاوگـــەی قـــەدیم مەجنوون خـــەیالان
هەرچــــــەند دەورم دا نیشــــــانێ نـــەدیم
تـــەکدام وە ســــەنگێ تەمـــــام عاجـــز بیم
ناگاه دیم نەســـــیم چون حـــەکیم یـــــاوا
بۆی چووزەی ســــــونبوڵ نـــە بێنیم ســـاوا
زانـــام بـــە تـــاقی یـــە بەشــــــارەت بی
پـــەی دروســـتی کار خاص ئیشـــــارەت بی
نـــە ســـای سەنگەوە سەر کێشام ئـــەو دەر
پـــای هـــەردەی دامـــان سەیر کەردم یەکسەر
دیم وەڵەد وەحشـــێ تـــاك تەنهـــا گێـــڵ
تونـــد طـــاف تیـــژ ، تـــار پـــای ڕەوێـــڵ
هـــا جــە دامـــاندا کـــەڵ چەڕەندشــــــەن
چووزەی گوڵ چون دڵ گـــیر بەندشـــــەن

دەمدەم دەم مدا وە پەڕەی گوڵدا
سات‌سات سم منیا وە سەر سونبوڵدا
گا پەی قەتاران نیاش وە بەڕەن
گا قنیات بە وەڵک گوڵان تەڕەن
بێ مدار جە وێش ئەو وەحش ساوا
ئاما تا وە پای پارێزم یاوا
منیش نە سای سەنگ دەس دام ئەو تفەنگ
بێ هەناسە بیم وێنەی سیاسەنگ
چەم دام وە جاسووس نیشان ڕاس کەردم
ئەرواح (بەکتاش) وە یاد ئاوەردم
پەل نام وە پلەی پای تفەنگەدا
گڕەی نار خێزا نە ڕووی سەنگەدا
دیم ئەو وەڵەد وەحش نەکەردش گوریز
خەڵطان بی نە خاك واتم : دەس مەڕیز !
مەعلووم بۆ جە لای یاران دڵدار
صەییادان صەید دەستو دڵ تەیار
ئارۆ جە هیممەت ئەو دەردەداران
شکارم پێکا چون میرشکاران
یاران (ڕەنجووری)م صەییاد صەیدم
هەنی جە وەسواس دنیا لاقەیدم[1]

---

(١) ئەم پارچەیش یەکێکە لەو دیمەنانەی زۆر لە شاعیرانمان خۆیان لێ‌داوەو شێوەو ڕێبازو کەرەستەی ڕاوی کۆنیان بۆ باس کردووین‌و لەم ڕێگەوە لەوحەیەکی فۆلکلۆری‌یان بۆ نەخشاندووین . (میرزا شەفیع)یش یەکێکە لەو شاعیرانەی لەم دیمەنەدا خۆی تاقی‌کردوەتەوەو گرەوی بردوەتەوە .

— ٥ —

نەوسوەیل داران نەوسوەیل داران
ئیمساڵ دڵ جە دەرد مەینەتان داران
مەخێزە پەیمان چون هەردە جاران
مەرێژ ساراو دەشت کەژو کۆساران
هەر وەقت بەرمشی پەی ڕشتەی وڵات
چەنی وێت ماری جە (یەمەن) خەڵات
نە ، نە با هەر ڕات نەگنۆ بە (یەمەن)
پەی ڕەنگ‌ڕژی عەرز من بۆ بە یەمەن
قاصیدان دەستوور پەنهان بۆ بە وێت
ئینتیظارەنان چەمەڕام نە ڕێت
یەك مەنزڵ بۆ سەیر دەروون من کەر
چەند کاڵاش تێدان بونە یەکسەر
بنیش نە زوقاق بەندەرخانەی دەرد
وازکەر دووکانان کاڵای سورخ‌و زەرد
صندووق سینەم خەزانەی پای دڵ
لوولەی پارچەساز بەر ڕەسای گوڵ‌گوڵ
یەك یەك ئەلوانات کاڵای هیندو ڕۆم
وێت ئیختیار کەر من نیەن ئەرجووم
(سورخی) جە هووناو دیدەی پڕ هوونم
(سەوز) جە سۆز ئاه سەرد دەروونم
کاڵای (زەرد) نە ڕەنگ زەردم دەردارە
(گوڵ‌گوڵی)نە زووخ جەرگ صەد پارە

جه گۆشـەی دەروون سـیای قـەترانی
(فیلی) جـه کۆی فیکـر پەردەی پەنهـانی
تـا موددەعاتـەن ڕەنگ پوختـەو خـام
ڕەنگـا ڕەنگ تۆپ‌تۆپ لوولەکـەر تەمـام
جەمـال کالآی کۆگـات تەیـارەن
چـه حاجـەت وه ڕەنگ یەمـەنی شـارەن
بـاوەر قەتـاران وه خـەروارەوە
هـەی‌کەر حـەمالآن وه کۆڵبـارەوە
بارکـەر تەڵمیتـان تەمثیـل بەسـتەی ڕەنگ
ڕووکـەر نـه ولآت بـه زەمزەمـەو دەنگ
وێت چون چـەرخچی بشـۆ وه ڕەزان
بیەخشـه کالآی گولنـار وه خـەزان
پارچـەی ڕەنگاڕەنگ والآی عەجـەب‌تار
تەقسـیم کـەر پەرێ کەش‌و کۆهو دار
ئەر ڕەنگێت کـەم بی سوەیل نەڕای حـەق
تۆ بێ‌تـاوان بەر من کـەران نەسـتەق
ئـەر وه موددەعات ڕەنگ‌ڕژی کریـا
نـام هیـچ ڕەنگێت وه کـەم نەبـریا
بـا جـارچێت جـار دۆ بـه ولآتانـدا
بـه مولك‌و مـاوای خـەم خـەڵآتانـدا
هەرتـا (ڕەنجووری) هـا نه سـۆزو ساز
کەس دووکانچەی فـەرد وێش نەکـەرۆ واز
تـا چەندێ ئەیـام عاریفـان خـاص
صـەڕڕافان دەور یـاران دوڕنـاس

ئافەرین واچان نە فیکرو فامم
بوانان پەی هەم فەردو کەلامم
(ڕەنجووری)م دووکان دانەی بێگەردم
سوەیل ولاتان ڕەنگ کەرۆ فەردم[1]

---

(١) ڕەنجووری لە زۆر جێگەدا بە شیعری خۆیدا دەنازێو پەسەندیان دەکات، بەلام لێرەدا گەیوەتە پۆپەی ئەو نازینەو ڕازینی‌یە تا دەرگای دووکانی شیعری ئەو بەتاك بێ کەس دەرزی کەلەبەری خۆی بکاتەوە .

ڕەنگی گوڵو میوە

— ١ —

چراخ نەوسوەیل ، چراخ نەوسوەیل
ئارۆ سەر کێشا جە کەل نەوسوەیل
ڕەنگ‌ڕژی باخان هەم ئاوەرد وە مەیل
پەریێ گوشادی خاطران کەیل
تەڵمیت کەمخواو دیای یەمەن‌شار
جە هەر مەتاعێ چەند هەزار کەرد بار
ئەوەڵ سەر صندووق تۆپ تەڵا تار
بەخشا وە باخان نەمامان دار
مەتای قیمەتی قوماش سەرشار
ڕەنگا ڕەنگ ڕەنگ کەرد هەر ڕەنگ وە چەند تار
ئابیو ، ئەناریو ، ئەبیەضیو ، ئەبری ،
بەڵخیو ، بلووری ، بادامیو ، بەصری ،
تاری تەتاری ، ترنجی ، تەرزی
جەوزی ، جەوزائی ، جامیو ، جنگزی ،
حەوضی ، حەیاتی ، حەببی ، حوبابی
حووری ، حەمرائی ، حەڵەبحەسابی
خاری ، خوارەزمی ، خۆخی ، خارائی ،
دەنگی ، دەبەنگی ، داری ، دارائی ،

زەردی ڕەنوەیی زەنگی ، زەڕبەفتی
زوڵفی ، زەراوی ، زەڕینی ، زەفتی
ڕژی ، ڕژاوی ، ژارا ڕەنگ ڕەنگی
سڵقی ، سماقی ، سڵخی ، سێوەنگی
سەوزی ، سەراوی ، سۆسەنی ، ساری
سلکی ، صنەوبەر ، سپی سفاری ،
شەهدی شیرینی ، شەکەری ، شاری
شێروان شماقی ، شیراز شکاری
صافی صندووقی ، صەبری صابوونی
صوبحی صوراحی ، صەدەف ستوونی
طیفلی طوفەیلی ، تۆمار تەلائی
ظەرفی ظەریفی ، ظیللی ظیبائی
عەطری ، عەنبەری ، عەبیری ، عاری
غەیبی ، غەبغەبی ، غەوری ، غوباری
فیلی ، فندقی ، فلفلی ، ماشی
قەبضی ، قلیجی ، قاشی ، قوماشی
قەوسی قەزەحی ، قیری قەلائی
قامیشی ، قاری ، قرمزقەبائی
کاشی ، کشمیری ، کەبکی ، ڕەنگ کائی
کەهرەبی کارێز ، کەتان کالائی
کەبکی ، کەبابی ، کووفی ، کافووری ،
کاخی ، کەتوونی ، کلافەدەستووری
لەعلی ، لەیلەنگی ، لەوزی ، لاولاوی
مۆری ، مێخەکی ، مەخمەلی ،ماوی ،

میسکی ،مەتایی ، مەعدەنمەعاشی ،
مەرجانی ، قرمز ، مرواری ، ماشی ،
ناری ، نەباتی ، نووری ، نەورۆزی ،
نەفتی ، نیقابی ، نەعنایفیرۆزی ،
وەلگی ، وارانی ، وەبری ، وەرامی
هەرزی ، هەراتی ، هەشی ، هەرکامی ،
لالی لالەیی ، لانی ، لاهووری ،
لاتی ، لاجیوەرد ، لاشی ، لاهووری ،
یەشمی ، یاقووتی ، یەنگی ، یەمەنی ،
چیچی ، چووزەیی ، چارە چەمەنی ،
گوڵی ، گوڵناری ، گەوری گومڕایی
بەنەفشی ، ئەطڵەس ، طەرزخورمایی ، ...
هەنی مابـاقی ڕەنگان جە صەد ڕەنگ
نەوسوەیل پەی ڕەنگ باخان کەرد ئاهەنگ
ئەی ڕەنگە بەخشا تەمام وە داران
هەنی مابـاقی کیاست وە شاران
وڵات بە وڵات بەندەر وە بەندەر
ئیقلیم بە ئیقلیم تەمام سەراسەر
تا حوکمش یاوا خەڵات بەخشان کەرد
شاخانو باخان کەشو ساراو هەرد
سوەیل هەر ژی وەقت ڕەنگڕژی باخان
ژی خەڵات بەخشان داخان شاخان
ناگا وەیشومەی شێت هاڵنەزان
سەر کێشا نە کەل چون حەرامییان

ڕەنجووریو بابەتی نەتەوایەتی

وە نەبێ کە دەڵێین شیعرەکانی (ڕەنجووری) نەتەوایەتی نین ئیتر مانای وابێ ڕەنجووری هیچ هەستی نەتەوایەتی لە دەروونیـــــدا نەبووبێو دڵی بۆ نیشتمان نەسووتابێ ، ئەو بارو دۆخەی ڕەنجووریی تێدا ژیاوە ڕەنگە هـــەر ئەوەندەی هەڵگرتبێو ئەوەندەی لێ وەشاییتەوەو ، ڕەنگیشە زۆر شیعری دیکەی ڕەنجووری هەبێ یان لەناوچووبن یان هێشتا دوورە دەست بنو لە ژێر تۆزی لەبیرچووندا بناڵێنن •

ئەگەر هەستی نەتەوایەتی نەبێ ئەبێ چی پاڵی بە ڕەنجووریەوە نـــابێ کاتێ ئەوڕەحمان پاشای بابان لە (حیللە) بەند دەبێ ، ئەمێکی کەرکووکیی زەنگنە دوور لە سلێمانیو لە بابان ، بێت پەنا بەرێتە بەر بای شەماڵو تکای لێ بکاو نامەی پێدا بنێرێ بۆ عەبدوڕەحمان پاشای بابان ؟ زیاد لەوە نـــاوی بنێ بە ناوی (والی ویلایەتی گشت کوردستان) ئینجا بکەوێتە شـــەرحی حاڵی خەڵکو دەستو دایەرەی وڵاتی بابان لە کاتی دووریی والیدا •

ئەم پارچە شیعرە سەراسەر هەستی نیشتمانپەروەریو نەتەوایەتیی لێ دەتکێو وادیارە شاعیر بینی بۆ ئەوە خواردێتەوە کە دوورو درێژ بچێتـــــــە ناو ئەو باسەو گەلێ بابەتمان بە تەڕیو زیندوویی بۆ بەجێبهێڵێ ، بەڵام لەگەڵ چارەڕەشیدا چی دەکرێ کە ئەم پارچە بە نیوەناتەواوی ماوەتەوەو کۆتاییو ئەنجامی دیار نییە !

با لێرەدا دوو سێ شیعر لەو شیعرە پڕ هەســـتانەی شـــــاعیر پێکەوە بخوێنینەوە :

دەور بدەر نە موڵك (بابــل) پێ ئەندێش
بشۆ وە جای (حیللە) ماچـــان پێش
شـــەهزادەی جـــە نەســـل بەگزادەی بابان

نـەوســوەیل ڕووکەرد جە ڕای یەمەن شــار
بارگــەو بارخانەش گشــت مەند نــە هەوار
هەوای تۆف تونــد وەیشومەی شــەڕدۆز
ڕەنگڕژی ســوەیل یەکسەر کــــەرد ئالۆز
زڵەی زیــرو بــەم خێــزا نـــە کــــاوان
شــیوەن ئاخێــز کــەرد نــە پــای خیاوان
کاڵاو واڵاشــان تەمــام کــەرد عوریـــان
وەیشووم نەمامان گشــت وســت وە گریان
تۆف بــاد ســەرد بـــەو طەورە تــاو دا
ڕەنگڕژی ســوەیل گشــت دا وە ئــاودا
هەرکەس بینابیش حەق نەکــەردەن کۆر
هەوای نەفس شــووم جێش نەسەندەن زۆر
مــزانۆ ئــەی عەیش دنیــای دەنی مــەیل
گشتش بەتاڵەن چون ڕشــــتەی ســـوەیل
ئەر صــەد عەیش‌و نۆش دنیــاییت جەمەن
خاطــرت نە کونج ســینەت بێ‌خەمــــەن
وەقتێ وەیشوومەی مەرگت نیشــت نــە باڵ
وەشــی ڕووی دنیــات یەکسەر مبۆ تــاڵ
واتــەی (ڕەنجووری) ڕەنجوور ڕەنجــــەن
چون ڕشتەی سوەیل ڕەنجش بێ گەنجەن[1]

(١) ڕەنجووری لەم پارچە شیعرەدا پەنا دەبــاتە بەر نــەوسوەیل‌و گوڵ‌و دارو درەختی کەژو کێو تادەستــەڵاتی خۆی لە ناوی ڕەنگ‌و شێوەو ڕەنگڕێژیدا بنوێنێ ، دیارە ئەم کارەیشی زۆر پیرۆزەو گەلێ ڕەنگ‌و ناوی بۆ تۆمار کردووین کە ــلێرەدا نەبێ ــ ناومان نەبیستوون‌و بــە خەیاڵماندا نەهاتوون . دوایش لە دامێنی پارچە شیعرەکەدا لە باســی ←

— ٢ —

چــراخم وه ســـــەر ؛ چــراخم وەســـــەر
نەووەهار ســـەردا ســەردی شـــی وەســـەر
یـــەك یـــەك گولاّلان (ابیض) و (احمــر)
نـــە هـــەردەی کـــــاوان بەرامان وە بـــەر
یـــەند زەوق ڕووی دەشت جۆش‌داشان نە دڵ
وە وەڵگ نـــازك شەق کەردەن ڕووی گـــڵ
پـــەی زینـــەت ئەفـــزای کەوکەبەی وەهـــار
شـــکاوان گولاّن پـــەردەی ســـەنگو خـــار
هـــەر من مەندەنـــان بێ نەنگو نـــامووس
جـــە دین دیـــدار دۆســــــت وێم مەئیووس
نمـــەیووم وە جۆش ســـــــەودایی وە گوڵ
پارەکـــەم پـــەردەی دووڕەنگی جـــــە دڵ
واصـــڵ بوون وە دین شـــای کەتوون خـــاوان
واچـــــان (ڕەنجووری) وە حوضوور یاوان

❋ ● ❋

— ٣ —

شـــەماڵ وە شـــاران ، شـــەماڵ وە شـــــاران
ئامانـــەن شـــەماڵ مشـــی وە شـــــاران
موژدەو بەشـــارەت بـــە وە لای یـــاران
واچـــە زمســــــتان حوکمش دیـــــاران

←

نەوسوەیلەوە دەگەڕێتەوە بۆ لای (زهدو تصوف)و بێ‌بایەخی دنیـــاو ، ژیانی ئەم دنیا وەك ژیانی ڕەنگەکانی نەوسوەیل دادەنێ کە وەیشوومەی پایز چۆنیان دەپێچێتەوە ، مەرگیش ئاوا ژیان کۆتایی پێ دێنێ .

چونکە زاڵم بی کۆتاه مەنزڵ بی
هەرچەند جەبرش کەرد ئاخر باطڵ بی
صەیفی ها ویەرد هیچ نەکەرد ئیثبات
ڕەنگ (خضراوات) نیشت نە ڕووی وڵات
هەوای زەقوومات یەکسەر بی بەدەل
خۆر هات نیشت نە بورج بارەگای (حەمەل)
زمستان ئاهەنگ کۆچو بارشەن
خۆف زەمزەمەی شای وەهارشەن
هەرکەس دەردینەن دەواش ناپەیدان
پەی دیدار دۆست دێوانەو شەیدان
با نەبۆش تەقصیر ئامانەت فەرزەن
نیشانەی طوغرای نەووەهار عەرزەن
سوپای نەوبەهار نە پای کۆساران
تەمام ئیظهارەن چون ئەووەڵ ساڵان
هەنگامەی دەلیل وادەی دەڵاڵەن
وەقت عەرز حاڵ باد شەماڵەن
ئەرنە بە دەستوور زمستان سەرد
هەر کاتێ ماچان نەوبەهار ویەرد
هامین منیشۆ نە تەخت شاهی
ڕەنگ‌نوما مبۆ وە گاوو ماهی
(ڕەنجووری) شێوەی بەهار بێ ظوهوور
شابۆ کەس نامش بەیۆ نە ڕای دوور

* ● *

شـــەماڵ زویـــرم ، شـــەماڵ زویـــرم
یـە چەنـدێ وەختـەن جـە تۆ زویـــرم
جـــە بێ وەفائیت تەمـــــام دڵـــگیرم
جـەفاکـاریی تـۆ هــەر هـا نـە ویـرم
پـەی چێش تۆ خۆ وێت وە حـــاڵم زانـای
چەنـد جـــار دەفتـەربەند دیوانم‌وانـای
من هــەر جـەو ڕۆوە سـتارەم بی چـــەفت
نەصیبم جـە دین یـاوەران دوور کـەفت
زێـنـد غـــەریبی کـەردم وە مـــاوا
سـەرم نـە یاتـاخ جـای مـەجنوون ساوا
پـەرێ گشـت کاران تۆ کـەردم دەلیـل
ئـەر وەخت ئـەر بێ‌وەخت وە تۆ بیم دەخیل
چەنـد ڕۆ پێت لالآم چەنـد شـەو دادم کەرد
چەنـدێ ئیلتیجـــام وە لای تۆ ئـــاوەرد
تۆ چون بێ مـــەیلان هیـچ نامـای وە لام
نەپەرســـای نـە حـاڵ ماجـەرای دنیـام
وێنـەی بێ فامـان دوور جـە وەفـاو مێـر
گـا شـیت وە کۆسـار گـا وە گەرمەسێر
قەسـەم وە بارگـەی بـــەرز ئیمـــامان
شـەماڵ تۆ هەرگیــز خاصیت نەفامـــان
نـە ڕای هیـچ کەسـدا صەفات نەبـەردەن
داروت پەرێ دەرد هیـچ کـەس نەبەردەن

مەرهـــەمت نــە زام هیــچ کەس نــە ساوان
جــــە تۆوە ڕاحــەت وە کــەس نەیاوان
غــەیر جــە شــانای وەڵــگ بــەرزە نەمامان
هەنی هیــچ کــارێ جــە دەســـتت نامــان
عــەبەث دەردینــــان منـــالآن وە تــۆ
شــەماڵ ! توو جــە کۆو حەکیمی جــە کۆ ؟!
ئینشــاللآ نــە زەوق ڕووی دنیــا دوور بــای
وێنــەی (ڕەنجووری) خاطــر ڕەنجوور بای

* ● *

شین و لاواندنەوەو پیاهەڵدان

کاتێ شێخ ئەحمەدی بۆن خۆش لە شێخانی عەوالآن کە مورشیدی (ڕەنجووری) بوە ، نەخۆش ئەبێ ، ڕەنجووری ئەم غەزەلەی نووسیوەو دوعای بۆ کردەوە .

— ١ —

بێ شـیبەو مانەند ، بێ شـیبەو مانەند !
یا شـای بێ شـەریك بێ شـیبەو مانەند !
یا تـای بێ هەمتـا ، بێ فـەردو فەرزەند !
یا تـاك تەنهـا بـێ قـەوم و پێوەند !
(یـا دائم اللطف خـالق الاشـیا) !
یا قـەییووم بـە زات قـەدیم دانـا !
یـا طـەبیب دەرد دەردەداران گشـت !
یا مورەککەب‌ساز ئەجزای هەشـت بەهەشت !
یا نەقـاش نەقش ئەشـیا هەرچی هەسـت !
ئـەزەل تـا ئەبەد (کل‌شی)بە دەسـت !
ئومێـدم ئێـدەن دانـای کولـل حـاڵ
ئـەی شـێخ شـاباز بـە (ئەبدالآن) مـاڵ
ناغـافڵ گرتـەن ئـازارێ تەمـام
جـە ئـازار ئـەو دڵ مەنـدەن سـەرسام
سەردەن صـەداو بانگ هووهووی دەروێشان
دەروێشـان مـەندەن خاطـر پەرێشـان

باجەتی ذاتت طەبیب ئەکبەر
هەم بە نوور پاك ڕەسوول سەروەر
جە خەزانەی غەیب شیفا پێش دەری
جەی ئازار سەخت خەلاصش کەری
نەشێوۆ بازاڕ تەخت سەرداریش
بەر نەشۆ نە دەست دام دڵداریش
شێخزادان زەلیل دوور جە باب نەکەی
کۆمەی قەوم‌و فەرد دڵ کەباب نەکەی
دەروێشان خەریك کووچەی غەم نەکەی
سەرمەستان سەرمەست ڕای ستەم نەکەی
صۆفیان سەفیل سەرگەردان نەکەی
موریدان موحتاج نامەردان نەکەی
تەریقەی شێخان کەم ڕەونەق نەکەی
ڕاگەی حەق‌ناسان وە ناحەق نەکەی
ئەی ڕەوشت‌و ڕا بێ ڕەهبەر نەکەی
یەتیمان بێ‌کەس دەربەدەر نەکەی
بێ وایەو مەڵبەند ڕوو نە چۆڵ نەکەی
زەعیفان وە دار پای داهۆڵ نەکەی
ئەی بازاڕو زەوق ئەی زەوق‌و نیظام
نەشێوۆ جە هەم تا خەیلێ ئەیام
چرای دینداریش دائیم گڕان کەی
تێغ هیممەتش هەردەم بڕان کەی
دۆستانش دڵشاد هەردوو دنیا کەی
ماواشان نەهەر جەنەت‌ماوا کەی

تاکـــه (ڕەنجووری) نە ڕووی دەور دوون
خاطـــر ئازاد بـــۆ ، یـا بینـای بێچوون

لە ستایشی شێخ ئەحمەدی بۆنخۆشی مورشیدیدا وتوویە .

— ٢ —

جـا نـه ئەودالآن ، جـا نـه ئـەودالآن !
یـا شـێخ شـەهباز جـا نـه ئـەودالآن !
نیشـتەجای شـێخان ویـەردەی سـالآن !
صەفـابەخش قـەلب صـافی خەیـالآن !
خەلیفـەی موطلـەق نە ڕاگـەی طـەریق
طـەریق جـە لای تـۆ یاوان وە تەحقیـق
شـەریعەت دائیم گوفتـەی ڕەواتـەن
طەریقـەت کـردار دوور جـە ڕیاتـەن
مەعریفـەت سـۆزەن نـە ڕووی خـەیالت
حەقیقـەت تەحقیـق بیەن وە حـالت
طەریقـەت شـەریف قوطب گـەیلانی
قابیلـەن پـەی تۆ وە خـەڵق بنمـانی
سـلووك تەسـلیم (ئەلوانی) دلبـەند
بـە وێنـەی بەیداخ تۆ کـەردەن بولـەند
واتـەی (قصیـدی) تـۆ وانـای تەمـام
ڕوقعـەی (رفاعی) تـۆ زانـای تەمـام
شـەرح (شـاذلی) تۆ کامـڵ وەنـدەن
مـدارات جـە دەسـت (مداری) سەندەن

داد (فەلەندەر) شاباز تەجرید
جە ڕووی دنیاوە تۆ کەردەن جەدید
طەریقەتداران ئاواتوازتەن
سەرداران موحتاج یەك نیازتەن
صاحیب موریدان مورید ڕاتەن
بولەند دەماخان پابۆس پاتەن
عالمان وەعظ مشنەوان وە گۆش
بەرمشان نە فیکر ڕاگەی عەقڵو هۆش
ئەر نەفس ، ئەر وجوود ، ئەر فیکر دنیا
یەکسەر جە لای تۆ نییەن ناپەیدا
جومعەو جەماعات (تهجد ، اشراق)
صەومو ، نەوافیل ، شەوو ڕۆ ئیغراق
ئاداب و تەرتیب بێ زیادو کەم
یەکسەر جە لای تۆ تەمام بیەن جەم
جە هەر سلووکێ شارەزای دینی
جە هەر بابەتێ شیرین شیرینی
شێخان نزیك ، دەروێشان دوور
پەرێ پابۆسیت میان وە ضەروور
جازیبەت بەو تەور دڵ مدۆ نە گاز
ماوەرۆ مورید نە شامو شیراز
ولگەی (کوردستان) تا وە (کەرکوك) شار
بەند بیەن وە دام صەییادیت تەیار
(ئەربیل)و (مووصیل) تا سەرحەد (شام)
تۆ وە شێخ عەصر مزانان وە عام

عاریفـــان وەقتێ مکـــەران ســـــەیران
جــە شـیرین‌طـەوریت ممانـــان حەیـران
پایـــەی حـــەلیمیت یـــەنـد بەســـتەن لەنگەر
ویـــەردەن نـــە حـــەد نویشـــتەی دەفتـــەر
کامڵان ماتـــەن جـــــە کۆی کەمـــــاڵت
کـــەس نیـــەن واقیف بـــە ســیرڕ حـــاڵت
ســادە صۆفی‌یان کۆی گێســـوو نـــە دۆش
ئەوســـــا نە حەلقـــەی زیکرت مـدەن جۆش
جـــــە پرتـــاو ڕەقص ئەوصـــاف کـــاران
جە شـــەوق پرشنگ ئـــــەو وەش ئەطواران
جــە صەدای هووهووی بانگ سەرمەســـتان
جە ئای‌ئای دەروون دڵ وە خـــەم خەســـتان
ســـەنگ‌و کەش‌و کۆ گشت مگـیران تـــاو
دڵ جــە دەروونـــدا متـــاوۆ چون ئـــاو
چونکـــە بـــەی دەستوور شـــیرین تەرتیبی
پـــــەی دەردەداران ڕای دیــن طـــــەبیبی
ئەی بەندەی ضەعیف (ڕەنجووری) ڕەنجوور
صـــەد فەرسەخ نـــە ڕای خاصی کەفتەن دوور
ئومێـــــدەن لوطفێ بکـــــەی نـــە بارش
واران فـــەیضت وارۆ نـــــە جـــاڕش
وە ســـەیلان لوطف خاطـر شـــادش کـــەی
جـەی دام دنیـا ســـــەرئازادش کـــەی
جــە هەردوو دنیـا کارش ئاســـان بـــۆ
قـــەبووڵ بارگـــەی خاس خاســـان بـــۆ

ديوان رنجوري

الملا عمر الزنكنه

تحقيق

محمد علي القرەداغی

الطبعة الاولى

مطبعة دار آفاق عربيـة ـ بغـداد

١٤٠٣ هـ ـ ١٩٨٣ م

جـه نەوەی ئۆجاخ مالیـك ڕیفـــابان
والی ویلایـەت گشـت کوردســــتانەن
ئیسـم شـەریفش عەبدوڕڕەحمـــانەن
ســتارەی بەختش قــیران نەحســەن
جـه حیلەی دنیـا نـه (حیلە) حەبسەن

ڕەنجووری‌و شاعیرانی کوردستان

یەکێك لەو پارچە شیعرانەی شاعیرمان کە زۆر جێگەی بایەخن ، پارچەیەك شیعریەتی کە باسی کۆمەڵێك لە شاعیرانی کوردی تێداکردوە ، هەرچەند وا دیارە ڕەنجووری بە مەبەستی ئەوە ناوی ئەو شاعیرانەی هێناوە کە بڵێ دنیـا پووچەو بایەخی نی‌یەو چەندین زانای پایەبەرزو شـاعیرانی وەك ئەمـــانە ڕۆیشتن‌و دنیایان بەجێ‌هێشت •• بەڵام شیعرەکان لە ڕوویەکی دیکەوە ــ کە دوور نی‌یە ڕەنجووری خۆیشی ئەوەی مەبەست بوویێت ــ کە ناوی ئـەو شاعیرانەی هێناوەو زۆریان ناویان نەبیسراوەو ئەگەر هەندێکیشیان شتێکیان دەربارە زانرابێ ئەوا ئەم پارچە شیعرە بۆمان دیاری دەکا کە لە چ چەرخێکدا ژیاون‌و کە شیعرێکمان بە ناوی یەکێك لەم شاعیرانەوە دی دەزانین شیعری چ چەرخ‌و سەردەمێکە •

دەبێ ئەوەیش بزانین کە ئەم پارچە شیعرە ناوی هەموو ئەو شاعیرانەی سەردەمی شاعیری تێدا نی‌یەو تەنها هەر لە ناوچەیەك شاعیرێك یان دوان یان چەند شاعیرێکی هەڵبژاردوەو بۆ نموونە ناوی بردوون ، دەنا زۆر هەیە کـە ناوی نەهێناون‌و زیاتێکە لە مێژووی ئەدەب کەوتوە • شاعیر لە سەرەتادا دەڵێ تەنها شاعیرە ناسراوو ناودارەکان دەڵێم‌و دواییش دەڵێ :

هـەنی مـا باقی شـوعەرای کوردسـتان
دڵداران خـاص پۆل ســـەرمەستان

(ڕەنجووری) ئەم پارچە شیعرەی لە لاواندنەوەی شێخ ئەحمەدی بۆنخۆشی مورشیدیدا وتوە .

— ٣ —

دنیای بەینەت کەم ! دنیای بەینەت کەم !
دنیای ناشنەخت شەرطو بەینەت کەم !
سیای دڵ نە سەنگ سکۆی سای ستەم !
خاین خوونخوار خەڵوەتخانەی خەم !
عەجووزەی عاجز ، پۆست ڕوو کنیا !
تەپڵ بەدنامیت نە هەرجا ژنیا !
زاڵ زوشت ڕەوشت هەزاران کوشتە
مەککار جادووی دەست وە هوون ڕشتە
بێوەی حیلەساز ، باکیرەی پڕ فەن
نەژاد هوونڕێز سەر نەقاڵب کەن !!!
بدیە نەردبازیت چۆن نە کار کەردەن
هەر جەو ڕۆ خالیق تۆش ئیجاد کەردەن
هەر تاوێ ئەییام چەندێ ویاران
نە گڵکۆی گڵدا گشتت سیاران
ئەنبیاو ڕوسول ئەولیایان گشت
شاهان ، شازادان ، حوکوومەت وە مشت
عاریفان خاصان صەڕافان صاف
ما باقی گیاندار جەی قاف تا ئەو قاف
یەکسەرت ئاوین خاك سیا کەرد
ئاسیاوئاسا گۆنای گشتت هەڕد

مەکر وەس نەبی کردەی هەزارە
هەم بەڵابازت ئاومرد نە چارە
هەور هوونڕێزیت ئەودەرناڵان دا
وارا وە سەرکۆی پای ئەبدالاندا
قوطب قائیمەی وڵگەی کوردستان
بادەی قەلب صاف زومرەی سەرمەستان
مایەی موریدان پیرو جوانان
شەمع شەبستان پۆل پەروانان
بینایی دیدەی بەصیرەت داران
فەرەح بەخش قەلب حەقیق ئەطواران
سەراو چەشمەی طەریقەت بازان
ڕەهنومای ڕای حەق حەقیقەت وازان
مورشید ڕای دین نادیرەی ئەییام
خەلیفەی موطلەق عەموود ئیسلام
شێخ شیرین طەرز ، پڕ ئادابو تەور
وەرکەندی عەموود عومرش وە صەد جەور
پێوار پەردەی خاك سیات کەرد
[ئەودەر !] شەوق و زەوق دەور دنیات بەرد
شێخزادان زەلیل چەم پڕ نە ئەسرین
موریدان مەلوول خاطر ماتەمین
حەرەم نشینان مەندن بێ خزمەت
وەی ڕۆو وەی هاوار تا ڕۆی قیامەت
خاك وارا وە فەرق فیرقەی دڵداران
ئاخ ئاخو داخ داخ تا ڕۆزگاران

ئـەو هـەم وەس نـەبی چەرخ پـڕ گەزەند
پەنجەت هـەم پەرێ (شـێخ تیمار) شـەند
سـەيد پـاك دين خۆلاصـەی بێژەنـگ
رووت نيـا نە رووی ئەلحەدسـەرای سەنگ
ئـەو هەم وە هەر حـاڵ دنيـای بەدئەطوار
دامێت تەندەوە پـەی (شـێخ سـاتيار)
عابيـــد وەشطەرز ، قائيم تـــەقواو دين
نـە گڵكۆی گڵـدا خاص كـەردت ئـاوين
ئەی هەر سێ شەخصەی وە (ئەحمەد) مەشهوور
طـەريقەی ڕای دين پێشان بی مـــەعموور
فانيشـان كـەردی جـەی دنيـای فـانی
حـەيف حـەيفو صـەد حەيف تا قەرن ثانی
تـاقی عەلامـات تاريكی دينـــەن
وادەی ئاخـير (ئەنـد) ، (عين اليقين)ەن
مروەتـەن ئامـان هـەی داد هەی بێداد !
هەی چۆن بنيشـوو هـەنی كەس دڵشاد !؟
هانـا وە دانـای قـەيوم ئەكبـــەر
قـەديم قـائيم بينـای بانسـەر
وێـرانت كـەرۆ دنيـای دەلی طـەور !
تـا خـەلق نـە دەسـتت بەس بكێشۆ جەور
ئينشـاڵلا وەختـەن كۆتـا بـۆ بـازيت
خـالی بۆ حوقـەی جـای حيلەسـازيت
نـە يەك ڕۆ (فەڕەنگ) ، يەك ڕۆ (وەهابيی)
گـرانیو شـۆڕش ڕۆمـــەلخەزابی

یە گشت نیشانەی ئاخر ئەییامەن
عەلامات شووم پەی خاص‌و عامەن
چونکە دونیای دوون تۆی (مظهر) پەی گشت
هەرچی پێت واچوون حەقم ها نە مشت
(ڕەنجووری) تا واد ئاخر هەناسان
هەر ئاخ ئاخشەن پەی مەرگ خاسان[1]

۱۲۱۹

ڕەنجووری ئەم پارچەی لە لاواندنەوەی (زەبوونی) ـ سلێمان ئاغای زەنگنە ـ دا وتوە .

— ٤ —

زایلەو شین بۆ ، زایلەو شین بۆ
دلە با کارت زایلەو شین بۆ
ماوات کونج غەم ، دیدەت نمین بۆ
وەس سەودای دنیا جە لات شیرین بۆ
زەین دەر ئەو گەردش دنیای ماتەمین
چۆن هامسەرانت یەکسەر کەرد ئاوین ؟

---

(۱) لێرەدا جگە لە شێخی بۆنخۆش ڕەنجووری شین‌و لاواندنەوە بۆ دوو شێخ ئەحمەدی دیکە دەنووسێ کە یەکێکیان دیارە شێخی تیمارە ، کە ڕەنگە گوندی تیماری قەرەداغ بێت ، بەلام بە داخەوە شتێکی ئەوتۆی دەربارە نەنووسیون بزانین کێ بوون‌و چ دەورێکیان گێڕاوە !

لەسەر پارچە شیعرەکەیش نووسراوە کە ئەم شیعرانەی لە سالی ۱۲۱۹ی کۆچیدا وتوە . واتە ئەو پیاوانە لەو سەردەمەدا کۆچی دوایی‌یان کردوە .

یەکیەک تۆشاشان جورعەی جام مەرگ
ساکن بین نە خاک،چەنی زام جەرگ
جە (زەنگ زوانان) قەدیم کۆی کەماڵ
مەندەبی شەخصێ (بەرخیا) خەیاڵ
ئیسمش (سلیمان) موهر غەم نموون
مبەردن نامش (زەبوونی) زەبوون
شاریع وە ڕای شەرع ، سالیک طەریق
صاحیب جەزبەو حاڵ ، ڕوو نە ڕای حەقیق
شەو تا ڕۆ جە زام دەروون زاریش بی
دایم جوهدو جەخت ڕەزای باریش بی
قابیلەن واچوون جەی دەوردا تاق بی
خوصووص داغمدار (عبدالرزاق)[1] بی
ئەصڵو نەسەب پاک طاهیر طینەت بی
پەی زەنگزوانان [2] تەمام زینەت بی
سینەش پڕ لوولووی کەس نەدیدە بی
واتەش جە لای عام بەرگوزیدە بی
دەروونش سەرکەیل کان گەوهەر بی
فەردش پەی فەردان وەش چون شەکەر بی
ناغافڵ ئەجەل پەریش نازڵ بی
حەیاتش نە ڕووی دنیا ناقڵ بی

---

(١) دەبێ ئەم (عبدالرزاق)ە کێ بێ ؟ لێرەوە هیچ دەرناکەوێ‌و ، ئێرەیش نەبێ پەردەی تاریکی ڕێگەی هەموو هەوڵێکی بردوەتە بەست .

(٢) ئەوانەی بە دیالێکتی زەنگنە ئەدون . بەڵام ئەبێ لەچی‌یەوە بە (زەنگنە) بوترێ (زەنگ زوبان) ؟ ئەمە لێکۆڵینەوەی ئەوێ .

عــەزم ســەرای خولد قەصــر جەنەت کەرد
ڕۆحش نــە کەوثــەر جــام شــەربەت وەرد
حــەق بــە فەضل وێش رەحمێ کــەرۆ پێش
شــاد کەرۆ رۆحش ئــەو وە لیقــای وێش

کاتێك عەبدوڕەحمان پاشای بابان لە شاری (حیللە) بەند بوە ڕەنجووری ئەم غەزەلەی بۆ نووسیوە .

— ٥ —

شــەماڵ شــنیار ! شــەماڵ شــنیار !
شــەماڵ شــەوگەرد شــەمیم شــنیار !
شەنکەردەی شــکەنج گێسووی لوول یــار
شــاناو تــانــا کــەر بەڕەزای موغــار
بۆ وەشــتەر نــە عەطــر عەبیران یێــزەن
بۆی ئەشــەدبووان پــەی وێ ئاخێــزەن
مەحــرەم پــەردەی پــەردە نشــینان
زینــەت ئەفــزای ذەوق خورشــید جەمینان
گوســتاخ یــاتــاخ ، جــا نــە پێواران
ڕازدار ئەســرار مابــەین یــاران
شــادیبەخش قــەلب دەردەداران گشــت
کلیــل قــاپی ڕازیــار وە مشــت
چون شــای جەوانــان گۆش دەر بــە واتەم
شــەرحێم نویســان ســەرکەیل ماتــەم
ڕەوانبــە ڕاهی چون بــەرق رەهوار
مــدارا مەکــەر تــا وە (بەغــدا) شــار

نـه بارگـەی خاصـان بوازه هیمـــەت
ڕووکـەر نـه مـاوای قەیس پـڕ بەینـەت
دەور بـدەر نـه موڵك (بابـل)بێ ئەندێش
بشـۆ وه جـایێ (حیللـه) ماچـان پێش
شـەهزادێ جـه نەسـل بەگزادەی (بابان)
جه نـەوەی ئۆجـاغ مالیـك ڕیقـابان
والی ویلایـەت (گشت کوردسـتان)ەن
ئیسـم شـەریفش (عەبدوڕەحمـان)ەن
سـتارەی بەختش قـیران نەحسـەن
جه (حیله)ی دنیـا نـه (حیلله) حەبسەن
بشـۆش ئەو خیدمەت وێنەی خێرخواهـان
بـاوەره وه هـەم ئـاداب شـاهان
جـەودمـا عـەرض‌کەر ئادابـان سـەخت
سـەرگەشتەگی حـاڵ ، بەرگەشتەگی بەخت
واچـه : ئاغایان نەدیمـان خـاص
خاصـەی غولامـان قۆچاغ ئیخـلاص
ــ دوور بۆ ــ قورعەی فاڵ نەرد نەحس شەندن
نامـەی نائومێـد بەخت تۆ وەنـدن
تکـەی زووخ نـه تۆی پـژەی دڵ وەردن
پابۆس دامـان خواجـای تۆ کـەردن
چـەند کەسێ چون کۆر ئومێـد وه دیـده
بـه ویـر تۆوه بـین ئارەمیـده
جـه خۆف ئاسـیب طەعنـەی ئەغیـاران
وێشـان ئاوین کـەرد نـه گۆشـەی شـاران

ماتو سەرگەردان پەڕگەندەو فیرار
بێ صەبرو ئارام وێنەی دەردەدار
پۆل خاڵخاسان پەروەردەی سەهەند
سەرسام بین نە جەور زەمانەی پڕ بەند[1]

— ٦ —

نەووەهار سەنگەن نەووەهار سەنگەن
مەر تۆ دەروونت نە سیاسەنگەن
یە چ ویرو فیکر کاڵای ڕەنگ‌ڕەنگەن
هیچ نمەزانی خاطران تەنگەن
خەبەردار نەبیت جە ئەندۆی دڵان
نە کەلەی کاوان ونارای گوڵان
نە ئیمساڵ ماتەم چون تەم کۆ بەستەن
دەروونان وە زام خەتەرناك خەستەن ؟
دوودی هەناسان وێنەی کۆی (گودروون)
سەر نیا نە پای دائیرەی گەردوون
پەی چێش چێش واچوو زوان بڕانەن ؟
گرگرِ سەرتاپام گڕان گڕانەن

(١) بە داخەوە ئەم پارچە کە نیشانەی هەستی نەتەوایەتی‌و بەڵگەی خۆشەویستی سەرۆکی خۆماڵی‌یە .. ناتەواوەو ڕەنگە ئەگەر بە تەواوی دەستمان بکەوتایە چەند پەردەی لە باس‌و خواستی مێژوویی گرنگ هەڵبماڵیایە بەڵام بڵێین چی ؟! لە نوسخەی ئەسڵدا لێرەدا پەڕەیەك دڕاوە کە ئەبێ لەگەڵ پاشماوەی ئەم پارچەدا هیچ نەبێ دوو پارچەی‌تریش بێ فەوتابێ .

(قطب عين الحق) ولـگەی کوردستان
خەلیفەی طەریق حەقیق پەرستان
نادیرەی ئەیام نەوەی ئۆجاخان
سولطان سەرتەخت شیرین قۆچاخان
شێخ جانوشین قەریەی (ئەبدالآن)
کەششاف ئەسرار ڕوموز خالآن
قووت قووەتبەخش ڕۆح مەدهۆشان
تەشریف بەرد وە شار جەرگەی خامۆشان
خالی کەرد سەرای خەلوەتخانەو جا
شی نە ڕووی پێوار شاد بی وە لیقا
شێخزادان ناشاد ، موریدان زەلیل
دەروێشان دلڕێش ، صۆفیان سەفیل
پەردە پەروەران بێپەردە مەندەن
نەقش نائومێد پابۆسش وەندەن
مەر صەدای ڕۆڕۆی شەوان بێ ڕۆ
زایەڵەو فوغان وەلوەلەی بێشۆ
نەووەهار شەماڵ عەرز نەکەرد جە لات
بەی تەورە ڕەشتی تەمام سەربیساط
مبیا تۆیش چون من خەرقەی ماتەمی
بکەردای وە بەرگ نە ڕای هامدەمی
نە ڕەشتای ولآت ناوەردای گولآن
گولآن سیابان وەك خەستە دلآن
نە تۆ سوپای گوڵ بکەردای داخان
نە سوەیل بە ذەوق بڕەشتا باخان

پـەی مەرگ مەولام کـەش‌و کۆهو دار
گشـت سـیابەرگ بـان وێنـەی ئاذیەتبـار
منیـچ تـا ڕۆی مەرگ سـیا بۆ بـەرگم
تك‌تك بتکیۆ زووخـاو نـە جـەرگم
(ڕەنجووری) جـە داخ دەروون بوریانـەن
(جوغـد) ئاسا چۆڵ گەرد خدێش گریانەن[1]

ڕەنجووری ئەم پارچەی لە لاواندنەوەی میرزا محەمەد (وەلی دێوانە)دا وتوە :

— ٧ —

هامسـەران مـاتم ، هامسەران مـاتم
یـە خـەیلێ وەختـەن دڵ جـە غـەم مـاتم
مـات‌و پەشـێوحاڵ روو نـە ظولمـاتم
بێـزار جـە شـادی ڕووی سـەریساطم
بەنـدەن بەندەران دووکانچـەی فـەردم
کۆ بەسـتەن چون کۆ کۆکۆ کۆی فـەردم
لێلاوەن سـەراو سـەرچەشمەی زەینم
تاریکـەن تەمـام ڕۆشـنی عـەینم
سـەردەن کوورەی گـەرم دەروون ئـاهم
قەلاخـین جـە دوود جـەرگ سـیاهم

(١) ئەم پارچە دیارە شیوەنە بۆ شاعیرێك یان مەردێکی گەورە ، بـەلام بەداخەوە پارچەکە هیچی لەسەر نەنووسراوەو نازانین بۆ کێ وتـراوە ، تەنها ئەوەندە هەیە نووسراوە کە لە ساڵی ١٢٢٢ی لەدا وتراوە . بـەلێ باسی (ئەبدالان)ی تێدایە ، تۆ بڵێی دوو جار شیوەنی بۆ شـێخەکەی ــ شێخ ئەحمەدی بۆن‌خۆش ــ نووسیبێ ؟

زیاد لەوە ڕەنگە ــ بە زۆری ــ شاعیرانی کۆنی نووسیبێ‌و کەمتر هاوچەرخانی خۆی نووسیبێ ، بۆنموونە لە دیوانەکەیدا چەند شاعیرێك هەیە نامەیان بە شیعر بۆ نووسیوە ، کەچی لێرەدا ناوی نەنووسیون وەك ، (هیجرانی) شێخ حەسەنی کانی‌بی‌و ، شێخ یوسفی دالەڕۆ •

ئەمەیش ناوی ئەو شاعیرە کوردانە کە ڕەنجووری لە پارچە شیعرەکەیدا ناوی هێناون : مەلانەجەف، خانای قوبادی، مەلا صالحی موورادی ، بێسارانی، حاجی جاف ، عومەر ئۆمەڕمل ، عەزیز دەردین ، محەمەد عیسا بەگ ، حاجی تیلەکۆ ، فەقێ عەلی لەك ، یوسف یاسکە ، مەلا تەمەر خان ، شێخ عەلی حەریر ، مەلا یەعقووب جان ، شێخ وەیس گەلالی ، عەزیزوڵلا لوڕ ، شێخ محەمەد جامی ، مەلای بایندڕ ، ئەحمەد دۆڵەیی ، عەبباس ثانی ، باکی ، سیاپۆش ، دەدە سێوانی ، حسەین خان لوڕ ، شاعیر جوبرائیل ، جانگیر ، مەنصوور ، میر ئیسماعیل ، ئەحمەد بەگ ، محەمەد ئاغای زەند ، ئاخە پاوەیی، نەظەر کاکەوەند ، عەلی خواکەرەم ، محەمەد ئاغا ، باکی بێمۆشی ، کابە ، وەلی‌دێوانە ، خواجەی ئەردەلان ، شێخ شەهابەدین ، مەلا نوورعەلی ، یوسف دەردین ، شافی ، وەلی خان ، کارێزی ، ئیسماعیل‌داود ،بەکر خاڵدانی، محەمەد زەنگنە ، نەدەر ڕەوانی ، مەحموود ئاغای زەند ، مەلا کامی ، قەمەرالی ، مەولانا ئیلیاس ، زەبوونی ، (ذی النور) ، فەقێ ئەحمەد ناکام •

لە لایەکی‌دیکەوە شاعیرمان لێرەیشدا زیرەکی‌و وریایی خۆی نواندوەو لە نووسینەکەدا ئەوەی شوێنی گومان بێ ڕوونی‌کردوەتەوە • دەبینین ناوی دوو شاعیر دێنێ کە هەردووکیان نازناویان (دەردین) بوە ، هاتوە هەر یەکەو لە پاڵ نازناوەکەیدا ناوە ڕاستیەکەیشی نووسیوە ، تا لە لایەکەوە نەگوترێ شاعیر بە هەڵەدا چوەو ناوێکی دوو جار نووسیوە ، هەروەها تا ناوی ئەو شاعیرانەیش بزانرێ‌و یادیان بکرێتەوە • بۆ (باکی)ش هەمان کاری کردوەو ، ڕوونی کردوەتەوە کە دوو شاعیر بەو نازناوە شیعریان وتوە •

پەی چێش ؟ پەرێ مەرگ میرزای زەمانە
مەنشوور نە عالەم (وەلی دێوانە)
شوعەرای وەش کەلام ، نادیرەی ئەیام
دێوانەی پڕ عەقڵ (میرزا وەلی) نام
صاحێب بەیتو فەرد کامیل کەماڵ بی
نەظمو کەلام تەڕ شیرین خەیاڵ بی
شوعەرای باش صەڕاف زەمانەو دەور بی
جە گشت شاعیران ئەی عەصرە بەور بی
ثەناخوان بەزم خانو وەزیر بی
فەردو بەیت ڕەوان ، ڕەوشەنضەمیر بی
چرای (باجەڵان) مولك (دەڕنە) بی
هامقیران ئەو جەی قەرنە نەبی
ئاوازش بەرز بی نە گردین شاران
بولەند کەردە بی نام نامداران
وە عەشرەت (گێژ) بی بەڵێ وەشتەرز بی
نام گشت عەشرەت جە فەیضش بەرز بی
(زەند)و (زەنگنە)و (جاف)و (پالانی)
گشت خاطر شاد بین بەو قەیس ثانی
صەدای شوعەرایش جە عام مەنشوور بی
شیعرش شیرین طەرز (سەعدی) دەستوور بی
خاڵخاسان زێد (بنکوورە)و (زەهاو)
نازداران مولك ئەی ئاو تا ئەو ئاو
دائیم دلشاد بین بەو واتەو فەردش
نەرد عەشق باز بین نە تەختەی نەردش

سـينەش چون صەدەف گەنجينـەی دورِ بی
دەروونش جـــه كـان مـەعریفەت پــڕ بی
زووان ڕەوانــان (زەنگنـه) هــەم (زەند)
جـه واتـەو فـەردش هۆرمەگرتن پەنـــد
حەیف حەیف ئەی چەرخ چەواشـەی چەپگەرد
مـــیرزای نادیـرەی ڕۆی ئەیـامش بەرد !
بـادەی مەوت جه دەست جانستان نۆش كەرد
دنیــاش ئاست وه جا ، جاش وه خامۆش بەرد
كێ بۆ دمـای ئـەو وێش وه قەیس واتۆ ؟
كێ ڕەســــمو قانوون مـەجنوون بواتۆ ؟
كێ دەرۆ تەعـــریف بالآی نەوحـــالآن ؟
كێ پـەی دلبــــەران دڵ دۆ وه تـالآن ؟
كێ پـەروانە بۆ پـەی شـەم جەمینـــان ؟
كێ واتۆ ثەنـای گێســـوو موشـــكينان ؟
كێ وه بـای شـــــەماڵ بلالۆ چون لاڵ ؟
كێ ڕشـــتەی سـوەیل بارۆ نـه خـەیاڵ ؟
دمـای مـەوتو مـەرگ میرزای پــڕ مایـه
ئـەی ڕەسـمو تەورە گشـت مبۆ زایــه
خوداوەنـد بـــه لوطف بیەخشـۆ گوناش
(جنـة النعيم بـاقی) كــەرۆ جـــاش
(ڕەنجووری) پـەی مەوت میرزای (دێوانه)
هـەر ئـاخ ئاخشـەن نـه ڕووی زەمـــانه

صۆفی گەریی

— ١ —

تانــەی بەدکێشــان تانــەی بــــەد کێشان
نــەداروو تاقــەت تانــەی بــەد کێشــــان
مێۆشــــوون کالاّی کوهنــەی دەروێشــان
مشــوون وە چۆلــدا چون دەروون ڕێشــان
نــە وەر موغــاران نـــە ئــاوایی دوور
مــــازوون یــانێ بایــەقوش دەســـتوور
هــەرچی خەلّقی کــەرد گشتش مکوو تەرك
قنیــات مکــەروون چــەنی زووخ جــەرگ
سیاســەنگ ســەخت منیــەو ژێــر ســەر
ســەر منیــەو پێوە هــەر شــەو تــا سەحەر
پــەی وێم منیشــوو بێفیکــرو ئەنــدۆ
نــە ئەژنــەوای بــــەد ، نــە دین بــەدگۆ
پــەرێ وێم ــ یاران ! ــ ئەی فیکرەم کەردەن
مــەلان نــە چۆلــدا هۆ گشـــت نەمەردەن
ئێمــەیش چون مـــەلان جانـــــەوارانی
موبــاروون نــە چۆڵ ئــەی عومــــر فــانی
تــا ئــەو ڕۆ دەوای (ڕەنجووری)م کار بۆ
تــا ماوای نیشـــتەم پای وەرموغــار بــۆ

❋ ● ❋

— ٢ —

چراخم سالآن ، چراخم سالآن
قیسمەتو نەصیب ڕوێ جە سالآن
وە دیدەی نمناك وە دلەی نالآن
شیم وە ئاسانەی ڕەوضەی (خاڵخاڵآن)
ئەوسا وە ڕەوضەی شەریفش یاوام
جەمین چون جاڕووب نە ڕەوضەش ساوام
تا تاوام لالآم زاریو شین کەردم
دوو دەست پەی نیاز وە بالآ بەردم
واچی ڕەنجووری ئەر صەد دێوانەن
ها دەخیل کەفتەی ئەی ئاستانەن
بویەر جە کردار شووم مەخذوولش
هەنی جەی دما بکەر قەبوولش
ستارەش جە بەند ظولمات خەلاص کەر
ئەر صەد ناخاسەن ناخاسیش خاس کەر
ئینشالآ ڕجات جە لای کردگار
مەقبوولەن مەقبوول پیر خاطردار
ئەوسا (ڕەنجووری) چەم نمناکتەن
غولآم یەكڕەنگ ڕەوضەی پاکتەن

* ● *

— ٣ —

چراخ دەور دوون ، چراخ دەور دوون
داد بێداد جە دەست جەفای دەور دوون

یەند پـەی پـەی پێم دا جام زووخ و هوون
ها بیم وە هامسـەنگ ڕسـوایی مەجنوون
مەجنوون هـەر خاص بی مەکانش یێـد بی
بێپـەروا جـە تیر ڕەقیب زێـد بی
پـەی وێش مگێلا سـارا وە دلواز
نمـەژنەفت هەگیـز جـە بـەدوازان ڕاز
بـەلێ من سـزام خـەیلێ بەسـتەن کۆ
جـە بێمـەیلی یـار ، جـە واتـەی بەدگۆ
جـە تـاو شـەست تیر نەزان هـەوالآن
وەختـەن زینـدەگیم بشـۆ وە تـالآن
تـا زینـدەم واردەم زووخـاوو هوونەن
(ڕەنجووری) ڕەنجم هامپای مـەجنوونەن

— ٤ —

چـراخم ناشـاد ، چـراخم ناشـاد
تـا کـەی بنیشـوون چەنی غـەم ناشـاد ؟
ئـەر بۆ جە ڕووی لوطف بـاوەریم وە یـاد
پـایەی بـزورگیت هـەم مبۆ زیـاد
کەسـانێ ژەوەر کـەردی یادشـان
وە نیم‌نیگای لوطف کـەردی شـادشان
ئەوانـەیچ چون من کەفتـەکارێ بـین
ڕا غـەلەط کـەردەو شـەرمەسارێ بین
چونکـە تۆ کـەردی مەیل جـە بارەشان
چەتـر غەم دوور کـەفت نە ڕووی چارەشان

ئەر جە گشت فێشتەر من شوومەن چارەم
تۆ لوطفێ زیاد بکەر جە بارەم
تاکە (ڕەنجووری) کۆتا بۆ دەردش
ساکن بۆ سزاوەهەناسەی سەردش

* ● *

— ٥ —

چراغ دڵ جە غەم ، چراغ دڵ جەغەم
دڵ بەی دەردەوە منالۆ جە غەم
مەجنوونو فەرهاد نەنگو نامووس کەم
پێشان مواچان : ئافەرین ، هەردەم
(مەجنوون) خۆ (قەیس) بی فەرزانەی دەور بی
هەر ئەوسا زەڕەی ئالۆدەی جەور بی
تاو دەرد نەبەرد جە حەوصەڵەی تەنگ
هەم وێش ڕسوا کەرد هەم (لەیل)دا وە نەنگ
نەتاوا تاوشت کۆی غەم کەرۆ تۆش
وێڵ بی وە چۆڵدا وێش کەرد فەرامۆش
(فەرهاد) جە تەصویر (شاپوور) بی خجڵ
گوروفتار نەقش (شیرین) بی بە دڵ
وەقتێ بار دەرد نە دڵدا تاو دا
طاقەتش ناوەرد شی وە (پەڕاو)دا
جە ئەندۆی دەردان هەر قولەنگ شانا
تا قولەنگ وێش گیانش ستانا
هەم وێش کەرد هیلاك هەم شیرین بەدنام
کردەشان ئێدەن مەشهوورەن نە عام

هەر مبۆ شاباش دڵەی من کەردەن
بەتەرتەر جەوان گیرۆدەی دەردەن
هەم بار مەینەت ، هەم طەعنەی بەدکار ،
هەم جەفای بێشۆ ، هەم ماجەرای یار
گشتش ها نە دۆش ئەر صەد ئازارەن
هێمای نە جای وێش وە ئیختیارەن
(ڕەنجووری) جە داخ دڵ کەرووە هوون
ماچان ئافەرین فەرهادو مەجنوون

* ● *

— ٦ —

چراخ ئەی دەردە ، چراخ ئەی دەردە
دڵ خەیلێ خارەن جە دەس ئەی دەردە
جەرگەی عاشقان جەیوەر وێەردە
ماچان : ئافەرین پەیشان بێ پەردە
نمەز یە چۆنەن چێششان کەردەن
گرۆی عەشقشان بە چ تەور بەردەن
کردو کارشان گشت ها دیارەن
بەلێ پەی کەسێ دڵ خەبەردارەن
یەکێشان (قەیس) بی وێش کەرد وە (مەجنوون)
تاو دەرد نەبەرد وێڵ بی نە پای توون
جە ئەندۆی دەردان طاقەت نەبی پێش
شی وەحشییان کەرد وە هامراز وێش
یەکێ (فەرهاد)بی شازادەی چین بی
ئەوسا گوروفتار نەقش (شیرین) بی

ڕووکەرد نــە هــەردەی (پەڕاو) وە بێ تــاو
کۆەتاشیش مکەرد وە بێ خوردو خــــاو
وەقتێ جەفــای عەشــق تــاو نمــانا پێش
صــەبووریش ناوەرد کــەردش قەصــد وێش
شــاباش جـــەی طاقات دلــەی من دارۆ
هــەر ڕۆێ چەنــد بار غــــەم جێش موارۆ
جــە بــار طەعنــەی ڕەقیـــبــان خــار
جــە بەدبەختی بەخت جە بێ ڕەحمی یــار
زیــاد ئــەی دەردە دڵ کەردەن وە گــــەرد
ماچــان ئەوان خاس (ڕەنجووری) بێ دەرد

＊ ● ＊

— ٧ —

دلــــە کۆی دەردان ! دلــــە کۆی دەردان
چونکــە وە جەســـتەت کۆ بەستەن دەردان
نیشــتەنیت چێشــەن ، وێڵ ســەرگەردان ؟!
قەیس ئاســـای قەدیم وێڵ بــەر نــە هەردان
وێنــەی ئەبدالان پۆســـت لۆنگ نــە کۆڵ
دەور دەرە پــەی وێت ســاراو دەشتو چۆڵ
بــەڵێ بە شــەرطێ عــەزمی ئــەی ڕێت بــۆ
ئەســـاسەو ئەسـباب دەروێشی پێت بۆ :
عاســای دەســتگیر ، خەرقەی ســەتر پۆش
تاج بێ کیبــری ، لۆنگ خــەم نــە دۆش
جـــام چل کلیل ، جــزدانو ، جل بــەند ،
ســەنگ قەناعــەت ، خرخــاڵو دەســتبەند ،
ڕشــتەی تەسلیمێ ، کەڵپۆست ، کەشــکۆڵ ،
کەمەربەند زنجیر ، کەدووبــەند نــە قۆڵ ، ا

جبەی پارچەدۆز ، شیر قوللاب‌بەند
سیحەی یەك هەزار ، چلیاو ، كەمەند
موورەی مۆبەت‌طەور ، حەلقەی زونار طەرز
پێلاوو ، پاپێچ ، گیوەی مارنەگەز ،
شاخ نەفیر نە شاخ كۆیی مەكانان
مابـاقی ئەسباب دەروێشان زانان ...
یانە گشت تەمام موهەیا پێت بۆ
هیممەت پیران ڕەفیق ڕێت بۆ
پەی وێت بگێلە شاران ولاتان
بشۆ وە مەجلیس هیجران خەلاتان
دەوردەرە ئەقلیم دەوران هەستی
بەلكە خەلاص بای جەی خودپەرستی
فارغ بای نە جەور ڕای بەندبازی
شای شاهان ئەوسا لێت مبۆ ڕازی
(ڕەنجووری !) بێ نیست هەستیت مەحالەن
جوهەد نیستت كەر هەستیت خەیالەن (١)

— ٨ —

دلە دلداران ! دلە دلداران !
دڵدەرە ئەو دل وێنەی دلداران
هۆشیار بە لادێ چەنی هۆشیاران
بدیە وە كۆ شین هامسەران یاران ؟
كۆن ئەقربـاو خوێش ؟ جە كۆن هامدەردان ؟
كۆن ئاشناو دۆست ؟ كۆ شین هامفەردان ؟

(١) لێرەیشدا ڕەنجووری كەرەسەی دەروێشی‌و ئەبدالیمان بۆ تۆمار دەكاو دیمەنێكی ئەو جۆرە كەسەمان لە بەردەمدا قوت دەكاتەوە بە خۆی‌و عەساو كەشكۆڵ‌و تەزبیح‌و كەمەندو كەمەربەندو پووزەوانەو گیوەو ... تاد .. ەوە ، كە نرخی ئەم كارەیش لای خاوەنی خۆی لە كێش نایێ .

نــه حەیفەن ئەی عومــر مەعموورەی دروست
بــه لەهووبــازی بــەربشــۆت نــه دەســت
شـــەوو ڕۆ وه هــەم هــەر بــاڵ مشــانان
مورغ ڕۆح نــه كــاخ بــەدەن مڕانـــان
نــه بورج قەلعــەی عومــر شــیرین كـــار
هــەر نەفەس خشـــتێ مــاوەرۆ بــه وار
ئیســـته چون تەحقیـــق زانـــای بێ درۆ
چون لاف تیــژاو عومــرت مویـــەرۆ
ڕووكــەر نــه ئــاداب وانـــاو زانـــایی
تــا بگنۆ ئــەو چنــگ ڕای ڕۆشـــنایی
ئــادەم ئــەو كەســەن وانـــاو زانــا بــۆ
ئەوســـا وه كــردار خاس ئاشـــنا بــۆ
واتــای نازانــا ناشــیرین شـــێوەن
زانـــای بێكـــردار دار بێ مێــوەن
مەولای (بێساران) قەبرش پــڕ نوور[1] بۆ !
ئەرواحش بــه زەوق لیقــا مەســروور بــۆ !
بدیــه جــه عیرفان چ دوڕڕێش ســفتەن ؟
پــەی واناو ، زاناو، كەردە، چێش گوفتەن ؟ :
« وانــا پەی زانا ، زانا پـــەی كەردەن[2]
كەردە مگیرۆ كــەڵ دومــای مـــەردەن »

---

(١) لێرەوە دەرئەكەوێ كە (بێسارانی) پێش (١٢٢١)ی ك ــ مێژووی دانانی ئەم شیعرە ــ كۆچی دوایی كردوە .

(٢) لێرەدا (ڕەنجووری) بەیتێكی شـــاعیری ئەمر بێسارانی تێهەڵكێشـــی شیعرەكانی خۆی كردوە ، بەلام جێگەی داخە كە دیوانی بێسارانی تـــا ئیستە چاوەڕێی هەلو دەرفەتی ئەوە بێ ڕێگەی لــه چاپــدانی بۆ خۆش بكرێ !

لایەتێکی‌دیکە کــــە لــەم پارچە شیعرەدا‌ــو لە دیوانی ڕەنجووری خۆیشیدا ــ جێگەی نرخەو لایەتێکی مێژووی ئەدەب ڕووندەکاتەوە ئەوەیە کە هەندێك لەو شاعیرانەی ئەو ناوی هێناون شیعریان بە شێوەی سۆرانی هەیە ، هەروەها خۆیشی ، وەك لە دیوانەکەیدا دەینووسین ، بەتایبەتی شیعری (دەردین) کە بە شێوە سۆرانی‌یەکی جوان نووســــیویە • جــــا لێرەوە دەردەکەوێ بزووتنەوەی نووسینی شیعر بە شێوەی سۆرانی دەمێك پێش (نالی) سەری هەڵداوەو هێشتا نەزانراوە ڕیشەی بۆ کــــەی دەگەڕێتەوەو ڕەنگە زۆر قووڵ لە مێژوودا داچووبێ !

ڕەنجووری‌و موناسەبەی شیعرەکانی

ئەوەی لە دیوانی رەنجووریدا ــ تا ئەندازێك ــ ســــەرنج ڕاکێشەو دیوانەکەی لە دیوانی گەلێ لە شاعیرانی دیکەمان جیا دەکاتەوە ئەوەیە هۆی وتنی بەشێك لە شیعرەکان دەزانرێ‌و بەشێکیشیان دەزانرێ کەی گوتراون ، بەڵام ئەم دیوانەیش هەر لە داخی نەزانینی هۆی شیعروتن ڕزگــار نەبوە • پارچەیەك شیعر هەیە بۆ (ڕەنجووری) تۆمار کراوەو لە کۆتاییدا نازنــاوی ڕەنجووریی تێدا نی‌یەو ناوی (ئەحمەد)ێکیشی تیایە کە گومان لەوە دەکەم شیعری ڕەنجووری بێ • زیاد لەوە گومانم بۆ ئەوە دەڕوا (ئەحمــــەد) بۆ (ڕەنجووری) نووسیبێ •

ئەم پارچە شیعرە بە بۆنەی چاوئێشەیەکەوە نووسراوە، کە دەیخوێنینەوە سەرتاپا دڵسۆزیی لێ دەبارێ‌و لەخۆبوردن بۆ هـــــاوڕێ لێرەدا دەگاتــــە چلەپۆپەی کاتێ کە شاعیر بە هەمو هێزو دڵیەوەو بە تکاکاری لــــە چـەند پیاوچاك‌و شێخ‌و پیری کوردستانەوە لە خودا دەپاڕێتەوە کە ئەو چاوئێشە لە دیدەی ئەو دەرچێت‌و بێتە چاوی شاعیرمان •

مەعلووم بۆ جە لات دڵە عیرفان بۆ
واتەی عاریفان وەندم پەرێ تۆ
وانای بێ زانا زانای بێ کەردە
چون نەقش خاکەن بای شەماڵ بەردە
چونکە ڕای عیرفان جەلات بێ ئیظهار
زاناو زانایت باوەران نە کار
(ڕەنجووری !) وەسەن وەس گوفتارت بۆ
گوفتەت کۆتا کەر کردەو کارت بۆ

— ٩ —

دڵە دانایی ! دڵە دانایی !
حەرفێ مواچوون پێت جە ڕووی دانایی
ئەر سەودابازی مەبەر هەرجایی
بنمانە ئاداب نەبیت ڕسوایی
بەوطەور نە ڕای دۆست بکێشە مەینەت
کەس پێت نەواچۆ بێوەفاو بەینەت
مەشۆ نە سەودای پەروانەو بولبوڵ
ئێد وێڵو ڕسوا ، ئەو شەیداو سەرچڵ
بولبوڵ جە هەر کۆ موینۆ یەك گوڵ
مشۆ وە بێ باس منیشۆش نە چڵ
تەپڵ بەدنامی نە ڕووش موانۆ
عارو نامو نەنگ گشت جێش مستانۆ

وێش ڕســوا مبۆو گوڵ مــدۆ وه نــه‌نگ
ئاخــر هه‌م مبان جــه هــه‌م خــاترته‌نگ

* ● *

پــه‌روانه صــه‌د بــار جــه بوڵبوڵ به‌دتــه‌ر
وێــڵو ســه‌رگه‌ردان ، ڕســـواو ده‌ربه‌ده‌ر
دایم ده‌ور مــدۆ وێنــه‌ی دێوانــــــان
نــه بــه‌زم خانــان شــاهان ســـوڵتانان
جه هــه‌ر کۆ شــوعله‌ی شــه‌م وینۆ وه چــه‌م
فیکــر نــام‌و نه‌نگ جــه لاش مبــۆ کــه‌م
پــه‌ڕ مــدۆ پــه‌رواز مبۆ بێ دره‌نــگ
بێ پــه‌روا جــه باس حه‌یــاو نــام‌و نه‌نگ
چونکــه بێ‌بــه‌رین جه ناموس‌و عــــار
ئاخــر مسووچۆ وه شــــه‌راره‌ی نــــار
ئــاداب عاشـــق مبــۆ په‌نهـــان بــۆ
چــه‌نی ڕه‌زای دۆست وێش ســه‌رگه‌ردان بۆ
وه طــه‌رز ئــاداو شــیرینی‌و نـــه‌رمی
بیــاوۆ وه وه‌صــڵ دلبــه‌ر وه گـــه‌رمی
وه‌ختێ چـــه‌ند ئه‌یــام ته‌ن دای وه مه‌ینه‌ت
پــه‌رێ وه‌صــڵ دۆست نمــانای به‌ینـــه‌ت
ئه‌ووه‌ڵ جــه لای دۆســـــت پایه‌دار مبی
صــاحیب وه‌فــاو بــه‌ین ئیعتیبـــار مبی
حاصـــــڵ مودده‌عـــاو کــام‌ڕه‌وا مبی
قابیــل پــه‌رێ وه‌صــڵ ئــه‌و لیقــا مبی

ئـەر سـەودابازی بـەیطەورەن ئـەحواڵ
ئەرنـە (ڕەنجووری) وێش کـەر وە زوخـاڵ

* ● *

— ١٠ —

دڵـــە ژیـــرەنی! دڵـــە ژیـــرەنی!
ئـەر جـە مایـەی نەقـد دانش ژیـــرەنی
چون وە دانــــەو دامِ مۆبـــەتگیرەنی
ویـرێ کـەر پەی وێت ئـەر وە ویـــرەنی
گۆش وەی ڕازە دەر پـەی تـۆ وە مایـەن
پـەی دینو دنیـــات سـەرمایەی وایـەن:
سـەودای دڵداریت ئەوسـا مـدۆ سـوود
ڕای ڕاسـتان نەکـەی وە ڕاگـەی مەردوود
بدیـە جـەی وەرتـەر ماجـەرای یـــاران
وەی ڕای جـادەدا چ تـەور ویـــاران؟:
(قەیس)بی وە مـەجنوون جـە مـەیل لەیلێ
(لەیلێ) هەم پـەی ئـەو مەیلش کـرد خەیلێ
(فەرهاد) جە سـەودای (شیرین) کۆ کەندەن
هێمـا کۆکـەندیش وە کۆوە مـــەندەن
(وامیـق) پەی (عەذراء) وێڵ بی نە سەر کۆ
مگێـلا، موات: یـــا هوو یـــا من هوو
(بەهرام) پەرێ وەصڵ (گولەنـدامِ) چـین
چەنـد ماجەراش دی نـە ڕووی سـەرزەمین

(زلێخـا) نـە عەشـق دیـدار (یوسـف)
فـراوان کێشـا جەفـاو تەئەسـوف
(سام) پەی (پەری دۆخت)،(صەنعان) پەی (تەصویر)
(وەرەقە) پەی (گوڵشاه)،(فەرخە) پەی (مەم گیر)
(سیف الملوك) نیشـت چون پەری میشـال
پـەی تەماشـای دین (بدیـع الجمـال)
شـەرح حیکایـات (طلوع الشـجر)
(میهـر)و (وەفا) بین پەی هەم سەوداسەر
سـەودای نۆشـین لەب (کیسـیا) بانوو
[شەکەر!] جە (ئەصفەهان) پەی (خوسرەو) غەم کۆ
(حافظ شـیرازی) پـەی شـاخ نەبـات
(مەولانـای جامی) ، (سەعدی) وەش ئەبیات
هـەنی چەنـد کەسـان نە ڕووی زەمـانە
نـە سـەودای چەند کەس بین وە دێوانـە
(مەجازی)و (حەقیق) هەرکەس وە تـارێ
دڵ دان وە قوڵلاب جازیبـەی یـارێ
ئـەر فامێ پێتـەن دڵـەی سـەودایی
بشـنەوە واتـەم مەبـە هەرجـایی
چون ذەڕەی مـەیلت هـا نـە کـەللەی سەر
ڕاگـەی دڵداران گـرتەنی نـە وەر
بـا قـەوڵو فیعلت نـە ڕای خودا بۆ
تـا کـە (ڕەنجووری) ڕەنجش ڕەوا بۆ[1]

---

(1) لێرەشدا جارێکی دیکە ڕەنجووری ناوی کۆمەڵێ لە دڵدارە ناودارەکانی جیهان تۆمار دەکاو توانایی خۆی لەم مەیدانەدا دەنوێنێ .

ساقی سـەردەن سەرد ! ساقی سەردەن سەرد !
تـاو کوورەی دڵ تەمـام سـەردەن سـەرد
شـیـۆیان بونیـاد کۆگای داخو دەرد
نمـەندەن بـازاڕ رووی نالـەو نەبـەرد
قرچـەی گـڕەی ئـاه بڵێسـەی دووردەو
بیـەن وە سـروەی نەسـیم صوبڕەو
شـەرارەی دەروون گـەرمی ئاتـەشبێـز
نایافتـەن بـەو تـەور نەدارۆ ئاخێـز
نـازکی خـەیاڵ طەبـع ئـاوات‌واز
چون طەیـر بێباڵ کەفتـەن نـە پەرواز
دیدەی نەخچـیر دۆز حەلقـەی دام وە دەست
تـار بیـەن بـەو طەور ڕاش شیەن نە بەست
شـیوەی لارو لـەنج پۆل نەوحـالان
پـەی دڵ نـەداران زەوق ئەوسـالان
تـیر غەمـزەی نـاز دیـدە قەطـاران
پـەی ڕیش‌کـەردەی دڵ ئەثـەر نەداران
نمـەز یـە پـەی چێش ئـەی هاڵە ڕوودا
دڵ چون بێدەردان وە ڕاحـەت خوو دا
ئەلبـەت ئاخـروەقت هەنگامـەی دەردەن
جـەو پێ دڵ جـە دەرد بەی طەورە سـەردەن
یە چۆن دڵ جـە دەرد مەنـدەن بێ وایـە
سـاقی ! بۆ بـەو کـەس بـە تـۆ دان پایـە

ڕەحمێ وە جەستەی ناتەوانم کەر
ئەر صەد پیرەنان هەم جوانم کەر
ڕیطلێ جەو شەراب شیفای دڵ پێوە
ئیحسان کەر وەی عەبد (ڕەنجووری) لێوە
تا جە فەیض زەوق نەشئەی ئەو شەراب
مەعموور بۆ ئەی قەلب وێرانەو خەراب
ئەرنە زیندەگیم هەر وە نام مەندەن
نامەی مەوت وێش وە زیندە وەندەن

* ● *

— ١٢ —

ساقی دڵ جام بی ، ساقی دڵ جام بی
مەیل تۆ شەراب دڵ پەرێش جام بی
جیلوەی جام دڵ بەو مەی تەمام بی
خەیاڵش خاس بی ئەر صەد کە خام بی
نەشئەی مەیل تۆ جە مەی زیاتر
مبەخشا مەستی وە خەڵوەی خاطر
هەر بەو شەوقەوە شادیم وە کۆ بی
دیدەم ئینتیظار مەیلان تۆ بی
دەمدەم چون دەمەی حەدداد پڕ دەم
سەودای مەیل تۆ پەی دڵ مبی جەم
وە گاز جەذبەی مۆبەت وە یەك دەم
دڵ مکەرد خەلاس نە دووشاخەی غەم
هەرتا دڵ جەو مەی مەستیش نە کار بی
چ پەروام جە هاڵ بەد یا بەدکار بی

بە چەندێ وەختەن دڵ مەندەن بێ مەی
مایەی دڵ بیەن بە واوەیلاو وەی
هەر کووچێ مشوون کۆچ غەم پەیپەی
پەی دڵ مەیلشەن وەی وە یانەم وەی
بەڵاو پەژارەو مەینەتو ئازاو
پەی تەخت سینەم مواران وە تاو
ساقی بەشق ناز حاجەت ڕەواهان
بە ئاب حەسرەت دەروون پڕ ئاهان
نیم‌نیگایێت بۆ پەی قەلب پارەم
جەم بکەر خەیاڵ جە توون ئاوارەم
لادێ دڵ وە تەخت مەستی سوار کەر
ذەرە ذەرەی دڵ خاس ئیستیوار کەر
مازە وە عیبرەت ڕۆزگاران بۆن
چون گوڵ گوڵ‌گوڵی نێش خاران بۆن
(ڕەنجووری) دەخیل نیم‌نیگای ساقین
دەوای دەرد دڵ جە لای ئەو تاقین

❋ ■ ❋

— ١٣ —

ناڵەی دەردەدار بێ ئاخ نمەبۆ
دەروون عاشق بێ داخ نمەبۆ
عاشق تا دەمێ جەفاش نمەبۆ
بێ‌جەفا هەرگیز صەفاش نمەبۆ

گوڵ جه گوڵستان بێ خار نمه‌بۆ
بوڵبوڵ جه عه‌شقش بێزار نمه‌بۆ
هه‌رکه‌سێ عه‌شقش ره‌فیق نمه‌بۆ
واصیل به طه‌ریق حه‌قیق نمه‌بۆ
تا مه‌جاز نه‌بۆ حه‌قیق نمه‌بۆ
بێ مه‌جاز حه‌قیق ته‌حقیق نمه‌بۆ
شێوه‌ی مه‌جنوونی بێ له‌یل نمه‌بۆ
کۆکه‌نی فه‌رهاد بێ‌مه‌یل نمه‌بۆ
هه‌رکه‌س به عه‌شقش دڵشاد نمه‌بۆ
قاپی خه‌یر په‌رێش گوشاد نمه‌بۆ
حه‌ق ڕاگه‌ی ڕاسه‌ن فه‌نوازی نیه‌ن
حه‌ق جه فه‌نبازان هیچ رازی نیه‌ن
حه‌ق وه حیسابات پاره‌و پووڵ نیه‌ن
لاش به‌نده‌ی دوو ڕه‌نگ هیچ قه‌بووڵ نیه‌ن
ڕاگه‌ی حه‌قیقه‌ت بگیره نه ده‌ست
بشۆ نه مه‌یدان بێ پیاڵه‌ی مه‌ست
نوطق نه‌زانیت به‌ره‌ش به قه‌فه‌س
راز په‌نهانیت مه‌واچه به که‌س

* ● *

— ١٤ —

هامسه‌ران زه‌نگی هامسه‌ران زه‌نگی
ئارۆ دیم جفتێ سیاحه‌ی زه‌نگی
قه‌ترانی قه‌تتال جه‌نگ جۆی فه‌ره‌نگی
سه‌نگی سه‌همگین عه‌جه‌ب سام‌سه‌نگی

هەردوو سـیاپۆش چون سـەرکەف خوم
زەنگی زەنگ‌بار جـە ڕای ظولمـەت گـوم
چـاپوك تەڕدەسـت چون عـەرەب‌سـوار
هـەردەم مکەردن پـەی جـایێ یەلغـار
ئەوسـا جـە کۆ دیم کۆ ماواشـان بی
پـای یانـەی کەعبەی خەلیل جاشـان بی
بـەو تەور گرتەبین پای حەجـەر وە دەسـت
ڕوکن ڕای حەجـاج کـەردەبین نە بەسـت
یـانی تـا ڕۆی حەشـر حاجی‌یان صـاف
نائومێـد بی‌یان جـە کەردەی طـەواف
ئـەر کەسـێ بەیۆ عـەزم یانـەش بـۆ
ئـیرادەی طـەواف حـەرەمخانەش بـۆ
مبۆ بویـەرۆ نـە توحفـەی ڕۆحش
ئـەرنە پـەی طـەواف نی‌یەن فوتووحش
ئیسـە هامسەران بزانـان ضـەروور
عەلامـات حەشـر هـا بی‌یـەن ظوهوور
ئـەر یـە نیشانەی ڕۆی بەتـەر نـەبۆ
عەلامـەی ئیعـلام ڕۆی مەحشـەر نـەبۆ
کێ دیـەن یانـەی خودا بێ حـاج بـۆ ؟!
نـە پـای حـەرەمدا حـاجی تـاراج بـۆ !
یـاران وە تەحقیـق ڕۆی ڕەسـتەخێزەن
ڕۆی حەشـر مەحشەر وادەی ئاخێـزەن

(ڕەنجووری) جەو بێ دەروون ناشادەن
حاجی نائومێد کەعبەی مورادەن[1]

---

(١) ئەم پارچە بۆنی ئەوەی لێ دێ کە ڕەنجووری چووبێ بۆ مالی خوداو حەجی کردبێو ، ئەگەر وایش بێ کاتی چوونەکەی شوێنەکەی بە دڵ نەبوە ، چونکە بەو گوێرەی شیاوی ئەو جێگەو مالە بێ ڕێزی لێ نەگیراوەو ، لە کاتی حەجدا مالی خودا ئاوەدان نەبوەو ، قەرەباڵغیو حەجکەری زۆری تێدا نەبوە .

ڕەنجووری و نازینی بە شیعرەکانیدا

ڕەنجووری دڵی بە شیعرەکانی زۆر خۆش بوەو بە جگەر گۆشەی خۆی زانیونو مەبەستی بوە خەڵك بیانخوێننەوەو کەڵکیان لێ وەربگرنو،بە پەیامی خۆیی زانیون ، بۆیە بە کوڵ لە خودا دەپاڕێتەوە کە خۆشیی شیعرەکانی بخاتە دڵی خوێنەرانەوەو بە باشی بیانخوێننەوەو بە باشیان بزانن و ئەگەر تاڵیو تەڵخییەکیشیان تێدا بێ خەڵك هەر بە شیرین تامیان لێ وەربگرن ، وەك دەڵێ :

یا شا شەممەیێ جە فەیضی شیرین
ئینعام کەی پەرێ (ڕەنجووری)ی حەزین
تا جەو فەیضەوە حاصڵ بۆ وایەش
باجەتی شەریف شەریف کەی پایەش
واتەی (ڕەنجووری) شیرین بوانان
ئەر تەڵخی تێش بۆ شیرینش زانانان

لە جێگەیەکی دیکەدا لەو پلە دەترازێتو شیعرەکانی بەجۆرێك سەیردەکات وێنەیان نەبێتو ، کەس نەتوانێ وەك ئەو شیعر بڵێو ، ڕازی نییە تا باسی شیعری ئەو لە گۆڕێدا بێ کەس دووکانی شیعری خۆی بکاتەوە ، وەك دەڵێ :

هەرتا ڕەنجووری هانە سۆزو ساز
کەس دووکانچەی فەرد وێش نەکەرۆ واز
تا چەندێ ئەییام عاریفان خاص
صەرافان دەور ، یاران دوڕناس
بوانان پەی هەم فەردو کەلامم
ئافەرین واچان نە فیکرو فامم
(ڕەنجووری)م دووکان دانەی بێگەردم
سوەیل ولاتان ڕەنگ کەرۆ فەردم

بەشی سۆرانی

پێنجخشتەکی (ڕەنجووری) لەسەر شیعری (کارێزی)(1)

— ١ —

ئەی غونچەلەبا پشـــــتو پەناهی تو خودا بێ
جارێکی بلا قـــەلبی ســـەلیست بـــە وەفـــا بێ
تا کەی دلی عوشاقی تۆ پڕ جەورو جەفا بێ ؟
جـــانا ئەگـــەر [ایرو دتوی حشـــــرآرابی !]
[دل دکری لسرویی اوی بـــدر بقـــابی !]

❋ ● ❋

ئـــەبرۆی دەپەیوەستە وەکو قەوسی دەبەنگی
دووچاوی دەڕەشی مەستو خومارنو [سەنگی!]

(١) ئەم پارچە شیعرەم لە لاپەڕەیەکی پاشماوەی کەشکۆلێکی کۆنی پواوی خوراو وەرگرت . زۆری قەراخو بیجاخەکانی پواودو نیود بەیتو شــتی وای چودو ، منیش بۆ شوێنە چودکانیو ئەو شـــوێنانەیش کـــە بۆم نەخوێنراونەتەود خالم داناوە .
ڕەنگە ســــەرەتای پارچەکە هیچی لێ لەنـــاو نەچووبێ . چونکە بە
• یاسای پێنجخشتەکی پیتەکانی قافیەی هـــەر پێنج نیود بەیتـــەکان (. . . ـــابێ)یە ، بەلام لای سەرووی پەڕد کاغەزەکە چودو نووسینەکەی کە ناوی شاعیرو هەندێ شتی تێدا دەنووسرێ تێداچودو بـــە ڕوونی نازانرێ چۆنە .

مەیدای سوزانی پارە دەکەن ئاهن و سەنگی
گێسووی دەموتکێن بە سەفو [مارو جنکی!]
رابوون و خشین جوولە دەکەن مەیلی [تورابێ!]

❋ ● ❋

صەد نامی خودا لەم قەدو بالآیی درازی
لەم شەرم و حەیاو ئەدەب [زارە !] رازی
عەقڵ و دڵە دینم بە فیدای نیەی بازی
جان و جەسەدم ... دیدەبی بازی
رازیم [کو لەمە ...] وشە رابێ

❋ ● ❋

ئەحوالی پەشێوم و بە هەم غەم لە فیراقت
رەنگیم بوە ئەسباب و دەبەرگم لە فیراقت
زاهیر بوە نیشانەی مەرگم لە فیراقت
وەڵلاهی وەها سووتاوە جەرگم لە فیراقت
چەند جار لە دەروونم دەبێم بۆی ئەسابێ

❋ ● ❋

ئەمن خانەخەرابم لە غەمی عەشقی جەوانان
رەنگ رەنگ بوە رەنگم وەکو رەنگی دەخەزانان
دڵ پڕ بوە لە هیجرو ئەلەمی جەوری نەزانان
عومرم هەموو سەرف بو لە فیراقی غەمی جانان

.. ..

❋ ● ❋

بێ پەردە دەمادەم بە هەموو جێو مەکانان
هەردەم لە تەمەننای ویصالی روخی جانان
شەو تا بە سەحەر هەر کو مەجنوون ....
... دەکێشم غەمو ...
باوەڕ مەکە قەط ئابی حەیاتم بە شیفا بێ

❋ ● ❋

وەڵلاهی وەها نەقشە لە لەوحی دڵو سنگم
[دردیك ... ... !]
گەر خۆ من تەرساو گەر گەبرو فەرەنگم
گەر عاقڵو هۆشیارو گەر مەستو دەبەنگم
.. ..

❋ ● ❋

ئەی دولبەری نازك بەدەنی ....
غەیرەز تۆ کەسی دیکە نیە پشتو پەناهم
هەر چەند کەوا من صاحیبی تەقصیرو گوناهم
یارەب نەبڕی تا بە ئەبەد حەسرەتو ئاهم
فەریادو فوغانم شیوەنم شامو مەسا بێ

❋ ● ❋

پووچە ، لە عەبەث هێندە دەکەم فیکرو خەیالی
مومکین نیە جارێكو ببینم کو جەمالی

بێ فایـــدە تا کەی هەوەسی ذەوقی ویصاڵی ؟!
چوو بە عەبەث گەر دڵی (ڕەنجووری) دەناڵی
(کارێزی)!لە(پەروانە) دەکەی راوی (عوقاب)ێ[(٢)]

— ١٢ —

تەخمیسی مەلا عومەری ڕەنجووری لەسەر غەزەلی حافظ

— ٢ —

لەم بەختی پەرێشان بە چ لەوێکی نەکەم داد ؟
هەرتا کە جەوان بووم‌و قەوی طالیع‌و دلشـــاد
ئەصلا هەوەسی وەصلی کەسێکم خۆ نەبوو یاد
(پیرانه ســرم عشق جوانی بســـر افتـــاد)
(این راز که در دل بنهفتم بـــدر افتـــاد)

❋ ● ❋

ئـــەی یـــارو برا بۆ دڵی بێچارە چ تەدبـــــیر
بۆ وەصلی جووانێ کە بریندارم بـــە صەد تیر
تەقصیرو خەطای من نەبوو لێکن وەبوو تەقدیر
(از راه نظـــر مـــرغ دلم گشـــت هواگیر)
(ای دیده نگاه کن که بدام که در افتـــاد ؟)

❋ ● ❋

---

(٢) بە یاسای پێنج‌خشتەکی دەبوو نازناوی ڕەنجووری لە خشتی سێهەمدا بوایە ، بەڵام کە لە خشتی چوارمدایە گومان بۆ ئەوە دەچێ کــە هەردوو شاعیر بەیەکەوە دانیشتبن‌و شیعرەکانیان گوتبێ .

ئەی شێخی شەرەفمەنصەبی کامیل بە کەمالات
وەی صۆفی‌یی دڵصافی هەموو دەم بە عیبادات
قەط طەعنە مەدەن ئیدی لە ڕەندانی خەرابات
(بس تجربــه کــردیم درین دیــر مکافــات)
(بــا دردکشان هر کە در افتــاد بر افتــاد)

❋ ● ❋

قەط نابێ ڕەهی سـەعی بە یەك بارە ببێ سەد
(ارنــه ز ازل هرچی بوو ، نیك‌و گر بـــد)
مومکین نیــــە تەقدیر بـــە تەدبیر ببێ رەد
(گر جــان بدهد سـنگ سـیاه لعل نگردد)
(با طینت اصلی چه کند بد گهــر افتــاد)

❋ ● ❋

عیشقە سەبەبی حاصڵی هەر مەتڵەب‌و مەقسوود
بێ تابشی عەشقت نەبوە زەڕڕەیێ مـەوجوود
(ڕەنجووری)!مەبە دوور لە عەشق ئەر دەتەوێ سوود
(حافظ) کە سـر زلف بتان دست کشش بود)
(بس طرفه حریفیست کش اکنون بسـرافتاد)

موخەممــەسی ڕەنجووری

— ٣ —

گوڵەنداما ! وەرە سـا بەس [بلالابم !] لــە نالینی
بووم عاجز ئەوەند هەردەم لە چاوان دەردەکەم خوینی

بـــلا کۆتـــا بکـــەم جانـــا دوچاوانم لـــە گریینی
دەزانم خۆ نی‌یـــە میثلت لـــە صوورەتخـــانەیی چینی
بووم شـــەیدا لە سەودایەت وەکو فەرهاد بۆ شیرینی

* ● *

بـــە بێ تۆ میحنەت‌و هیجران دەکەن دایم لە من باقی
دەزانم دەمکوژن بیللا ، خەلاص نـــابم ئـــەمن تاقی
بەڵێ چون نادیرەی عەصـــری چراغی جوملەئافاقی
دەکەم دایم دوعایێ من لە بۆ تۆ هەر بە موشـــتاقی :
زیاد بێ عومرو حوسنی تۆ وەکو یوسف [لە تەخمینی!]

* ● *

دو زوڵفی حەلقەئاوێزت مەکە پەخشان بە ڕووی بەیدا
بلا بەس بێنە جۆلانێ وەکو لاولاو بەسەر نەیـــــدا
نیـــە حاجەت بە خاڵ‌و خەت لە بۆ حوسنی تۆ بێ پەیدا
بە هەر ڕەنگێ کە بتبینم لە بۆت ئەز هەر دەبم شەیدا
پەریزا پەیکەری جانا ! تۆ ڕەشکی ماهو پـــەروینی

* ● *

ئەگەر شەو بێ ئەگەر رۆژ بێ نی‌یە ساتێ لە بۆم ڕاحەت
بە هەر وەقتێ کە بنوێنی روخ‌و زوڵف‌و قەدو قامەت
دەکەی عەقڵ‌و دڵ‌و دینم وەکۆ بێ‌مرووەتان غـــارەت
دەبم دێوانەوو شـــەیدا وەکو مەجنوونی کەم تاقەت
دوچاوم ئەسری هوناوین دەمادەم ئەو [لە !] بارینی

* ● *

هەموو عالەم دەزانن خۆ ئەمن هەر بووم گرفتــارت
ئەگەر صەدجار بکەی حاشا ، بڵێی : ئەز نابســە یارت
نی‌یە کەس پێم بکا باوەڕ قەسەم بەو چاوی خومارت!
بلا با تۆش نەبێ ئیدی لە مەعشووقیی ئــەمن عارت
وەکو لەیلایێ بۆ مەجنوون لە حەرفی کەس نەگازینی

* ● *

هەرتا کەی ئەز لە عەشقی تۆ ببم طالیب بە زونناریٚ ؟
وەرە بەس خۆت بکە غافڵ ! لە من ببیێ تۆ گوفتاریٚ
بڕا تاقــەت ئەوەند هەردەم بکەم ئەفغانو هــاواریٚ
نە ئاخر تۆش موسوڵمانی ! دەبێ ڕەحمێ بکەی جاریٚ
موسوڵمان!کەی موسوڵمانان بە ناحەق ئەو دەڕەنجێنێ؟

* ● *

دەخۆم سوێندێ بە خالانت بە صوورەت وەك گوڵی سووری
نە جیننی‌یی‌و نە ئینسانی ! فریشــتەی یــا پــەری‌و حووری ؟
لە ســەرتاپا بە فەضلی حــەق ســەراسەر ڕشــتەیی نووری
نیــە عــارم ئەگەرچی من لە بۆ تۆ بووم بــە (ڕەنجووری)
دەکــەم ئەرجوو جەفاو جــەوری غولامی خۆت وە بیر بێنی[1]

---

(1) ئەم پارچەو پارچەی پێشوو لەو شیعرانەن کــە لــە بەرگی یەکەمی (کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی)دا بلاوکراونەتەوە .

فەرهـــەنگۆك

(أ)

ئاخێزکەرد : هەستا
ئــەڕە : مشار ، دەنگی مشار .
ئارمیدە : ئارام گرتوو
ئاڕۆ : ئەمڕۆ
ئازاو : عەزاب ، سزا
ئاسیب : زیان ، ئازار
ئاسیاوئاسا : وەك ئاش
ئاشیان : هێلانە
ئافتاب : خۆر ، هەتــاو
ئاڵەم : عالــەم
ئاماولوای : هاتوچۆی
ئاماج : نیشانە
ئامای : هاتنی
ئاما : هات
ئاوین : ون ، گوم ، نوقم
ئاوەرد : هاورد
ئاهوو : ئاسك
ئاهیر : ئاگــر
اخی : مەبەست جویرە ئیلە
ئەدباریتەن : نەگبەتیتــە
ئەروا : ئەرواح ، گیــان
ئەژنەوای : بیستنی
ئەسپەر : گیایەکە بۆ دۆعاو چاوەزار ئەیسووتێنن

فرمێسك **بەردای**
خەفەتی ، داخی **بگێلۆن**

ئەودەر : بەدەر

ئەودالآن : عەودالآن ، ناوی گوندێکی شێخە دێبە ؛ شێخ ئەحمەدی بۆنخۆشی شێخی ڕەنجووری خەڵکی ئەو گوندەیە .

ئیستیخوان : ئێسقان

ئیستیوار : مەحکەم ، پتــەو

ئیشتیبا : ئیشتیباه ، گومان

ئینە : ئەمــە

ئێد : ئەم

ئێدەن : ئەمەیە

ئێوار : ئێوارە

(ب)

باد : بــا

بارەش : بیهێنــە

بارەشان : بارەیان ، بیانهێنــە

بازیکار : فێڵبــاز ، یاریچی

بازێوەن : بازێکــە

باشقە : سەردەستە

باکیرە : کــچ

باڵین : ســەرین

باوەری : بێنی

باومریم : بمهێنیت . بهێنین

باوەڵباو : پشــتاوپشت

بایر : بــە ئاگر

بەخش : بەخشندە ، شتبەخش

بپێکو : بپێکێ ، بسمێ

بتکنۆ : بتکێنــە

بدیە : ببینــە

بزورگیت : گەورەییت

بسپارەش : بیسپێرە ، بسپێرە

بسووچۆ : بسووتێ

بشان : بوەشێنە

ئەسرین : بمردایەیت

ئەندووی : بگەڕێن

ڕەنجووریو دلداری

لایەنێکی دیکە لە دیوانی زۆر لە شاعیرانماندا هەیە کە هەندێ جار بنووسو بخوێنی دیوان لە عاستیدا ئەوەستێو پرسیار ئەکاو ، گەلێ جاریش پرسیارەکە بێ وەلامی دروست دەمێنێتەوە • ئەو لایەنەیش لایەنی شیعری دلداری ــ یان رواڵەت دلداری‌ــیە ، گەلێ لە شاعیران هەرچییان دەربارەی دلداریو پیاهەلدانی جوانان وتوە وایان بۆ لە قەلەم دەدرێ کە بابەتی صۆفی‌گەرییەو بۆ شێخانیان وتوەو دلدارو مەبەستیان هەر شێخەکانیانن •

بۆ (ڕەنجووری)ش کە موریدی شێخێك بوەو گەلێ پارچەی ڕوونو ئاشکرای پڕ بەسۆزی بۆ شێخەکەی گوتوە •• دەگونجێ ئەم باسەی بۆ بێتە ئاراوە ، بەلام کە دیوانەکەیشی بە وردی ئەخوێنینەوە گەلێ شیعری وامان پێش‌چاو دەکەوێت باسی دلدارییان تیادا زۆر زەقەو ئەوەیان زیاتر لێ دەوەشێتەوە کە بۆ دلدارێكو دلبەرێك گوترابن نەك شێخێك • بۆ نموونە :

چون قەمەر نە بورج سەرکێشا ئەو دەر
شەفەق دا نە دەور دایرەی ئەنوەر
پەنجەی حەنایی دراز کەرد ،وە دوو
کلیل کەردەوە نە توی درز قوو
گجیش هەوا دا بێ خەوفو ئەندێش
خەیلێ کەرد سەیران سەطح سینەی وێش
نە تەخت سینەش دو قوبەی نوورین
دوو ماە،دوو قەندیل، دوو زوهرەی شیرین
دوو دوگمەی بێ خەوش سیم سپی صاف
شەفافتەر خەیلێ نە کافوور صاف

* ● *

هەروەها لە گەلێ پارچەی دیکەیشدا وەك پارچەی (چوار پەری)و چەندی دیکە • بەلام ئایا ئەم شیعرانە کە زەق ڕواڵەتی دلدارییان کراوە

بلێس : بلێسە
بماڵۆش : بیساوێ ، بیماڵێ
بنمانی : پیشان بدەی ، بنوێنی
بنویسان : بنووسن
بنیشوون : دانیشم
بواچان : بلێن
بوانەش : بخوێنێتەوە
بونیاد : بناغە
بوورێن : بێن
بوەردام : بمخواردایە
بویەر : ببەخشە ، ببوورە
بۆ : بێت ، ببێ ، بۆن .
بۆت : بێنت
بەتەرتەر : بەدتر ، خراپتر
بەحرێن : بەحرێکە ، دەریایەکە
بەدواچان : بەدگۆیان
بەدوازان : بەدویستان
بەدوێژ : بەدگۆ
بەر : ببە
بەرامان : دەرهاتن . دەرهاتووە
بەربشۆ : دەرچێت
بەرشووم : دەرچم
بەرشیت : دەرچوویت ، تێپەڕت کرد
بەرشی : دەرچوو
بەرشیم : هەڵسام
بەرگوزیدە : هەڵبژاردە
بەرمشان : بەرئەبن ، لائەدەن ، لە دەس ئەدەن .
بەرمیۆ : هەڵئەستێ
بەرۆ : ببا
بەری : ببەی
بەشق : بە عەشق
بەکتاشی : مەبەست جۆرە تفەنگێکە ، دیارە لە کاتی خۆیدا ناوو شۆرەتێکی بوە .
بەندەوازی : دلدانەوە
بەیان : بەیەکان، مەبەست مەمکۆلەیە

بەینەت : پێوەندی ، بەین
بەیۆ : بێ
بەیۆم : بێم ، بێتـــەلام
بیاوۆ : بگــات
بیاوی : بێیت ، بگەی
بی‌پیا : دابەزی ، پیـــادە بو
بێزۆ : ببێزێنێ .
بێ‌شۆ : بێ ئەندازە
بێ‌تابیم : بێ هێزیم ، بێ تەوانایم
بێد : بی ، داری بی ، دەشت‌و چۆڵ
بیم : ترس
بێ‌ماوا : بێ شوێن
بێوە : بێوەژن
بیۆ : بێت .

(پ)

پابۆس : پێ ماچکەر ، پێ ماچکردن
پارە : لەت
پاسە : وا
پاکۆ : پێینی کۆ ، دامێنی شـــاخ‌و کێو ، بۆ جۆرێکیش لـــە دروێنەو گیادوورینەوە دەبێ .
پای : دامێنی ، لای‌خواروی
پایین : پێین ، خواروو ، دامێن
پشتانەن : پەخشە ، بلاوە
پلە : بەلەپیتکەی تفەنگ
پووشین : پارچەیەکی رەشی گەورەیە بە قەد مشکی دەبێ ئافرەت بەسەریەوە دەپێچن .
پەڕان‌بی : بەر بوو ، پەڕی
پەڕاو : ناوی کێوێکە لە کوردستانی ئێران
پەرواز : باڵەفرە . فڕین
پەروین : کۆ ، کۆمەڵە ئەستێرەیەکە بەو ناوە
پەرهێز : پارێز
پەرێت : بۆت
پەی : بـــۆ

پەیك : فروستادە ، نامەبەر ، تەتەر
پەوكە : بــۆ
پۆسە : وا
پیا : پیادە
پێوار : نادیاری ، شەو
پێچانت : پێچاوتە
پیرەنان : پیرە
پێش : پێی
پێشانی : ناوچاو
پێشەوا : پێشنوێژ ، ئیمــام

(ت)

تاڵە : تالع ، بەخت
تاوشت : تاو ، تــین
تاویا : توایەوە
تاراج : تالآن
تارەم : تاریکەم
تاوام : توانیم
تەرپێچ : بۆ پرچێك دەوترێ کە بە تەڕی لوول کرابیو پێچرابێ .
تەرکەش : تیردان
تەشوییە : برژاندن
تەڕلان : ئەوەی جێ بە خۆی ناگرێ ، شاباز .
تەڵمیت : بارو بارگە
تەند : تــەن ، لەش .
تەوەن‌تاو : بەرد تاوێنەوە
تۆبەستەم : قەتماغە بە ستووم ،توێژ بەستووم .
تۆڕ : ســڵ .
تووڵ : خەڵفی دار .

(ث)

ثوعبان : مار

(ج)

جا : جێگە
جاڕووب : گــسك
جاستانەی : جە ئاستانەی ، لە ماڵی .

جام : ئاوێنـه
جامه : جێگەم ، مەبەست جۆرە بەرگـو پۆشاکێکە
جورعه : قوم
جونبوش : جوولانەوە
جۆ : جۆگـە
جۆق جۆق : کۆمەڵ کۆمەڵ
جه : لـە
جەمین گوڵ : ڕوو وەك گوڵ ، گوڵ ڕوو
جەهەم : لە یەك
جەوساوە : لەو کاتەوە
جیاتی : لە باتی
جێتوارۆ : لێت بارێ
جێش : لێی

(چ)

چا : چاڵ
چاپووکخێز : گورج و گۆڵ ، زوو هەڵساو
چلیپا : چاخ ، صەلیب
چۆ : چۆك ، ئەژنۆ ، دار
چۆپ : دار ، لیس
چۆپان : شوان
چەفت : لار
چەم : چـاو
چەم : لار ، چەماوە
چەمەڕام : چاوە ڕێم
چەناخ : خشڵی ئافرەتانە ، ڕەنگە ژێر چەنە بێ
چەنبەر : شین و شەبۆڕ (چەمەر)
چێششان : چێیان
چێش بی : چی بو
چێوش : شتێ

(ح)

حاذیق : وریا ، زرنگ

حەنایی : خە ناوی ، خەنەیی
حوباب : تەرزە

(خ)

خار : دڕك
خدیم : خووم ، پیشەم
خوانسار : ناوی شوێنێکە
خۆشەچین : هێشووچن ، گوڵ چن
خەراو : خراپ ، وێران
خەرگا : دیوەخان
خەزان : پایـز
خەشم : لووت
خەطنەوەند : نەخوێندەوار ، بێ سەواد
خەمیدە : چەماوە
خەمیدەم : لاربوەوەم
خێزا : هەڵسا

(د)

دائیم‌گران‌کەی : هەمیشە لە گرانداب‌ێ ، بگرێ .
داخان : بـڵاو
داروو : دەرمان ، هەمە
داشە : ڕەنگە مەبەستی زیتەی تەڵە بێ .
داش : دای
دام : داو
دامێش : داوێکی
داهۆڵ : پەیکەرێکی پەڕۆینە لەسـەر شەتڵو تۆوو دانـەوێڵە دادەنرێ بۆ ترساندنی چۆلەکەو گیانلەبەری زیانەخورۆ .
دراز : درێژ
دمای : دوای
دڵ‌موردەگان : دڵ مردووان
دوخان : دووکەڵ
دورد : خەڵتەی بنی شیشەی شەراب ، یان کووپەی شەراب
دوورکەفت : دوورکەوت
دووشاخە : دووچڵە

دۆش	:	کۆڵ ، شـــان
دۆعاوازان	:	دۆعا خوازان
دوم	:	کلك
دەربەست	:	دەرگا داخراو ، پێوە دراو
دەرلاد	:	کوتوپڕ
دەمزەنی	:	دەمکوتان
دەمە	:	هەوانە ، کوورە دەمەی ئاسنگەر
دەومەدەن	:	ڕائەکەن
دەوردەرە	:	چەرخە بکە خول بخۆ .
دەیجوور	:	شەوێکی تاریکی بەهارە .
دیك	:	مەنجەڵ
دین	:	بینین
دیوانخانە	:	دیوەخان

(ر)

ڕازدار	:	ڕازوێژ ، قسەکەر
ڕازنا	:	ڕازانەوە
ڕاگە	:	ڕێگە
ڕاوگە	:	شوێنی ڕاو
ڕاهیبەر	:	ڕایی بە ، بکەوەرێ
ڕوباب	:	ئامێرێکی مۆسیقایە
ڕۆ	:	ڕۆژ
ڕەخت	:	جلو بەرگ
ڕەژیدە	:	ڕێژراو
ڕەستاخێز	:	قیامەت
ڕەند	:	سەلت ، بێوەپیاو
ڕەنجیت	:	ڕەنجایت ، زویر بووی
ڕەوێڵ	:	ڕەوە ، کۆمەڵ
ڕەهاکەرد	:	بەردا
ڕیضوان	:	بەهەشت
ڕیکاب	:	وورزەنگی

(ز)

زامن	:	نیشتمان
زامەتان	:	زەحمەتەکان

زانوو : ئەژنۆ
زایلە : گریان
زشت : بـــەد
زڵە : دەنگ‌و هەرا
زەدە : لێدراو ، تووش بو
زەرباف : بەزێڕ چنراو
زەردەبووم : (زەردبام) رەنگ زەرد
زەل : جۆرە قامیشێکی باریکە ، قەڕەم
زەنگ : مەبەستی تیرەی زەنگنەیە
زەهراب : ئاوی زەهر ، ژاراو .
زێبا : جوان
زێد : شوێن ، ماوا
زیرو بەم : مەبەست دەنگ‌و ئاوازی بای پایزە .
زیندەبانەوە : زیندو ببنـــەوە

(ژ)

ژارومردە : زەهر خواردوو ، دەرمان خواردوو

(س)

سایەروەر : پەروەردەی سێبەر
ساتۆر : چەقۆ
ساگەردیت : چۆلکەڕیت
ساردەن : سـاردە
ستێزە دمەدەم
سفتەن : داڕشتوە ، هەڵڕشتوە
سڵەمنا : سڵ کردوو ، سڵەمیاوە
سمکۆ : سمکۆڵ
سوخەندان : قسـەزان
سورخاب : ئاوی سوور
سووزام : سووتام
سۆم : سووتاویم ، سووتانم
سورمە : کـــل
سۆما : بینـــایی
سۆنگ : پاشماوە ، شوێنەوار
سەرڕەم : سـەرقەتار

سەراوێز : سەرەوخوار

سەربەند : سەربەست

سەبحە : تەزبیح

سەحق : کوتان ، پلیشانەوە

سەهمگین : ترسناك

سەندەن : بردوویە

سەوگەند : سوێند

سەیلان : لافاو

سیاسەنگ : ڕەشەبەرد ، بەردی ڕەش

سیدرە : شوێنێکە لە ئاسمان

سیوەنگ : ڕەش ، پەیوەستە

سیم : زیو

سێف : سێو

(ش)

شاخا : هەڵشاخا ، پێداگژا ، پیاسەرکەوت

شانا : وەشان

شانان : تەندن

شستوشۆ : کوڵو کانی ، خۆ شتن

شکاوا : سمی

شکاوان : قلیشاوان

شکەنج : پرچو زوڵف ، ئازار

شۆن : شوێن ، جێگە

شەڕدۆز : بە شوێن شەڕدا گەڕ شەڕانی ، شەڕەت

شەست : جۆرە ئەموستیلەیەکە لە ئێسقانو شاخو شتی وا دروست ئەکرێو ئەکرێتە پەنجەوە ، لەکاتی تیرەندازیـــدا ژێی کەوانی پێ ئەگیرێ .

شەشدەر : شەش دەرگا

شەفافتەر : تەنکتر

شەند : ڕژاندی

شەندم : وەشاندم ، ڕژاندم

شەوبەند : شەوبەست

شەوبۆ : جۆرە گوڵێکە بە شەو بۆنی دێ .

شەوگەرد : شەوگەڕ

شەهر : شار

شیم : چووم
شێویان : شێوا ، شێواندی

(ص)

صوبخێز : بەیانی هەڵکردوو
صەبا : بەیـــانی
صەرعی : شێت ، پەرکەماوی
صەلایە : بەردی دەستاڕ
صەندەل : کورسی

(ظ)

ظەریف : جوان

(ع)

عورووس : بووك

(غ)

غەبغەب : گەردنو مل
غەنج : نـــاز
غوڵو : دەنگو زەنـــا

(ف)

فاقە : دووپەل،دوو لك، مەبەست دووفاقەی کلکی تیرە .
فیتنەجۆ : بۆ فیتنەگەڕ ، کەسێ خەریکی دووزمانی بێت .
فێشتەر : زیاتر
فیلی : جۆرە ڕەنگێکە
فەرامۆش : بیرچوونەوە
فەرزەند : کوڕ
فەندی : فیلی

(ق)

قنیات : قەناعەت ، داکەوتن
قووقووم : بانگە بانگمو بانگکردنم بۆ باز ، یان وەك مریشك خوێندنم بۆ ئەوەی بازبێت .
قەدیمیانکەی : کۆنە ماڵەکەی ، جێگە پێشوە کەی
قەرن : چەرخ ، سەدە

قەتتال	:	بکوژ ، کوشندە
قەترانی	:	رەش
قەلاخی	:	رەش
قەعرش	:	بنی

(ك)

کاپۆڵ	:	تەپلی سەر
کاخ	:	کۆشك ، تەلار
کاشتم	:	وەشاندم
کاو	:	کاوی شاخ ، هەندێك چاڵی‌و نشێوی کە لە قەد شاخ‌و کێواندایە .
کاوان	:	هەلقرچان ، کولان
کردەشان	:	کردەوەیان
کەتوون	:	وەسفێکی پرچ‌و زوڵفی ئافرەتە ، نازانم بە تـــەواوی مەبەستی چی‌یە
کەشکۆڵ	:	کۆڵی کەش ، کۆڵی کەژ ، دوایی بوە بە ناو بۆ ئـــەو دەفرەی شت‌و مەکی سەفەری کەژی تێ دەکرێ ، دوایی بۆ هەرشتێ ـ شتی هەمە جۆری تێ بکرێ یا تیـــــا بنووسرێ
کەشیدەم	:	کێشم
کەفەڵ	:	سمت‌و کولۆك
کەڵ	:	کەلك ، سوود
کەڵچەڕەند	:	وەك کەڵ لەوەڕان
کەڵپۆس	:	پێستی کەڵ ، بەرگی ئەو کەسانەی گوێ بە دنیا نادەن .
کەڵف	:	کلافە ، لوول
کەمەربەند	:	پشتوێن
کەیل	:	پـڕ
کۆ	:	کوێ
کۆ	:	کێو
کۆکۆ	:	کۆمەڵ کۆمەڵ
کوودە	:	منداڵ
کۆمە	:	کۆمەڵە
کۆن	:	لەکوێن
کیاست	:	نـــارد

بەبەردا هەر لەو بابەتەدان کە شاعیر ویستبێتی لە هەموو ڕوانگەیەکەوە شیعر بڵێتو خۆی لە بواری شیعری دڵداریشدا تاقی کردبێتەوە ؟ یان شیعری بۆ دڵبەرێکی تایبەتی وتبێو ، گرفتاری ئەوینی شۆخێ بووبێو ، ئەویندارەکەی لای لێ نەکردبێتەوەو بە هەزار عیشوەو نازو لەنجەو لار دڵی هەڵقرچاندبێو لەئەنجامیشدا بە مەرامی خۆی گەیشتبێ یان نە ؟؟

ئەمانەو چەند پرسیاری دیکەیش بێوەڵام دەمێننەوە ، بەڵام کاتێ لــە هەندێ پارچەدا خۆی دەباتە سەرووی (فەرهاد)و (مەجنوون)ەوەو ئەوان بە خۆنەگرو ناتەوان دادەنێ کە دەڵێ :

(مەجنوون) خۆ (قەیس) بی فەرزانەی دەوربی
هەر ئەوسـا ذەڕەی ئالوودەی جـــەور بی
تـــاو دەرد نەبەرد ، جە حەوســەڵەی تەنگ :
هەم ویش ڕســوا کەرد ، هەم لەیل دا وە نەنگ
نەتــاوا تاوشــــت کۆی غــبەم کــەرۆ نۆش
وێڵ بی وە چۆڵدا ، ویش کــــەرد فەرامۆش
(فەرهاد) جە تەصویر (شــاپوور) بی خــەجڵ
گورفتـــار نەقش (شـــیرین) بی بـــە دڵ
وەقتێ بـــار دەرد نــە دڵـــدا تـــاو دا
طــاقەتش نــاوەرد شـــی وە (پەڕاو)دا
جـە ئەنــدووی دەردان هــەر قوڵەنگ شـانا
تـــا قوڵەنگ ویش گیــــانش ســـتانا
هــەم ویش کــەرد هیلاك هەم (شیرین) بەدنام
کردەشـــان ئێــدەن مەشــهوورەن نــە عـام
هــەر مبۆ شـــاباش دڵەی من کـــەردەن
بەتەرتەر جــــەوان گـــیرۆدەی دەردەن
هــــەم بـار مەینـەت ، هــەم تەعنــەی بەدکار
هەم جــەفای بێشــۆ ، هــەم ماجــەرای یـــار
گشتش هــا نــە دۆش نـــەر صــەد ئازارەن

(گ)

گازنده	:	قسەو باس
گاو	:	گــا
گجی	:	کراس
گردین	:	گشت ، هەموو
گرۆ	:	کۆمەڵ
گلاراو	:	بێ وچانیو نەسرەوتن لەگەڵ ئازارو گل تێکە لبوون .
گنۆ	:	بکەوێ
گورێزان	:	خۆلادان . هەڵاتوو
گۆزێ	:	گۆزەیێ
گوستاخ	:	بێ شەرم ، ڕووهەڵماڵراو
گوشاد	:	کراوە
گەرمەسێر	:	گەرمیان ، شوێنی گەرم
گیانهەڵاو	:	گیانەڵا ، سەرە مەرگ
گیروەردەن	:	گیری خواردوە
گیوە	:	جۆرەکلاشێکی پەڕۆیینە، گوایە لـــە (گیو) پالەوانی ناودارەوە داهاتوە .

(ل)

لاسەر	:	خشلێکی ئافرەتانە
لاش	:	لای
لاگیرە	:	خشلێکی ئافرەتانە
لالآم	:	پاڕامەوە
لەبلاڵ	:	لێوی وەك لەعل
لەرزانە	:	خشلێکی ئافرەتانە
لوجام	:	لەغاو
لووان	:	ڕۆیشتن
لۆنگ	:	جۆرە پۆشـــاکیکی یەکپارچەیە لە پشتوێنە بـەرەوخوار دادەپۆشێ وەك پشتەماڵ .
لێوە	:	شـێت

(م)

مارۆ	:	دێنێ
ماس	:	ئەلماس

ماجەراجۆ	:	بە شوێن ڕابوردووداگەڕ ، کەسێ بۆ شتی کۆن بگەڕێ، ئاژاوەچی
مالا	:	مالی ، ساوی
ماوەرووت	:	ئەهێنم بۆت . ئەتهێنم
ماوەرۆ	:	دێنێ
ماهی	:	ماسی
مبان	:	ئەبوون . ئەبێ
مبێزا	:	ئەبێزێ
مپەرسۆ	:	ئەپرسێ
مپۆشوون	:	لەبەرئەکەم
متاوۆ	:	ئەتوێتەوە . ئەتوانێ
متاوای	:	ئەتوانی
مجۆشۆ	:	تاوئەسێنێ
مخرۆشۆ	:	ئەخورۆشێ
مدران	:	وەستاوە
مدۆ	:	ئـەدا
مرێزا	:	ئەڕشت
مزیا	:	سەوز بوو
مازوون	:	دروست ئەکەم
مستانۆ	:	ئەسێنێتەوە
مشانۆشەوە	:	ئەیشەکێنێتەوە
مشکاوۆ	:	کون ئەکا ، ئەسمێ
مشنەوان	:	ئەبیسن
مشوون	:	ئەڕۆم
مشی	:	ئەڕۆی ، ئەچی
(مقنعە)	:	سەرپۆش
مکووتەرك	:	تەرك ئەکەم
مکێشا	:	ئەمکێشا
مگنۆ	:	دێت ، ئەکەوێ
مگێلا	:	ئەگەڕا
ملەما	:	چەورکەر ، نەرم کەر
ممانا	:	ئەمێنێ
منای	:	منەی ، پشکنینی ، بۆگەڕانی
منالووم	:	ئەنالێنم
منالۆ	:	ئەنالێنێ

منیەو	:	ئەخەمە ، ئەنێمە
مێش	:	مـــەڕ
مواتی	:	ئەتوت
موارۆ	:	ئەبارێ
موانۆ	:	ئەخوێنێتەوە
مواچان	:	ئەڵێن
مواچۆ	:	ئەڵێی ، وائەزانی ، ئەڵێ
موانام	:	خوێندم
مۆبەت	:	مەحەبەت ، خۆشەویستی
موبەڕرا	:	دوور ، بەری
موردەمەردەبان	:	مردوویان مرێ
مورغ	:	مریشك ، باڵدار
مووشکاف	:	موو قلیشێن . وردەکار
موغاران	:	ئەشکەوتان
موغاك	:	خۆڵ
موغیلان	:	دارێکی دڕکاویە
منیشۆش	:	ئەنیشێتەوە
موباروون	:	ڕائەبوێرم
موینان	:	ببینن
موینۆ	:	ببینێ
موەردم	:	خواردم
موستەجا	:	موستەجاب ، گیرا بوو
مەتاعێ	:	کووتاڵێ ، کەلوپەلێ
مەجمەر	:	ئاگردان ، مقەلی
مــەر	:	مەگەر
مەردوم	:	گلێنەی چاو
مەزار	:	گۆڕســـتان
مەششاطە	:	شانەکەر
مەشنە	:	مەیکە ، مەیڕێژە ، مەیوەشێنە
مەندەن	:	مـــاوە
مەندەبۆم	:	مابێتم
مەنماناێ	:	نەینواند ، پیشانی نەدا
مەهرووان	:	مانگ ڕووان ، ئەوانەی ڕوویان وەك مانگ جوانە .
میان	:	هاتن
مێـــر	:	میهر ، خۆشەویستی

مێوژێن : میوەیەکە

(ن)

ناخودا : کەشتیوان
ناشنەخت : نەناسیاو
ناف : ناوك
نامان : نەهاتوە
ناماوە : نەهاتەوە
(ناموس اکبر) : مەبەست جوبرەئیلە
نامێت : نامەیەکت
نحووسەت : بەدی ، چارەڕەشی ، بەدبەختی
نماز : نوێژ
نمازۆ : نایەڵێ
نمانا : نوانـد
نمدا : تەڕکرد
نمەز : نازانم
نمەك : خوێ
نمەگنۆش : دەستی ناکەوێ
نمەیووم : نایــەم
نمین : تــەڕ
نـۆ : بنێ ، نوێ ، تــازە
نەبۆ : نــەبێ
نەبەرۆش : نەبیــات
نەتــاوا : نەیتوانی
نەدارۆ : نیەتی
نەردەبان : پێپیلکە ، قادرمە
نەڕێژۆ : نەڕژێ ، نەڕێزێ
نەزان‌حاڵەیێ : نەشارەزایێ
نەزان‌هەواڵان : بێ ئاگایان
نەژنەوا : نەبیس ، کەڕ
نەسرەفتەوە : نەسرەوت
نەشناسۆ : نەناسێ
نەشنەوا : نەبیس ، کەڕ (نەژنەوا)
نەشۆت نەوێر : لە بیرت نەچێ
نەشێۆ : نەشێوێ ، تێك نەچێ

نەفحە : بێن
نەگوریزۆ : دەرنەچێ
نەبۆت : نەتبێ
نەمانۆ : نەمێنێ
نەوانان : نەخوێنێتەوە
نەوحالان : نەوهالان ، تازەپێگەیشتووان
نەوخێز : تازە هەڵچوو
نەوسوەیل : سوەیلی تازە هەڵهاتوو
نەونەخچیر : تازە ڕاوکراو
نەی : قامیش
نیا : تەماشاکردن
نیاش : تەماشای ، ڕوانینی
نیان : نا
نێش : نووک ، چزوو
نێک نامیت : ناوچاکیت

(و)

واتش : وتی
واچە : بلێ
واچۆ : بلێ
واران : باران
واردەم : خواردنم
وارۆ : بباری
وازا : خواست
وامەندەی : پاشماوەی
وانا : خوێندەوار
وانا : خوێندیەوە
وانەکەردە : کەس نەکردوەوە ، نەکراوە
وایر (وەئایر) : بە ئاگر
وایە : ئامانج
وایە : شوێن ، جێگە
وست : خستی
وستەن : خستوویە
ولگە : جێگە

ونارای : گرتی

وەتۆمەن : بە تۆمە ، لەگەڵ تۆمە

وەرد : خواردی ، بەرد

وەرکردی : لەبەرت کرد ، لەبەر کردی

وەرجەگشت : پێش هەموو

وەرکەندی : هەڵکەندی

وەرووم : ببەم

وەزەند : بەوە دەڵێن کە مار ئەیەوێ بدا بە شتێکەوە

وەقتێن : وەختێکە ، کاتێکە

وەڵگ : گەڵا

وەڵەد : بەچکە

وەن‌دار : دارەبەن ، داری قەزوان

وانام : خوێندم

وەندی : خوێندتەوە

وەنەت : لێت

وەنەش : لێی ، بۆی

ویرێ : بیرێ

ویەردەن : دەرچوە ، تێپەڕیوە ، بەسەرچووە

وینۆ : ببینێ

وێت : خۆت

وێت‌دەر : خۆت بدە

وێش : خۆی

وینۆش : بببینێ

(هـ)

هامراز : هاودەم ، هاوقسە

هام‌سەنگ : هاوکێش

هاوان : هاوەن کە کل‌و دەرمان‌و شتی وای تێدا دەکوتن

هوەیدا : ئاشکرا

هوون : خوێن

هۆربگێڵەوە : بکەڕێرەوە

هۆردارە : لادە

هۆردار : هەڵگرە

هۆرگێروون : هەڵگرم

هۆرکەندۆ	:	هەڵکەندەوە
هۆرکەنۆ	:	هەڵکەنێ
هۆرمگرتن	:	هەڵئەگرتن
هەریەند	:	هەر ئەوەندە
هەرد	:	هاڕێ
هەڵەت	:	گردو تەپۆڵکەو بەرزیی
هەنی	:	ئەوەندە
هیمەتوازی	:	داوای هیمەت
هێمای	:	هێشـــتا

(ی)

یاتاخ	:	جێگە
یاگــە	:	جێگە
یانــە	:	ماڵ
یاوی	:	بێی
یــە	:	ئەمە
یەلغــار	:	غارو راکردن
یەند	:	ئەوەندە
یۆرت	:	جێگە ، شوێن

پێزانین و بەسەرگرتنەوە

خۆشبەختانە هەڵسەنگاندنی ئەم دیوانە بە کاکە حەمە سپێررا . ئەویش وەك پیشەی دڵسۆزیی هەمیشەیی خۆی بەوەوە نەوەستا کە خەبیرێکی وشـــك و رووت بێ و ؛ بێت دیوانەکە بخوێنێتەوەو بڵێت : چاکە ، یا خراپەو ، بۆ چـاپ ئەشێ یا ناشێ ، بەڵکو هاتوە دیوانەکەی بە وردی لەگەڵ دەسـخەتی ئەسـڵی دیوانەکەدا بەراورد کردوەو ، بە شێنەیی بە کارەکەی مندا چوەتەوە ، بەم شێوە گەلێ جێگە هەبوە کە من بۆم ساخ نەکراوەتەوە کاکە حەمە ساخی کردوەتەوەو ، هەندێ جێگەی دیکە هەبوە من تیایدا بە هەڵەدا چووم ئەو راستی کردوەتەوەو، چەند سەرنج و تێبینی بەکەڵکیشی لەسەر کارەکەم هەبوو پیشانی دام و منیش جێ بەجێم کردن .

بۆیە دەتوانم بڵێم : دوای ئەوەی من ئەم دیوانەم ئامادە کـــردوە کاکـــە حەمە پێیدا چوەتەوە .

وە هەندێك لە تێبینی یەکانی کاکە حەمە دەربارەی ئەو رێنووسە بوو کە من دیوانەکەم پێ نووسیوەتەوە ، هەوڵم داوە کە تێبینی یەکانی جێ بەجێ بکەم ــ بـا هەندێکیان پێچەوانەی رای خۆیشم بووبێ ــ بەڵام لەم کارەدا گەلێ جێگـــەم لەبیرچوەو ، لە کاتی هەڵەگیریی چاپیشدا لە ترسی کەوتنەهەڵەی گــەورەترەوە چاوم لەوانە نووقاند ، جا ئەگەر جیاوازی یەك لە رێنووسدا بەدی کرا ئـــەوە هەڵەی چاپ نی یەو لەم کارەی ئێرەوە سەری هەڵداوە .

ئەو جیاوازی یانەیش بە زۆری لەم خاڵانەدا بەدی دەکرێن :

١ ــ (ڕ) کە لە سەرەتای وشەوە بێ من حەوتم لەژێرەوە دانەنابوو خـــەبیر لای وابوو پێویستە بێ .

٢ ــ (نی یە) ، (چی یە)و...وێنەیان ، من بەیەکەوە واتە (نیە) یا (نییە)م دەنووسی و خەبیر بەو شێوەکەیان دەینووسێ .

٣ ــ کاکە حەمە دەڵێ : شێوەی زەنگنە ــ کە شاعیرمان لەوانە ــ ناڵێن (تۆ)و دەڵێن (توو) ، ئەمەیش لە هەندێ قافی یەدا باش نارِوا .

٤ ــ هەروەها (زوخاڵ)و (زووخاڵ)و.. لەوانەن لە جیـــاوازی رێنووسی نێوان من و کاکە حەمەوە سەریان هەڵداوە .

خوێنەری ئازیز !

زۆرم هەوڵ دا ئەم کتێبەت بێ هەڵە بێتە بەردەست ، بەڵام وا دیارە ئەم ئاواتە کەم دێتە دی!دوای ئەوەی کە لای من بێ هەڵە بوەو لە مۆنتاج دەرچوەو لە سەرم نووسیوە بۆ چاپ لە چاککردنی یەك دوو جێگەدا ــ وەك دەڵێن : ــ (چاکی مەکە با خراپ نەبێ !) ــ هەڵە رووی داوە . ئەوانە لە ل (٣٩) دێری دوەمدا (میعراج نامە)بوە بە (میعراج مامە)و ، یەك دوو هەڵەی دیکە کە ڕووبـاری خوێنەری ئازیزیان دەکەمەوە .

لەکۆتاییدا :

وەك لە سەرەتاوە گوتم ئەمەی لێرەدا بڵاودەکرێتەوە تەواوی شیعرەکانی ڕەنجووری نی‌یەو ، ڕەنگە گەلێ شیعری دیکەی لەملاولەولا مابێت ــ ئەگــەر زۆریشی لەناونەچووبێت ــ بۆ ئەم مەبەستەیش گەلێ تێکۆشام کە بە گوێرەی توانا چیم پێ بکرێت درێغی نەکەم .

یەکێك لەو شوێنانەی کە بە ڕوونی دەمزانی شـیعری ڕەنجووری لێیـە کەشکۆڵی بیلال‌هێرۆیی‌یە ، بەم بۆنەوە داوای یارمـەتیم لـە کـاك ئەحمـەد پشدەریی کرد ، بەڵام نەمانتوانی هیچ دەردەستبکەین .

لەم ڕۆژانەیشـــدا کاتێـك ڕێکخستن‌و لێدانی دیوانەکە تەواو بووبوو کارلەکارترازابوو بە بۆنەی چەژنەوە چوومە دیدەنی مامۆستا عەلادین سەجادیی، لە کاتێکدا لەوێ دانیشتبووین پیاوێکی خەڵکی سلێمانی بەیاضێکی شـــیعری کۆنی پێشکەش بە مامۆستای سەجادیی کرد ، پاش ئەوەی کە مامۆستا چاوێکی پێداگێڕا ، منیش لێم‌وەرگرت‌و بەسەرپێوە تەماشایەکم کرد ، کەچی، بینیم چەند پارچە شیعرو پێنج‌خشتەکی ڕەنجووری تێدایە ! بەڵام کاتەکە دەرفەتی هیچی نەبوو ، بەڵکو لە داهاتوودا سەرێکی لێ‌بدەمەوە .

لێرەدا داوای یارمەتی لە هەموو شیعردۆستان دەکەم بەڵکو ئەوەی لێرەدا لەکیس‌چوە لە داهاتوودا بەسەربگیرێتەوە .

ناوەرۆك

لاپەڕە	بابـەت
٣	پێشەکی
٥	ناسینی ڕەنجووری لە ڕێگەی دیوانەکەیەوە
١٢	گەشتێك بە دیوانی شاعیردا .
١٥	ڕەنجووری و بابەتی مێژوویی
١٧	ڕەنجووری و ڕەنگی گوڵ و میوە .
١٩	ڕەنجووری و بابەتی نەتەوایەتی
٢٠	ڕەنجووری و شاعیرانی کوردستان
٢٢	ڕەنجووری و موناسەبەی شیعرەکانی .
٢٣	ڕەنجووری و نازینی بە شیعرەکانیدا .
٢٤	ڕەنجووری و دلداری
٢٦	ڕەنجووری بە چەند شێوە شیعری گوتوە ؟
٢٧	پلەی شاعیرێتی ڕەنجووری .
٣٢	ڕەنجووری و وەلی دێوانە .
٣٦	بابەتەکانی شیعری ڕەنجووری .
٣٦	شیعرەکانی ئەم دیوانەم چۆن ڕێکخست .
٣٧	سەرچاوەی ئەم دیوانە .
٣٨	بەشی ئایینی ــ میعراجنامە .
٥٦	موناجاتی ڕەنجووری .
٦٩	مێـــژوو .
٨١	دلداری .
١٤٦	نامەی هاوەلان .
١٤٦	ڕەنجووری بۆ لای میرزا نەجەف عەلی نووسیوە .
١٤٧	وەلامی میرزا نەجەف بۆ ڕەنجووری .
١٥٢	ڕەنجووری لە وەلامی هیجرانیدا .
١٥٤	نامەی هیجرانی بۆ ڕەنجووری .
١٥٦	ڕەنجووری بەم شێوە وەلامی یوسف دەداتەوە.
١٥٧	شێخ یوسفی خەلکی دالەڕۆ ئەم غەزەلەی بۆ ڕەنجووری نووسیوە.

هێمـــای نــه جــای وێش وه ئیختیـــــارەن
(ڕەنجووری) جــەی داخ دڵ کەروو وه هوون
ماچــان ئافــەرین فەرهـــــــادو مــەجنوون

هەروەها له جێگەیەکی دیکەیشدا هەمان مەبەست دووپات دەکاتەوە • دەبێ ئەم بارانە باری چ دڵداری‌یەك بێت؟ دەبێ ئەوەیش بڵێم کە (ڕەنجووری) جارێکی دیکە لەم ڕێبازە لادەداو حاڵی وای لێ دێت گـــــەلێ لە مەجنوون خراپتر دەبێت وەك ، پاش ئەوەی کـــە باسی ئەوە دەکات دڕکی عەشـــــق چەقیوەتە دڵی‌و هیچ چاری نی‌یە ، دەڵێت :

هەنی چــەنــد کەســـان هەر بەی خــارەوە
تەك دان وه تەکیـــەی ســـــای مەزارەوە
نەبی پــەی عیـلاج ئــەی دەردە چـــــارە
دەرد بێ‌دەرمــــــان ئــــالوودەی ژارە
ئیســـته ها نــه تۆی جەرگ من ســـەر دان
من کەردەن بەتــەر نە (قەیس) هــەردان
هــەر وەقتــەن جە ئێش ســـزای ئەی خارە
خار بێ دەرمان کۆی جەرگ پێ پـــــارە
مپۆشوون کەڵپۆست،هۆرگیروون کەشکۆڵ
چون تەنهــا عەبداڵ ڕوو کەروون نە چۆڵ

ڕەنجووری بە چەند شێوە شیعری گوتوه ؟

(ڕەنجووری) جگە لەوەی بە شێوەی هەورامی‌و سۆرانی شـــیعری وتوه ، ئەوەیش ڕوونە کە شیعری بە (فارسی)ش وتوەو کەشکۆلی (مەلا ڕەسووڵی توورەیی) دوو نموونەی ئەم بابەتەی بۆ هەڵگرتووین •

بەڵام ئەو کەشـــــکۆڵەی مامۆستا دیوانی ڕەنجووریی لێ وەرگرتوه ــ وادیارە ــ بایەخی تەنها بە شێوەی هەورامی داوەو لایەنی ســـۆرانی‌و

لاپەڕە	بابەت
١٦٠	نامەی ڕەنجووری بۆ وەلی دێوانە .
١٦١	وەڵامی وەلی دێوانە بۆ ڕەنجووری .
١٦٣	ڕەنجووری لە وەڵامی (شەوقی)دا نووسیویە .
١٦٥	نامەی شەوقی بۆ ڕەنجووری .
١٦٦	ڕەنجووری بۆ حەمەئاغای مەصرەفی نووسیوە
١٦٨	ڕەنجووری ئەم پارچەی بۆ زەبوونی نووسیوە .
١٦٩	ڕەنجووری بەم شێوە وەڵامی مەلا حەیدەری داوەتەوە .
١٧١	مەلا حەیدەری دزڵەیی بۆ رەنجووری نووسیوە .
١٧٦	فۆلکلۆر .
١٨٧	رەنگی گوڵو میوە .
١٩٥	پیاهەڵدانو شینو لاواندنەوە .
١٩٧	لە ستایشی شێخ ئەحمەدی بۆنخۆشدا .
٢٠٠	لە لاواندنەوەی شێخ ئەحمەدی بۆنخۆشدا .
٢٠٣	لە لاواندنەوەی زەبوونیدا .
٢٠٥	نامەی ڕەنجووری بۆ عەبدوڕەحمان‌پاشای بابان .
٢٠٩	لە لاواندنەوەی وەلی دێوانەدا .
٢١٢	صۆفی‌گەریی .
٢٣١	بەشی سۆرانی . پێنج‌خشتەکی (ڕەنجووری) لەسەر شیعری کارێزی .
٢٣٤	تەخمیسی مەلا عومەری ڕەنجووری لەسەر غەزەلی حافظ .
٢٣٥	موخەممەسی ڕەنجووری .
٢٣٨	فەرهەنگۆك .

لە کتێبخانەی نیشتمانیدا
ژمارە (١٠٧٤)ی ساڵی (١٩٨٣)ی دراوەتێ

نرخی (١٢٥٠) فلسه

فارسیی لاخستوه ، چونکه شیعرەکانی بەشی هەورامی ــ زەنگنه ــ شیعری زۆربەی بەشەکانی ژیانی ڕەنجووری تا دوادوایی ژیانی تێدایەو هیچ باسێك لەو بابەتانەی دیکە نییه ، بە دووری ناگرم ڕەنجووری شیعری عەرەبیو ــ بگرە تورکیشی ــ بووبێ بەلام ژیانو بووژاندنەوە لە چارەیان نەنووسرابێ •

پرسیارێکی دیکەش لێرەدا دەکرێ کە : ئایا (ڕەنجووری) کە بە (مەلا عومەری ڕەنجووری) ناوبانگی دەرکردوە ، دەبێ چۆن مەلایەك بوو‌بێتو بێجگە لە شیعر کتێبو شتی دیکەی دانەنابێ ؟ پلەبەرزیو زانیاری شاعیر بێ‌گومانە ، بەلام وەلامی پرسیارەکەمان گومانی تێدایەو ڕەنگە هەر بێ‌وەلام بمێنێتەوە •

پلەی شاعیرێتی ڕەنجووری

لە گولگەشتو گولبژێریدا لە عاستی چەند پارچە شیعرێکی (ڕەنجووری)دا وەستاینو پەنجەمان بۆ هەندێ بابەت ڕاکێشا کە ڕەنگە ڕەنجووری دەس‌پێشکەریی لە شاعیرانی دیکە کردبێو گرەوی بردبێتەوە • دەمێنێتەوە ئەوە بزانین ڕەنجووری چۆن شاعیرێك بوەو پلەی شیعری لە چ ڕادەیەکدا بوە • کە جارێکی دیکە بە چاوی موشتەری بە دیوانەکەدا دەگەڕێینەوە تووشی سەرئێشە نابین بۆ ئەوەی پارچەیەك شیعری جوان یان هەستێکی ناسك بدۆزینەوەو گەڕان ماندوومان ناکات تا ئەگەینە دیمەنێکی شیعریی دلڕفێن •

بەلێ من نالێم ڕەنجووری لە هەر لایەکدا شیعری گوتبێو دەمی بۆ هەر بابەتێ بردبێ سەراسەر بە دیمەنی شاکار بابەتەکەی ڕازاندوەتەوە ، چونکە گەلێ جار بابەتیوای وتوە ڕزکردنی هەندێ ناوو ، دۆزینەوەی چەند

مەبەست زاڵ بوون بەسەر دیمەنە شیعرییەکەداو . پێویستی بابەتەکە وای کردوە لایەنی هەستو بیری دەروونی بوەتە قوربانی مەبەستی سەرەکی لە پارچە شیعرەکەدا . بەڵام ئەمە مانای وا نییە شاعیر خاوەنی دەنگو شێوەی تایبەتی خۆی نییەو ، نەیتوانیوە جوغزو مەیدانێك بۆ خۆی دیاری بکاتو ڕێبازێکی دیاری هەبێت ، بەڵکو جگە لەوە کە دەنگی خۆش ئاوازی بڵندی خۆی هەیە تا بە جوانی نەچینە ناو شیعرەکانیەوەو گەلێ کات لەگەڵ هەستو بیری شاعیردا نەژین نازانین کە ڕەنجووریو هاوچەرخانی مامۆستای شاعیری نەمری وەکو (مەولەوی)نو نازانین مەولەوی گەلێ بابەتی نایابی جوانی هەیە کە گەلێ جار وا دەزانێ خۆی دایهێناون . کەچی دەبینین ڕەنجووری زۆر پێش ئەو خۆی لەو بابەتانە داوەو دیمەنی شیعری زۆر جوانی تێدا وتوون . کەواتە ناتوانین بڵێین ڕەنجووری تاکە مامۆستایە ، وەکو بۆ (مەولەوی) ناچێتە سەر . بەڵام ئەگەر وردە وردە مێژووی ئەدەبمان ڕووناك ببێتەوەو لێکۆڵینەوەی پسپۆڕان دڕن بە تاریکی چەن ساڵەی تەمەنو ژیانو بەسەرهاتی شاعیران بدا ئەوسا ڕەنگە بتوانین گەلێ ڕاستی تازە بدۆزینەوەو مافی خوراو بۆ زۆر شاعیرمان بگێڕینەوە .

کاتێ پارچە شیعرەکەی (مەولەوی) دەخوێنینەوە کە دەڵێ :

خاڵۆ خاڵۆتەن ، کەم واچە خاڵۆ
خاڵۆ دەم وە بان خاڵانت ماڵۆ
شەرت بۆ من جە داخ خاڵۆ خاڵۆی تۆ
وێم کەروو وە کوڕ چواردە ساڵەی نۆ(٤)

دوایش موناسەبەکەی دەخوێنینەوە دەڵێین ئەمە هەر بیری مەولەوی خۆیەتی ئەم (خاڵ)و (خاڵۆ)ڕز دەکا ، کەچی کە دێینە لای (ڕەنجووری

---

(٤) بڕوانە دیوانی مەولەوی، مامۆستا مەلا عبدالکریمی مدرس ، پارچەی (١١) تیپی (خ) .

دەبینین ڕواڵەتێکی نزیك بەم ڕواڵەتە پێش مەولەوی گوتراوە ــ هەرچەند دەگونجێ مەولەوی ئەو ڕواڵەتەی پێش خۆی نەدیبێ‌و لە عاستی خۆیەوە ئەمەی بۆ هاتبێ‌و لە بابەتی (توارد الخواطر) بێت ــ کە ئەم دوو دیمەنە ڕوو بەڕوو دەکەین بابەتەکە بێ‌گومان دەرناچێ • جا با شیعرەکانی (ڕەنجووری)ش بخوێنینەوە :

من لێوەی دەردین ، زامزەدەی خاصان
ئەو خاڵە هەم کەرد فامم هەراسان
ممانا بەو خاڵ لەیلێ نمانا
عەقڵ‌و هۆش‌و فام جە قەیس ستانا

بەو خاڵ ماوی ئەو عەنبەر بۆوە
سەودای مەجنوونیم بەرز بی جە نۆوە
ئەی نۆبەر نەمام ، ئەی سپی لاڵە
ئیستە پەی سەودای ئەو خاڵ چون لاڵان
هەر خاڵ خاڵمەن وە شای خاڵخاڵان
یا شای خاڵخاڵان ئەی شیرین خاڵە

ئەمە لەیەکچوونە لە ڕواڵەتدا ، خۆ گەلێ بابەتی دیکە ، وەك بانگکردنی یەك لەدوای یەك بۆ ئەو کەسەی نامەی بۆ دەنێرێ لای ڕەنجووری زۆرەو دێنەوە لای مەولەویش هەمان دەستوورە ، هەروەها بەکارهێنانی بەشەکانی بەلاغە لە شیعردا • لێرەدا لە باس دوورکەوتینەوەو نامەوێ بەراورد بکەم لەنێوان دوو دیواندا ، تەنها ویستم سەرنج بۆ ئەم مەبەستە رابکێشم ، کەسێك بیەوێ تاسوقی خۆی بشکێنێ با هەردوو دیوانەکە بخوێنێتەوە •

لە خوێندنەوەی دیوانی (ڕەنجووری)ەوە ــ وەك وتم ــ دەردەکەوێ کە دەنگی زوڵاڵی بەرزی خۆی هەیەو ، لە گەلێ بابەتدا گرەوی بردوەتەوە ، ئەگەر نەڵێم خاوەنی قوتابخانەیەکی تایبەتی خۆیەتی • جا با هەندێ بە دیوانەکەدا بگەڕێین‌و چەند نموونەیەك بگوێزینەوە ئێرە •

پێشەکی

مێژووی ئەدەبی کوردی چەندەی هـــەوڵ بۆ دراوەو هـــەوڵی بۆ دەدرێو ، رەنگە لەمەولایش زیاتر پەرەبستێنێ ، هێشتا ناگاتە ئەو ڕادەی کە پێویستە بۆ ئەو ئەدەبە بکرێو ، هەرچی بکرێ هێشتا گەلێ کونو کەلێن دەمێننەوە کە تیشکی پشکنین نەیانگەیوەتێو تروســکەی بەتەنگەوەهاتن درێنی بە تاریکیو تارمایی ڕێگەیان نەداوە •

کێمان هەیە هەندێك خۆی ماندوو کردبێو لەئەنجامدا مەبەستێکیوای نەدیبێتەوە کە فرە تازەو گەلێ جێگەی نرخ بێ ؟ خۆ باسی شاعیرانو دیوانیان ئەوە هەر با بوێسێ ! دەیان شاعیرمان هەیە لە چەرخی خۆیاندا ئەستێرەیەکی گەشو ورشەداری ئاسمانی ئەدەبی کوردی بوون ، کەچی کاتێ ســــووك کشاونو ئاوا بوون ئەو ڕێگەیش ئەوان ڕۆشنیان کردوەتەوەو ئەو خەتەیش ئەوان بۆنەوەی دوارۆژیان کێشـــاوە زۆری نەخـــایاندوە کووژاوەتەوەو کوێربوەتەوە •

هۆیەکی سەرەکیش ــ جگە لە کەمتەرخەمیو خەمنەخواردن ــ ئەوەیە ئەوانەی خەمیان خورابێو هەوڵیان بۆ درابێ هەوڵەکە لە کاتێکدا نـــەبوە سوودی تەواوی خۆی ببەخشێو ، زۆر لە شاعیرانمان پاش دەیانساڵیش بیر لە بەسەرهاتو ژیانیان نەکراوەتەوەو شیعرو باسو ڕازیان لە سنگی گەلێ کەسدا بوە نە ئەو کەسانە بیریان لەوە کردوەتەوە بیـــاننووسنو ، نـــە کەسێکیوایش هەبوە خەمێك بخواو شتێك لەوانە کۆبکاتەوە ، تا لەگـــەڵ

ڕەنجووری پاش ئـــەوەی باسی ئەوە ئەکات کـــە (نەوسوەیل) چۆن ڕەنگڕەژی گوڵانو نەمامانو بەری دارانی کـــردو کـــاری خۆی گەیاندە چڵەپۆپە ، لەناکادا وەیشوومەی سەخت وەك دز لە کەلەوە ســـەر دەردێنێ بەرئەبێتە ڕەنجی نەوسوەیل ، جا هەر مەگەر ڕەنجووری بەو شێوە جوانە وا پڕو بڕ بۆمان بگێڕێتەوە :

ناگاه وەیشوومەی شـــێت هاڵ نەزان
سەرکێشا نـــە کـــەل چون حـــــەرامییان
نەوسوەیل ڕوو کەرد جە ڕای یەمـــەن شار
بارگەو بارخانەش گشـــت مەند نـــە هـــەوار
هەوای تۆف توند ، وەیشوومەی شەڕدۆز
ڕەنگڕەژیی ســـوەیل یەکسەر کەرد ئاڵۆز
زڵەی (زیـــرو بەم) خێزا نـــــە کـــاوان
شـــیوەن ئاخێـــز کەرد نـــە پـــای خیـــاوان
کاڵاو واڵاشـــان تەمـــام کـــەرد عوریـــــــان
وەیشووم نەمامان گشت وســـت وە گریان
تۆف باد ســـــــەرد بەو طـــەورە تـــاو دا
ڕەنگڕەژیی ســـوەیل گشـــت دا وە ئـــاودا

* ● *

یان کە ڕەنجووری دەسەودامێنی بای شەماڵ ئەبێو ئەینێرێ بۆ لای شۆخە گوڵەندامەکەی ، بزانین چۆن باسی دڵبەرەکەی بۆ بای شـــــەماڵ دەکاتو ، چۆن ڕێی بۆ دادەنێ کە بچێتە خزمەتیو زیزو زویری نەکا ، وا کاتی بۆ دیاری دەکا لە نیوەشەواو لە شیرینخەوا بگاتە بەرەوە ، جـــا بـــا پێکەوە گوێ بگرین :

دمای نیمەشەو داخڵ بـــــەر وە جـــاش
بێ داواو دەنگ بـــەر تـــــا مشی وە لاش
ئەوسا موینی هـــا نـــە شـــیرین خـــاو

نه تەختەی سینەش [جی کەردەن ولآو !]
طوڕەی زوڵف دێز لوول بەستەن چون حەی
پەشتانەن نە دەور ســـینەو خاڵو بـــەی
بەیـــان زەردش چون نۆ بن بەســـــتەن
لیمۆ تـــار یەقەی خۆ وە لا وســــــتەن
بە وێنـــەی حوباب نـــە سینەی کافوور
کەیلەن جـــە بادەی (شـــەرابەن طەهوور)
جەو دەمدا زوڵفان ســیای ســەرد لوول
بشان وە هەمدا وێنـــەی تای مەفتوول
دەم دەم بای شـــەماڵ ! وێت دەر وە حەیدا
تـــا حەی ئاوێز بۆ وە بـــان بەیـــــدا
وەختێ جە سەردیت بەی کاڵان بین سەرد
نە خاو شیرین ـ شیرین ئاخێز کـــەرد
دمای عەرض حـــاڵ ئەر نـــەبی بێ ڕام
دەست ڕاست کێشا پـــەرێ زوڵف خـــام
تایێ جـــەو کەتوون کـــەڵف پـــڕ گـــرنج
هۆرکـــەندو نم دا وە ئـــاو چـــای زنـــج
وە لەبـــان لاڵ ئەفســـوونگەری کـــەرد
وە گەرد خـــاڵان خاص پەروەری کـــەرد

* ● *

یان جارێك ــ وا دیارە داوای کردوە ــ نوسخەیێ دەرمان بۆ حەماغای مەصرەف دەنووسێ ، جا بزانە چۆن نوسخەو دەرمانێکی بۆ دەنوێنێ !

نوسخەیێ پەی دەفـــع دەرد دڵ ئێشـــــان
بواچوون پەرێت ، زەین بـــدەر پێشـــان :
بێخ بەنەفشـــەی ئەبرۆی خەمیــــــدە ،
چەنی مەغـــز صـــــاف بادام دیـــدە ،
بەرەزای تـــای زوڵف ســـەرگۆنای گوڵنار
تیپ سونبوڵان ، موژەی دڵ پێ خـــار ،
جەوز بینیوار ، عونـــــاب دوو لەب ،

نارنج گۆی زنج ، تــرنج غـــــەبغەب ،
قەند گەردن طــەرز ، سەردوگمەی لیمۆ ،
عــەرەق نەمــابەین لیمۆی عەنبـــەربۆ
ئەی دەرمانانــە هەر یەك دوو دیرهــــــەم
باوەران وە هــەم بێ زیـــادو کـــــەم
بێ صەلایەی ســەحق ، بێ تەشوییەی نار
نــــە شیشەی دلدا بگیران قـــــەرار
ئەوسا دڵ حاضـــر حوضوور یــار بــۆ
گەرمو نەرم شەوق شەمع ڕوخسار بــۆ
دڵ جە گەرمی مەیل جۆش مــدۆ دەروون
میۆت ئـــەو قیوام مبۆ وە مـــەعجوون
دیرهەمێش پــەی دەفع دەرد دڵ وەســەن
دڵ بێ ئــەی دەوا ڕەنجش عەبەســـەن
(ڕەنجووری) پەی دڵ نێـد عیلاج زانـــا
ها داش نــــە دەفتــەر پەرێت کیــانـا

❋ ● ❋

لێرەدا بــەم ئەنــدازە دەس هەڵدەگرمو بخوێنی ئازیز ڕووبەڕووی دیوانەکە دەکەمەوە . بەڵام ئەوەی کە لای من لە (دیوانی ڕەنجووری)دا لە گەلێ شتی دیکە گرنگترە ئەو بیرە بڵاوەی شاعیرە کە خۆی بۆ زۆر بابەت کوتاوەو گەلێ شتی نوێو نەمری بۆ تۆمار کردوویەو بە دوو سێ بابەتی شیعری دەسبەردار نەبوە . بەم کارەیش ــ بە ڕای خۆم ــ پلەی شیعری لە ژوور پلەی شیعری گەلێ لە شاعیرانمانەوەیە .

ڕەنجووریو وەلی دێوانە

ڕەنجووری وەکوو شـــاعیرێکی ناسراوی ســەردەمی خۆیو وەکوو دڵسۆزێکی شاعیرانو ئەدیبانی کورد لەگەڵ شـــاعیرانی زۆر ناوچــەی کوردستاندا پێوەندی دۆستانەی بوەو ــ بێ بوونی یەکیەتی نووسەران ــ

خۆی بە هاوەڵی هەموو نووسەرێکی کورد زانیوەو ، نامەی بۆ گەلێکیان ناردوەو . ئەوانیش وەڵامیان داوەتەوە ، یان ئەوان نامەیان بۆ ئەم ناردوەو ئەم وەڵامی داونەتەوە ، ئەم پێوەندی‌یەی رەنجووری لە مەرزو سنووری وڵات نەگەڕاوەتەوەو لە شاعیرانی کوردستانی ئێرانیشەوە نامەی بۆ هاتوەو وەڵامی داونەتەوە .

نەك تەنها ئەمە بەڵکو جاری‌وا بوە شاعیری نەدیوەو تەنها لـە ڕێگەی شیعرەکانیەوە ناسیویە ، کەچی هاتوە نامەی بۆ ناردوەو ستایشی کردوە . ئەم کارە لە گەڵ (وەلی دێوانە)دا زۆر ڕوونە ئەوەتا وەلی دێوانە لــــە وەڵامی (ڕەنجووری)دا دەڵێ :

هەر چەنـد وە خدمـەت تۆ ئاشنا نیم
بــەڵێ جـە فیکرت لادێ غافـــڵ نیم
دڵ پەروانـەوار جـــە شـــەو تـا وە ڕۆ
هەر هـا نـە خەیـاڵ وەصـــڵو دین تــۆ
من کـە هام تەرکیب عومــرم نــام تۆن
نیشـــاط زەینم کۆی کـــەلام تــۆن
نـــادیدە حوبت جـــا گرتەن نـە دڵ
هەرگیـز جـە سـەودات دڵ نی‌یەن غافڵ

* ● *

بریا ئەم نامانەی ڕەنجووری زیاتـر بوایەن تـا زیاتر لە بارو دۆخی دۆستایەتی‌و هاوەڵایەتی ئەو شاعیرە دەروون پاکانە شارەزا بوایەین‌و زیاتـر نهێنیمان بۆ ڕوون بوایەتەوە . لێرەدا یەك دوو خاڵ هەیە دەربارەی وەلی دێوانە بە پێویستی دەزانم بەسەریانا نەڕۆم :

١ ــ تا ئێستە سێ چوار جار دیوانی وەلی دێوانە چـــاپ کراوەو لە سەری نووسراوەو ، دەیان وتار لەسەر وەلی نووسراوە ، بەڵام کەس بۆی

دەرنەکەوتوە ناوی ڕاستی شاعیر چی‌یە • لە دیوانی ڕەنجووریدا لەسەر پارچە شیعرێك نووسراوە کە ڕەنجووری بۆ (میرزا محەمەد وەلی دێوانە)ی نووسیوە • واتە وەلی ناوی ڕاستی شاعیر نی‌یەو شاعیر ناوی (محەمەد)ە •

٢ ــ تا ئیستە وا باوەو وا نووسراوەو سەپاوە کە وەلی دێوانە (کەماڵەیی)یە لە عێلی جافی (موورادی) •

بەڵام ڕەنجووری پەردەی لە ڕووی ئەم باسەیش لاداوەو تیرەو عەشرەتی وەلی بۆ دەسنیشان‌کردووین ، دیارە کاك عوسمان هەورامی ئەو شتەی بە سەردا تێپەڕیوەو نەیزانیوە ئەو شیعرە بەڕاستی بخوێنێتەوەو ئەو هەڵەی لە کیس چوە کە وەلی بباتەوە سەر بنەڕەتی خۆی • ڕەنجووری لە شیوەن‌و لاواندنەوەکەی (وەلی دێوانە)دا لە تاکێك شیعردا ئەم مەبەستە ڕوون دەکاتەوە، بەڵام تاکەکە لای کاك عوسمان کەمێك ئاڵۆزاوەو مەبەستی دۆڕاندوە •

تاکەکە لە دیوانی ڕەنجووریدا ئاوایە :

وە عەشرەت (گێژ) بی بەڵێ(٥) وەش‌تەرز بی
نام گشت عەشرەت جە فەیضش بەرز بی

هەر ئەم تاکە شیعرە لای کاك عوسمان ئاوا نووسراوە :

وە عوشرەت گێج بی ، وەلێ وەش‌تەرز بی
نام عەشرەتش بە فەیزش بەرز بی

دیارە لێرەدا (عشرت = عەشرەت) کراوە بە (عوشرەت)و (گێج)و (گێژ)یش نزیکن لە یەکەوەو گۆڕان ڕووی داوە ، بەڵام گۆڕانەکە زۆری

---

(٥) ئەگەر لەباتی ئەم (بەڵێ) ، (وەلێ) بێ وەك دیوانەکەی (وەلی دێوانە) شێوەکە لەبارترو ماناکە جوانتر دەبێ‌و ، لە ژێر پەردەیشەوە ئیشارەی بۆ ناوی (وەلی) تێدا دەبێ •

گۆڕیوە ، کە بە (عوشرەت) گێجو حۆڵ بێ چۆن خۆش تەرز ئەبێ ؟ یان چۆن سەری عەشرەتی پێ بەرز ئەبێتەوە ؟ شاعیر ناسکیو وردی‌یەکی بەکار هێناوە ، دەڵێ : لە عەشرەتی (گێژ) بو بەلاَم ئەم (گێژ) نەبوو خۆش ڕەفتارو خۆش تەرز بوو سەری عەشرەتە گێژەکەیشی بەرزکردبوەوە • دەمێنێتەوە ئەوە کە بزانین عەشرەتی گێژ ئیستە لە ناوچەی گەرمیاندا دادەنیشنو لە لای گوێ چەمی (نارێن) لە نێوان (قەرەتەپە)و (کفری)دا نیشتەجێ بوون •

دوای ئەمانە پارچە شیعرەکانی ڕەنجووریو وەلی دێوانە هەندێ جیاوازیی کەمیان هەیە تەنها یەك جیاوازیی دیاری هەیە کە لە دیوانەکەی (وەلی)دا لە نامەکەی مەلاعومەری ڕەنجووری بۆ (وەلی دێوانە)دا دوو بەیت هەیە کە لە دیوانەکەدا شوێنیان جیاوازە ، ئەمەیش دوو بەیتەکە بەگوێرەی دیوانەکەی (وەلی دێوانە) :

وەختێ فیکر تۆ ئاوەردم وە هەم
عەمرم یاوابێ (!) وە پەنجا پەنج کەم
جە سەنەی هەزار دوو سەدو نۆدا
نامەت وەی تەورە لای بەندە ڕوو دا

لە (دیوانی ڕەنجووری)دا ئەم دوو بەیتە وان لە دوادوایی میعراج نامەکەوەو بەم شێوەی خوارەوە نووسراون کە جیاوازی‌یان لەگەڵ ئێرەدا زۆرە •

ئەو ساڵ کە ئەی فیکر ئاوەردم وە هەم
عومرم یاوا بی وە پەنجاە پەنج کەم
جە سەنەی هەزار دوو صەدو نۆدا
ئەی میعراجنامە جە لای من ڕوودا

❋ ● ❋

هەندێ جیاوازی دیکە هەیە کە لە دیوانەکەی ڕەنجووریدا راستتر دیارن‌و من لێرەدا نایان نووسم . چونکە جێگەیان دیوانی (وەلی دێوانە)یەو بەڵکو لە چاپی داهاتوودا لایان لێ بکرێتەوە •

بابەتەکانی شیعری ڕەنجووری

وەکو وتمان ڕەنجووری مەیدانی شیعری لە بەر هەست‌و بیری خۆیدا تەسك نەکردوەتەوەو . باڵی بیری بۆ گەلێ بابەت ڕۆیشتوەو لەم بارەیەوە خۆی لە گەلێ لە شاعیران جیاکردوەتەوە • دەتوانین بە کورتی بابەتەکانی شیعری ڕەنجووری لەم بەشانەی خوارەوەدا کۆبکەینەوە :

١ ـ دڵداری • ئەم لایەنە لە گەلێ بابەتیان زۆرترە !
٢ ـ نامەی هاوەڵان‌و دۆستان •
٣ ـ کۆمەڵایەتی‌و فۆلکلۆر •
٤ ـ صۆفی‌گەری . (التصوف) •
٥ ـ نیشتمانی •
٦ ـ ئایینی •
٧ ـ مێژوو •
٨ ـ گوڵ‌و ڕەنگ‌و بەهارو پیاهەڵدان •
٩ ـ شین‌و لاواندنەوە •

شیعرەکانی ئەم دیوانەم چۆن ڕێکخست ؟

ئەو کەسەی دیوانێکی شێوەی هەورامی بخوێنێتەوە دوایی بیەوێ چەند شیعرێك لە پارچە شیعرێکدا بدۆزێتەوە ڕەنگە ناچار ببێ هەموو دیوانەکە بپشکنێ تا مەبەستی خۆی چنگ دەکەوێت • بەلام لە دیوانی شاعیرانی دیکەی وەك : نالی‌و ، مەحوی‌و ، کوردی‌و ، وەفایی‌و ، سالم••دا

کار جیایەو بخوێن کە قافیەی یەك بەیتی زانی گورج پارچـــە شـیعرەکە دەدۆزێتەوە ، هۆی ئەمەیش ئەوەیە کـە شـیعری شێوەی هەورامی لـە سەرانسەری پارچە شیعرەکاندا پەیڕەوی یەك قافیە ناکرێ تیایانداو هـەر بەیتێك‌و قافیەی خۆی هەیە •

ماموّستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس لە دیوانی (مـــەولەوی)دا پەیڕەوی ئەوەی کردوە هەر پارچەیەك سەرەتاکەی بە تیپی ئەلف دەست پێ بکات هەمووی بەرودوا کۆکردوونەتەوەو ، دوایی تیپی بێ •••و تـاد • واتە دیوانەکەی بەگوێرەی پیتی هیجا ڕێکخستوە ، بەڵام ئەم کارە تەنگ‌و چەڵەمە بنەبڕ ناکاو هەموو گرێیەك ناکاتەوە ، چونکە بخوێن کاتی‌وا هەیە ئاگای لە سەرەتای پارچەکە نییە ، یان پارچەکـە لای ئەو بە پیتێ‌تــر دەست‌پێ‌دەکات وەك بۆنموونە لەجیاتی (های شەماڵ) بنووســرێ (ئای شەماڵ) دیارە بخوێن سەری دەزووەکەی لە دەست بەردەبێ‌و ناگاتــە ئەنجام •

بۆیە لێرەدا من پەیڕەوی ئەم ڕێبازەم نەکردو هاتم شـــێوەی بابەتم بەکارهێنا کە تائەندازێك لە ڕێبازی پێشوو باشتر بێ‌و جەمسەری پارچەکان زیاتر بەیەکەوە ببەستێ‌و بخوێن بەئاسانی مەبەستی خۆی بدۆزێتەوە • هاتم دیوانەکەم بەگوێرەی مەبەستی شیعری ڕێکخست ، واتـە هـەرچی بابەتی دڵداری هەیە بەجیاو ، بابەتی صۆفیەتی بەجیــاو ، بابـەتی ئایینی‌و موناجات بەجیاو ••• جاری‌وایش هەیە پارچەیەك بۆ دوو لا دەست‌دەدات زیاتر بە کامیان بگونجێ لەوێم داناوە • دواییش لەناو بابەتەکاندا پەیڕەوی هیجای سەرەتاکانم فەرامۆش نەکردوە •

سەرچاوەی ئەم دیوانە

لە پێشەکی بەرگی یەکەمی (کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی)دا نووسیم : « رەنگە شتێکی سەیر نەبێ ئەگەر بڵێم : ڕەنجووری بە هۆی

خۆی‌و دیوان‌و شیعرو بەسەرهاتیەوە بە قەد دوو پارچە شیعری ــ کە بۆ وەلی دێوانەی وتوون ــ نەناسراوە » •

بەڵێ سەیر نی‌یە بەڵام جێگەی داخە شاعیرێك‌و زاناو پیاوێکی وەکوو ڕەنجووری بەو شێوە لەبیر چوویێتەوەو پشت‌گوێ خرابێ ، کە دیوانەکەی بە وردی بخوێنینەوەو بیرێك لەو بابەتانە بکەینەوە کە ئەو بۆیان چوەو خۆی لێ‌داون دەزانین چ زانایەك‌و شاعیرێکە ، بەڵام ــ دیسان داخ ــ کە نازانین چۆن ژیاوەو لەکوێ ژیاوەو شیعرەکانی چی‌یان بەسەرهاتوە •

بێ‌گومان ئەوەی لە بەردەستماندایە تەواوی دیوانی شـــاعیر نی‌یەو ڕەنگە بەشێکی کەمی بێت ، چونکە تائیستە دیوانی شاعیر خۆی دیار نی‌یەو زۆر نزیکە کە لەناوچووبێ‌و لەوانەیشە ــ بێجگە لەمـــەی بەردەستمان ــ چەند بابەتی بەنرخی تێدا بووبێ‌و لەناوچووبن •

سەرگوزەشتەی ئەمەی بەردەستیشمان چۆنە ؟ بەشی زۆری ئـــەم دیوانە لە دەسخەتێکی مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس وەرگیراوە کە ساڵی ١٩٧٢ لەبەر دەسخەتێکی کۆنی شڕ نووسیویەتیەوەو نەمان‌توانی جارێکی دیکە دەردەستی بکەینەوەو بەراوردی بکەینەوە • مامۆستایش کە دیوانەکەی ڕوونووس کردوە هەمووی بە باشی بۆ نەخوێنراوەتەوەو هەندێ جێگەی بە گومانەوە ماوەتەوەو منیش ئەو شوێنانەم بە گومانەوە نووسیوەو لە ناو کەوانەی ئاوادا [!] دامناون •

بەشەکانی دیکەی لە دوو سێ دەسخەتی لای خۆم وەرگیراون کـــە یەکێکیان (دسخەتی موفتی)یە کە لە پێشەکی بەرگی یەکەمی (کەشکۆڵی کەلەپووری ئەدەبی کوردی)دا باسم کردوە • یەکێکی دیکەیان کەشکۆڵی (توربەیی)یە کە لە پێشەکی (دیوانی وەفایی)دا باسم‌کردوە •

بەشی ئایینی

میعراج مامەی حەزرەت ـ د ـ

بسم الله الرحمن الرحیم

جـە (لیلـة القـدر) جـە (لیلة القـدر)
شـــەوێ شـەریفتەر جـە (لیلة القـدر)
بەراتێ جـەو شـــەو صەد شـــەو وێنەی بەدر
(قەدر)و(بەدر) ئەو شەو یاوان وە ڕووی صەدر
ئەو شـــەو دێباچەی ســـەعادەت دۆز بی
شـەوق دین ئـــەو چـراغ ئەفرۆز بی
ئـــەو شەو شـــەوێ بی ڕیضوان جـەنەت
جەنـەت ڕازنـا وە هـەزار زینـــەت
ئـەو شـــەو مالیك بەســت قاپی نە ڕووی‌نار
بەو تەور کە دوودیش هەم نـەبێ ئیظهـــار
ئەو شـــەو جە ئاســان شادی هـەرزان بی
نووروارا ن چون سەیل وە رووی عەرزان بی
ئەو شەو گورگو مێش بێ خۆف بین جە هەم
یەك جـە یـەك ئەمین خالی بین جە غـەم
ئەو شەو طەیرو وەحش ســاکن بین جە خەو
ڕاحـەت چـەنی هـەم بێ صـەداو بێ دەو
ئەو شـــەو غولو کەفت نـە ئاســـانان
(ســـبحان الذی اســـری) موانـان
غولغولەو مـــەذاق قودسیـیان پـــاك
ئەو شـــەو نیشت نە ڕووی نۆ تاق ئـەفلاك

خۆیان بردوویانەتە ژێر خاكو پەردەی هەمیشەییان بەسەردا دراوە ! بگرە ئەم دەردە كوشندە تا ئیستەیش هەر بەردەوامەو ، پاش ئەوەی مەزنێكمان ئەمرێو ماوەیەك بەسەر كۆچی دوایدا دەڕوا ئەوسا هۆش ئەكــــەینەوەو كێومال بە شوێن شوێنەواریدا دەكەین •

بۆ نموونە ئیستەیش گەلێ كەس ماون ــ لە ڕۆشنبیرانیش ــ دەماودەم گەلێ باسو قسەی خۆشو شیعری شێخڕەزایان لەگــەڵ موناسەباتەكانیدا بیستوەو ئاگایان لێیەتی ، ناكەن هیچ نەبێ لە دەفتەری بیرەوەریو یادگاردا تۆماریان بكەن تا لەگەڵ خۆیانا ئەسپەردەی خاك نەكرێن !

یەكێك لەو شاعیرانەمان كە خەمی نەخوراوەو شیعرو بەسەرهاتی بە ڕێكی كۆنەكراوەتەوە (**مەلا عومەری ڕەنجووری**) یە ، ئەم هەســتیارە مەزنەی گەلی كورد ــ وەك لەمەولا بۆت دەردەكەوێ ــ یەكێكە لە كــــەڵە پیاوەكانی ــ ئەگەر نەڵێین جیهان ــ گەلی كوردو مێژووی ئەدەبی كوردیو پاش دەیان ساڵ پاشماوەكانی شایەتیی مەزنی بۆ دەدەنو ، شوێنەوارەكانی ــ هەرچەند كەمی دەست ئێمە كەوتوە ــ بەڵگەی بلیمەتیو لێهاتووییو زانایی و دلسۆزیو دەروون پاكی ئەو شاعیرە گەورەن ، كە بەداخەوە ئەگەر زوو مشووری بخورایە لەوانەبو گەنجینەیەكی گەلێ بەبایەخ لە شـــــوێنەواری كۆبكرایەتەوەو ، چرایەكی ڕووناكی ئیستەو دواڕۆژ بە ڕووناكی لەو زانا پایەبەرزەوە دەستاو دەست بە نەوەكانی گەلەكەمان بگەیشتایە •

ئایا جێگەی داخ نیە شاعیرێكی وا ــ نووسراوو بیسراو ــ شتێكیوای دەربارە نەزانرێ كە فێنكی بە دڵ بگەیەنێو ، پەردەی ڕەش لەسەر ژیانو بەسەرهاتی لابباو شتێكی وا بێ شیاوی پلەی ئەو بێ ؟ !

لەم دەرفەتەدا دەمەوێ ئەوەی چنگم كەوتوە لە دیوانی ئەم شاعیرە مەزنە پێشكەشی خوێندەوارانی گەلی كوردی بكەمو ، بەشێكی كەم لــە

ئەو شـــەو کە ڕەسوول ڕووش نە میعراج بی
جە گردین شەوان ئـەو شـەو سـەرتاج بی
نەسیمش نەفحەی بەهەشـــــت میـێــــزا
هەواش نوور ئەفشـــان هـەم نوور مڕێزا
نە سـەرد بی نە گەرم ، نە صـەداو دەنگ بی
شـێوەی ئیعجازش صـەد هەزار ڕەنگ بی
بەی تـەور مەشـهوورەن جـە مەردان دین
ڕاویـان ڕاســـت وە (علم الیقـــین)
ئەو شـــەو کــە ڕەســوول میعراج طەلەب بی
بیستو هەفتـەم شـەو مـاه رەجـەب بی
سـاڵ تەئریخش بــەو طەورە جــەم بی
جە پەنجـاو دوو سـاڵ سێ چـار ماه کەم بی
ئەو شـەو چون وادەی کامـــەرانی بی
سـەیید نـە حوجرەی (ام هـــانی) بی
چـەم نە شــەکەرخاو وە دڵ بێـدار بی
ئینتیزار ئەمـر شــــای کـــەرەمدار بی
ئەو شـــەو بە فەرمـان پادشـــای داوەر
جە (سـیدرە) خێـزا (نامووس اکبـــر)
ئاما وە سـیرعەت . هیچ نەکـــەرد مـدار
تـا یـاوا وە لای مەحموود موختـــــار
دیش کە ها نە خـاو کەرامەت ئەنگێـــز
ئەدەب کـەرد واچۆ . جە خەو کـەر ئاخێز
جـــە ڕووی ئیحتـیرام نەوانـــا نامش
وە نـەرمی مــالآ پەڕ نــــە ئەندامش

دیدەش کردەوە ، دیـدەی دنیــاو دیــن
واتش : مەرحەبـا (یـا روح الامـــین)
خــەیر بۆ جەی شــەودا ئامـــای بێوادە ؟
جیبریل بــە نــەرمی لــەب کــەرد گوشــادە
وات : (یا مصطفی) گیــانم فیــدات بۆ !
ســەرم وە ســەرگەرد شــەرتو وەفات بۆ
بەشــارەت پێمـــەن وە (عین الیقــین) :
طەڵەبکارتـــەن (رب العــــــالمین)
زومرەی مــەلایك جوملــەی خــاصو عام
ئینتیظـــــارتەن وە صـــەد ئیحتـــیرام
بــەو طــەور ئەمرش کەرد پادشــای موطڵەق
ئیمشــەو بیـــــاوی تۆ وە لیقــای حــەق
ســەیرکەر ئــەیوان نۆ طــاق ئەخضـــــەر
شــەریف بۆ جــە پــات ســەماوات یەکسەر

* ● *

ڕەســـوول ئێـد ئەژنەفت ئاخێزا وە ذەوق
کەمەر بەندیش کەرد بە صـــەد شادیو شەوق
جــە شــادی ئەی باس چون عەنبـــەر بۆ دا
دەســت شــوکرانەش ئــاوەرد وە ڕوودا
مەدەد طەڵــەب کــەرد نــە بینــای بێ چوون
نە حوجــرەی شــەریف ئاما وە بــــیروون
دیش کــــە بوراقێ چون بـــەرق ڕەهوار
مدران نــەو جادا موکەممـــەل تەیـــار

وه توندی چون بـاد . وه پەڕان چون بـەرق
نیمـــه مەیدانێش جـه غـەرب تـا شـەرق
وه گۆش چون قەڵەم ، یاڵ چون زوڵف حوور
پێشانیش چون صوبح پــڕ جه شوعلەی نوور
شـانو پشت یەکسان ، کەفەڵ وێنـەی کۆ
دەسـتو پا تەیـار دایم نـه سـمکۆ
بەو طـەور شـیرین بی جه دوم تـا وه دەم
مواتت صوورەت کێشـــیان وه قـــەڵەم
به صوورەت چون ئەسپ ، به سیرەت نـادر
کـەمێ کەمتـــەر بی جەستەش نـه قاطـر
زینو سـەرزین پاك مورەصصەع تەنـد بی
لوجـامو ڕیکـاب جـەواهیربەند بی
جوبرەئیل واتش : سـەید سـالار
یه پـەی تۆ ئامـان وەنەش بی سـوار
سـەید خەرامـا دەسـت دا نـه لوجـام
بوراق جونبوش کـەرد وەنەش نـەبی ڕام
جوبرەئیل پێش وات : مـەر ئەدباریتـەن
یـه چ بێڕامیو بێقەراریتـەن ؟
یـه فەخـر عالـەم (ختم الرسـول)ەن
یـه سـالار دین حاجـەت قـەبووڵەن
چۆن فـامێ داری مـەر بێفامـەنی ؟
چۆنـەن جـەی دەمـدا بێئارامـەنی ؟
بوراق جـه شادی عـەرەق ڕێـزان کـەرد
گەھ سـاکن ، گەھ ڕەم ، گەھ گورێزان کەرد

واتْ : یا جوبرەئیل نیـــازێ داروون
جەو پێ وێم وە دەست ڕەسوول مەسپاروون
حاجەتم ئێدەن : ڕەسوول سەروەر
وە من سوار بۆ نە سارای مەحشەر
ڕەسوول وات : شەرط بۆ ئەر بەختت بۆ یار
جە عەرصەی مەحشەر وە تۆ بوون سوار
بوراق تەسلیم بی جەو دەمدا بەو طەور
سوار بی ڕەسوول وە بێ جەفاو جەور
ئەو دەم کە سەیید سالار ڕۆی دین
پا نە ڕیکاب بی شی نە خانەی زین
صەدای (صلی الله علی محمد)
بەرز بی نە سوکان سەرای نۆ گونبەد

* ● *

بەعزێ ڕاوییان صاحیب ئیعتیبار
بەو طەور ڕەقەم دا نە حەرف ئەخبار :
وەرتەر جە ڕەسوول ڕەهنومای ئوممەت
پەی گوناهکاران شافی شەفاعەت
کەس نەبیەن سوار بەو ئەسپو زینە
غەیر جە (ختم الرسل) مەکان مەدینە
ڕاوی نەی جادا کەردەن ئیشتیبا :
هەردوو سوار بین ، یا ئەحمەد تەنها ؟
بوراق وێنەی بەرق جونبوش دا ئەوسا
قەدەم دا نە پای (مسجد الاقصی)

جــبــه قــاپی ئەقصــا ســەید بی پیــــا
جــەو حەلقــەو جــەو مێــخ جەی وەر ئەنبیا
بوراق مبەســــتن هــــەم بوراق بەســــتن
(اخی) بەســـت یا ئــەو جه بەســـتن ڕەســـتن
جـــــەو دەمــدا بــە ئەمر قەییوم قـــادر
ئەنبیـــــاو ڕوســـول یەکــەر بین حـــازر
صــــەف بەســـتن تەمـــام بێ نـــازو نیـــاز
(خـیرالبشــر)بی وه پێشــوای نومــــاز
پێشەوایش کــەرد دوو ڕەکعــەت تەمـــــام
دۆعـــا وازان گشـــت جــه دانـــای عــەللام
پەی صـــەلاّی ئەحســەد بەحــر نوور جۆشـــا
هەرکــەس خــەلاّتی نوورانی پۆشــــــا
هیســـەتوازیش کــەرد ڕەســــوول بەرحەق
ڕوو نیـــا نــه ڕا ڕای چــــەرخ موطڵــەق

❋ ● ❋

ئیختیلافێ هــەن هــەم جــه ڕاوی‌یـــان :
بوراق ســــوار بی یــا وه نەردەبـــان ؟
وه بێ ئیختیلاف ڕەســــــوول ئەفضــــەل
وه ســیرعەت یــاوا وەی چــەرخ ئــەووەل
جوبرەئیل چون بــاد قــاپی کــەرد گوشــاد
موژدەو بەشــارەت بـــه قودسی‌یـــان داد
ئالاّی نوورانی کێشـــان بەســـــتن صـــەف
تەبەق تەبەق نوور گـــرتن نه ڕووی کـــەف
صـــەدای دەلاّلان وێنـــەی بووق کووس
زەڕئەفشـــان کریـــا جــەو چــەرخ طــاووس

پاش نیـا ڕەسوول نەو سـەمای ئەخضـــەر
خەرمـان بەسـت دەرلاد نـە دەورش قەمـەر
نیگاش کەرد ڕەسوول دیش ئادەم نیشـــتەن
ئەطرافش تـەمام زومـرەی فرشـــتەن
وات پێش : مەرحەبـا (یا أبـا البشـــر)
وات : صـــەد مەرحەبا (یـا نور البصـر)
ئاماش وە پێشـــواز دۆعا کـــەرد پەرێش
ڕەســـــوول ڕاهی بی پـا نیـا نـە پێش

* ● *

وە چـــەرخ ثـــانی دەرلاد بی واریـــــد
عەطـا ڕێـزان کەرد پـەرێ عەطاریـــــد
ســاکنان موڵك دائـــیرەی ثـــــانی
ڕازنـان پـــەرێش ئـالآی نـووړانی
دیش یەحیـــاو عیسا هەردوو جە نوور غەرق
مەرحەباشـان وات گوزەر کـــەرد چون بەرق

* ● *

ڕووکـەرد نـە سەمای سـێهەم وە تەعجیل
قـاپی کـەردەوە دەرلاد جوبــــرەئیل
چون جە سـێهەم چەرخ ڕەسـوول پا نیـا
تـەپڵ نـەو وە نـام ئەحمـەدی ژنیـا
(زوهره) دامـانش قائیم کـەرد چون گورد
نـە ڕای ڕەسـوولدا چۆپی وازان کـەرد
دیاش ڕووی یوسف جـەو سـەما وە زەوق
نـە حوسـن و جەماڵ چون نوور مدا شـەوق

وات پێش : مەرحــەبا یا شــیرین جەمـــال
وات : صــەد مەرحــەبا (یا بــدر الکمــال)
ڕوو نیــا نە چەرخ چــارەم بــە ســیرعەت
جارچی جــاڕش دا وە صــەد بەشـــارەت
ئافتـــــاب پــەرێش بــی وە ئافتـــــاوە
دەســـتو پاش پاك ششت جــەی خاكو ئاوە
بەرز بی صــەدای زیکر (تکبیر)و (تقدیس)
دیش کە نەو جــادا حـــەزرەت (ئیدریس)
مەرحــەبا پێش وات گوزەد کــەرد بێ غــەم
داخــڵ بی وە موڵك دائـــیرەی پێنجـــەم

* ● *

(مریخ) ســـتارەی نحووســـەت کــار بی
جە تەشــریف ئـــــەو ســــەعادەتبار بی
دیـــاش دی نەو جــا جەنــاب (هــارون)
مەرحـــەبا پێش وات ســەید بە قـــانوون

* ● *

ڕوو نیــا نە چــەرخ شــەشــەم بە دڵشــاد
ڕەوان قــاپی چــەرخ کەردن جێش گوشـــاد
(موشــتەری) ئەوســا گەوهەرباران کــەرد
نەقــد وێش شــاباش شــای ســواران کەرد
(کلیم الله) دی نــــە شــــەشـــەم موقیم
وات پێش : مەرحــەبا یا موســای کــەلیم
وات : صــەد مەرحــەبا یا بولــەند هیمــەت
وەصیــەت بۆ جە لات دۆعا پــەی ئومـــەت

دۆعـــا جێش وازا حـــەبیبِ ئـــەکرەمِ
پـــا نیـــا نە خەط دائـــیرەی حەفتـــــەمِ

✻ ● ✻

(زوحـــەل) موشکولاّت قەدیمش حەل بی
چون طەوافچی پای (ختم الرســـــل) بی
(اطرقوا) دوور باش (کـــرّوبی) خێـــزا
نوور ئامـــا نوورش نوور نوور مڕێـــزا
دیش کـــە ئیبـــراهیم (خلیـــل الرحمن)
جـــەدد کـــەبیرش نـــە هـــەفت ئاســـمان
دیـــدەو ســـەر بۆســـان چون بابەو فەرزەند
هیممـــەت وازا جێش فـــەرزەند دلّبـــەند

✻ ● ✻

نەهەفتـــەم ســـەما چون کـــەردش عورووج
مـــایل بی وە موڵك (منطـــق البـــروج)
چـــەرخ ئەطلّەس کـــەرد ئەطلّەس پایـــەنداز
(ثوابت) مـــالاّن ڕوو نـــە پاش وە نـــاز
ئەر (نصـــر واقـــع) ئەگـــەر طائـــیر بی
پەروانـــەئاســـا دەورش دائـــــیر بی
جوبـــرەئیل وات پێش : یـــا فـــەخر عالـــەم
نەظـــەر کـــەر وەی دار وەی جاگـــەی خوڕەم
یـــە دار (ســـــیدرەی موتـــەها) جامـــەن
ئـــەی یۆرتو مەنـــزڵ پەی من مەقامـــەن
هەنی نەداروون پـــەی ئامـــان طاقـــــەت
(الله معـــك) شـــۆ وە ســــــەلامەت

جەو دەمـــدا خێـــزا ئیســـرافیل وە زەوق
ڕەفڕەفێ ئـــاوەرد پەڕێش بـــە صەد شــــەوق
ڕەفڕەف ســـــوجادەی ســـەیر چـــار کەنار
نیشت نـــە ڕووی ڕەفڕەف موصطەفای موختار
چـــار نەفەر مەلەك ڕەفـــڕەف زوو بـــەردن
موصطـــەفا وە عەرش ئەعظـــەم ســـپەردن
ئەدەب کەرد ڕەسوول پا تۆ نە ڕووی عەرش
نیـــدا ئاما لێش : عەرشم پەڕێت فـــــەرش
قەدەم نـــە نـــە عەرش تـــا شــــەرەفناك بۆ
عەرش و فەرش پەڕێت کەمتـــەر نە خـــاك بـــۆ
ڕەفڕەف مەند نە عەرش، عەرش مەند چەنی وەرد
ئەوســـا وە ماوای (بێماوا) جـــا بــــەرد
یاوا وە جـــایێ خاڵی بی نـــــە جـــــا
نە جـــا بی نـــە کـــەون نـــە مەکان نـــە ڕا
نە شـــــەو بی نـــە ڕۆ نە شـــەش جیهەت بی
تەنهـــــا زات پـــاك والا شـــــەوکەت بی
هەرچەند دەهشەتگیر شـــای (ذو الجلال) بی
(نیـــــدا) لێش (أدْنُ) (تعال ، تعال) بی
ژنـــەفتش کـــــەلام قـــەییوم قـــــادر
بێ حورووف و صـــەوت هـــەر مبی ظـــاهیر
زات بێچوون دی بە دوو دیـــدەی ســــــەر
وە بێ چـــەندو چوون (هکـــذا خبـــــر)
زەنگ حـــدوثات بەشــــەری جێش شـــوست
چون زاتش نوور بی هەم وە نوور پەیوەســـت

(ڕەنجووری) یـە جـای دەمزەنی نیـیـەن
یە بەحرێن چـەند کەس تێـدا غەرق بییەن
یە سـیرڕێن عەظیم قەعـرش ناپـەیدان
عەظیمی ئـەی سـیڕ نە عـام هوەیـدان
عەقڵو فـەهمو دەرك نـەی جـادا لالـەن
لاڵ بێ زووان واتـەش بەتـاڵەن
بێدەنگی نـەی جـا خاصتـەرەن نـە گشت
(والله اعلم) چۆن بیو چۆن گوزەشـت
چونکە ڕەحمـەت بی پـەرێ عالـەمین
وە ڕەحمەت یـاوا وە یاگـەی یەقـین

* ● *

جە ڕووی رەحمەت کەرد ڕجـا پەی ئومەت
هەرچی طەڵـەب کـەرد پێش دا وە خەلعـەت
پەنج نمـاز ئـاوەرد پـەی نیشانەی دین
پەی عەبـدان خـاص وە صیـدقو یـەقین
چەند نـازو نیـاز جـە مابـەین ویـەرد
هیچ کەس بـەو سیڕە ئەصـلا ڕا نەبەرد
ئیذنش طەڵەب کـەرد جە دانـای عـەللام
موراجەعـەت کـەرد شـای (خـیر الانـام)
وە یەك دەم یـاوا هەم وە یاگـەی وێش
وات بـە یـاوەران هـەرچی یـاوا پێش

* ● *

هەر کەس تەصدیق کەرد نامش بی صیـدیق
هـەر کەس شـەك ئاوەرد وانـان وە زیندیق

ئەركی سەرشانی نەوەی ئەمڕۆ بەرابەر بە چراو دەساگیرسێنی ئەو پیاوانە بەجێ‌بێنم کە دەیان ساڵ لەمەوبەر رچەیان بۆ شکاندووین‌و ڕێگەی پیرۆزی ئەدەبی کوردی‌یان پیشان‌داوین •

ناسینی ڕەنجووری لە ڕێگەی دیوانەکەیەوە

بەداخەوە ئەم شاعیرە بلیمەتەمان کە زۆر کارەساتی مێژوویی بۆ تۆمار کردووین‌و ، شیوەنی بۆ گەلێ لە شـــاعیران کردوەو ، لە لاواندنەوەیاندا جوانترین شیعری بە گەرمترین هەست نووسیوەو،دوایش ساڵی کۆچی دوایی هەندێکیانی دیاری کردوە •• مێژوو بەزەیی پێدا نەهاتوەتەوە کە لایەکی لێ بکاتەوەو شتێکی دەربارە بنووسێ • شاعیرانیش ، کە ئەم فرە بەتەنگیانەوە هاتوەو لەسەری نووسیون ، ـــ ئەوەی من بزانم ـــ کەسیان شتێکیان بۆ ئەم تۆمار نەکردوەو چەمەرو شیوەنیان بۆ نەکردوەو کۆچی دوایی‌یان بۆ دیاری نەکردووین • بۆیە ژیانی ئەم شاعیرەیشمان نادیاری‌یەو ڕێگە بۆ دۆزینەوەی بەسەرهاتی گەلێ تاریکەو چراوکیش هەلکەین‌و کوناوکون بگـــەڕێین شتێکی‌وامان چنگ لێ گیر نابێ کفتوکۆ بمرێنێ ، ناچار بە ماندوویی بەرەو دیوانەکەی دەگەڕێینەوەو دێڕاو دێڕو پارچە بە پارچە بــە شـیعرەکانیدا دەچین ، بەلکو لە دەمی خۆیەوە شتێکی ئەوتۆمان دەست بکەوێ پەردە لە ڕووی هەندێ لایەنی ژیانی هەلبماڵێ •

وەك دەڵێن (ئەڵلا بەرەکەت دا) شاعیرمان وەك بۆ خەڵك ژیر بوەو بیری لە مێژوو کردوەتەوە •• بۆ خۆیشی هەر باش بوەو زانیویە خۆی خەمی خۆی نەخوات لەوانە نی‌یە کەس ئەوەندە دلسۆز بێ بە تەنگ ئەوەوە بێت، بۆیە هاتوە باسی خۆی بۆ کردووین‌و ـــ با کەمیش بێ ـــ باسەکەی گــەلێ جێگەی بایەخەو نرخی هەر تەواو نابێ ، بەتایبەتی کە ساڵی لەدایکبوونیمان بۆ ڕووندەکاتەوە کە لە میعراجنامەکەیدا دەڵێ :

نه عـام مەشـهوور بی گـرد کەردن قـەبوول
یاوا وە میعراج وە تەحقیـق رەسـوول
یـا ڕەسـوولەللا کـان کۆگـای نـوور !
عەرضـە داشتەشەن (ڕەنجووری) ڕەنجوور
مەقصوودم ئێـدەن چونکـە بێچـارەم
جـە کردار خـاص صـەد توون ئـاوارەم
وەسـیلە نەبی بگێرووش بـە دەسـت
پەنا پێت ئاوەرد جـە گشت خاس و کەست (!)
واتم : ئەی میعـراج وەسـیلەسـازوون
بـەی وەسـیلەوە حاجـەت جێت وازوون

* ● *

ئـەو ساڵ کـە ئەی فیکر ئـاوەردم وە هەم
عومرم یـاوا بی وە پەنجـاە پەنج کـەم
جـە سـەنەی هەزار دووسـەدو نـۆدا
ئـەی (میعراج نامـە) جە لای من ڕوودا
نیـازم ئێـدەن ڕەسـوول موختـار !
پەی گشـت عاصییان جـای هاناو هاوار !
بوازی جـە لای (قاضی الحاجـات)
حـاجـاتت ڕەوان پـەرێ ئیجابـات
ئـەووەڵ جـەی دنیـای پـڕ عەلامـەتدا
جـەی (ئاخـر الوقت) ڕۆی قیـامەتدا
حیفظم جـە ئـافـات دونیـاو دین کـەرۆ
ڕەحمـان هـەر ئـەوەن ڕەحمێ پێم دەرۆ

دەست قودرەتش پەرێم حەصار بۆ
تا (فارغ البال) سەلامەت کار بۆ .
تا ئەورۆ نەفەس جیا بۆ جە لام
تەوفیقش یار بۆ پادشای عەللام
هەم بە فەضل وێش نەزعم ڕاحەت بۆ
ڕۆح وە بێ جەفاو دین سەلامەت بۆ
جە تاریکی قەبر ، جە تەنگی مەزار
ڕەحمێ پێم کەرۆ (ذو البطش الجبار)
فراوان کەرۆ هەم ڕۆشن گۆڕم
ڕاست کەرۆ زووان لەنگ‌و لاڵ تۆرم
ئەوسا کوورەی نار دۆزەخ مجۆشۆ
مەخلووقات جە تاو یەکسەر مخرۆشۆ
جەو دەمدا بە لوطف ڕەحمەت بێ شومار
باوەرۆم نە سیلك طائیفەی ئەخیار
هیچ ماجەرایێ نارۆ ئەوسەرم
بەخشۆ عیصیان جە حەد ئەودەرم
ئەر صەد بەدی من کۆکۆ بۆ چون کۆ
چ نامێ دارۆ جە لای لوطف تۆ ؟
بێ خەوف‌و ئەندێش بێ ترس‌و بێ بیم
پێم‌دەرۆ سەرای (جنات النعیم)

* ● *

یا ڕەسوولەڵڵا بێ دەستەڵاتم
سەرتاپای ئەندام عیصیان خەڵاتم
خاصیم هەر نیەن هەر بەدی دارام

جه خۆف رۆی حەشـــــر وه بێمـــدارام
تۆ دارای دەولـەت من جـه دەولـەت دوور
من کۆر ظولمـات ، تۆ ســـەرمایەی نوور
چونکـه وێم دەخیـل میعـــراج تۆ کـەرد
پەنای بێکەســـیم وه لای تـۆ ئـــاوەرد
جه لای خوداوەند مەقبوولـەن کـــــارت
لوطف حـەق دایم هــەر هـا نـه بـــارت
ئـەی مەطلەبانـه عــەرض کـەردم یەکسەر
طەڵەب کـەر جه حەق پەرێ سـایەی سـەر
حـەق رەواش کـەرۆ پەرێ رەضـای تـو
ئەرجووم هــەن وەتو چون تووی جای ئەرجو
ئامین هەرکەســێ بواچـۆ ئامـــــین
گونـــاش بیەخشـــۆ (رب العـــالمین)
هــــەرکەس حاضـــرەن جـه یـاران دین
پــــەرێ قەبوولش بواچـــان ئامـــین
ئـــەو ســەنەی میعــراج نەظمش وه کۆ بی
تەئریخش هــــــەزار دووصـــەدو تۆ بی

* ● *

— ٢ —

دەیجوورەن ئیمشـــەو ، دەیجوورەن ئیمشـــەو
یـاران پـەی بەختم دەیجوورەن ئیمشــــەو
ســۆمای دوو دیـدەم بێ نوورەن ئیمشـــەو
رەنجووریم ، جەســـتەم رەنجوورەن ئیمشـــەو

زامـــانم تەمـام پـڕ ژانـەن ئیمشـــەو
هیجـرانم بێ حــەد گـرانەن ئیمشـــەو
هەناســـەم دوودی دوخانـەن ئیمشـــەو
ســەرتاپا جەســـتەم گڕانـەن ئیمشـــەو
گـڕەم وێنـەی تـاو تەنوورەن ئیمشـەو
ڕەنجووریم ، جەســتەم ڕەنجوورەن ئیمشەو

* ● *

زام تۆبەســـــتەم کولیـــاوە ئیمشـەو
چون چـەم گل کـەران هێجـاوە ئیمشـەو
تـا ســەحەر گێـلاَم وە پـاوە ئیمشــەو
چ خـەیر بی دەلیـل ناماوە ئیمشـــەو ؟
دیـدەم ئینتیظـار ڕای دوورەن ئیمشـەو
ڕەنجووریم ، جەســتەم ڕەنجوورەن ئیمشـەو

* ● *

کۆ بەســتەن کۆکۆ جە لام تـەم ئیمشـــەو
مۆبـەتم گـەرمـەن چەنی غـەم ئیمشـــەو
ڕاحـەت جـە لای من کـەردەن ڕەم ئیمشەو
ئەسـر خوون گرتـەن پەردەی چـەم ئیمشەو
نالـەم چون نالەی طـەنبوورەن ئیمشـەو
ڕەنجووریم ، جەســـتەم ڕەنجوورەن ئیمشەو

* ● *

مەجنوون چۆلگەرد بێخـــاوم ئیمشـــەو
فەرهـاد کۆکـەن پـەڕاوم ئیمشـــەو

پەڕەی جـەرگو دڵ زووخـــاوم ئیمشـــەو
زووخ نۆش جـە زامـان پڕتاوم ئیمشـــەو
دنیـا وە دیـدەم خــاپوورەن ئیمشـــەو
ڕەنجووریم جەســتەم ڕەنجوورەن ئیمشـــەو

❋ ● ❋

قامەت چـەفتو چـەم چون دالم ئیمشـــەو
شـــەیداو ڕســوابار ئـەودالم ئیمشـــەو
هەی هـــاوار ــ یاران ! ــ وەمالم ئیمشـــەو
زیـاد نە گشـت شـــەو بەدحالم ئیمشـــەو
زایلـەم نـە عـام مەنشــوورەن ئیمشـــەو
ڕەنجووریم ، جەســتەم ڕەنجوورەن ئیمشـــەو

❋ ● ❋

ئیمشـــەو شـەوێ بی عەجەب سەخت ئیمشەو
داوام بی تـــا ڕۆ چەنی بـەخت ئیمشـــەو
تاو ئاگر داش پـەی من جـەخت ئیمشـــەو
شـێونا جـە هـەم بەختو تەخت ئیمشـــەو
مەرگ ئارەزوومەن ، ئاخ دوورەن ئیمشـــەو !
ڕەنجووریم ، جەســتەم ڕەنجوورەن ئیمشـــەو

❋ ● ❋

دڵ بی پەی دەردان وە ئامـــاج ئیمشـــەو
بـازاڕ مـەرگم گـرت ڕەواج ئیمشـــەو
شـای شـادیم غـەم بەرد وە تاراج ئیمشـــەو
یـاران پـەی بەختم یـەك عیلاج ئیمشـــەو

طەبیب جە دەردان نفوورەن ئیمشەو
ڕەنجووریم ، جەستەم ڕەنجوورەن ئیمشەو

❋ ● ❋

تا ڕۆ پێچم وەرد چون مەفتوول ئیمشەو
جە کردو کارم بیم مەلوول ئیمشەو
یا ڕەسوولەللا شای ڕەسوول ئیمشەو
یاوی وە دادی ئەی جەهوول ئیمشەو
موسای دڵ نە بورج کۆی طوورەن ئیمشەو
ڕەنجووریم ، جەستەم ڕەنجوورەن ئیمشەو

❋ ● ❋

یا حەی جە لای کەس نیەن ڕووم ئیمشەو
هەر وە زات توو هەن ئەرجووم ئیمشەو
ئەر صەد کە شەو بی پەرێم شووم ئیمشەو
کەلب کەفتەی خاك قاپی تووم ئیمشەو
پەناهم وە زات غەفوورەن ئیمشەو
ڕەنجووریم جەستەم ڕەنجوورەن ئیمشەو

❋ ● ❋

یا شاه شاهان ! یا غەفوور ئیمشەو
یا (ستار العیب) یا صەبوور ئیمشەو
باجەتی ڕەسوول مایەی نوور ئیمشەو
بیەخش (ڕەنجووری) دڵ ڕەنجوور ئیمشەو
دڵ وە فەیض توو مەعموورەن ئیمشەو
ڕەنجووریم جەستەم ڕەنجوورەن ئیمشەو

موناجاتی ڕەنجووری

(کــریم الذات)ی (کـــریم الذات)ی
یـا حـــەی توو حەکیم (عظیم الذات)ی
فـەرد بێشـــەریك ئـــەعلا صیفـــاتی
طـــەراح تۆ ئـەرض تۆ ســـــەماواتی
تـــاك بێ ئەنـــدیش پـــاك بـێ بیمی
بەخشـــندەی عیصیـان خەطـای عـەظیمی
ڕۆزی دەهـــــەندەی وحووش‌و طوێوور
خەبـەردار جـە حـاڵ هـەر مارو هەر موور
بینـــای بێ وەزیر ڕووی پەردەی غـەیبی
پـەی گونەکاران پۆشـــندەی عـەیبی
زات توو بەحـرێن پـڕ جـە مەوج‌و مـەد
موبەڕڕان جـە میثـل ئەزەل تـا ئـەبـەد
وەصـــف زات تـــوو نمـەیۆ وە دەم
غـەرقەن غـەوواصـان جەو بەحـر ئەعظەم

* ● *

ئیســـته باجـەتی[1] زات قـــەدیمت
بـــە ئەسمائوللای حوســـنای عەظیمت
بـە نوور مەســـتوور جـــە لامەکانت
بـە پـەردەی ئەسـرار سیڕ پەنهـــانت

---

(1) باجەتی : سووککراوی (بەحاجەتی)یە .

بەو پەیك مەخفی نامشەن ڕەفڕەف
بە دین مەحبووب وێت کەرد موشەڕڕەف
بە عەرش و کورسی بە لەوح و قەلەم
وە مەلائیکان زومرەی موکەڕڕەم
بەو فریشتەکان نە دەور عەرشت
بەو کەڕڕووبیان سەر نە پای فەرشت
بەو مەلائیکان جە خەلق پەنهانەن
بەو زومرەی ظوهوور جەو هەفت سەیوانەن
وە جا موقیمان هەفت ئاسمانان
ئیسم زات تۆ دائیم موانان
بە (حەمەل) بە (ثەور) ، (جەوزا)و (سەرەطان)
بە (ئەسەد) بە (قەوس) ، (سونبولە) و (میزان)
بە (عەقرەب) بە (جەدی) بە (دەلو) بە (حوت)
بە ماواو مەکان تەکیەی مەلەکووت
بە نەحسی (میرڕیخ) وە توندی (زوحەل)
بە سەعدی (زوهرە) و (سەماك) ئەفضەل
باجەتی بازاڕ (موشتەری) ئەیوان
هەم بە (عەطارید) ، (بەهرام) و (کەیوان)
بە قوطب جاگیر جفتەی فەرقەدەین
بە سۆمای سوەیل ڕشتەی ڕەنگ زەین
بە (بنات النعش) سەبعەی سەیارەت
بە زینەت ئارای گردین ستارەت
بە قاپی ئەقصای (بیت المعمور)ت
بە قودس خەلیل کەعبەی پڕ نوورت

باجـەتی تـەورات زەبوورو ئینجیـــــل
بـە صوحوف پـڕ نوور عـەطییەی خـەلیل
بـە شـــەرافەتی ئیعجـــاز فورقـــان
(حجـــة الاســـلام ، ارجــح البرهـــان)
بە ســـوورەی ئەلحەمد ســـەبعەی مەثـانی
بە ئایـەی شـەریف وەحی رەبـــانی
بـە پێنج‌و بیســـت‌و چەهـاردەی ئاخـــر
باجـــەتی ســی جـزم جـە عالـەم ظاهـیر
بە شەصت‌و شـەش‌صەد شەش هەزارو شەش
ئایـەی قورئـانی ڕیشـــەی دڵان کـەش
بـە بـای (بســـم الله) حـەرف نوورانی
بـە نۆزدە حورووف ســـیڕڕ ســـوبحانی
بـەو چـار عونصور عالـەمەن بـەو شـاد :
ئابـەن ، ئاتەشـەن ، خاکـەن ، چەنی بـاد ،
بـە دەریچەی شـــەمس مـەنزڵان دوور
بـە بورج قەمـەر چـــار فەصل مەعموور
بـە گـەرمی هـامین سـاردی زمســـتان
بـە رشـتەی خـەزان دەسـتان بە دەسـتان
بـە چـەتر پـڕ نەقش کـاڵای نەوبـەهار
بـە قەترەی شـــەونم گوڵان کۆســـار
بـە ســۆز ناڵـەی بوڵبوڵان ســـەحەر
بە تـاب پڕتـاب پەروانـــەو شـــەرەر
بـە هۆهۆی دوورڕاج نـە پـای خیـــاوان
بـە پەرواز باڵ ســۆنەی ســـەراوان

بــه ئــاواز دەنگ مــەڵو mووران گشـــت
شــەو ساکن نە کۆ ڕۆ وێڵ نــە ڕووی دەشت

* ● *

بــه خــاك ئــادەم صــــەفی دڵ صـــافت
بــه کەلیمــەی فەضــل ذیکــر ئەلطـــافت
باجـــەتی نــوحو ئیلیـــاسو ئەییووب
بــه شـیثو ئیـدریس یوسفو یەعقووب
بــه ئاهو ناڵــەی (یــەعقووب) کەنعـــان
بــه حوزن (یوســف) نــه قەعــر زینــــدان
بــه صــەبر (ئەییووب) چـــەنی زامــەتان
به زەجــر (جەرجیس) ئــەو نەدامـــــەتان
بــه ضــەرب ئەڕەی (زەکەریای) زاکـــیر
بــه ناڵەی (یەحیـا) جگـــەر کۆی ئایــر
بەشـــق (ئیبراهیم) خەلیلو ڕەحمـــــان
ئایــرت پەرێش کـــەرد وه گوڵســــتان
باجـــەتی (ئیســحاق) بــه مەقــام (لووط)
باجــەتی (یونس) مــەندەی بــەطن حووت
بەشــق (ئیسماعیل) به (ذو الکفل)و(هوود)
باجــەتی (شــوعەیب) به نەغمەی (داوود)
بــه موهر حیکمــەت (سولەیمان) صــاف
ڕەوان بی حوکمش جـــه قاف تا بــه قاف
بــه (موسای عیمران) نه پای طوور گوستاخ
حــەواری ئەیمــەن ئامــا پــەی چـــراخ

ئەو ســـــاڵ کە ئەی فیکر ئاومردم وە هەم
عومرم یـــاوا بی وە پەنجــا ، پەنج کـــەم

واتە تەمەنی (٤٥) ساڵ بوە کە ئەو میعراج‌نامەی نووسیوە ، دواییش ساڵی نووسینی میعراج‌نامەکە دیاری دەکاو دەڵێ :

جە ســــــەنەی هەزار دووصـــەدو نۆدا
ئـــەی میعـــراج‌نامە جــە لای من ڕوودا

بەم‌پێ‌یە ڕەنجووری لە ساڵی ١١٦٤ی کۆچیدا هاتوەتە دنیا •

بەڵام بۆ ساڵی کۆچی دوایی ــ کە دیارە خۆی لەتوانایدا نەبوە بۆمان بنووسێ ــ ڕێگەمان ئەچێتە بەست‌و هیچ ترووسکایی‌یەك نیە ڕووی تێ‌بکەین• بەڵێ ئەوەندە هەیە مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس ئـــەفەرموێ : « بیستوومە لە ساڵی (١٢٢٢)دا لە جیهـــان دەرچوە » بەڵام لە دیوانەکەدا پارچە شیعر هەیە کە مێژووی دوای ئەم ساڵەی لەسەر نووسراوە ، واتـــە هەر ڕێگەمان نەدۆزی‌یەوەو شوێنێك نیە پەنای بۆ بەرین تا بە ڕوونی ساڵی کۆچی دوایی شاعیرمان بدات بە دەستەوە •

ئەوەندە هەیە لە دیوانی شاعیر خۆیەوە بۆنی بەڵگەیەکی دیکە دەکرێ ــ کە ئەگەر بە تەواوی مێژووی کۆچی دواییمان بۆ دیاری نەکـــا ــ لـــە مێژووی کۆچی دوایی شاعیرمان نزیك دەکاتەوە• بەڵگەکەیش لەوەدایە شاعیر بە پارچەیەك شیعر باسی نەخۆشی‌یەکی خۆی دەکا کە لەوکاتـــەدا تەمەنی شەصت ساڵ بوەو ، نەخۆشی‌یەکەیشی زۆر سەخت بوەو ، دوای ئەوەیش ئیتر مێژووی شیعری ترمان دەست‌ناکەوێت لەو مێژوە بەدواوە گوترابێت ، هەر لە پارچە شیعرەکەدا مێژووی نەخۆشی‌یەکەی بە ساڵی (١٢٢٤)ی لێ دیاری دەکات وەك دەڵێ :

ئەوســـا ئـــەو ئازار پەرێم بابەســـــت بی
تاریخ عومــرم نە ســـەنەی شـــەصت بی

باجـەتی (هاروون) بـە (خضـــر) زینــدە
دەسگیر دلســـــۆز خـــەڵق دەرمـــەندە
بـــە شـــەرافەتی (عیســـا) بن مەریــــەم
بـــە عەصـــای (مووسا)ی قودرەتی ئەکرەم
بـــە ســـانو ســوپاو حوکم (ئەســـکەندەر)
بـــەو فەیلەســـــووفان پەرێش بین ڕەهبـــەر
بـــە عیلم لوقمـــان حـــەکیم حـــاڵزان
وێت نامت واتـــەن نـــە ئایـــەی قورئـــــان
بـــە بێهۆشی خـــاو (عوزەیر) یەكصەد ساڵ
باجـــەتی (حونـــەین) هـــەم بـــە (دانیـــاڵ)
باجـــەتی لیوای ســـــولطان ســــــەرمەد
(خـــاتم الرســـــل محمـــد احمـــد)

* ● *

باجـــەتی (بووبەكـــر عومـــەرو عوثمــــان)
بـــە زۆر صەمصـــام (عەلی) شـــای مـــەردان
بـــە ئالو ئـــەولاد ئەصحابان تەمـــــــام
بـــە بارگەی پـــڕ نوور هـــەر دوازدە ئیمـــام
بـــە ســـــــەرمەزهەبان دیـــن محـــەمەد
(شـــافیعیو نوعمـــان مالیكو ئەحمـــەد)
بـــە ڕەوضەی (ئوەیس) شـــای هیمـــەتداران
بـــە بارگەی (باڵووڵ) دێوانـــەی شـــاران
بـــە (موســـای کاظم) چـــراخ ئیســـــلام
بـــە شـــای شـــەهیدان نـــە (مەشهەد) مەقام
باجـــەتی (مەعـــرووف) بـــە مەنصوور دار
بـــە ئەولیـــایان بورج بەغـــــدا شـــار

باجەتی ئیخلاص (شێخ گەیلانی)
مەظهەر فەیضو لوطف رەببانی
باجەتی سەودای (شێخ صەنعانی)
بە عەشق عوششاق جە عەشقا فانی
بە سیڕ ئەو میر (بانە) ماواشەن
بە (قاضی بەنێ) جە (سەرکۆ) جاشەن
بە (سەید صادق) جا نە (شەهرەزوور)
بە (پیرمیکائیل) نە عالەم مەشهوور
باجەتی ئەو پیر (پیرۆت)ش نامەن
بە (عومەر گەدروون) مەنشوور نەعامەن
بە یومن بارگەی (شێخ ئەبدالان)
بە طەییار غەیب ، وە شێخ (پەهلەوان)
بەشق بارگەی بەرز شای (عومەرمەندان)
بە دەروێش (غولام) سەردار ڕەندان
بە (شێخ بایەزید بەسطامی) مەکان
وە (شێخ بەدرەدین کامل الایمان)
بەشق (خالخالان) وە شێخ (ئەرزانی)
بە شێخ (جوبرائیل) جەرگەی شێخانی
بە (سەید عەلی) ماوا (هەمەدان)
بە زیکرو تەوحید مەولای قەصیران
بە پیران پاك مەعلوومو پەنهان
باجەتی خاصان زەمینو زەمان
بە ئاەو زاری یەتیم بێ فەرد
بە گریەی دەردین بیمار ڕەنگ زەرد

بـە ئـاب حەسـرەت غـەریب شـاران
بـە یـاهوو یـاهووی طەریقـەتداران
بـە عەصـاو کەشـکۆڵ لۆنگ دەروێشان
بـە جەسـتەی زەلیل پۆل دڵڕێشـان
بـە کـزەی دەروون عاشـقان پـاك
بـە هەناسـەی سـەرد عـەبدان غەمنـاك
وە سی ڕۆژەی صەوم ، وە شەشەی شـەووال
بـە چـار نوقطەی (ڕەمل) ، بە شازدە ئەشکال
بـە دوو لەیل عیـد ، بـە قەدرو ، عاشوور
بـە لەبیەیك لەبیـەیك حـاجیان دوور
بـە جومعـەو جەمات پێنج فـەرض دایـم
بـە شـەو بێـداران نـە ڕای دین قـایم
باجـەتی ئـەو خاص دۆعـا موسـتەجان
جـە قـاپی موراد (مقبول الرجـا)ن !
ئێدمـەن نیـاز پادشـای غـەفوور
بیەخشی بـە لوطف (ڕەنجووری) ڕەنجوور
ڕەنجووری غەرقـەن نـە بەحـر عیصیـان
ڕاگەی ئەمر تۆش خـاس کـەردەن نیسیان
جە خاسـی موفلیس جە عیصیـان داران
بیەن وە سـەرژان ڕۆی ڕۆزگـاران
ئەوەند بـەدفیعلیش جـە حـەد ویەردەن
یـا هـا ئیلتیجاش وە خاسـان بـەردەن
یـا شـا ئـەی خاسـان نامشان بـەردم
وە قـاپی نیـاز عەرضشـان کـەردم

تۆ خۆ جـــای ئومێـــــــد وایـەدارانی
منـــــــــەتنەهەندەی رجاکـــــــارانی
ئـــەوان رجـــاچی ئـــەمن خـــەتاکار
جـــە لای کـــەریمێ چون تۆ کـــەرەمـــدار
ئومێـــدم ئێـــدەن بـــە قـــاپی موراد
وە ڕجـــای خاســـــان بکـــەریم ئـــازاد
کەم ویریم کـــەردەن وێنـــەی کـــەمویران
بـــەڵێ خۆ خاســـان ڕجاشـــان گـــیران
ئومێـــدم ئێـــدەن پێمدەی ئـــــازادی :
جـــە دنیـــا موراد ، جـــــە مەحشەر شـــادی
یـــا شـــا (ڕەنجووری) دڵ هەراســـــانەن
ئەرجووش وە ڕجـــای رجـــا خاســـانەن(٢)

— ٤ —

هامسەران (ئەندەن) هامسەران (ئەنـــدەن)
وادەی ئاخــــروەقت هـــــەزارو (ئەند)ەن
دنیـــا زۆر جە دەست صـــاحیب دین ســـەندەن
دین نـــە ڕووی دنیـــا هەر نامش مـــەندەن

---

(٢) جگە لەوەی کە ئەم پارچە شیعرە موناجاتێکی ئاینی‌یەو شاعیر بە سۆزو کوڵێکی گەرمەوە لە خودا ئەپاڕێتەوەو داوای لێخۆشبوون بۆ گوناهانی دەکا .. ئەم پارچە شیعرە ئاوێنەیەکی ڕوونی تواناو شـــارەزایی جۆراو جۆری شاعیرمانە ، دەبینین لە گەلێ بابەتی جۆراو جۆردا پەل دەکوتێ‌و لە هەموو لایەکدا مەلەوانێکی بەتوانایەو بەوپەڕی شارەزایی‌یەوە دەدوێ، هەر لە بابەتی گەردوون‌و ئەستێرەناسی‌یەوە ، تا دەگاتە بابەتی مێـــژوو مرۆناسی‌و شارەزایی لە ناوو شوێن‌و شۆرەتی ناودارانی جیهـــان ... بەجۆرێك کە ئەم پارچە شیعرە دەکرێ گەلێ لێو پۆپی لێ بکـــرێتەوەو گەلێ باسی لەسەر بنووسرێ .

ئەساسەی ئیسلام شێویان یەکسەر
کەس نە ڕای حەقیق نەدارۆ خەبەر
قاپی شیرعەی شەرع مەسدوودەن تەمام
ڕاگەی نامەشرووع واز بیەن نە عام
فەتوا (حسب الخوان) ! بە هەوای چەفتی
(یجوز ، لا یجوز) ها وە چنگ موفتی
نەئەمر سوبحان ، نە واتەی ڕەسوول
نە فەتوای مەذهەب مەسئەلەی قەبوول
نیەن جە مابەین غەیر جە دەعوای مال
بێ مال گشت دەعواش بەتالەن بەتال
طەریقەت ئەرزان بێ قەدرو قیمەت
بێطەورو ئاداب ئالوودەی عیللەت
مەردان کامڵ دانایان خاس
هەر یەك نە کونجێ نیشتەن وە بێ باس
هەر تاو رشتەی مەطرەق بازیەن
پاسە مزانان یە دینسازیەن
نە نامو نیشان نە ئیجازەو ناو
گوم جە لای خەڵق چون (سەنگ ژێر ئاو)
نەمەندەن ئاداب ڕای شەرمو حیجاب
بێشەرمی دابەن پەرێ شێخو شاب
بێ بەصیرەتان جە دین بێ خەبەر
کەفتەن نە بازاڕ هەوای دەردیسەر
گا زەمزەمەی دەف ، گا شەقەی مەطرەق
جە مەطرەقبازی ئامانەن یا حەق !

وەصیەتم ئێدەن : ڕەفیقان دین
شاریع بان وە شەرع قائیمەی مەتین
بوازان دۆعای صوب سەحەرگاهی
جە لای خوداوەند سپیو سیاهی
ئێدەن ئیلتیجای (ڕەنجووری) ڕەنجوور
مەحفووظ بان جە شەڕ دنیای پڕ شروور

* ● *

— ٥ —

یاران نەمەندەن ، یاران نەمەندەن
نەشئەی شەوق نە ڕووی عالەم نەمەندەن
سای ستەم سۆمای سرووری سەندەن
تاقی نیشانەی زەمانەی هەندەن
شاهان بێ شکۆە ، میران کەم کەرەم
مالداران مەلوول ، موفلیسان ماتەم
عالیمان بێ وەعظ شێخان بێ باطین
دەروێش دلڕێش گشت وە جەستەی من
عەلامات عەلەم نە عالەم تەنەدەن
نیشانەی راستی زەمانەی هەندەن
نەمەندەن ئاداب پەردەی ئابڕوو
کەم بیەن ئەفراد بەین کوهنەو نوو
کەس نمەپەرسۆ نە ڕاگەو ئەرکان
هەرکەس سەربەوێش بیەن وە لوقمان

نــه حەق‌شـــناسی مەنــدەن وە ئیخــلاص
نــه صــاحیب دڵان خاڵین نــه وەســـواس
نــه شــەرطو ئیقــرار نــه صیدق‌و صەفــا
نه مــەیل مۆبەت نــه بــەین‌و وەفـــــا
نــه شــەوق‌و نه ذەوق پەرێ خــاص‌و عــام
نــه تێکی‌و ئــاداب ، بەحث نەنگ‌و نـــــام
خانەقــاه خــاڵی ، مەدرەســـــان بێ ڕەنگ
مەکتـــەبان وێــران بێ صــەداو بێ دەنــگ
ناڵــەی عاشـــقان نــەدارۆ ئەثــــــەر
شـــێوەی مەعشووقان خــەیلێ جــەو بەتەر
گــڕەی کوورەی گـــەرم دەردینــان دەرد
بیڕیــەن وە ســروەی نەســـیم صوبســەرد
نـــاز نـــازداران لەیلێ میشـــــالان
ئیعجـــاز نــەداران پــەی قــەیس خەیاڵان
زەمــانه بــەو طــەور چەواشـــەو چەوتەن
جــای حاتــەم وە دەســت نامەردان کــەوتەن
تەکیــەو نــاز باڵشت ، ئاصــەف کــرداران
هـــا کەفتـــەن وە چنگ شــەیطەنەت‌کاران
خــەڵوەتی پــەردەی مەشــوەرەو تەدبــیر
کەیلەن جـــه غوڵام سـادەی دڵپـــەذیر
کورســی ڕۆســـتەمی قارەمان ســـامان
بیڕیــەن وە یاتاغ ســـادە غوڵامــــــان
جــای جەنگ (برزو) جەولانگەی (کۆکەش)
ئیســـته هــا وە دەست سادەی صەفابەخش

جیاتی (ساتۆر) تێزەی جان ستان
مگیران وە دەست (ئاوێنە)و (کلدان)
غیرەت کۆچ کەردەن، نامووس بەرشیٚیەن
جەی وەرتەر شاهان مەر بەی طەور بیٚیەن!
مواچی کەس حەرف مەردی نەوەندەن
تاقی عەلامات زەمانەی هەندەن
زاڵمان دندان تەمەع تێژ کەردەن
ناڵەی مەزلوومان نە چەرخ ویەردەن
مەخلووقات سەرسام وێڵو پەرگەندەن
یە گشت عەلامات زەمانەی هەندەن
کەسێ وێڵ نە کۆ، کەسێ نە دامان
وێڵ وێڵ مگێلاٚن وێنەی بێفامان
چون ڕاحەت نە ڕووی ڕۆزگار شیٚیەن
هیچ کەس نە هیچ جا صەبووریش نیٚیەن
پەشێوی بەی طەور کەم کەس ژنەفتەن
چەپی واز بیٚیەن، ڕاستی چەفتەن
سەخیٚیان خەسیس، نانداران بێ نان
هەر نامی مەندەن نە عەرصەی دەوران
میران بێ تەرتیب، نۆکەر بێ دەستوور
کەمەرزەڕینان نە ڕای ئەدەب دوور
گشت وە هەوای بەرگ زەردو سوورەوە
بە ئیستیغناو کیبر ڕای غوروورەوە
یەند عوجبو غوروور وە خەلق منمانان
وێشان نە شێخان خاستەر مزانان

عیلم شـەیطەنەت شـــوومشان کـەردەن
پاسـە مزانـان گرەوشـــان بـــەردەن
عـــەرەب تـا عەجـەم مـاتو مەلوولـەن
تاقی ئاخـر هەنـد واتـەی ڕەســـوولەن
قەرنمـان یـاوان وە (یـوم البتـر)[1]
بەڵێ ڕەســـتاخێز ، بەڵێ دەرد ســـــەر
قاعیـــدەو قـــانوون قـەدیم بیـەن ڕەد
بەڵێ واوەیـلا ، بـــــەڵێ ڕۆژ بـــــەد
بەڵێ ماجـەرای کـەس چـــار نـەبـەردە
بـەڵێ سـیاسەت جـە حـــەد ویـەردە
ئـەی سـیاسەتان کـەس نەدیـەن وە چەم
عالەم مـات بیەن نـە سـەرچەشمەی غـەم
عالمـــان شـێخان عارفـــان صـــاف
بـلاّ وە حـەرفم نەواچـــان خیــــلاف
بەیـــان وە دەرگـــای داوەر بـلالاّن
هەم دوور شۆن ئەو ڕەنگ جەی وەرتر سالان
ئەرنـە زینـدەگی بەتاڵـەن بـەی طـــەور
مەخلووق پامال بین چـەنی جەفـاو جـــەور
تـا ئـەو ڕۆ ئەییـــام مەهـدی ظوهوور بۆ
(ڕەنجووری) جـە داخ دنیـا ڕەنجوور بـۆ

---

(١) (یوم البتر) دەگونجێ مەبەستی (یوم البەتەر) بێ . نەك (یوم البتر) کە (بەتر) بە مانا بڕینە .

مێژوو

— ۱ —

دڵــە دامــەنی ! دڵــە دامــەنی !
عەجــائیب پابەســت دانــەو دامــەنی
ســەرسام دنیــای بێئارامــەنی
شــێت غەڵەتکار کەمتــەر فامــەنی
جــارێ نیــا کــەر وەی گــەردوونەدا
وەی پــڕ ژەنگ مــەوج دەریــای هوونــەدا
هــەر جــە ڕۆی ئــەووەڵ تــا وە ئاخــر دەور
شــاهان شــازادان بەگلــەران بــەور
زۆرداران زۆر ، حوکوومــەت وە مشــت
مەعریفــەتداران هــەرچی تێكو زشــت
کێ جــە دام بــەند ئــەو بیەن خــەلاص ؟
کێ نە ســای گەردوون نیشــتەن وە بێ باس ؟
ســەرداران وە زۆر ســەرداری بەســتەن
کــەس جــە دام ســەخت دنیــا نەڕەســتەن
بشــۆ وە فامــدا وێنــەی خێــروازان
بــاوەران وە یــاد نوکتــەپەردازان
زومرەی دڵداران بــاوەر نــە دەفتــەر
چێشــان خــەیاڵ بی ؟ کێشان بەرد وە ســەر ؟
بــا پێت عــەرض کــەروو نــام نامــداران
کۆگای گــەنج فــەرد تــەوار ئەطواران :

ســەنەو ســاڵو وەقت هیجرەت موختــار
هەزارو دووصــەد چــەنی بیســتو چــار

واتە دەبێ شاعیر ئەگەر لەو ساڵەیشدا نەمردبێ لەو دەوروبەرەدا بــۆ یەکجاری سەری نابێتەوە •

لەم ئەندازە بەولاوە دەربارەی ژیانو بەسەرهاتو خوێندنو مامۆستاو ئیجازەوەرگرتنو دەرسوتنەوەو شوێنو هۆی وتنی گەلێ لە شــیعرەکانو چەند شتی دیکە ••• کە هەموویان زیاد لە نرخیان بۆ زانینی ژیانی شاعیر ، بۆ لێکۆڵینەوەی شیعرەکانیشی دەورێکی بالآیان هەیە •• شتێکی ئەوتۆیان دەربارە نازانرێ !

دەبێ ئەوە لەبیرنەکەم کە گومانم لە شتێك هەیە ــ بەڵام هەر گومانەو بەڵگەی ڕوونم نییە ــ ئەویش ئەوەیە کە ڕەنجووری بە خوێنــدن یان بــە دەرسوتنەوە ماوەیەکی لە ناوچەی موکریاندا بەسەربردبێ • ئەم گومانەیش بە بۆرە بەڵگەیەك پتەو دەکەم : ئەوەی ڕوونەو لە شیعرەکانیەوە دیــــارە ئەوەیە کە ڕەنجووری خەڵکی ناوچەی (زەنگنە)یەو لە تیرەی (زەنگنە)یە ، شێوەی گفتوگۆی زەنگنەیش ــ بەتایبەتی لە کۆندا ــ زۆر لە هەورامییەوە نزیکەو ڕەنجووریش شیعری بەو شێوە وتوەو زۆربەی شیعرەکانی بــەو شێوەن • بەڵام شاعیرێك خەڵکی ئەو ناوچە بووبێو ، وەك لە شیعرەکانیشیەوە دیارە ، لە کەرکوکدا ژیابێو شیعری بە شێوەی زەنگنە گوتبێ ئەگەر لەو شێوە لابدا ئەبێ بە شێوەی قسەکردنی خەڵکی کەرکوك شیعر بڵێ ، یــان هیچ نەبێ لە شێوەی قسەکردنی سلێمانیو ئەو ناوچانەوە نزیك بێ ، کــەچی ڕەنجووری کاتێ لە شێوەی خۆی لائەداو شــیعری سۆرانی دەڵێ زۆر بە شێوەی موکری هۆگرەو گەلێ وشەی موکری لــــە شــیعرەکانیدا دەڵێ ــ بەتایبەتی ئەو پارچە شیعرەی کە پارچەکەی (کارێزی)ی پێ کردوە بــە

فیردەوسی‌و ، سـەعدی‌و ، طوسـی‌و ، نیظامی
خوسـرەوو ، دەهلـەو ، مـەولانای جـامی
ئـەنوەری‌و ، طالیب ، حافیظ شـیراز ،
فوضوولی‌و ، عورفی‌و ،شەمس شـەکەر ڕاز ،
نەسـیمی‌و ، صـائیب ، هیلالی‌و ، جـانی
مەولانای ڕۆمی‌و ، مـەلای ئەفغـانی ،
شـەوکەت‌و ، عیصمەت ، مەغریبی‌و ، فەییاض ،
خاقـانی‌و ، ظەهیر ، سـەنائی مومتـاز ،
کاتیبی‌و ، هاشـم ، هـاتیفی‌و ، ئـەهلی ،
مـەولای ئـامولی ، نایبی‌و ، سـوهەیلی ،
عـاریف ڕۆمی ، نەققـاش وەش حیفظ
عونصوری‌و ، (خواجۆ) طـەرز شـیرین تەرز
وەحشی‌و ، بەرهەمەن ، مـانی پـڕ هیمـەت
عیراقی‌و ، کـەلیم ، هـەم سـەیید نیعمـەت
ظـەهووری‌و ، فـەیضی ، عـەططـار نادیـر
هـەنی ماباقی هـەر یـەك جە یـەك عەصـر
ئەهل کـەمالآن عـەرەب تـا عەجـەم
نمـەیۆ نـە ضـەبط بـە واتـەو قـەڵەم

* ● *

شـوعەرای کوردستـان گۆینـدان خاص
هەرچی مەشـهوورەن پەرێت کـەروو باس :
مەلا نەجـەف نـام ، خـانای قوبـادی
یـەك مـەلا صـالح جـەرگەی مورادی

مەلا مصطەفای بێساران مەنزڵ
مەلا حاجی جاف ، عومەر ئۆمەرمل
عەزیز دەردین ، محەمەد عیسا بەگ
حاجی تیلەکۆ ، فەقێ عەلی لەك
یوسف یاسکە ، مەلا تەمەرخان
شێخ عەلی حەریر ، مەلا یەعقووب جان ،
شێخ وەیس گەلاڵی ، عەزیزوڵڵا لوڕ ،
شێخ محمد جامی ، مەلا بایندڕ ،
ئەحمەد دۆڵەیی ، عەبباس ثانی ،
باکیو ، سیاپۆش ، دەدە سێوانی ،
حسەینخان لوڕ ، شاعیر جوبرائیل
جانگیرو ، مەنصوور ، هەم میر ئیسماعیل
ئەحمەد بەگ ، چەنی محەمەد ئاغای زەند
ئاخە پاوەیی ، نەظەر کاکەوەند
عەلی خودا کەرەم ، محەمەد ئاغا نام
باکی (بێمۆشی) ، کابەی فام تەمام
وەلی دێوانە ، خواجەی ئەردەلان
شێخ شەهابەدین[1] شاقەلا ئەیوان
مەلا نوور عەلی ، یوسف دەردین
شافیو ، وەلی خان ، کارێزی حەزین

---

(۱) دەبێ مەبەستی لەم شێخ شەهابەدینە شێخ شەهابی کاکۆ زەکەریا بێ کە لە بەرگی یەکەمی کەشکۆلی کەلەپووری ئەدەبی کوردیدا شیعریم بڵاوکردوەتەوە .

ئیسماعیل داود ، بەکــر خــاڵدانی
محــەمەد زەنگنــەو ، نــەدەر ڕەوانی
مەحموود ئاغـای زەنـد ، مـەلا کامی نـام
قەمــەراڵی نـام ، ڕەوانی مەقـــام
مەولانـا ئیلیـاس ، زەبـوونی ، ذیننوور
یەك فەقێ ئەحمـەد وە ناکام مەشـهوور
هـەنی مابـاقی شـوعەرای کوردسـتان
دڵـداران خـاص پۆل سـەرمەستان
یـا نـە هـەر یـەکێ جـە یـەك دیـارێ
عـەللامەی دەور بـین جـە ڕۆزگـارێ
صـاحێب کـەیفو دیواخانـە بـین
هەرکـەس پـەی کەسێ وێـران یانـە بین
حـەککاکو غـەوواص کان گـەوهەر بین
صـاحێب فەردو بـەیت سـەودانەسـەر بین
ئـەی دنیـای بێ شـەرط چون دار شەطرەنج
یـەك یـەك نمـانا پێشـان یانـەی ڕەنج
هەر یـەك وە ڕەنگێ وەندشـان جـە پـا
خەڵتانشـان کـەرد نـە خـاك سـیا
ئیسـتە نەمـەندەن غـەیر جـە نامشـان
غەیـر جـە واتەی فەرد نـە کەلامشـان
هـەر ئێـد مـزانی چەرخ پـیر خەتـەر
موەزۆت نـە دام جـە وان بەتـەرتـەر
وەر جـە ڕۆی مـەرگت فـەردێ کـەر ئیجاد
یاران دمـای مـەرگ باوەران وە یـاد

هامسەران هەر ڕۆ جە ڕووی ضەرووری
بواچان : ئاخ ئاخ پەرێ (ڕەنجووری)
(ڕەنجووری) دەروون پڕ نێش خارەن
پەی وادەی مەرگش وە ئینتیظارەن

* ● *

ڕەنجووری ئەم چەند شیعرەی لە کاتی ناساغی خۆیدا لە مێژووی هەزارو دووصەدو بیستدا وتوە .

— ٢ —

شێخم ! ئوستادم ! شێخم ! ئوستادم !
مورشیدم ! پیرم ! شێخم ! ئوستادم !
مەقصوودو مەطلەب وایەو مورادم
خەیالم هەر تۆی دایم تۆی یادم
نەواچی تۆ شێت نە پەردەی پێوار
دڵ مەیل دۆ وە کەس وە کەس واچۆ یار
قەسەم بەو دیدەم ! وە شای زێباو زشت !
وە سیرڕ سینەی ئەولیایان گشت !
تا جەی دەروون دوون پێم ماتۆ نەفەس
تا نەفەس یاوۆ وە هەناسەی پەس
دڵ پەروانەوار سۆزانەن پەی تۆ
ئارەزووش هەر تۆن ئەر شەوەن ئەر ڕۆ
(ڕەنجووری) وە مەیل لوطف تۆ شادەن
تا یادێ دارۆ هەر تۆش نە یادەن

* ● *

— ٣ —

قیبلەم بێ خـاو بۆ ، قیبلـەم بێ خـاو بۆ !
تـا کـەی جە دووریت دیدەم بێ خـاو بۆ ؟
ئەسـرین دیدەم تـا کـەی بە تـاو بـۆ ؟
تـا کـەی دەروونم هوونو زووخـاو بۆ ؟
تـا کـەی چون خـەزان زایفەو زەرد بـۆ ؟
شـەوان تـا سـەحەر نـاڵەم نـەبەرد بـۆ
تـا کـەی چون مەجنوون بێزار نە دەیر بۆ ؟
خەمبارو خەمنـاك بێ صەفاو سـەیر بـۆ
تـا کـەی چون فەرهاد نـە کۆی بێستوون ؟
وێم کەروون خەڵتـان چەنی خـاکو خوون
چێشـەن جە لای تۆ بەدبەختیم بەختـەن
ڕوبـەڕۆ سـزای زامـانم سـەختەن ؟
ئەلبـەت خدمـەتم باخلاص[1] نەکـەردەن
ئیسە سـەر وە شـۆن گوناى وێم بـەردەن
پەوکـە گـیرم دان من بـەی دەردەوە
بـەی ناڵـەی نەبـەرد ئاهـ سـەردەوە

— ٤ —

قەییووم قەهـار ! قـەییووم قەهـار !
قـادر بـە قودرەت قـەییوم قەهـار !

---

(١) (باخلاص) سووککراوی (بە ئیخلاص)ە لە بەر کێشی بەیتە کراوە .

باس باس (کــــەرکووك) ئابادی ئـــەو بی
عەظیمیت عەظیم حیکمـــەت بێ شـــــومار
(شـــدید العقــــاب • ذو البطش الجبـــار)
والی زەبـــەردەســـــــت ، پــڕ زۆر دانـــا !.
تەوانـــایی بـــەخش هــــــەر ناتــــەوانا !
فـــەرد بێ شـــەریك ، واقیف بـــە هـــەر حاڵ !
گەڕانـــدەی دەور ڕۆژو مــــــاەو ســاڵ !
وەصفت بەحـــرێوەن ناپـــەیاو بێپـــــەی
بـــــە واتـــەو قەڵەم هیـــــچ نـــەبۆ طـــەی
لوطفت بێ حیســـاب رەحمەتت بێ شــــــۆن
مەخلووق گشت ئەرجووش وە کەریسی تـــۆن
هەرتـــا کـــە فەیضـــــان لوطفت نـــە دەو بی
بێ شـــــیبهو مانەند حوکوومـــەت ئیظهــــار
خەبـــەردار جـــە حـــاڵ مــــەخفیو ئاشـــکار
(ئێران) تا (تووران) (شـــام) تا وە (شیراز)
هیچ شەهرێ نـــەبی بـــەی طـــەرزە دڵواز
پەنـــا پـــەی فەقـــیر جـــای بێ جـــاران بی
نیعمـــەتش پـــەی خـــەڵق وێنـــەی باران بی
پـــڕ نازو نیعمــــــەت زەوقش تەمـــــام بی
شـــــیرینی شـــاران جـــە ئەو ســـەرسام بی
گوفتوگۆی شـــاران ئـــەر صـــەد وە یـــاد بی
هــــەوای فــــەرەحبەخش کەرکووك زیـــاد بی
کەمتـــــەر تەجەللای قەهـــــرت نمـــــانا
زەوق مـــەعووریت وە هـــــەوا شـــــانا

خەڵق کەرکووکت یەکسەر فیر ـــ ر
هەیبەتێ بەی خەڵق نسانای بێچوون
موانان نامش بە (وەباو طاعوون)
چینێ چون سوپای شکەست ئاوەردە
کەس نەشەر وە حاڵ هیچکەس نەکەردە
هەرکەس بە طەرحێ کۆچبەندی کەردن
جا وە ساراو چۆڵ پای جەبەڵ بەردن
هەر ئەندۆی غەمبار دەروون پڕ نە ترس
بە وێنەی ڕۆی حەشر کەس جە کەس نەپرس
ئایرێ بەی طەور نە قودرەت گرپیا
چەند نازو ناخوون گشت جە هەم بڕیا
چەند یانە دەربەست . چەند ماڵ خەراب بی
چەند دەروون داخداخ . چەند دڵ کەباب بی
ڕاگەی ئاموشۆی فەردو قەوم کەم بی
دەردینان سەرکەیل سیلاب غەم بی
بە ڕەنگێ رشتی ڕەنگی پەی فیرار
باوە جە فەرزەند نەبی خەبەردار
دامێش تەنەدەوە شەیطان ئیبلیس
یەك بە یەك موات : یە پاکەن یە پیس
هیچ باس کردەی حەق نمەوانان
مەرگ حەق پەی خەڵق وە عار مزانان
گڕەو گەرمی باد ، لوولەی گێجەلوول
مشانا جە هەم کۆگای زوڵف لوول

نـازك ئەندامـــان ســـەهەند پەروەردە
نەزاكـــەت داران خودا خـــاس كـــەردە
وێـــڵ بین نـــە پای هەرد چۆڵ وە یۆرت کەردن
پەنـا وە ســای ســەنگ پای جەبـــەڵ بەردن

چەنــد كــەس كە والاّ وە بالاّش بـــار بی
دەستش هـــام‌گرۆی خاشـــاكو خـار بی
چەند كــەس كە جاشـان پەردەو پەنـا بی
پۆشـــيدەی پەردەی شـــەرمو حـــەیا بی

نیشـــتن نـــە ڕووی دەشت بێ پەرواو بێ شەرم
عەرەق مڕێزان جە ڕووی دەشـــت گـــەرم
جـــە صوب تـا ئێوار خۆر مدۆ لێشـــان
منیشن غەمنـاك وێنـــەی دڵڕێشـــان

تەبارەكـــەللاّ زاتت عەظیمـــــەن
جـــە زەڕەی قەهـــرت عالـــەم پـــڕ بیمـــەن
یـا حـــەی تۆ عـــەللام عـالم وە زاتی
باخەبـــەر جـــە حاڵ گشـــت مەخلووقـــاتی

ڕەحمێ كـــەر وە حـاڵ خەڵق ئـــەی شـــەهرە
بـا هـــەم جـــە لوطفت بوینـان بەهـــره
وەس وێڵ نـــە هەردان پـــای جەبەڵ گـــرد بان
وەس صـــەرعی‌و سەرسام ئەی هەرداو هەرد بان

صـــەفحەی دەروونان خـالی جە غـــەم كـــەر
پەڕگەندەئیشـان جـــە نۆوە جـــەم كـــەر
باجەتی پەنج كـــەس شـــەشەم جوبرائیـــل :
محەمـــەد ئـــەمین پـــەی ئوممـــەت دەلیـــل ،

عەلی بووطالیب ، فاطیمـــەی ڕەســـوول ،
حەســەنو ، حسەین ،شــەهید مەقتوول ،
مەخلووقات جەی دام ظولمـەت ئازاد کــەر
باجەتی ئــەی شــەش شــەشدەر گوشاد کەر
بـــاران فـــەضلت بـــاوەر وە هوجووم
بمـــالۆ خاشـــاك ئـەی هائیلەی شووم
تۆ صـاحیب ئەلطـاف ئێمـە خەتاکـــار
بەخشــندەی ببەخش ئیسمتەن غەففـــار
(ڕەنجووری) ئەرجووش ئێدەن جــە دەرگات
ڕەحمکــەر ڕەحیم بەی گشــت مەخلووقات
مــەعلووم بــۆ جــە لای تەواریخ وانـــان
حیساب ئەییـام تێکو بـــەد زانـــان
ئەوســا کــە کەرکووك حــاڵش وا تــار بی
جە (ئاخورِ حوسین)[1] طاعوون ئیظهـــار بی
بەعزێ خــەڵق فـــیرار بەعــزێ فــانی بی
ئــەو طـاعوون قـــڕان سـلێمانی بی
ســـــەنەی تەئریخش (غوریبـــا)بی نەقش
هەزارو دووصــەد یەك هەشــتو یەك شەش

— ١٢١٤ —

❋ ● ❋

(١) ئاخورِ حوسەین : ناوی گـەڕەکێکە لە کەرکووك .

— ٥ —

هامسەران یـاوان هامسـەران یـاوان
وە جەسـتەی خەسـتەم ئـازارێ یـاوان
سـەردیش چون نەشـتەر دەروونم کـاوان
گەرمیش سـەرتاپام وە هەمدا تـاوان
قـادر بـە قودرەت کەردەنش تەقـدیر
پەیوەسـتەن وە هـەم گەرمیو زەمهـەریر
وەختێ کـە سـەردیش سـەرد مبۆ تەکـرار
پەروانـان دەستوور گیـان مـدان ئازار
موددەی دوو سـاعەت ئـەی سەرمای مۆلەق
بەندبـەند مکـەرۆ ئیستیخوانم شـەق
جەو دمـا گـەرمی بێ زیـادو کـەم
بـە وێنـەی بوخـار فەحوای جەهەنـەم
گڕگڕ گڕ مـارۆ گەرمیش پـەی گیـانم
مسۆزۆ ئەعضـا تـا ئیسـتیخوانم
ئەوسـا جـە گەرمی شـەرارەی دەروون
ماوەرۆن ئـەو یـاد بەفـر پای (گودروون)
تـا نـەزدیك وەقت وادەی شـەبەق زەرد
گلاراومـەن من چـەنی ئـەی دەرد
جـەو دمـا نـە جۆش ئـەی شـەرارەو تاو
سـەرتاپای بالآم غـەرق مبۆ نـە ئـاو
ئەوسـا بـە تەقـدیر پادشـای بێچوون

پێنج‌خشته‌کی ــ زیاد له‌وه‌یش ئه‌م (کاریزی)یه شاعیرێکی شێوه‌ی موکری‌یه‌و له‌گه‌ڵ (ئه‌حمه‌دی کۆر)دا شیعریان پێکه‌وه گوتوه[1] •

وه‌ك وتم جگه له دیوانه‌که سه‌رچاوه‌یه‌کی ئه‌وتۆمان نی‌یه‌و ، بۆ هه‌ر باس‌و خواستێك هه‌ر بۆ لای دیوانه‌که دێینه‌وه‌و به چراوه پێیدا ده‌گه‌ڕێین به‌ڵکو له دووتوێی شیعره‌کانی‌یه‌وه چنگمان له شتێك گیر ببێ که به هانای باسه‌که‌مانه‌وه بێت ، به‌ڵێ دیوانه‌که خۆی بۆ گه‌لێ بابه‌ت سه‌رچاوه‌یه‌کی باشه‌و گه‌لێ مه‌به‌ستمان به ڕوونی به ده‌سته‌وه ده‌دا •

جارێ ده‌رباره‌ی پله‌ی خوێنده‌واری‌و زانیاریی شاعیر به‌ڵگه زۆره ، خۆ ته‌نها پارچه‌ی (میعراج نامه) ئاوێنه‌یه‌کی ڕوونی زانیاری‌و شاره‌زایی شاعیرمانه • شاعیر له‌ژێر سێبه‌ری میعراج‌نامه نووسیندا جڵه‌و بۆ قه‌ڵه‌می خۆی شل‌ده‌کات‌و به بیری ورده‌وه شوێنی ده‌که‌وێ تا گه‌لێ مه‌یدانی جۆراوجۆر بگه‌ڕێ‌و توانایی خۆی له هه‌موویاندا بنوێنێ • له‌پێشدا دێ وه‌ك نووسه‌رێکی ورد به پشت‌به‌ستن به ڕیوایه‌ت‌و هه‌واڵی په‌سه‌ند میعراج‌نامه‌که ده‌نووسێ‌و ، ئه‌وه‌ی له کتێبه باوه‌ڕپێکراوه‌کانا هه‌یه ده‌رباره‌ی میعراج ده‌ینووسێ‌و ، به بیری شاعیرانه‌ی خۆی گه‌لێ بابه‌تی ئه‌ستێره‌ناسیی تێهه‌ڵکێش ده‌کات ، که باسه‌که به گوێره‌ی کتێبه ئایینی‌یه‌کان ده‌نووسێ‌و ده‌گاته کۆتایی باسه‌که وه‌ك زانایه‌کی ژیرو موسوڵمانێکی باوه‌ڕپته‌و له باسی خودادا ده‌ڵێ : وریا بـه‌و خۆت بگره‌وه ، ئه‌م جێگه جێگه‌ی فره‌وێژی‌و ده‌مکوتان نی‌یه‌و ئه‌مه ده‌ریایه‌که گه‌لێ که‌سی تێدا نوقم بوه !

به‌ڵام به گوێره‌ی ئه‌وه‌ی زانایانی دیکه بۆ ڕه‌نجووری‌یان نووسیوه‌و له دیوانه‌که‌دا به‌رچاو ده‌که‌ون پله‌ی ڕه‌نجووری گه‌لێ بالآیه‌و ، زانایه‌کی که‌م وێنه‌و،شاعیرێکی دوورشوناس‌و،دۆستێکی گیانی هه‌موو شاعیرانی کورد بوه،

---

(١) له به‌رگی دوه‌می (که‌شکۆلی که‌له‌پووری ئه‌ده‌بی کوردی)دا نموونه‌ی شیعری (کارێزی)و (ئه‌حمه‌دی کۆر)م نووسیوه.

جەستەی دەرد وەردەم میۆ نە سکوون
راضیم ئەو سەردی نە ڕووی مەعانی
سەرد کەرۆ مەیلم جەی دنیای فانی
شادم ئەو گەرمی بەیۆ وە دەوام
بسووچنۆ وجوود نەفس پڕ هەوام
ئومێدەن بەو شای بێ شەریكو فەرد
باجەتی ئەو نوور جە وێش جیا کەرد
بەخشۆ خەتام هەرچی کەم تا پێش
بکیانۆ شیفام جە خەزانەی وێش
ئەوسا ئەی ئازار پەرێم پابەست بی
تەئریخ عومرم نە سەنەی شەست بی
سەنەو سال وەقت هیجرەت موختار
هەزارو دووصەد چەنی بیستو چار
خۆر نە (بورج قەوس) وە (جدی) تەحویل بی
(ئات ایل) ئارەزووش پەی (قوئین ایل بی)
(یا خالق الخلق) ڕەحمێ پێم دەری
عیلاج جەستەی (ڕەنجووری)م کەری
(ڕەنجووری)م ڕەنجوور هەر نە ئازارم
دەخیل دامان عەرەب سوارم

* ● *

دڵداری

— ١ —

ئـەی زوڵف عـەبیر ! ئەی زوڵف عـەبیر !
ئـەرێ نـازەنین زوڵف مـایەی عـــەبیر !
ئـەرێ نـەوپـەرواز بـاز نـەو نەخچیر !
ئـەرێ گێســوو دام مورغ دڵ پێ گـــیر !
ئـەرێ دیدەمەسـت ئاهووی ســـەرقەتار !
ئـەرێ ســوســەنخاڵ شـۆخ خاطـردار !
ئـەرێ دەنگ دەرمـان دەرد بیمـــاران !
ئـەرێ ســـــەردەلیل دیـــدە قـەتاران !
ئـەرێ بینـــایی دیـــدەی بێ خـــاوان !
ئـەرێ دەوابەخش دەروون زووخـــاوان !
ئـەرێ نـازەنین نەزاکـــەت نـازان !
ئـەرێ نەونەمـــام شـــای دیـدەبـازان !
ئـەرێ بـاز تۆڕ پارچـــە بەنـد جـە زەڕ !
ئـەرێ مـل پـڕ مـاس جەیران جـا بـەڕ !
پـەی بالآی نەوخێـز چون چووب چنـــار
ڕیشەی جـەرگ کێت نەکەرد پـڕ جە خار ؟
پـەی دیـدەی سـیای مەسـت فیتنـەجۆ
وە کێ مەنمـــانای ئـــەلوەدای ڕۆڕۆ ؟
پـەی ئەبرۆی قـەتران چون حەلقـەی کەمان
دڵەی کێت نەوست نە دەریـای خەمـــان ؟

پەی گێسووی تەڕپێچ چون طوڕەی کەمەند
بەرد بنچینەی کێت جە بن نەکەند ؟
پەی شەدەی قوڵاخ بەستەی ڕووی چارە
کێت نەکەرد نە زێد ضامن ئاوارە ؟
پەی شێوەی دڵگیر پڕ چە غەمزەو ناز
پەڕەی جەرگ کێت نەدا نە ڕووی گاز ؟
پەی خەندەی مەزاق شەکەرین شێوە
کێت نەکەرد وە (قەیس عامیری) لێوە ؟
پەی نیم‌نیگای ناز پێوار پەردە
کێت نەکەرد ــ ئازیز ! ــ وە ئازیز مەردە ؟
پەی لاو ، لاگیرەو ، لووتەوانەو ، دەم
کێت نەکەرد ئاوین نە گێژاو خەم ؟
پەی ئاڵو واڵای ڕشتەی لیقای حوور
یانەی کێت نەکەرد خەراوو خاپوور ؟
ئینصافەن مەدەن باز نەوپەرواز (!)
گوڵئەندام ئەندام شای شەکەرین ڕاز
دڵەی (ڕەنجووری) تەڕ کەردی نە هوون
وەقتەن نە سەودات بێۆ وە مەجنوون
ڕەحمێ کەر ڕەحمێ وە جەستەو حاڵش
وەقتەن باد بەرۆ کۆگای زورخاڵش

ــ ٢ ــ

ئیمشەو جە نەحسیو سیایی چارەم
گوشاد بی پەردەی قاپی پەژارەم

هـەر یـەند خـەیاڵان دەروونم تـاودا
ناغـافڵ خێـزا گـڕەم جـە نـاودا
جـە گـڕەی ئایـیر بـەرز بڵێـزە
دەرلاد هـەوام سـەند وە صـەد ستێزە
جـە بـەرزیی بڵێس گـڕبەسـتەی تـاوم
جە هەی داد، هەیداد! هەی ئاو ، هەی ئاوم!
تسـەز ئـاوایی جـە سـەر تـا پایـین
گشـت مبـان بێـدار جـە خـاو شـیرین
میـان مونیـان کوورەیێ وە تـاو
دەو مـدەن وە دەو پـەی ئـاوەردەی ئـاو
وەر جـە گشـت کەسـان نـەزان حاڵەیێ
دنیـا نـەدیدەی چواردە سـاڵەیێ
جـەڵدو چـاپووك خێـز بەرمیۆ نـە خاو
چون طـەیر تیـژ باڵ دەو مـدۆ پـەی ئـاو
میۆ مونۆ هـا گۆزێ کـەوتەن
مواچو ئـاوەن ، تمـەز ئـەو نەفتـەن !
وە دەس ئیشـارەت ، وە زوان لالآم :
هەی نەفتەن هەی نەفت مەشـنە وە بالآم !
جـە نەحسی طاڵەم هەرچـەند واتم نـەفت
ئەو ئاما وە لام ، صەدای من نەشـنەفت
دەس بەرد وە بالآ گۆزەی نەفتش شـەند
بڵێسـەی بـەرزم ئـەوج هـەوا سـەند
شـەو بی وە شـوعلەی چراخـان نوور
من گڕم تـاو بەسـت چون تـاو تـەنوور

تا سەحەر سووزام من بەی نەفتەوە
بڵێسەم گڕ بەست هەی نەسرەفتەوە
سەحەر سفتەی سۆم چون چڵۆسك دار
بی وە زووخاڵین وامەندەی هەوار
(ڕەنجووری !) هەرکەس دڵ دا وە خەیاڵ
ئاخر سەرتاپاش مبۆ وە زووخاڵ

* ● *

— ٣ —

ئەرێ غونچەدەم ! ئەرێ غونچە دەم !
ئەرێ لەب عەقیق ! پەڕەی غونچە دەم !
ئەرێ جام جەمین ! جەمین شوعلەی شەم
ئەرێ دیدە مەست ! ئەرێ قەتران چەم !
ئەرێ زوڵف عەنبەر ! مایەی ئاهووی تار !
ئەرێ شەدە شۆڕ ! شۆخ خاتر دار !
ئەرێ نەوبەر طووڵ ! نەمام نەوخێز !
ئەرێ دەم نەبات ! چەشمەی شەکەر ڕێز !
جەوساوە یاوان ساڵت وە دوو هەفت
من فام جە خانەی دەروونم دوورکەفت
واتم : ها بەرشیت جە حاڵ نەزانی
یاوای وە ئەییام ڕووی کامەرانی !
هەنی جەفاو جەور جە لات مبۆ کەم
شەرطو بەین لەیل ماوەری وە هەم

یـه چ خێرتـەن دیـدەی (ڕەنجووری) ؟ !
هـەر هـای نە خـەیاڵ بێمەیلی‌و دووری

* ● *

— ٤ —

ئازیـز مەنـدە بۆ ! ئـازیز مەنـدە بـۆ !
ئـەر عـەقڵ‌و فامت جـە لات مـەندە بـۆ
ئـەر صـەد کەس تـاوان پەرێت تەندە بـۆ
حـەیفەن خەط بە دەست خەط نەوەنـدە بـۆ

خەط‌و خـاڵ خاس ڕەژێـــدەی قودرەت
جە لای نـەزانـان نەدارۆ قیمـــــەت
هەرکـەس نەوانـان حـەدیث‌و ئایـــەت
کـەی مزانۆ قـەدر زوڵف‌و خاڵ‌و خەت ؟ !

فیـدای بالآت بـام شـای بوڵـەند پایـە
خەط‌و خـاڵ وێت مەدەر وە زایـــــــە
مەوزەش وە دەسـت کیتـاب نەوانـــان
نـەك بـە قەدر زوڵف ســیا نەزانـان

بسـپارەش وە دەس موشـتاقان عەشـــق
تـا هەر بنویسـان جیـاتی سەرمەشـــق
نـــەك بیی بـە تووش ناشـــــنەختەوە
گـیر بدەی بـە جەور جـەفـای سـەختەوە

بپێکۆ طـەبەق لێت ببۆ بـــە خـــــار
خاطـــــر تــەڕت بکێشـۆ ئـــــازار

— ٥ —

باد موشــك ناف ! بــاد موشـــك نــاف !
بــاد عــەنبــەرین ! بۆ چون موشــك نــاف !
ســەیاح صــادق پــەیك ســـــینه صاف !
شـــــنیار طوغرای لـــەرزا نـۆ كلاف !
مــەحرەم پــەردەی كــەس وا نـــەكەردە !
بێ پــەروا پــەرواز وە هــەر جــا بــەردە !
حــەكیم دارووی دەردینــــــــان دەرد !
طــەبیب حاذیــق شــارەزای پــای هــەرد !
شــەندەی شــــكۆفەی كالآی نەووەهــار !
بــەزاز ڕشــتەی پــای هەردەی كۆســار !
نــەوباز جــا بورج بارگـــەی ئۆجاخان !
تــۆز غەم نەســەر تەخت سینەم كەردەن خان
ڕۆشــن كـــەر دیــدەی لێـــڵ بێ نوورم
شــیفای دەرد قەلب خەســتەی ڕەنجوورم
طاقـــــەت دەر وە ضـــەعف دار داهۆڵم
دەوا دەر وە دەرد كــــەللەی كـــاپۆڵم
نــە پاكۆ ئـــەودەر خەمـــان كۆ بەســتەن
ســـەرتاپام وە ئێش دەرد یــار خەســـتەن
مەر هەم چون حــەكیم حــاڵزان حـــالآن
توو بــەری عەرضم پــەی لــەیل ســـالآن
شــەرح كــەری جــە لاش گــرانی دەردم
پێش واچی ئـــەحواڵ هەناســەی ســـەردم

تۆمـــــار دەردم جـــــە لاش بـــوانی
ئیظهـــار کـەی جـە لاش سـیڕ پەنهـانی
ئەوسـا ئـەر چون لەیل دڵسـۆز مـەجنوون
نسـانا مەرهـەم پـەی خەسـتەی مـەحزوون
بـــاوەرە جـــــە لاش دەوای بێ تـابیم
شـــیفا پـەی دەروون دڵـەی کـەبابیم
ئـەر وێنـەی شـیرین هوون فـەرهاد ڕێـژ
نەبەردش دەوای دەرد دەرمـــــان یێـــز
پـەیم بـاوەر جـەواب تـا چـەنی دەردان
قەیسئاسـا وێـڵ بم نـە پاکۆی هـەردان
پەی چێش (ڕەنجووری)م ڕەنج وە خـەروارم
وەقتـەن سـەودای قەیس ببۆ وە بـــارم

❋ ● ❋

— ٦ —

بـاد شـی کـەردە ! بـاد شی کـــەردە !
شـــەماڵ شـنیار ! بـاد شـی کـەردە !
نامـەی دەردینـان پـێـەی دڵبـەر بـەردە !
ئـەحواڵ دووری دڵبـــەر ئـــاوەردە !
شـــکۆفەی شـــکەنج شـامار وەش بـۆ !
شـەمیمتـەر جـە عەطر گوڵان شـەوبۆ !
ئـەو سـاراگەردیت هـەم باوەر ئـەو یـاد
خـاتران جـە بـەند مەینـەت کـەر ئـازاد

قامەتم جە بار دەردان بیەن خەم
چون گۆشەی کەمان سەر نیان وە هەم
تاسەی دوور وەطەن سەندەن تاقەتم
خوصووص ئارەزووی ئەو سەوڵ قامەتم
ئیمشەو وە دەوان بەر نامە وە لاش
وێت مڵەما کەر چەنی خاك پاش
سا ئەو مپەرسۆ : شەماڵ یە چۆنەن ؟
ئەی عەرضە عەرضەی کام دڵ پڕ هۆنەن ؟
واچە : شەرح دەرد بەندەی شەڕجوورەن
چون یە ڕەنجوورەن جە ئاستانەت دوورەن[١]
ئەر پەرسا نە جام . واچە : هەردەی کۆ
ئەر واتش : دەرمان . واچە : زوڵف تۆ
ئەر بەهانەش بی بێ بەهانەش کەر
وێت دەخیل وە خاك ئاستانەش کەر
شەماڵ ئەر بەی طەور ماجەراجۆیا
چەنی ئامای تۆ دەوای دڵ کریا
چارەت کەرد ئاخ ئاخ صوب تا ئێوارەم
ئاستی بەیۆ زۆخ نە دیدەی تارەم
شەرط بۆ سەرو ماڵ (ڕەنجووری) ڕەنجوور
صەرف ڕای تۆ بۆ وە ڕەضاو دەستوور

---

(١) جە ئاستانەت بۆ ئەوەی کێشەکەی ڕەوان بێ دەبێ وەك (جاستانەت)
بخوێنرێتەوە . دەشگونجێ نیوەی یەکەمی ئەم بەیتە ئاوابێ :
(واچە : شەرح دەرد بەندە بەی جۆرەن)
چونکە لە دەسخەتەکەدا باش ناخوێنرێتەوەو کووژاوەتەوە .

بـــاد ڕیضوان بــۆ ، بـــــاد ڕیضوان بــۆ !
بـاد فەرەح بەخش ڕەوضـــەی ڕیضوان بۆ !
ســەییاح صوبخێز مـــەکان کەش‌و کـــۆ !
مـــەحرەم پای تـــەخت شۆخ لـــەیل خـــو !
دەوابەخش دەرد دڵ پـــــڕ هوونـــاوان !
مەشناطـــــەی کـــڵاف خەیاطـــەخـــاوان !
دەلیـــــــــل ڕاڕەو ! داروودەری دەرد !
پـــەی دەوای دەردم هانـــــام وە تۆ کـــەرد
نەســیم بۆ بـــە عەشـــق ئیمامـــــان زێـــــد
چون زیـــاد جە گشـــت وە تۆمـــەن ئومێـــد
هۆرداره نامـــــەی پـــڕ شـــــــکایەتم
شـــەرح ئـــاخ‌و داخ بێ نیهــــایەتم
بـــەر وە ئاســـتانەی ئـــەو گوڵئـــەندامم
ئـــەو شـــیرین شـــێوەی پـــەریزاد ســـــامم
دمـــای نیمەشـــەو داخـــڵ بـــــەر وە جاش
بێ داواو دەنگ بـــەر تــــا مشـــی وە لاش
ئەوســـــا موینی هـــا نـــە شـــیرین خــــاو
نە تەختـــەی ســـینەش جێ کەردەن گوڵاو
طوڕەی زوڵف دێـــز لوول بەستەن چون حەی
پشتانەن نـــە دەور ســـینەو خـــاڵو بـــەی
بەیـــان زەردش چون نـــەو بن بەســـــــتەن
لیمۆتـــار یەقــــەی خۆ وەلا وســــــتەن

بۆ ئەم مەبەستە یەك دوو نموونە لە دیوانەکەڕا دەگوێزینەوە ئێرە ، (ئەحمەد بەگی صاحیبقەران) کە نازناوی (شەوقی) یە بەم شێوە بۆی دەنووسێ :

دەخیلم دەخیـل ئـەی ئیرشـــاد دین
پـیر طـەریقەت ، نووربـــین یـــەقین
ســـەردار عوششاق نە شــەرق تــا غەرب
مـــەجنوون ثـــانی ســـەرخێڵ عەرەب
جـام دڵ (جامی) ، (نیظامی) نیظـــام
تەرتیب تەرکیب بینـای بـادەی جـــام
کاشیـف کەششاف ســیرِ پەنهـــانی
(ئەفلاتوون) شیعار (ئەرەســتوو)ی ثانی
(ڕەنجووری) موخلیص تەخەلوص ڕەنجــە
ڕەنجت ڕەنجە کــەرد وە دەور پەنجە ...

مەلا یوسفی (داڵەڕۆ) یش بەم شــێوەی خوارەوە بۆ ڕەنجووریی دەنووسێ :

ســەرمەست بـادە ! ســەرمەست بـادە !
ڕەنجووریی ڕەنجوور ، سەرمەست بـادە !
بـــە بادەی عیرفان ڕەنگین ســـەجادە !
لەوح دڵ جە نەقش ماســیوا ســادە !
ڕەنجووریی گەنجوور خەزانەی ئەســرار !
نەقـد دانش بەخش خەروار بە خەروار !
غـەوواصی دانـەی دەریـای مەعـانی !
نادیرەی ئەییـام بێ هەمتـای ثـــانی !
ڕا وە ســەرچەشمەی حـــەقیقی بەردە
بەستەنش نـە بەین مەجـازی پەردە ...

یان میرزا نەجــەف بەم شێوە ڕووی دەمی تێ کردوەو شـــیعری بۆ نووسیوە :

به وێنــەی حوبــاب نـــە ســینەی کافوور
کــەیلەن جـە بــادەی (شـــــرابا طهور)
جــەو دەمــدا زولفــان ســیای سەرد لوول
بشــان وە هەمــدا وێنــەی تــای مەفتوول
دەمدەم ــ بای‌شــەماڵ ! ــ وێت دەر وە حەیدا
تا حــەی ئاوێــز بـــۆ وە بـــان بەیـــدا
وەختێ جـە ســەردیت بەی‌کاڵان بین ســەرد
نـە خـاو شـیرین ــ شـیرین ئاخێـز کـەرد
دمـای عەرض حـاڵ ئـەر نــەبی بێ ڕام
دەســت ڕاســت کێشـا پەرێ زولف خـام
تـایێ جـەو کەتوون کـەلف پـڕ گـــرنج
هۆرکــەندو نم دا وە ئـاو چـــای زنـــج
وە لەبـــان لاڵ ئەفســـوونگەری کــــەرد
وە گـــەرد خـــاڵان خاص‌پەروەری کـــەرد
داش وە دەســـت تـۆ مروەتەن شــــەماڵ
ڕاهی بــەر ڕەوان چون طەیــر تیـــژ بـــاڵ
بارەش وە تەعجیــل چون دەوای حـــەکیم
بمــالووش نــە زام ســاکن بۆ پـــەی وێم
ئینشــــالا شــەماڵ ــ بــاد بێ قوصوور ــ
ئــەر بیت وە باعیث ماجـــەرای ڕای دوور
(ڕەنجووری) ڕەنجوور تا وە نەفــخ صوور
مبۆ وە دەڵاڵ تێـــک‌نامیت مەشــــــهوور

✻ ● ✻

— ٨ —

بە خارانەوە ، بە خارانەوە [١]
قیلەم وەس سفتەم بە خارانەوە
وەس جەرگم بدەر[٢] بە خارانەوە
با وەس دڵ خار بۆ بە خارانەوە
وەس زاڵم بە تێش شکاوانەوە[٣]
با وەس بگێلوون بە کاوانەوە
مایەی بێ مەیلیت بشارانەوە
با باست نەشۆ بە شارانەوە
بکیانە پەیکێ بە یارانەوە
مەجنوونت جە نەجد بیارانەوە
عەرضەی وەفاو بەین مەپێچانەوە[٤]
با هەر بمانۆ بەو پەیمانەوە

---

(١) لە بەرگی یەکەمی (کەشکۆلی کەلەپووری ئەدەبی کوردی)دا چەند پارچە شیعرێکم بە ناوی (ڕەنجووری)یەوە بلاوکردەوە ، کاتێ ئەم دیوانەم دەست کەوت بەراوردم کردن تەنها چوار پارچەیان ــ کە لەوێیش نازناوی ڕەنجووری‌یان تێدایە ــ لێرەدا هەبوون . ئەو دوای ــ جگە لە بەشی سۆرانیەکە ــ بە گومان لێکراوم زانینو لێرەدا بەراوردم نەکردن ، ئەو چوار پارچە لەم دیوانەدا ــ هەریەك لە جێگەی خۆیدا ــ بەراورد ئەکەمو جیاوازی‌یەکان لە پەراوێزدا دەنووسمو بۆ کەشکۆلەکە نیشانەی (مف) دائەنێم چونکە کاتی خۆی لە کەشکۆلی بنەماڵەی (موفتی) وەرگیراون .

(٢) بدەر (مف) بدەن .

(٣) لەم بەیتەوە تا بەیتی « عەرضەی ... » لە (مف)دا کەوتوە بە هۆی دڕانو لەناوچوونی ئەو بەشەی دەسخەتەکەوەو کاتی خۆی بە چەند خاڵێك ئەوەمان دیاری کرد .

(٤) مەپێچانەوە (مف) وە پەیمانەوە .

لەیـل ئاسـای قـەدیم وەرجـە ڕۆی وەفات
با عـام بزانـان بـە شـەرطو وەفات[٥]
نـەبـا نـاغافڵ جـەرگەی بـەدواچـان
جـە ڕووی بێبەینیت حـەرفێ بواچـان[٦]
(ڕەنجووری) ڕەنجـەن[٧] بـە ڕەنجـانەوە
هـەنی وەس دڵش پڕەنجـانەوە

— ٩ —

چـراخ وە باڵـین چـراخ وە باڵـین
ئیمشـەو من بـەردم سـەر وەسـەر باڵین
واتم : یـە وەقتـەن دڵ نـەبۆ خـەمین
لادێ دیـدەم شـۆ نـە خـاو شـیرین
نـاگا دیم خـەیاڵ خـاڵ جـەمین گوڵ
پەیدا بی جـە لام چون مـەرگ مووصـڵ
هەرچـەند لالیـام نەشـۆم نـەدەروون
نەبـا قـەیس ئاسـا وێڵ بیۆ نـە توون
نەژنـەوا ناڵـەی لالیـای لاڵـم
شـکاوای سینەی نـە غـەم پامـاڵم
چون نەشـتەر نـە تۆی زامـان پـڕ ئێش
جاگـیر بی نـە جـای قـەدیمیانکـەی وێش
دەروون جۆش ئـاوەرد چون کوورەی حـەدادْ
دڵ نـە دەروونەدا هـەر مواتش : دادَ

(٥) ئەم بەیتەو بەیتی دوایی لە (مف)دا بەرودوان .
(٦) بواچان (مف)بەدواچان .
(٧) ڕەنجەن (مف) ڕەنجش .

چونکە ئەنجامش یاونا وە تاو
دڵ جە بۆتەی دەرد تاویا چون ئاو
یاران (ڕەنجووری) جەو پێ ڕەنجوورەن
ئیستە نە جای دڵ غەمان جاگیرەن

* ● *

— ١٠ —

چراخم ئەو یاد ! چراخم ئەو یاد !
ئەوەند دەمادەم ماوەرووت ئەویاد
بە دیدەت سۆگەند ـ شۆخ پەریزاد ! ـ
وەقتەن جە تاسەت عومرم شۆ وە باد

خەیاڵت بیەن جە دڵدا وە خار
خار پڕ جە ئێش گەستەی گاز مار

مگنۆ وە یادم هەر دەم دووانت
ڕاز تووتیێز شەکەر زووانت
جیلوەی جام ئاسای جەمین صافت
شەنکەردەی شەماڵ گیسووی کلافت

شێوەی دڵفریب زوڵف حەیتارت
عیشوەی پڕ جە ناز دیدەی خومارت

لەنج لێوەبەخش بالای نەمامت
خەندەی غونچەبێز شیرین کەلامت

یەك یەك چون نەشتەر مشکاوۆ جەرگم
منمانۆ ئاداب ڕۆی مەوتو مەرگم

گـا شـــەوان تـا صوب بـەی خەیـاڵەوە
منـاڵووم بـەی جـەرگ کۆی زووخاڵـەوە
گـا ڕووان تـا شـەو هـام بـەی تاسـەوە
تاسـەی دەرد سـەخت بێ قیاسـەوە
یەنـد تاسـەت طاقات تەوانـام سـەندەن
نە تەختـەی سـینەم یـەك نەفەس مەنـدەن
ئەجـەل دەور مـدۆ پـەی ڕۆی مەمـاتم
وەقتـەن هۆرکـەنۆ ڕیشـەی حەیـاتم
نەمـەندەن ئومێـد دین تـۆ جـە لام
گلاراومـەن چـەنی ئێش زام
مـەر هـەم زات پـاك قەییووم قودرەت
جـە خـەزانەی غـەیب بکیـانۆ ڕەحمـەت
دیدەمـان شـاد بۆ هـەم بـە دین تـۆ
سـاڕێش بۆ زامـان سـەخت کۆنـەو نـۆ
کۆتـاه بـۆن ئاهـان صـوب تـا ئێوارم
ڕۆشـن بۆ دیـدەی دوور جـە تـۆ تـارم
ئـەرنە (ڕەنجووری) سـەختەن ئازارش
وەقتـەن ئـاوا بـۆ مـاوای مـەزارش

* ● *

— ١١ —

چـراخ دەرد نـەبۆ چراخ دەرد نـەبۆ(١)
تـا تـەن تاوپای تـاو دەرد نـەبۆ

---

(١) ئەم پارچەیش لەوانەیە لە (کەشکۆڵ)دان .

تــا ماوام چون قــەیس نــە پــای هەرد نەبۆ
شــەرط بۆ مــەیل تــۆ جــە لاٖم ســەرد نەبۆ

❋ ● ❋

تــا جەســتەی خەســتەم خاس پامالّ نـــەبۆ
تــا ســەر تا وە پــام وە زووخــالّ نـــەبۆ
تــا دنیــای شــیرین جــە لام تــالّ نـــەبۆ
تــا زووان[٢] جــە ڕاز لەنگو لالّ نـــەبۆ
تــا کوورەی دەروون کــەیل[٣] دەرد نـــەبۆ
شــەرط بۆ مەیل تۆ جــە لام ســەرد نـــەبۆ

❋ ● ❋

تــا دیــدەم شــەوان وە بێ خــاو نـــەبۆ
تــا ڕیشەی جــەرگم وە زوخــاو نـــەبۆ
تــا زامــم ناســۆر[٤] گــــلاراو نـــەبۆ
تــا نزگــەرەی نــەزع گیانهەلاّو نـــەبۆ[٥]
تــا خــدێم گریــان ڕۆی نــەبــەرد نـــەبۆ
شــەرط بۆ مــەیل تۆ جە لام سەرد نـــەبۆ

❋ ● ❋

تــا گۆش نەشــنەواو[٦] چەم بێنوور نــەبۆ
تــا بــەدەن ضــەعیف زاتو زوور نـــەبۆ

---

(٢) زووان (مف) زبان .
(٣) دەروون کەیل (مف) دلم تاو .
(٤) تا زامم ناسۆر (مف) تاکە بینایيم .
(٥) تا ... (مف) نزگەرەو نالین گیانەلاّو نەبۆ .
(٦) نەشنەواو (مف) نەژنەوان .

تـا چەنبەر[٧] جە لام (گل وە دوور) نـــەبۆ
تـا شـین قەومـان جە پـای موور نـــەبۆ
تـا زایـەڵەو شین قـەوم‌و[٨] فەرد نـــەبۆ
شـەرط بۆ مـەیل تـۆ جە لام سەرد نـــەبۆ

❋ ● ❋

تـا ڕۆح جـە قاڵب نـە پـەرواز نـــەبۆ
تـا تـەن مات مەندەو کەمتەر ناز[٩] نـــەبۆ
تـا قـاپی قـەبرم جـە غـەیب واز نـــەبۆ
تـا پەیـك ئـەجەل وە هامـــڕاز نـــەبۆ
تـا مـــاوای سەرم خاکو بەرد[١٠] نـــەبۆ
شـەرط بۆ مەیل تۆ جـە لام سـەرد نـــەبۆ

❋ ● ❋

تـا شـــار خـامۆش وە یانـەم نـــەبۆ
تـا تـەرك دنیـــای دێوانـەم نـــەبۆ
تـا ســـەردیی بـازاڕ زەمانـەم نـــەبۆ
تـا مونکـەر نەکـیر هامخـــانەم نـــەبۆ
(ڕەنجووری) تا تەن ڕێزەی گەرد نـــەبۆ
شـەرط بۆ مەیل تۆ جـە لام سـەرد نـــەبۆ

❋ ● ❋

---

(٧) چەنبـەر (مف) چەمەر .
(٨) تا زایەڵەو شین (مف) زایەڵەی فەریاد .
(٩) مەندەو کەمتـەر ناز (مف) مەند گیرودار .
(١٠) خاکو بەرد (مف) خاك سـەرد .

چراخم نـــاز بۆ ، چـــراخم نـــاز بـــۆ
عاشـــق ئـــەو خاصـــەن نازکێش نـاز بـــۆ

ئـــەر پـــەڕەی جـــەرگش نـــە گیروگاز بـــۆ
گازنـــدەش نـــەبۆ ، بێ گلـــەو ڕاز بـــۆ

گـــاگـــا حەســـرەت ئـــاو نـــە دیـــدەش وارۆ
غـــەیر جـــە دۆســـت خەیاڵ کەســـێ نەدارۆ

گۆش‌و هۆش تەســـلیم نـــە ڕاگەی دۆس بـــۆ
ســـاتێ وە بێ دۆس کۆس‌کەفتەی کۆس بـــۆ

خۆراکو خـــاوش دین دڵبـــەر بـــۆ
بێ دڵبـــەر دایم ســـــەودا نەســـەر بـــۆ

تـــازینـــدەن بـــازارِ عەشقش یەکـــڕەنگ بـــۆ
یەکڕەنگ بێ زەنگ نەقش ڕووی ســـەنگ بۆ

بێ پـــەروا نـــە حـــەرف بـــەدان بۆ بەو طەور
نەژنەوۆ هەرگیز تەعنـــەو جەفـــاو جـــەور

پـــەی نەنگو ناموس نـــەبۆ خاطـــر تەنگ
بەڵێ وە بێ‌ســـوود دۆســـت نەدۆ وە دەنگ

فیکـــر ســـەربازی عەشقش پەنهـــان بـــۆ
نـــەک ڕســـوای عـــالەم ئەبلـــەه زووان بـــۆ

شـــەوو ڕۆ ســـەرسـام زام نـــە دەروون بـــۆ
دەروونش نـــە دەرد پـــڕ مـــەوج هوون بـــۆ

ئـــەر جەســـتەش نـــە تـــاو بسووچۆ یەکسەر
نـــە ڕاگـــەی ئـــاداب پـــا نەنیۆ وە دەر

هەرکــەس بــەی دەستوور گیرۆدەی دڵ بــۆ
(ڕەنجووری !) ئەو کەس موراد حاصــڵ بــۆ

❋ ● ❋

— ١٣ —

چـــراخم وەنــدی چـــراخم وەنـــــدی
نامـــەی بێ مەیلیم هـــەم جـــە تۆ وەنــــدی
ڕیشـــەی دڵ وە ماس جــە بێخــدا کــەندی
هـــەم نمـــەك وە زام کـــەردەی وێت شـــەندی

❋ ● ❋

ئــارۆ دڵ بــەردی وە بۆتــەی ئایـــــــیر
مایــەی بێ مەیلیت تەمــام کـــــەرد ظــاهیر
وەقتـــەن جــە داخت ئــەروام چون طایـــــر
بەرشـــــۆ نــە قاڵب بایــر وە بایـــر !
تەوانــاو تاقـــەت صـــــەبووریم ســـەندی
هـــەم نمـــەك وە زام کەردەی وێت شـــەندی

❋ ● ❋

ئەرێ بینــاییم ســـــەرو ســـــەر ئـــازاد
ڕەنج ڕۆزگـــار بــا نەشـــۆت جــە یـــاد
من جــە سۆنگ توو وێم کـــەرد وە فەرهـــاد
چـــەن شـــەوان تـــا ڕۆ واتم : خودا داد !
دادو بێدادم ڕوێ نــــــە وەنـــــدی
هـــەم نمـــەك وە زام کەردەی وێت شـــەندی

❋ ● ❋

ئینــه چــەن وەختەن ــ گوڵ ئەندام چین ! ــ
توو هــەر خاتــر شاد ، من هەر دڵ غەمگین !
من هــەر ئاوات‌واز ، توو هــەر وە نەفــرین !
تەمــام بێــزار بیم جــە گیــان شـــــیرین
چێش بی هــەر پەردەی بێ‌مــەیلی تــەندی ؟
هــەم نمــەك وە زام كەردەی وێت شــەندی !

* ● *

ئــەرێ بێ ئینصـــاف خۆ من نەبیم گــەور
تەمــام وڵاتــان جـــــە داخت دام دەور
وێم كــەرد وە ئامــاج تانــەی جەفــاو جەور
ئەســـرینان خوڕیــا نــە دیدەم چون هــەور
ئیســە جــە بــەختم هــەر دڵ وە فــەندی
هــەم نمــەك وە زام كەردەی وێت شــەندی

* ● *

توو خۆ وێت زانــای بــە جەســتەو حـــاڵم
چۆن بی چۆن ویــەرد جەی وەرتەر ســاڵم ؟
ئیســـتە ها پــەی توو جـــە غــەم پاماڵم
عالـــــەم موینۆ كۆگــای زوخـــاڵم
یــە پــەی چێش دڵان دۆســـتی كــەندی ؟
هەم نمــەك وە زام كــەردەی وێت شــەندی !

* ● *

ڕســـواتەر نــە قــەیس ، عالەم پێم زانـــا
نامـــــەی بەدنامیم گشــت وڵات وانــا